
"Çok katmanlı ve güçlü bir eser" Financial Times
ELİF ŞAFAK
"Edebiyat ziyafeti" Observer
35. BASKI
"Büyülü bir hikâye" Time
KAYIP AĞAÇLAR ADASI
Türk Edebiyatı Roman
"Destansı" Spectator
Cumhuriyetimiz 100 Yaşında

"Bugün dünyadaki en iyi yazarlardan biri."

— **Hanif Kureishi**

"İç savaşların karanlık sırlarına ve aşırılığın şerlerine odaklanan, yürek burkucu bir roman: Kıbrıs, talihsiz âşıklar, öldürülen âşıklar, zarar görmüş çocuklar. Kökünden koparılmalar. (Anlatıcılardan biri bir incir ağacı!)"

— **Margaret Atwood**

"Gerçekten şifalı bir edebiyat ziyafeti."

— **Wole Soyinka**

"Kırgın ada Kıbrıs ve onun yaralanmış, örselenmiş sakinleri hakkında güzel bir roman olan *Kayıp Ağaçlar Adası* kırgınlığın yalnızca sevgiyle iyi edilebileceğini öğretiyor bize."

— **Bernhard Schlink**

"Önemli, güzel, acılı ve hakikatli romanların yazarı."

— **Marian Keyes**

"Aşk ve keder, kökler ve dallar, göç ve yuva, vefa ve inanç üzerine bilge bir roman. *Kayıp Ağaçlar Adası* yaralanmış zamanlarımıza merhem sanki."

— **David Mitchell**

"Büyüleyici... Şafak'ın kalemi ölçülü ve duygulu, cazibesi ve şiirselliğiyle dikkat çekici... bu roman ağır hislerle dokunmuş bir kumaş ama ipliği ışıltıyla eğirilmiş."

— ***Sunday Telegraph***

"Güzelliğiyle nefes kesen sıra dışı bir eser."

— **Lemn Sissay**

"*Kayıp Ağaçlar Adası*, memleketini kaybetmek, acılarla başa çıkmak ve sırlar üstüne önemli sorular soruyor... güzel bir roman bu... ödün vermeyen duygudaşlığıyla insanı sarsıyor."

— ***Guardian*, Günün Kitabı**

Kayıp Ağaçlar Adası üzerine

"*Kayıp Ağaçlar Adası*, hem samimi tınısı hem iddialı kapsamıyla, önce savaş nedeniyle, sonra, tekrar bir araya gelip çocuk sahibi olmalarının ardından, bu sefer de aynı savaşın geçmeyen ruhsal yaraları yüzünden ayrı düşen âşıkların hikâyesini anlatırken bir gizem romanı temposuyla ilerliyor."
Siri Hustvedt

"Ne harika bir roman! Bu kitap gözlerimi yaşarttı... olabilecek en güzel şekilde. Güçlü ve dokunaklı." **Reese Witherspoon**

"Şahane bir roman – Şafak'ın gözardı edilenler, sevgiden mahrum bırakılanlar, tarihin sürgün ettikleri, dışladıkları veya birbirinden ayırdıkları için hissettiği karakteristik merhametiyle dolu. Beni duygulandırdığı gibi dünyanın dört bir yanındaki birçok okuru da duygulandıracağını biliyorum." **Robert Macfarlane**

"Sevilesi ve tadı çıkarılası bir kitap." **Naomi Klein**

"Kıbrıs'ın güzelliğine ve çok renkliliğine bir tür güzelleme... renkli ve tutkulu bir eser, acılı geçmişleri yeniden anlatışı ve yeniden kuruşuyla çok özgün." *i*

"Bu kitap, bir yandan savaşın Kıbrıs ve doğa üstündeki kalıcı etkisini -yerinden edilmeleri, kaybedilmeleri ve yıkımı- keşfe çıkarken, bir yandan da adanın iyileşmek ve yeniden büyümek yolunda sarf ettiği taze çabaları ortaya koyuyor."
New Statesman

"Şafak, etkileyici bir şekilde kaleme alınmış ağıtsal bir romanla aşk, yas, savaş ve kuşaklararası travma konularını keşfe çıkıyor." *Observer*

"Aşk, yas ve hafıza üstüne, 1974 ile 2010'ların sonları arasında Kıbrıs ve Londra'da geçen destansı bir hikâye." *Spectator*

"*Kayıp Ağaçlar Adası*, kullandığı onca sihre rağmen, aslında yürek parçalayıcı konuları okuyucunun kucağına nazikçe bırakan, çok katmanlı ve güçlü bir eser" *Financial Times*

"Dokunaklı... (Şafak) yanıtsız soruları ne zaman orta yerde bırakacağını, hislerimizi ne zaman yoğunlaştıracağını, ne zaman anlamlı fikirler, şık metaforlar sunup gönül tellerimize dokunacağını çok iyi biliyor." *Sunday Times*

"Merhamet ve sihir yüklü, insanı alıp götüren bir hikâye." *Mail on Sunday*

"Kimlik, aşk ve kayıp üstüne yazılmış bu büyüleyici hikâyenin mekânı olarak Kıbrıs baş döndürücü bir şekilde betimlenmiş." *Good Housekeeping*

"İnsan-merkezli hikâye anlatmaya harika bir eleştiri... Şafak'ın olağanüstü yeni romanı yas, aşk ve hafıza üstüne." *Literary Review*

"Aşk ve kayıp üstüne yazılmış bu kapsamlı, romantik hikâye okuyucunun imgelemini öyle etkiliyor ki sayfalardan yayılan hanımeli ve incir kokularını alabiliyor insan." *Red*

"Şafak, trajedi ve sevinç tanelerini, ikisinin de tadını kaçırmadan birleştirebilen o nadir simyacılardan biri." *Washington Post*

"Şafak'ın karakterleri hüzünlü belki ama büyülü-gerçekçi tarzı hiç değil... Şafak şiddet gerçeğinden kaçmıyor ama yirminci yüzyıl tarihinin enkazından sevecenlik –hatta neşe– çıkarmayı da başarıyor." *Economist*

"Üç nesil boyunca açılan yaralar ve şifa arayışı, unutulmaz karakterlerinin hikâyelerinde ortaya çıkıyor... anlatının ötesinde, yazarın insanlarla doğa arasındaki bariyerleri eritme arzusu belirgin. Çok güzel bir kitap."
Woman & Home

"Booker ödülü kısa listesine girmeyi başaran Şafak, Kıbrıs İç Savaşı'nın kuşakları etkileyen travması üstüne yazdığı bu zengin hikâyeyle okuru şaşırtıyor." *Publisher's Weekly*

"Doğa, insanlık ve aşk üstüne büyülü bir hikâye... hayatın kimlik, tarih ve anlama dair en büyük sorularıyla ilgili güzel bir tefekkür." *Time*

"*Kayıp Ağaçlar Adası* büyülü bir başyapıt... Elif Şafak, yüreklerdeki sırlar, Kıbrıs'ın tarihi ve anımsamanın güzelliği üstüne yazdığı bu şahane romanla bir kez daha yapmış yapacağını. Gerçekten mucizelerle dolu."
Kate Williams

"Elif Şafak'ın büyülü Kıbrıs betimlemeleriyle tatlandırdığı *Kayıp Ağaçlar Adası* romanı adanın karanlık sırlarını ve sarsıntılı geçmişini keşfe çıkıyor."
Daily Express, Yılın Kitapları

"Elif Şafak, köklerinden edilmiş insanların hikâyesini güçlü duygularla anlatmayı başarıyor." *Welt am Sonntag*

"İnsanlar, hayvanlar ve bitkiler arasındaki duygudaşlığın ve edebiyatın ekolojik potansiyelinin güçlü bir savunusu." *Berliner Zeitung*

Yazar Hakkında

Strasbourg doğumlu **Elif Şafak**, çocukluğunu ve gençliğini Ankara, Madrid, Amman, Köln, İstanbul, Boston, Michigan ve Arizona'da geçirdi. ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü bitirdi, yüksek lisansını aynı üniversitede Kadın Çalışmaları Bölümü'nde, doktorasını ise Siyaset Bilimi alanında tamamladı. Türkiye, ABD ve İngiltere'de üniversitelerde dersler verdi. 2018 yılında Oxford Üniversitesi'nde Karşılaştırmalı Avrupa Edebiyatı Weidenfeld Kürsüsü'ne misafir öğretim üyesi olarak edebiyat ve sanat seminerleri vermek üzere seçildi. Oxford/St. Anne's College onursal üyesi olan Şafak ayrıca Bard College'dan da fahri doktora unvanına layık görüldü.

İlk kitabı *Kem Gözlere Anadolu* (öykü) 1994'te yayımlandı. İlk romanı *Pinhan*'la 1998 Mevlânâ Büyük Ödülü'nü aldı. Bunu, *Şehrin Aynaları* (1999) ve Türkiye Yazarlar Birliği Ödülü'nü kazandığı *Mahrem* izledi (2000). Ardından her ikisi de çok satan ve geniş bir okur kitlesine ulaşan *Bit Palas* (2002) ve *Araf* (2004) yayımlandı.

Med-Cezir'de (2005) kadınlık, kimlik, kültürel bölünme, dil ve edebiyat konulu yazılarını topladı. 2006'da yılın en çok okunan kitabı olan *Baba ve Piç* yayımlandı. Sonrasında aylarca satış listelerinden inmeyen ilk otobiyografik kitabı *Siyah Süt*'ü yazdı. Doğan Kitap tarafından 2009 yılında yayımlanan *Aşk*, Türk yayıncılık dünyasında önemli bir rekora imza atarak, en kısa sürede en çok satan roman oldu, yayımlandığı günden bu yana 1 milyon sattı. 2019 yılında BBC'nin Dünyamızı Şekillendiren 100 Roman listesine girdi.

Tüm eserlerinden seçkiler niteliğinde olan *Kâğıt Helva* (2009), gazete yazılarından derlediği *Firarperest* (2010), İngiltere'ye göç etmiş Türkiyeli bir ailenin dramını anlattığı *İskender* (2011), yine gazete yazılarından derlediği *Şemspare* (2012), 16. yüzyıl İstanbulu'nda Mimar Sinan'ı, çırağını ve bir fili merkeze alan *Ustam ve Ben* (2013), yılın en sevilen romanlarından *Havva'nın Üç Kızı* (2016), denemelerden oluşan *Sanma ki Yalnızsın* (2018), *Aşk* romanından uyarlanan *Aşkın Kırk Kuralı* (2019) ve kalbi duran bir hayat kadınını anlattığı *On Dakika Otuz Sekiz Saniye* (2019) Doğan Kitap tarafından yayımlandı. Şafak *On Dakika Otuz Sekiz Saniye* romanı ile Blakcwell Yılın Kitabı Ödülü'nü aldı ve Booker Ödülleri finalisti oldu. Roman ayrıca *The Times* tarafından önerilen 50 romandan biri oldu ve *The Economist*'in Yılın En İyi Kitapları Listesi'ne girdi.

Bölünmüş Bir Dünyada Akıl Sağlığımızı Nasıl Koruruz başlıklı denemesi Doğan Kitap'ta 2022'de yayımlandı. İngiltere'de 2021 yılında yayımlanan *Kayıp Ağaçlar Adası* ise The Costa Roman, The Women's, RSL Ondaatje Ödülleri finalisti oldu, Britanya Kitap ve Dublin Edebiyat Ödüllerine aday gösterildi; Reese Witherspoon Kitap Kulübü'ne seçildi; *Sunday Times* ve *Der Spiegel* Çok Satanlar Listelerinde yer aldı.

2010 yılında Fransa'nın Chevalier de l'Ordre des Arts et des Lettres madalyası ile ödüllendirilen, eserleri elli dile çevrilen ve *The New York Times, The Washington Times, The Financial Times, The Guardian, Le Figaro* gibi önde gelen yayın organlarında hakkında çok sayıda edebi inceleme yazısı çıkan; aynı zamanda uluslararası basında makaleler yazan Elif Şafak'ın romanları, Penguin, Random House, Rizzoli, Flammarion, Kein&Aber gibi dünyanın en önemli yayınevleri tarafından yayımlandı.

Şafak, 2017'de Margaret Atwood ile Norveç merkezli Future Library'ye (Geleceğin Kütüphanesi) 100 yıl sonra okunmak üzere eser bırakacak yazarlar arasında seçildi. Amerika'nın etkili yayın organlarından Politico tarafından dünyayı daha iyi bir yer yapacak 12 kişiden biri olarak belirlendi. İki kez yaptığı TEDGlobal konuşmaları, 9 milyon izlenmeye ulaştı. PEN Nabokov gibi pek çok yarışmanın jürisinde yer aldı ve 2019 yılında Wellcome Ödülü'ne başkanlık yaptı. Aynı yıl Royal Society of Literature (Kraliyet Edebiyat Derneği) üyesi ve başkan yardımcısı seçildi. 2020'de The Orwell Ödülü jüri üyesi oldu. ECFR'nin (Avrupa Dış İlişkiler Konseyi) de kurucu üyesi olan Elif Şafak, 2021 yılında Halldór Laxness Uluslararası Edebiyat Ödülü'ne layık görüldü.

YouTube kanalı Say Your Word'de düzenli olarak kelimeler üzerine düşüncelerini paylaşan Elif Şafak, Londra ve İstanbul'da yaşamakta, eserlerini İngilizce ve Türkçe yazmaktadır.

DOĞAN KİTAP TARAFINDAN YAYIMLANAN DİĞER KİTAPLARI

Bölünmüş Bir Dünyada Akıl Sağlığımızı Nasıl Koruruz
On Dakika Otuz Sekiz Saniye
Aşkın Kırk Kuralı
Sanma ki Yalnızsın
Havva'nın Üç Kızı
Ustam ve Ben
Şemspare
İskender
Firarperest
Med Cezir
Baba ve Piç
Mahrem
Araf
Kâğıt Helva
Siyah Süt
Bit Palas
Şehrin Aynaları
Pinhan
Aşk

KAYIP AĞAÇLAR ADASI

Orijinal adı: The Island of Missing Trees
© 2021, Elif Şafak
Yazan: Elif Şafak
İngilizceden çeviren: Omca A. Korugan
Yayına hazırlayan: Senem Kale

Türkçe yayın hakları: © 2023 Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.
Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

1. baskı / Temmuz 2023
35. baskı / Eylül 2023 / ISBN 978-625-6843-15-8
Sertifika no: 44919

Kapak tasarımı: Cüneyt Çomoğlu
Kapak çizimi: Müjde Polatkan
Sayfa uygulama: Taylan Polat
Baskı: Yıkılmazlar Basın Yayın Prom. ve Kağıt San. Tic. Ltd. Şti.
15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad. No: 62 / B Güneşli - Bağcılar - İSTANBUL
Tel: (212) 515 49 47
Sertifika no: 45464

Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.
19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 3, Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL
Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16
www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

Kayıp Ağaçlar Adası

Elif Şafak

Çeviren: Omca A. Korugan

Cumhuriyetimiz
100 Yaşında

İçindekiler

Ada **17**

Birinci Bölüm
Bir Ağaç Nasıl Gömülür? **23**

İkinci Bölüm
Kökler **93**

Üçüncü Bölüm
Gövde **169**

Dördüncü Bölüm
Dallar **223**

Beşinci Bölüm
Ekosistem **299**

Altıncı Bölüm
Bir Ağaç Gömüldüğü Yerden Nasıl Çıkarılır? **355**

Okuyucuya Notlar **393**
Sözlük **396**
Teşekkür **398**

"Şili ormanını tanımayan, bu dünyayı da tanımıyor demektir. İşte bu dünyadan, bu sessizlikten çıktım yola ben... Dünya için şarkılar söylemeye."

Pablo Neruda, *Yaşadığımı İtiraf Ediyorum*

"İlle kan ister; kan kanı ister demişler. Taşların kımıldadığı olmuştur, ağaçların da konuştuğu."

William Shakespeare, *Macbeth*

Dünyanın her yerindeki kökünden koparılmış,
yeniden köklenmiş, köksüz göçmen ve sürgünlere
ve anılarımıza kök salmış, geride bıraktığımız ağaçlara...

Ada

Evvel hayal içinde, Akdeniz'in uzak ucunda öyle güzel, öyle mavi bir ada varmış ki ona vurulan nice seyyah, hac yolcusu, haçlı askeri ve tüccar ya bir daha hiç ayrılmak istememiş oradan ya da adayı kenevir halatlarla çeke çeke ta kendi memleketlerine kadar yanlarında götürmek istemiş.

Efsanedir belki bunlar.

Ama efsaneler tarihin unuttuklarını bize anlatmak için vardır.

Yumuşak siyah deriden yapılmış bir bavulun içinde, bir daha dönmemek üzere oradan kaçalı yıllar oldu. Sonrasında başka bir ülke edindim kendime: İngiltere; büyüdüm, serpildim de orada ama geri dönmek için yanıp tutuşmadığım tek bir gün bile geçmez. Memleket. Anavatan.

Hâlâ orada, bıraktığım yerdedir, eminim; girintili çıkıntılı kıyısına vuran köpüklü dalgalarla beraber bir batıp bir çıkıyordur. Üç kıtanın –Avrupa, Afrika ve Asya'nın– ve günümüz haritalarından tamamen silinmiş olan Levant adlı o devasa, geçit vermez diyarın kesiştiği yerde.

Haritalar, üstlerindeki keyfi semboller ve çiziktirilmiş hatlarla, kimin düşmanımız kimin dostumuz olacağına, kimin sevgimizi kimin nefretimizi hak ettiğine ve kimin düpedüz ilgisizliğe mahkûm olacağına karar veren iki boyutlu temsillerdir.

Kazananların anlattığı hikâyelerin bir diğer adıdır kartografya.

Kaybedenlerin anlattıklarınınsa adı yoktur.

Ben şöyle hatırlıyorum adayı: altın kumsallar, turkuvaz sular, pırıl pırıl gökler. Her yıl, deniz kaplumbağaları pudra inceliğindeki kumlara yumurtalarını bırakmak için karaya çıkardı. İkindi rüzgârları gardenya, siklamen, lavanta, hanımeli kokularını getirirdi. Mor salkımların halatı andıran dalları, ancak hayalperestlere özgü bir ümitle göklere ulaşma hülyasına kapılarak beyaza boyanmış duvarlara tırmanırlardı. Gece her zaman yaptığı gibi gelip teninizi öptüğünde yasemin kokusu alırdınız soluğunda. Burada yeryüzüne daha bir yakın duran Ay, çatıların üzerinde olanca parlaklığıyla nazikçe asılı durur, dar geçitlerin ve Arnavut kaldırımlı sokakların üstüne pırıl pırıl bir ışık saçardı. Ama gölgeler ışığın içinde süzülmenin bir yolunu bulurdu yine de. Kuşku ve komplo fısıltıları dalga dalga yayılırdı karanlıkta. Zira ada iki parçaya ayrılmıştı: kuzey ve güney. Farklı bir dil, farklı bir alfabe, farklı bir hafıza hâkimdi her iki tarafta ve adalılar dua ettiklerinde nadiren aynı tanrıya yakarırlardı.

Başkent, kalbe vurulan bir hançer darbesi gibi onu orta yerinden kesen bir duvarla ikiye bölünmüştü. Sınır hattı –hudut– boyunca kurşunlarla delik deşik olmuş yıkık dökük evler, el bombası patlamalarının yaralarını taşıyan avlular, vitrinleri kalaslarla kapatılmış harap dükkânlar, kırık menteşelerinden tuhaf açılarla sarkan süslü bahçe kapıları vardı, bir de toz katmanları arasında çürümeye terk edilmiş, bir başka çağa ait lüks arabalar... Yollar, dikenli tel bobinleriyle, kum torbalarıyla, beton dolu varillerle, tanksavar hendekleriyle ve gözetleme kuleleriyle kapatılmıştı. Sokaklar, yarım kalmış düşünceler, çözümlenememiş duygular gibi aniden bitiverirdi.

Askerler, devriye gezmedikleri zamanlarda, makineli tüfeklerle nöbet tutarlardı; dünyanın dört bir yanından gelmiş bu genç, sıkılmış, yalnız adamlar, kendilerini hiç de aşina olmadıkları bu ortama konuşlandırılmış bulana dek ada ve onun karmaşık geçmişi hakkında çok az şey bilirlerdi. Duvarlara canlı renkler ve büyük harflerle yazılmış resmi uyarılar yapıştırılmıştı:

BURADAN ÖTEYE GEÇİŞ YOKTUR
DUR, YASAK BÖLGE!
FOTOĞRAF VE FİLM ÇEKMEK YASAKTIR

Derken, barikatın biraz ilerisinde, gelip geçen birileri tarafından bir varilin üstüne tebeşirle çiziktirilmiş şöyle bir gayri resmî ek:

İNSANSIZ BÖLGEYE HOŞ GELDİNİZ

Kıbrıs'ı bir uçtan bir uca yırtan bu yarık –Birleşmiş Milletler askerlerince korunan tampon bölge– yaklaşık yüz seksen kilometre uzunluğundaydı ve genişliği yer yer altı buçuk kilometreyi bulurken kimi yerlerde de yalnızca birkaç metreye düşerdi. Kadim bir nehrin hayaleti gibi, yatağının içinde kıvrıla kıvrıla ilerlerken her çeşit diyardan geçerdi yolu; terk edilmiş köyler, kıyıların art bölgeleri, bataklıklar, nadasa bırakılmış araziler, çam ormanları, verimli ovalar, bakır madenleri ve arkeolojik alanlar. Ama asıl burada, başkentin içinde ve etrafında, daha bir gözle görülür, elle tutulur olur, daha bir etkilerdi insanı.

Lefkoşa, dünyanın tel örgülerle bölünmüş tek başkenti.

Böyle tarif edilince neredeyse iyi bir şeymiş gibi geliyordu kulağa; özel, hatta benzersiz bir yan, bir nevi yerçekimine kafa tutma hissi, tıpkı baş aşağı çevrilmiş bir kum saatinin içinde göğe doğru hareket eden o tek kum tanesi gibi. Oysa gerçekte bir istisna değildi Lefkoşa, ayrılmış mekânlar ve ayrıştırılmış toplumlar listesinde yer alan çoktan tarihin karanlık kuyusuna atılmış ve henüz sırası gelmemiş bütün isimlere eklenmiş bir diğer isimdi sadece. Ama işte an itibarıyla sıra dışıydı durumu. Avrupa'nın son bölünmüş şehri.

Benim memleketim.

Bir sınırın –hatta bunun kadar net ve iyi korunan bir sınırın bile– geçişini önleyemediği birçok şey vardır. Etezyen rüzgârı mesela, adı yumuşacık kendiyse şaşırtıcı derecede sert olan meltem. Kelebekler, çekirgeler ve kertenkeleler. Hatta sümüklüböcekler, hem de o dayanılmaz yavaşlıklarına rağmen. Arada sırada, bir çocuğun elinden kaçan bir doğum günü balonu sürüklenir gökyüzünde ve geçiverir karşı tarafa; "düşman topraklarına"

Sonra kuşlar. Mavi balıkçıllar, karabaşlı kirazkuşları, arı şahinleri, sarı kuyruksallayanlar, söğütbülbülleri, maskeli örümcekkuşları ve benim en sevdiğim, sarıasmalar. Kuzey yarıküreden yola çıkıp çoğunlukla geceleri göç ederler; karanlık, kanatlarının uçlarına toplanıp gözlerinin etrafına kırmızı halkalar nakşeder. Ve uzun yolculuklarının tam ortasında, Afrika'ya doğru devam etmeden önce burada dururlar. Onlar için bir soluklanma yeridir ada, hikâyedeki boşluktur, bir arada-kalıştır.

Lefkoşa'da, her renkten kuşun eşelenip yiyecek aramaya geldiği bir tepe vardır. Fazla büyümüş böğürtlenlerden, ısırganlardan, süpürge çalılarından geçilmez. Bu yoğun bitki örtüsünün orta yerinde, en ufak dokunuşla gıcırdayan çıkrığı ve kullanılmaya kullanılmaya epriyip yosun tutmuş bir ipe bağlı metal kovasıyla eski bir kuyu vardır. Kuyunun dibi her zaman, hatta kızgın öğle güneşi tam tepeden vururken bile kapkaranlık ve buz gibidir. Bir sonraki öğününü bekleyen aç bir ağızdır kuyu. Her bir ışık huzmesini, sıcaklığın bütün izlerini yalayıp yutar ve her bir zerreyi o uzun taş boğazında tutar.

Şayet bir gün oralardan geçer de merakla ya da içgüdüyle kenarından eğilip aşağı bakacak olursanız, gözlerinizin alışmasını beklerken aşağıda bir parıltı yakalayabilirsiniz, bir balığın suya dalıp kaybolmasından önce pullarından bir an yansıyan ışıltıya benzer bir şey. Kanmayın buna ama. Balık filan yoktur orada. Yılan da yoktur. Akrep de. İpeksi ağlardan sallanan örümcekler de yoktur. O parıltı canlı bir varlığa değil, antika bir cep saatine

aittir; sedefli, on sekiz ayar altın kaplamalıdır saat ve içine bir şiirden dizeler nakşedilmiştir:

Oraya varmak senin asıl yazgın,
Ama yolculuğu tez bitirmeye de kalkma sakın...

Ve arkasında da iki harf vardır ya da daha doğrusu aynı harf iki kez yazılmıştır:

Y & Y

Kuyu on metre derinliğinde, genişliğiyse bir buçuk metreden az. Birbirinin aynı yatay sıralar halinde aşağıdaki küf kokulu, dilsiz sulara kadar inen, hafif kavisli kesme taşlardan yapılmış. Dipte kapana kısılmış iki adam var. Popüler bir tavernanın sahipleri. Her ikisi de ince yapılı, orta boylu ve ikisinin de eskiden şaka konusu yaptıkları kepçe kulakları var. Her ikisi de bu adada doğup büyümüşler ve kaçırılıp, dövülerek öldürüldüklerinde kırklarındalarmış. Bir daha asla yüzeye çıkamasınlar diye, önce birbirlerine, sonra da içine beton dökülmüş üç litrelik bir zeytinyağı tenekesine zincirlenip öyle atılmışlar bu kuyuya. Kaçırıldıkları gün ikisinden birinin üzerinde olan cep saati tam gece yarısına sekiz dakika kala durmuş.

Zaman bir ötücü kuştur ve tıpkı diğer ötücü kuşlar gibi o da esir alınabilir. Ve mümkün olduğunu düşündüğünüzden daha uzun bir süre bir kafese hapsedilebilir. Ama zaman sonsuza dek kontrol altında tutulamaz.

Hiçbir esaret sonsuz değildir.

Bir gün su metali paslandıracak, zincirler kopacak ve nasıl en katı yürekler bile yıllar içinde yumuşuyorsa, betonun katı yüreği de öyle yumuşayacak. İşte o zaman, nihayet özgür kalan iki ceset yukarıya, kırılan gün ışığıyla pırıldayan gökyüzü yarığına doğru

yüzecekler; önce yavaş yavaş çıkacaklar o bahtiyar maviliğe doğru, sonra soluksuz kalmış inci avcıları gibi hızla ve telaşla.

Er ya da geç, Akdeniz'in uzak ucunda yer alan o yalnız ve güzel adadaki bu eski, harap kuyu kendi içine çökecek ve tıpkı bütün sırların eninde sonunda ortaya çıkması gibi, onun sırları da yüzeye çıkacak.

BİRİNCİ BÖLÜM

Bir Ağaç Nasıl Gömülür?

Ada Adında Bir Kız

İngiltere, 2010'ların sonları

Londra'nın kuzeyindeki Brook Hill Lisesi'nde yılın son dersiydi. 11. sınıf. Tarih dersi. Zile sadece 15 dakika vardı ve Noel tatili artık başlasın diye sabırsızlanan öğrenciler yerlerinde zor duruyorlardı. Daha doğrusu biri hariç bütün öğrenciler.

On altı yaşındaki Ada Kazantzakis, sınıfın arka tarafında, cam kenarındaki her zamanki yerinde sessiz bir gerginlik içinde oturuyordu. Parlak maun rengi saçları ensede atkuyruğu yapılmıştı; ince yüz hatları süzgün ve gergindi, ceylan gibi iri, kahverengi gözlerinden sanki önceki gecenin uykusuzluğu akıyordu. Ne bayram dönemi için hevesleniyordu ne de kar yağma ihtimaliyle ilgili heyecanlanıyordu. Arada sırada dışarıya kaçamak bakış atsa da yüz ifadesi hemen hiç değişmiyordu.

Öğle saatlerinde dolu yağmıştı; süt beyazı buz tanecikleri ağaçlarda kalan son yaprakları lime lime etmiş, bisiklet sundurmasının çatısını pıtır pıtır dövmüş, yerlerde sekerek çılgın bir step dansı yapmıştı. Şimdi ortalık sessizdi ama havanın kesin olarak daha kötüye gittiğini görmemek imkânsızdı. Fırtına geliyordu. Bu sabah radyoda, Britanya'nın en fazla kırk sekiz saat içinde, beraberinde rekor düşüklükte sıcaklıklar, buzlu yağmurlar ve kar fırtınaları getirecek bir kutup girdabı içine gireceğini söylemişlerdi. Su ve elektrik kesintileri ile patlayacak boru hatları yüzünden İngiltere ve İskoçya'nın büyük bölümleri ile kuzey Avrupa'nın kimi yerlerinde hayatın felç olması bekleniyordu.

İnsanlar, sanki bir kuşatmaya hazırlanır gibi temel ihtiyaç malzemeleri –konserve balık, fasulye, makarna, tuvalet kâğıdı– stoklamışlardı.

Tatil ve seyahat planları konusunda endişelenen öğrenciler bütün gün fırtına hakkında konuşup durmuşlardı. Ada hariç. Ne aile buluşmaları ne de egzotik tatil yerleri sıra sıra dizilmişti onun önüne. Babasının hiçbir yere gitmeye niyeti yoktu. Yapacak işleri vardı. Onun hep yapacak işleri vardı zaten. İflah olmaz bir işkolikti babası –onu tanıyan herkes bunu bilirdi– ama annesi öldüğünden beri, yeraltındaki tünelinin güvenli sıcağında saklanan bir hayvan gibi araştırmasının içine çekilmişti iyice.

Ada, genç ömrünün bir noktasında, babasının diğer babalardan çok farklı olduğunu anlamıştı ama onun bitki takıntısını hoş görmekte yine de zorlanıyordu. Herkesin babaları ofislerde, dükkânlarda ya da devlet dairelerinde çalışıp takım elbiseler, beyaz gömlekler ve cilalı siyah ayakkabılar giyerken, onunkinin üstünde genellikle yağmur geçirmez bir ceket, zeytin yeşili veya kahverengi bir kadife pantolon, ayağında da sağlam botlar olurdu. Evrak çantası yerine, içinde büyütecini, bisturi setini, herbaryumunu, pusulasını ve defterlerini taşıdığı bir omuz çantası vardı. Diğer babalar durmaksızın işlerinden ve emeklilik planlarından bahsederken onunki daha çok böcek ilaçlarının tohum çimlenmesi üzerindeki toksik etkileri veya keresteciliğin neden olduğu ekolojik hasarlarla ilgiliydi. Diğerlerinin ancak kişisel hisse senedi portföylerindeki iniş çıkışlar konusunda hissettikleri tutkuyu, o ormansızlaştırmanın etkileri hakkında konuşurken hissederdi; sadece konuşmaz, yazardı da bu konularda. Bir evrimsel ekoloji ve botanik uzmanı olarak on iki tane basılmış kitabı vardı. Bir tanesinin adı *Esrarengiz Krallık: Mantarlar Geçmişimizi Nasıl Şekillendirdi, Geleceğimizi Nasıl Değiştiriyor*'du. Bir diğer monografisi tilki kuyrukları, ciğerotları ve yosunlar üstüneydi. Kapağında, kadifemsi yeşillikle kaplı taşların etrafından köpürerek

akan dere üstünde taş bir köprü vardı. Bu rüya gibi imgenin hemen üstünde altın yaldızlı başlık yer alıyordu: *Avrupa'nın Yaygın Kara Yosunları için Saha Kılavuzu.* Altında da babasının adı yazılıydı büyük harflerle: KOSTAS KAZANTZAKİS.

Babasının yazdığı türden kitapları okuyanların nasıl insanlar olabileceğiyle ilgili en ufak bir fikri yoktu Ada'nın ama bu kitaplardan okulda kimseye söz etmeye cesaret edememişti. Sınıf arkadaşlarının eline kendisinde –ve ailesinde– bir tuhaflık olduğuna dair bir başka koz daha vermeye niyeti yoktu.

Günün hangi saati olursa olsun, ağaçların yanında olmayı insanların yanında olmaya tercih ediyor gibi görünürdü babası. Bu hep böyle olmuştu ama annesi hayattayken babasının bu tuhaflıklarını yumuşatmayı başarabiliyordu; muhtemelen onun da kendine has gariplikleri olduğu için. Onun ölümünden beri, Ada babasının giderek kendisinden uzaklaştığını hissediyordu ya da belki o babasından uzaklaşıyordu; keder yüklü zehirli bir atmosfere bürünmüş bir evde kimin kimden kaçtığını kestirmek zordu. Sonuçta evde olacaklardı işte, ikisi baş başa, sadece fırtına sırasında da değil tüm Noel dönemi boyunca. Ada babasının alışveriş yapmayı unutmadığını umuyordu.

Bakışları defterine doğru kaydı. Açık sayfanın en altına bir kelebek çizmişti. Parmağını yavaşça kanatların üstünde gezdirdi... ne kadar narin ne kadar kırılgandılar.

"Şşt, sakız var mı sende?"

Daldığı hayallerden sıçrayarak çıkan Ada yana döndü. Sınıfın arka tarafında oturmayı seviyordu ama bu, parmaklarını çıtlatmak, okulda yasak olduğu halde durmaksızın sakız çiğnemek ve kendisinden başka kimseyi ilgilendirmeyen konularda uzun uzun konuşmak gibi rahatsız edici huyları olan Emma-Rose'la yan yana oturmak anlamına geliyordu.

"Yok, maalesef." Ada başını iki yana sallayıp, öğretmene doğru gergin bir bakış attı.

"Tarih, en büyüleyici konudur" diyordu Bayan Walcott; sanki öğrencilerine –yirmi dokuzuna birden– ders anlatmak için bir barikatın arkasında olmaya ihtiyacı varmış gibi Oxford tarzı ayakkabılarıyla masasının arkasına geçip dikilmişti kararlılıkla. "Geçmişimizi anlamadan geleceğimize şekil vermeyi nasıl ümit edebiliriz ki?"

"Ay hiç çekemiyorum şunu" diye homurdandı Emma-Rose ağzının içinden.

Ada bir şey demedi. Emma-Rose'un kendisini mi yoksa öğretmeni mi kastettiğinden emin değildi. Şayet birincisiyse, kendini savunmak için söyleyecek hiçbir şeyi yoktu. Yok eğer ikincisiyse, bu yergiye katılacak değildi. Bütün iyi niyetine karşın sınıfta disiplini sağlamakta besbelli zorlanan Bayan Walcott'ı severdi Ada. Kadıncağızın birkaç yıl önce kocasını kaybettiğini duymuştu. Öğretmeninin günlük hayatının nasıl olabileceğini gözünün önüne getirmeye çalışırdı ara sıra: yuvarlak bedenini sabahları nasıl yataktan sürükleyerek çıkardığını, sıcak su bitmeden duşunu alabilmek için nasıl acele ettiğini, dünkü münasip elbiseden pek de farkı olmayan münasip bir elbise bulabilmek için gardırobunu nasıl altüst ettiğini, ikizlerine nasıl hızlıca kahvaltı hazırlayıp sonra da kıpkırmızı bir yüz ve özür diler gibi bir ses tonuyla onları anaokuluna bırakışını. Geceleri kendi bedenine dokunurken de hayal etmişti öğretmenini, ellerinin pamuklu geceliğin altında daireler çizişini ve ara sıra, halıda ıslak ayak izleri, ruhundaysa bir burukluk bırakacak birtakım adamları evine davet edişini.

Aklından geçenlerin gerçekle örtüşüp örtüşmediğine dair hiçbir fikri yoktu Ada'nın ama öyle olabileceğini düşünüyordu. Böyle bir yeteneği vardı, belki de tek yeteneği. Tıpkı kendi türünden olanın kokusunu kilometrelerce öteden alabilen hayvanlar gibi, o da başka insanların kederlerini algılardı.

"Pekâlâ çocuklar, çıkmadan son bir şey söyleyeceğim size!" dedi Bayan Walcott ellerini çırparak. "Gelecek dönem, göçleri

ve kuşaklararası değişimi çalışacağız. Bitirme sınavları için kolları sıvamadan önce eğlenceli, hoş bir proje olacak. Hazırlık için, tatilde yaşlı bir yakınınızla röportaj yapmanızı istiyorum. İdeali büyükanne, büyükbabalarınız ama başka aile büyükleri de olabilir. Onlara gençlikleriyle ilgili sorular sorun ve buradan dört-beş sayfalık bir makale çıkarın."

Mutsuz iniltiler korosu yayıldı sınıfa.

"Yazdıklarınızın tarihsel gerçeklerle desteklendiğinden emin olun" dedi Bayan Walcott, tepkileri duymazdan gelerek. "Şahsi yorumlara değil, kanıtlara dayanan sağlam araştırmalar görmek istiyorum."

Yine iniltiler ve homurtular geldi bunun ardından.

"Ha, etrafta aile yadigârı bir şeyler var mı diye bakmayı da unutmayın; eski bir yüzük olur, gelinlik olur, antika yemek takımı, el yapımı yorgan, eski mektuplar ya da aileye ait yemek tariflerinin bulunduğu bir kutu olur, kuşaktan kuşağa iletilmiş, anı değeri olan herhangi bir şey olur."

Ada bakışlarını yere indirdi. Her iki taraftan da hiçbir akrabasını tanımıyordu. Kıbrıs'ta bir yerlerde yaşadıklarını biliyordu ama tüm bildiği bundan ibaretti. Nasıl insanlardı acaba? Günlerini nasıl geçirirlerdi? Yolda yanlarından geçse veya süpermarkette çarpışacak olsalar tanırlar mıydı Ada'yı? Adını duyduğu tek yakın akrabası, Meryem isimli bir teyzeydi; onun da yolladığı, güneşli kumsallar ve çiçekli çayırlarla bezeli kartpostallardaki neşe, kendisinin hayatlarında hiç olmayışıyla büyük tezat teşkil ediyordu.

Eğer akrabaları Ada için bir muammaysa, Kıbrıs daha da büyük bir muammaydı. İnternette fotoğraflarını görmüştü ama adını aldığı o diyara bir kez olsun gitmemişti.

Annesinin dilinde, sularla çevrili kara parçası anlamına geliyordu adı. Küçükken, bunun Büyük Britanya olduğunu varsayardı, bildiği tek ada oydu zira; aslında kastedilenin çok uzak-

lardaki başka bir ada olduğunu ve sebebinin de annesinin ona orada hamile kalmış olması olduğunu sonradan fark etmişti. Bu keşif kafasını karıştırmış, hatta huzursuz etmişti onu. Öncelikle, annesiyle babasının seviştiğini hatırlatmıştı ona, ki bunu asla düşünmek istemezdi; ikincisi, bu bilgi onu o âna dek sadece imgeleminde var olan bir yere bağlıyordu, hem de kaçınılmaz bir şekilde. O zamandan beri, kendi adını da cebinde taşıdığı İngilizce olmayan kelimelere eklemişti; her ne kadar enteresan ve renkli olsalar da içlerine asla nüfuz edemeyeceği kadar uzak ve yabancı kelimelerdi bunlar, tıpkı bir kumsalda bulup eve getirdiğin ama sonra da ne yapacağını bilemediğin küçük, mükemmel çakıl taşları gibi. Epeyce biriktirmişti bunlardan. Deyimler de vardı aralarında. Ve şarkılar, neşeli ezgiler. Ama işte o kadardı. Anne-babası ona kendi anadillerini öğretmemiş, evde yalnızca İngilizce iletişim kurmayı yeğlemişlerdi. Ada ne babasının Rumcasını konuşabiliyordu ne de annesinin Türkçesini.

Büyürken, ne zaman neden hiç Kıbrıs'a gidip akrabalarını görmediklerini veya onların neden hiç İngiltere'ye gelmediğini soracak olsa hem annesi hem babası bir dolu mazeret sıralardı Ada'ya. Ya zamanı değildi ya yapılacak çok iş vardı veya masraflar fazlaydı... Yavaş yavaş, bir kuşku kök salmıştı Ada'nın içinde: Belki de annesiyle babasının evliliği aileleri tarafından onaylanmamıştı. Bu durumda, bu evliliğin ürünü olan kendisi de gerçekten *onaylanmamış* sayılırdı herhalde. Ama yine de şu hususta umutlu inancını koruyabildiği kadar korumuştu Ada: Şayet geniş ailesinden herhangi biri onunla ve anne-babasıyla biraz zaman geçirecek olsa, o güne dek affedilmeyen her ne varsa affedilirdi.

Ancak annesinin ölümünden beri Ada hısım akrabayla ilgili soru sormayı bırakmıştı. Madem kendilerinden birinin cenazesine gelmeyecek türden insanlardı bunlar, o halde merhumun çocuğuna da –hiç görmedikleri bir kıza– sevgi duymaları pek olası değildi.

"Röportajınızı yaparken yaşlı kuşağı yargılamayın" dedi Bayan Walcott. "Dikkatle dinleyin, olayları onların gözlerinden görmeye çalışın. Ve konuşmanın tümünü kaydetmeyi unutmayın."

Ön sırada oturan Jason araya girdi. "Yani bir Nazi ile röportaj yaparsak ona iyi mi davranalım?"

Bayan Walcott iç geçirdi. "Bu abartılı bir örnek oldu, tabii. Ama hayır, öyle birine iyi davranmanızı beklemiyorum sizden."

Jason, sayı kazanmış gibi sırıttı.

"Hocam!" Emma-Rose lafa girdi. "Antika bir keman var bizim evde, aile yadigârı sayılır mı acaba?"

"Eğer kuşaklardır ailenizdeyse, sayılır tabii."

"Evet, evet, çok uzun zamandır bizdeymiş." Emma-Rose'un yüzü ışıldadı. "On dokuzuncu yüzyılda Viyana'da yapıldığını söyledi annem. Yoksa on sekizinci miydi? Her neyse, çok kıymetliymiş ama satmıyoruz."

Zafaar elini kaldırdı. "Bizde de büyükanneme ait olan bir çeyiz sandığı var. Pencap'tan gelirken yanında getirmiş. Olur mu?"

Kalbinin hafifçe gümlediğini hisseden Ada ne öğretmenin yanıtını ne de konuşmanın gerisini duydu. Hissettikleri yüzünden anlaşılır korkusuyla Zafaar'a bakmamaya çalışırken bütün vücudu kaskatı kesildi.

Önceki ay, beklenmedik bir şekilde bir fen projesi için eşleşmişlerdi Zafaar'la; farklı türden yiyeceklerin içerdiği kalori miktarını ölçecek bir cihaz yapacaklardı. Ada bir buluşma organize etmek için günlerce uğraşıp beceremeyince, sonunda vazgeçip araştırmanın çoğunu kendisi yapmış, makaleleri bulmuş, parçaları satın almış, kalorimetreyi yapmıştı. Sonunda her ikisi de A almışlardı. Zafaar, ağzının köşesinde minicik bir gülümseme, suçluluk duygusu kadar umursamazlıktan da kaynaklanmış olabilecek sıkıntılı bir ifadeyle teşekkür etmişti Ada'ya. Bu son konuşmaları olmuştu.

Ada kimseyle öpüşmemişti daha. Sınıfındaki kızların hepsinin, beden dersi öncesi ve sonrasında soyunma odasında an-

latacak –ama hayali ama gerçek– *bir şeyleri* vardı, oysa Ada'nın yoktu. Onun bu mutlak sessizliği gözden kaçmıyor, sonu gelmez alaylara ve dalga geçmelere yol açıyordu. Bir keresinde, okul çantasının içinde bir porno dergisi bulmuştu; paniğe kapılsın diye bilinmeyen ellerce oraya sokuşturulmuştu kuşkusuz. Bir öğretmen görecek de babasına haber verecek diye endişe içinde kıvranmıştı bütün gün. Başka öğrencilerin babalarından korktukları gibi korktuğundan değil. Hissettiği şey korku değildi. Hatta dergiyi atmayıp tutmaya karar verdikten sonra suçluluk bile hissetmemişti. Babasına bu olaydan –ya da herhangi başka bir olaydan– bahsetmeme nedeni o değildi. Onu daha fazla acı çekmekten koruması gerektiğini çok temel bir düzeyde hissettiğinden beri babasıyla bir şeyler paylaşmaktan vazgeçmişti.

Annesi hayatta olsaydı, Ada dergiyi ona gösterirdi belki. Birlikte bakıp kıkırdaşırlardı. Sıcak çikolata kupaları ellerinde, yüzlerine doğru yükselen buharı içlerine çekerek konuşurlardı belki. Annesi anlardı haylaz düşüncelerden, muzırlıklardan, *Ay'ın karanlık yüzünden*. Bir keresinde, şakayla karışık kendisinin iyi bir anne olmak için fazla isyankâr, iyi bir asi olmak içinse fazla anaç olduğunu söylemişti. Ancak şimdi, annesi gittikten sonra, anlıyordu Ada, onun her şeye karşın iyi bir anne –ve iyi bir asi– olduğunu. Ölümünün üstünden tamı tamına on bir ay, sekiz gün geçmişti. Bu, Ada'nın onsuz geçireceği ilk Noel olacaktı.

"Sen ne dersin, Ada?" diye sordu Bayan Walcott aniden. "Katılır mısın buna?"

Yeniden resim yapmaya dalmış olduğu için, gözlerini önündeki kelebekten ayırması ve öğretmenin ona baktığını fark etmesi biraz zaman aldı Ada'nın. Saçlarının diplerine kadar kızardı yüzü. Sırtı, sanki ne olduğunu henüz tam anlayamadığı bir tehlike algılamış gibi gerildi. Konuşabilecek duruma geldiğinde sesi o kadar titrek çıktı ki bir şey deyip demediğinden kendisi de emin olamadı.

"Efendim?"

"Jason'ı haklı buluyor musun diye sordum."

"Affedersiniz, hocam... hangi konuda?"

Bastırılmış bir kıkırtı yükseldi.

"Aile yadigârlarından bahsediyorduk" dedi Bayan Walcott, yorgun bir gülümsemeyle. "Zafaar, büyükannesinin çeyiz sandığından söz etti. Jason da 'Acaba neden bu hatıralara ve geçmişten kalan ıvır-zıvıra kadınlar düşkün oluyor hep?' dedi. Ben de senin bu ifadeye katılıp katılmadığını öğrenmek istedim."

Ada kuru kuru yutkundu. Nabzı şakaklarında atıyordu. Sessizlik, yapış yapış, koyu bir sıvı olmuş, etrafındaki alana sızıyordu. Ada onun tığ işi beyaz sehpa örtülerine dökülmüş koyu renk bir mürekkep gibi yayıldığını hayal etti. Annesinin tuvalet masasının çekmecesinde bulmuştu bir zamanlar bu örtülerden. Takıntılı bir özenle küçücük parçalara kesilip yok edilmiş sonra da pelür kâğıtlarının arasına koyulmuşlardı –sanki annesi onları ne oldukları gibi tutabilmişti ne de atmaya eli varmıştı.

"Bir fikrin var mı?" dedi Bayan Walcott, sesi şefkatli ama ısrarcıydı.

Sandalyeyi taş karolara gürültüyle sürterek ağır ağır ayağa kalktı Ada, bunu neden yaptığını kendisi de pek bilmeden. Gırtlağını temizledi ama ne diyeceğine dair en ufak bir fikri yoktu. Aklına hiçbir şey gelmiyordu. Önündeki açık sayfada duran kelebek telaşlanmış, hemen kaçıp gitme arzusuyla havalanmıştı; halbuki henüz bitmemiş, kenarları hâlâ belirginleşmemiş kanatlarının gücü zar zor yetiyordu buna.

"Bence... Bence her zaman kadınlar olmuyor. Benim babam da düşkündür mesela."

"Öyle mi?" diye sordu Bayan Walcott. "Tam olarak nasıl?"

Bütün sınıf ona bakıyordu şimdi, mantıklı bir şeyler söylemesini bekliyorlardı. Bazılarının bakışlarında nazik bir acıma vardı, bazılarındaysa Ada'nın çok daha tercih edilir bulduğu kaba bir umursamazlık. Bu toplu beklentinin dengesini bozduğunu his-

setti, sanki suyun dibine batıyormuş gibi kulaklarındaki basınç artıyordu.

"Bize bir örnek verebilir misin?" dedi Bayan Walcott. "Ne biriktiriyor baban?"

"Şeyyy, babam..." dedi Ada sözcükleri uzata uzata, sonra da sustu.

Ne söyleyebilirdi babasıyla ilgili onlara? Bazen yemek yemeyi, hatta konuşmayı unuttuğunu ve doğru dürüst bir şey yemeden ve tek bir bütün cümle kurmadan günler geçirdiğini mi, yoksa mümkün olsa bütün hayatını arka bahçede veya daha da iyisi bir yerlerdeki bir ormanda, ellerini toprağa daldırmış ve çevresi bakteriler, mantarlar ve anbean büyüyüp çürüyen bütün o bitkilerle sarılmış şekilde geçireceğini mi? Kendisi bile artık onu tanımakta zorlanırken babasıyla ilgili, onun nasıl biri olduğunu anlamalarına yarayacak ne anlatabilirdi ki arkadaşlarına?

Onun yerine tek bir kelime söyledi. "Bitkiler."

"Bitkiler..." diye tekrarladı Bayan Walcott, eğdiği yüzünden okunuyordu hiçbir şey anlamadığı.

"Bitkilerden hoşlanır babam" diye hızla ekledi Ada ve anında pişman oldu bu kelimeleri seçtiğine.

"Ay, ne tatlı... çiçeklere düşkünmüş babası!" dedi Jason yapmacık bir tavırla.

Artık kontrol edilemeyen kahkahalar bir anda bütün sınıfa yayıldı. Ada, arkadaşı Ed'in bile gözlerini ondan kaçırdığını ve ders kitabına bakarak bir şeyler okuyormuş gibi yaptığını fark etti; omuzları düşmüş, başı eğilmişti çocuğun. Sonra Zafaar'ı aradı Ada ve onu nadiren gören o parlak siyah gözlerinin şimdi kaygıya yakın bir merakla üzerine dikilmiş olduğunu gördü.

"Evet, bu çok hoş" dedi Bayan Walcott. "Ama onun için önemli olan bir nesne geliyor mu mesela aklına? Duygusal değeri olan bir şey?"

O an, doğru kelimeleri bulmaktan daha çok istediği bir şey

yoktu Ada'nın. Niye saklanıyorlardı ondan? Midesi aniden saplanan sancıyla kasıldı; o kadar canı yandı ki değil konuşmak nefes bile alamayacağını sandı bir an. Ama işte bir şekilde konuştu ve "Ağaçlarıyla çok vakit geçirir" diyen kendi sesini duydu.

Bayan Walcott belli belirsiz başını salladı, gülümsemesi siliniyordu artık dudaklarından.

"Hele bir incir ağacı var, sanırım en sevdiği o."

"Peki tamam, artık oturabilirsin" dedi Bayan Walcott.

Ama Ada dinlemedi. Şimdi göğüs kafesine saldıran sancı oradan çıkıp gitmenin yolunu arıyordu sanki. Görünmez ellerce sıkılıyormuş gibi daraldı göğsü. Yön duygusunu yitirdiğini hissetti, sınıf ayaklarının altında hafifçe sallanıyordu.

"Tanrım, amma da ezik ya!" dedi biri, Ada'nın duyabileceği kadar yüksek bir fısıltıyla.

Ada gözlerini sımsıkı kapattı, lafın yakıcılığını hissetti, tenine kötü bir yanık izi bırakmıştı sanki. Ama onların söyleyebilecekleri ya da yapabilecekleri hiçbir şey o an kendi kendisine karşı hissettiği nefretten daha kötü olamazdı. Neydi ki derdi? Neden herkes gibi yanıt veremiyordu basit bir soruya bile?

Çocukken, Türk halısının üstünde kendi etrafında döne döne başını döndürüp yere düşmeyi ve düştüğü yerden dünyanın fırıl fırıl dönmesini seyretmeyi severdi. Halının el dokuması desenlerinin binlerce kıvılcım halinde eriyişini, renklerin birbirinin içine girişini, kırmızının yeşile, safran sarısının beyaza karışışını hâlâ hatırlıyordu. Ancak şu an deneyimlediği, başka türden bir baş dönmesiydi. Bir tuzağa düşüyormuş gibi hissediyordu kendini, bir kapı kilitleniyordu sanki arkasından, bir mandal yerine oturuyordu tık diye. Felç olmuştu sanki.

Geçmişte pek çok kez, içinde tam da kendisine ait olmayan bir keder taşıdığından kuşkulandığı olmuştu. Fen dersinde herkesin bir kromozom annesinden bir kromozom da babasından aldığını öğrenmişlerdi –milyarlarca nöronun arasındaki trilyonlarca

bağlantıyı ören binlerce geni içeren uzun DNA zincirleriydi kromozomlar. Bütün o genetik bilgi ana-babadan çocuğa geçiyordu –hayatta kalma, büyüme, üreme, saçının rengi, burnunun biçimi, çilli olup olmadığın veya güneşe bakınca hapşırıp hapşırmadığın– hepsi oradaydı. Ancak bunların hiçbirisi Ada'nın zihnini yakan o tek soruya yanıt veremiyordu: Keder kadar elle tutulmaz ve ölçülemez bir şeyin de kalıtım yoluyla geçmesi mümkün müydü insana?

"Oturabilirsin" diye tekrarladı Bayan Walcott.

Ada yine kıpırdamadı.

"Ada... duymadın mı söylediğimi?"

Dikilmeye devam etti ve bir yandan da boğazını dolduran, burun deliklerini tıkayan o korkuyu bastırmaya çalıştı. Kızgın, yakıcı güneşin altındaki denizin tadını hatırlattı bu ona. Dilinin ucuyla dokundu. Tuzlu deniz suyu değildi bu, ılık kandı. Yanağının içini ısırıyordu.

Bakışları pencereye doğru kaydı, fırtına yaklaşıyordu. Barut rengi gökyüzünü fark etti; bulut kütlelerinin arasında kıpkırmızı, incecik bir çizgi, hiçbir zaman tam iyileşmeyen eski bir yara gibi kanıyordu ufka doğru.

"Otur lütfen" diyen sesi geldi öğretmenin.

Ve bir kez daha söyleneni yapmadı Ada.

Sonra, çok sonra, olacakların en kötüsü olup bittiğinde ve gece, yatağında yalnız yatmış, uyuyamazken ve kendi gibi uykusuz babasının evin içinde volta atmasını dinlerken, bu âna, zamandaki bu çatlağa geri dönecekti Ada Kazantzakis. O an kendisine söyleneni yapıp yerine oturabilir ve böylece sınıftaki herkes için az ya da çok görünmez olmaya devam edebilirdi, her zamanki fark edilmeyen ama rahatsız da edilmeyen kişi olurdu. Eğer sonrasında yaptığını yapmak konusunda kendine engel olabilseydi, her şeyin pekâlâ eskiden olduğu gibi kalmasını sağlayabilirdi.

İncir Ağacı

Bu öğleden sonra, fırtına bulutları Londra'nın üstüne çöküp dünya melankoli rengine bürünürken, Kostas Kazantzakis beni bahçeye gömdü. Arka bahçeye yani. Normalde orada, yemyeşil kamelyaların, hoş kokulu hanımellerinin ve örümceği andıran çiçekleriyle güvercin ağaçlarının arasında olmayı severdim ama bu normal bir gün değildi. Neşelenmeye ve işin pozitif yanını görmeye çalıştım. Pek işe yaramadı. Gergindim, kaygı doluydum. Daha önce hiç gömülmemiştim.

Kostas, sabahın erken saatlerinden beri dışarıda, soğukta uğraşıp duruyordu. Alnının üstünde oluşan ince ter tabakası, bahçıvan küreğinin çelik ucunu katı toprağa her sapladığında parıldıyordu. Arkasında, yazları çardak gülleri ve orman sarmaşıklarıyla kaplanan ama şimdi komşunun bahçesini bizimkinden ayırmaya yarayan bir bariyerden başka bir şey olmayan tahta parmaklıkların gölgesi uzanıyordu. Kostas'ın deri botlarının hemen yanında, bir sümüklüböceğin ardında bıraktığı gümüşî izin yanı başında, ıslak, yapışkan ve dokununca ufalanan bir toprak yığını oluşmaktaydı yavaş yavaş. Kostas'ın soluğu yüzünün önünde bulut oluyordu, omuzları Portobello Sokağı'ndaki bir ikinci el dükkânından aldığı lacivert parkasının içinde iyice gerilmişti ve parmak boğumları kızarıp yüzülmüş, hafifçe kanamaya başlamıştı ama o bunları fark etmiyor gibiydi.

Üşüyordum ve her ne kadar kabul etmek istemesem de korkuyordum. Kaygılarımı Kostas'la paylaşabilmeyi isterdim. Ama ben konuşabilseydim bile o beni duyamayacak kadar dağılmış

haldeydi; kendi düşüncelerinin içinde kaybolmuş, benden yana bir tek bakış bile atmadan kazmaya devam ediyordu. İşini bitirdiği zaman, küreği kenara bırakıp hem güzel hem de acı şeyler görmüş olduğunu bildiğim o gri-yeşil gözleriyle bana bakacak ve beni topraktaki boşluğa itecekti.

Noel'e sadece birkaç gün kalmıştı ve mahallenin her yanı süs ışıkları ve yaldızlı şeritlerle ışıl ışıldı. Plastik gülüşlü şişme Noel Baba'lar ve rengeyikleri. Dükkânların tentelerinden parlak, yanar dönerli çelenkler sarkıyordu ve evlerin pencerelerinden göz kırpan yıldızlar başkalarının nedense hep daha az karmaşık, daha heyecanlı, daha... mutlu görünen hayatlarına kaçamak bakışlar atma imkânı veriyordu insana.

Çit çalılarının içinde bir akgerdanlı ötleğen şarkı söylemeye başladı –seri, cızırtılı notalar. Bir Kuzey Afrika ötleğeninin yılın bu vakti bahçemizde ne işi vardı, merak ettim. Neden diğerleriyle beraber sıcak yerlere gitmemişti acaba? Onlar çoktan güneye doğru yola çıkmış olmalıydılar ve hatta uçuş rotalarında ufak bir değişiklik yaparlarsa Kıbrıs'a doğru yönelebilir, anavatanımı ziyaret edebilirlerdi.

Ötücü kuşlar arada yollarını kaybederlerdi, biliyordum. Nadiren de olsa olurdu bu. Ve bazen de artık yıl be yıl yaptıkları, hep aynı ama aslında hep de farklı o yolculuğu yapamaz olurlardı; kilometreler boyunca dört bir yana doğru uzanan o boşluk gözlerinde büyürdü ve kalırlardı, hem de bu, açlık ve soğuk ve hatta çoğunlukla ölüm demek olsa da.

Daha şimdiden uzun bir kış olmuştu. Geçen yılın yumuşak havasına hiç benzemiyordu. Bulutlu gökleri, seyrek sağanakları, çamurlu yolları ve sonu gelmez kasveti ve griliğiyle, pek sevgili İngilteremiz için sıra dışı sayılmazdı geçen kış. Oysa bu yıl, sonbaharın başlarından beri iklimin sağı solu belli olmuyordu. Geceleri bora uğultuları duyuyorduk ve bu sesler aklımıza tekinsiz, yabanıl şeyleri getiriyordu –her birimizin içinde olup da, anla-

mak şöyle dursun, yüzleşmeye bile hazır olmadığımız birtakım şeyleri. Birçok sabah uyandığımızda, yolları buz tabakasıyla kaplanmış, ince çimen yapraklarınıysa zümrüt kırıkları gibi katılaşmış halde buluyorduk. Londra sokaklarında açık havada uyuyan binlerce evsiz insan vardı ve bunların dörtte birine yetecek kadar bile geçici barınak yoktu.

Bu gece kışın şu âna kadarki en soğuk gecesi olacaktı. Hava, sanki cam kırıklarından oluşmuş gibi, dokunduğu her şeyi delip geçiyordu daha şimdiden. Kostas'ın telaşı bundandı, toprak taşlaşmadan işini bitirmeye çalışıyordu.

Hera Fırtınası –yaklaşan kasırgaya verdikleri isim buydu. George, Olivia ya da Matilda değil, mitolojik bir isimdi bu seferki. Yüzyıllardır kaydedilen en kötü fırtına olacağını söylüyorlardı –1703'te yaşanan ve kiremitleri çatıların üstünden, balenli korseleri hanımların içinden, pudralı perukları beyefendilerin başından, paçavraları dilencilerin sırtından sıyırıp alan; ahşap konaklardan çamurdan yapılmış kenar mahallelere kadar her şeyi yıkan; yelkenli gemileri sanki kâğıttan yapılmışlar gibi tarumar eden ve Thames'de yüzen bütün lağımı nehrin kıyılarına üfüren Büyük Fırtına'dan da fena.

Hikâyedir belki bunlar ama ben inanıyordum. Tıpkı efsanelere ve onların alttan alta iletmeye çalıştıkları gerçeklere inandığım gibi.

Şayet her şey planlandığı gibi giderse sadece üç ay, hatta belki daha da az gömülü kalacağımı söylüyordum kendi kendime. Patikaların kenarlarında nergisler açınca, çan çiçekleri mavi bir halı gibi orman zeminlerini kaplayınca ve doğanın tümü yeniden canlanınca ben de çıkarılacaktım gömüldüğüm yerden. Dimdik ve tamamen uyanık olacaktım. Ama ne kadar çabalasam da, bu sert ve amansız kış böyle sanki hiçbir yere gitmeyecekmiş gibi görünürken, tutunamıyordum o küçücük umut parçasına. İyimserlik konusunda hiçbir zaman başarılı olmamışımdır zaten. DNA'mda olsa gerek bu. Bizim sülale ezelden karamsardır. O yüzden, sık sık yaptığım şeyi yaptım yine: İşlerin hangi şekillerde kötüye gidebile-

ceğini düşünmeye başladım. Ya bu yıl bahar gelmezse ve ben toprağın altında kalırsam –sonsuza dek? Ya da bahar en sonunda arz-ı endam etse bile Kostas Kazantzakis beni çıkarmayı unutursa?

Bıçak gibi içime işleyen sert bir rüzgâr esti aniden.

Kostas fark etmiş olmalı, zira kazmayı bıraktı. "Şu haline bak! Donuyorsun, zavallı şey."

Kıyamazdı bana, hiçbir zaman kıyamadı. Geçmişte, ne zaman hava buz kesse beni hayatta tutmak için önlemler alırdı. Ocak'ta soğuk bir öğleden sonra, dört bir yanıma rüzgâr perdeleri diktiğini ve nem kaybını azaltmak için beni kat kat çuval bezlerine sardığını hatırlarım. Bir başka sefer de malçla kaplamıştı beni. Gece boyunca sıcaklık sağlamak için bahçeye ısı lambaları da yerleştirdiği oldu. En kritiği, günün en karanlık ve sıklıkla en soğuk zamanı olan, şafak atmadan hemen önceki saatlerdi. Zira bunlar, çoğumuzun bir daha asla uyanmayacağımız bir uykuya daldığımız zamanlardır –sokaklardaki evsizlerin ve bizim...

... incir ağaçlarının.

Ben bir *Ficus carica*'yım, yani meyveleri yenilebilen, sıradan incir; gerçi sizi temin ederim, hiçbir şeyim sıradan değildir. Plantae krallığından Moraceae isimli, büyük dut ağaçları familyasının mağrur bir üyesiyim. Kökenim Küçük Asya'ya dayansa da Kaliforniya'dan Portekiz ve Lübnan'a, Karadeniz'in kıyılarından Afganistan'ın tepelerine ve Hindistan'ın vadilerine kadar çok geniş bir coğrafyada bulunabilirim.

En sert kışlarda incir ağaçlarını hendeklere gömmek ve baharda yeniden çıkarmak tuhaf ama bir o kadar da yerleşmiş bir gelenektir. Amerika ve Kanada'nın kış aylarında sıcaklığı sıfırın altına düşen şehirlerine yerleşen İtalyanlar aşinadır buna. Benzer şekilde, İspanyollar, Portekizliler, Maltalılar, Yunanlar, Lübnanlı-

lar, Mısırlılar, Tunuslular, Faslılar, Cezayirliler, İsrailliler, Filistinliler, İranlılar, Kürtler, Türkler, Ürdünlüler, Suriyeliler, Sefarad Yahudileri... ve biz, Kıbrıslılar.

Gençler belki artık o kadar değil ama yaşlılar gayet iyi bilirler bu geleneği. Akdeniz'in ılıman diyarlarından Batı'daki rüzgârlı şehir ve bölgelere ilk göçenler. Bunca yıldan sonra hâlâ en sevdikleri kokulu peyniri, tütsülenmiş pastırmayı, kokoreci, dondurulmuş mantıyı, ev yapımı tahini, pekmezi, *karidaki glyko*'yu, işkembe çorbasını, kangal sucuğunu, ton balığı gözlerini, koç yumurtalarını sınırlardan gizlice geçirmenin dahiyane yollarını tahayyül edenler... hem de şayet arasalar bu lezzetlerden hiç değilse bazılarını yeni edindikleri memleketlerindeki süpermarketlerin "uluslararası tatlar" reyonlarında bulabilecekleri halde.

Birinci nesil göçmenler kendilerine has bir türdür. Çoğunlukla bej, gri veya kahverengi tonlarında giyinirler. Göze batmayan renkler. Fısıldayan, asla bağırmayan renkler. Hal ve tavırlarında bir resmiyet eğilimi vardır, saygı görmeyi arzu ederler. Hafif bir hantallıkla hareket ederler, pek rahat değillerdir sanki bulundukları yerde. Hem hayatın onlara verdiği şanslar için sonsuz müteşekkirdirler hem de koparılmanın yara izlerini taşırlar ve her zaman bir garip hissederler kendilerini; tıpkı araba kazası atlatmış insanlar gibi, sözü edilmeyen tecrübeler ayırır onları diğerlerinden.

Birinci nesil göçmenler ağaçlarıyla konuşurlar her zaman, etrafta başka kimse yokken, tabii. Bize sırlarını verirler, hayallerini ve hedeflerini anlatırlar; çitlerden geçerken dikenli tellere takılıp kalan yün tutamları gibi geride bıraktıklarını da dahil ederler anlattıklarına. Ama çoğunlukla sadece bizimle olmaktan, özlenen eski bir dostla konuşur gibi muhabbet etmekten keyif alırlar. Bitkilerine, özellikle de yitirdikleri anavatanlarından yanlarında getirdikleri bitkilere karşı ilgili ve sevecendirler. Derinden derine bilirler ki bir incir ağacını fırtınadan kurtardığınızda, birinin hafızasıdır aslında kurtardığınız.

Sınıf

"Ada, lütfen otur" dedi Bayan Walcott bir kez daha, gerilim sert bir tını vermişti sesine.

Ancak Ada yine hareket etmedi. Öğretmeni duymuyor değildi. Kendisinden istenen şeyi mükemmelen anlıyordu ve buna karşı koymak gibi bir niyeti de yoktu ama işte vücuduna zihninin sözünü dinletemiyordu bir türlü o sırada. Görme alanının köşesinde, uçuşan bir nokta çarptı gözüne; defterine çiziktirdiği kelebek sınıfın içinde sağa sola uçuyordu. Birileri görecek diye endişelenerek huzursuzlukla seyretti kelebeği, gerçi başka, küçük bir yanıyla biliyordu kimsenin görmeyeceğini.

Zikzaklı bir rota çizerek gidip öğretmenin omzuna kondu kelebek ve oradan da kadının avize biçimli, sallantılı gümüş küpelerinden birinin üstüne atladı. Sonra aynı hızla kalkıp Jason'a doğru yöneldi ve çocuğun ince yapılı omuzlarına konup oradan gömleğinin içine girdi. Jason'ın atletinin altında gizli olan çürükleri zihninde canlandırabiliyordu şimdi Ada, çoğu eski ve soluktu ama bir tanesi oldukça büyük ve tazeydi. İnsanın gözünü alan bir renk: çiğ bir mor. Okulda sürekli şakalar patlatan ve kendine güveni üzerinden akan bu çocuk evde öz babasından dayak yiyordu. Soluğu kesilir gibi oldu Ada'nın. Acı, ne çok acı vardı her yerde ve herkesin içinde. Tek fark bunu saklamayı becerebilenlerle artık beceremeyenler arasındaydı.

"Ada?" dedi Bayan Walcott, daha yüksek sesle.

"Belki de sağırdır!" diye dalga geçti öğrencilerden biri.

"Ya da geri zekâlı!"

"Sınıfta öyle sözcükler kullanmıyoruz" dedi Bayan Walcott, kimseleri inandıramadan. Bakışları yeniden Ada'ya odaklandı; sırasıyla, kafasının karıştığı ve kaygılandığı okundu o geniş yüzünden. "Bir şey mi oldu?"

Bulunduğu yere çakılıp kalmıştı Ada, hiçbir şey söylemedi.

"Bana söylemek istediğin bir şey varsa dersten sonra söyleyebilirsin. Sonra konuşalım olur mu?"

Ada hâlâ itaat etmiyordu. Kolları bacakları kendi iradelerine göre davranıyor, yanıt vermeyi reddediyordu. Babasının, aşırı soğuklarda baştankara gibi kimi kuşların, enerjilerini en kötü havalara saklamak için kısa süreli uyku durumuna geçtiklerini anlattığını hatırladı. Tam olarak öyle hissediyordu şu anda Ada da, bir tür atalet durumunun içine düşmüştü ki bunun arkasından geleceklere hazır olabilsin.

Otursana salak, rezil ediyorsun kendini!

Başka bir öğrenci miydi bu kelimeleri fısıldayan, yoksa kendi kafasının içindeki hain bir ses miydi? Bunu asla bilemeyecekti. Ağzı gerilip sımsıkı bir çizgi olmuş, çenesi kenetlenmiş halde, eliyle sırasının kenarına yapışmıştı can havliyle; bırakırsa dengesini kaybedip düşebilir diye endişeleniyordu. Aldığı her solukla, panik çalkalana çalkalana ciğerlerine doluyor, oradan her bir sinirine ve hücresine sızıyordu ve yeniden ağzını açmasıyla da, sınırlarından kurtulmaya hevesli bir yeraltı deresi gibi dışarı dökülüyor, fışkırıyordu. Hem tanıdık hem de kendisinin olamayacak kadar garip bir ses yükseldi içinde bir yerlerden; yüksek, hırıltılı, vahşi, yanlış.

Çığlık attı.

O kadar beklenmedik ve kuvvetli ve hiç olmayacak kadar tizdi ki sesi diğer öğrenciler susup kaldılar. Göz çevresindeki kırışıklar giderek derinleşen Bayan Walcott da elleri göğsünde, öylece kalakalmıştı. Bunca yıllık öğretmenlik hayatında böyle bir şey görmemişti.

Dört saniye geçti, sekiz, on, on iki... Duvardaki saat ıstıraplı bir yavaşlıkla milim milim ilerliyordu. Zaman, kömürleşmiş, kuru bir kereste gibi bükülüp kendi içine eğilmişti.

Şimdi Bayan Walcott Ada'nın yanına gelmiş, onunla konuşmaya çalışıyordu. Ada öğretmeninin parmaklarını kolunda hissediyordu ve kadının bir şeyler dediğinin farkındaydı ama çığlık atmaya devam ettiği için kelimeleri anlayamıyordu. On beş saniye geçti. On sekiz, yirmi, yirmi üç...

Sesi bir uçan halıydı, Ada'yı havaya kaldırmış götürüyordu o istemese de. Uçuyormuş gibi hissediyordu Ada, sanki her şeyi tavandaki bir lambadan gözlemliyordu, yalnız yukarıda gibi de hissetmiyordu kendisini, dışarıdaydı sanki daha çok, kendi içinden dışarıya düşmek gibi bir histi, ne bu ânın bir parçasıydı sanki artık ne de bu dünyanın.

Bir zamanlar dinlediği bir vaazı hatırladı, ya bir kilisede olmalıydı ya da bir camide, zira çocukluğunun farklı dönemlerinde, pek uzun süre olmasa da her ikisine de gittiği olmuştu. *Ruh bedenden ayrıldığı zaman, semaya doğru yükselir ve oraya doğru giderken yolda durup aşağıda kalanları seyreder, etkilenmeden, umursamadan, acı çekmeden.* Piskopos Vasilios muydu bunu söyleyen, yoksa İmam Mahmud muydu acaba? Gümüş ikonalar, balmumu mumlar, azizlerin ve havarilerin yüzlerinin resimleri, biri açık biri kapalı duran kanatlarıyla melek Cebrail, köşesi kıvrılmış sayfaları ve bozulmuş sırtıyla Ortodoks İncili'nin eskimiş bir kopyası... ipek seccadeler, kehribar tespihler, bir hadisler kitabı, her rüyadan ve her kâbustan sonra başvurulan, yıpranmış bir İslami Rüya Tabirleri kitabı... Her iki adam da Ada'yı kendi dinini seçmeye, kendi tarafını tutmaya ikna etmeye çalışmıştı. Sanki sonunda boşluğu seçmiş gibi geliyordu Ada'ya giderek. Hiçliği. Ağırlığı olmayan ama yine de onu çevreleyen, diğerlerinden ayıran bir kabuğu. Ama okulun son gününün son saatinde çığlık atmaya devam ederken, neredeyse aşkın bir şey

hissetti Ada, sanki bedeninin sınırlarıyla kısıtlı değildi ve hiçbir zaman da olmamıştı.

Otuz saniye geçti. Bir sonsuzluk.

Sesi çatladı ama kesilmedi. İnsanın kendi çığlığını duymasında çok küçük düşürücü ama bir o kadar da heyecan verici bir şey vardı –kopan, kaçan, kontrolsüz, dizginsiz, seni nereye kadar taşıyabileceğini bilmediğin, içeriden yükselen yabani bir güçtü bu. Hayvaniydi. Vahşi bir şey. Ada'yla ilgili hiçbir şey önceki haline ait değildi o anda. Özellikle de sesi. Bir şahinin feryadı olabilirdi bu, bir kurdun insanın ruhunu titreten uluması veya bir kızıl tilkinin gece yarısı koyuverdiği kulak tırmalayıcı haykırış. Bunlardan herhangi biri olabilirdi ama on altı yaşındaki lise öğrencisinin çığlığı olamazdı.

Diğer öğrenciler, hayretten kocaman açılmış, gördüklerine inanamayan gözlerle bakıyorlardı Ada'ya, bu delilik gösterisi karşısında dilleri tutulmuştu. Kimileri, sanki bu kadar çekingen bir kızdan bu kadar sarsıcı bir feryadın nasıl çıkabildiğine akıl erdirmeye çalışır gibi başlarını yana eğmişlerdi. Ada onların korkusunu hissetti ve bir kez olsun korkan kişinin kendisi olmaması ona iyi geldi. Görüş alanının kenarındaki bulanık alana toplaşmışlardı hepsi, şaşkın yüzleri ve uyum içindeki jestleriyle birbirlerinden farksız, tıpatıp aynı bedenlerden oluşan kâğıttan bir zincirdiler sanki. Ada bu zincirin bir parçası değildi. Hiçbir şeyin parçası değildi. Yekpare yalnızlığı içinde eksiksizdi. Kendini hiç bu kadar korunmasız ama bir o kadar da güçlü hissetmemişti.

Kırk saniye geçti.

Ada Kazantzakis hâlâ çığlık atmaya devam ediyordu ve gazabı –şayet gerçekten gazapsa bu– hızlı yanan bir yakıt olmuş, kendi gücüyle ilerliyordu; dinmeye niyeti yok gibiydi. Teni alacalı bir kırmızıya dönmüştü; boğazının dibi tahriş olmuş, acıyla zonkluyordu; boynundaki damarlar, hücum eden kanın etkisiyle atıyordu ve elleri hâlâ önündeydi ama artık hiçbir şeyi kav-

ramıyorlardı. Tam o sırada annesinin imgesi geçiverdi gözünün önünden ve ölümünden beri ilk kez, onu düşününce gözleri dolmadı Ada'nın.

Zil çaldı.

Sınıfın dışında, koridor boyunca katlanarak artan aceleci adımlar, canlı konuşmalar. Heyecan. Kahkaha. Kısa bir kargaşa. Noel tatilinin başlangıcı.

Sınıfın içinde, Ada'nın delirmesi o kadar büyüleyici bir gösteriydi ki kimse kıpırdamaya cesaret edemiyordu.

Elli iki saniye geçti –neredeyse bir dakika olacaktı ama olmadı– ve Ada'nın sesi tükendi; boğazı, kavruk bir sukamışı gibi boş ve kupkuruydu. Omuzları çöktü, dizleri titredi ve sanki huzursuz bir uykudan uyanır gibi yüzü hareketlendi. Sesi kesildi. Başladığı gibi aniden durmuştu.

"Bu da neydi ya?" diye sesli sesli homurdandı Jason ama kimse yanıt vermedi.

Hiç kimseye bakmadan, sandalyesine geri çöktü Ada, soluğu kesilmiş ve bütün enerjisi bitmiş haliyle oyunun orta yerinde ipleri kopuvermiş bir kuklaydı sanki; Emma-Rose bütün bunları abartılı detaylarla anlatacaktı daha sonra. Ancak şu an için Emma-Rose bile sessizdi.

"İyi misin?" diye bir kez daha sordu, yaşadığı şok yüzünden okunan Bayan Walcott, yalnız bu defa Ada onu duydu.

Gökyüzünde, uzaklarda bulut kümeleri toplaşırken ve sanki uçan dev bir kuşun kanatlarının gölgesi duvarlara düşerken, Ada Kazantzakis gözlerini kapattı. Kafasının içinde bir ses yankılanıyordu; ağır, yeknesak bir ritim –çatır-çatır-çatır– ve Ada'nın o anda düşünebildiği tek şey, bu sınıfın dışında, ulaşamayacağı kadar uzak bir yerlerde, birilerinin kemiklerinin kırıldığıydı.

İncir Ağacı

"Gömülü olduğun dönemde, her gün gelip seninle konuşacağım" dedi Kostas, küreği toprağa saplarken. Sonra sapına yüklendi ve bir kesek toprağı kaldırdı, yanında büyümekte olan yığının üstüne attı. "Yalnız hissetmeyeceksin kendini."

Keşke ona yalnızlığın bir insan icadı olduğunu söyleyebilseydim. Ağaçlar hiç yalnızlık hissetmez. İnsanlar, kendi varlıklarının nerede bitip bir başkasınınkinin nerede başladığını kesin şekilde bildiklerini sanırlar. Oysa kökleri yerin altında birbirine dolanıp karışmış halde, mantarlar ve bakterilerle iç içe yaşayan ağaçların hiç böyle bir yanılgısı yoktur. Bizim için, her şey birbirine bağlıdır.

Yine de Kostas'ın sık sık beni ziyaret etmeyi planladığını öğrenmek beni memnun etti. Dallarımı ona doğru eğdim şükranla. Şu anda o kadar yakınımda duruyordu ki, tıraş losyonunun kokusunu aldım; sandal ağacı, bergamot, amber. Yakışıklı yüzünün her detayını ezberlemiştim: Yüksek, düzgün alnını; belirgin, ince ve sivri uçlu burnunu; yarım aylar şeklinde kıvrılan kirpiklerinin gölgelediği berrak gözlerini... hâlâ gür, yer yer gümüşlenmiş ve şakaklarda kırlaşmaya başlamış olsa da hâlâ koyu saçlarının canlı dalgalarını.

Bu yıl, aşk –tıpkı bu sıra dışı kış gibi– öyle ağır ağır ve fark ettirmeden sarmıştı ki her yanımı, ben neler olduğunu fark ettiğimde kendimi korumak için çok geçti artık. Benimle ilgili asla romantik düşünceler beslemeyecek bir adama, salak gibi, anlamsızca yakmıştım abayı. Aniden üstüme çöken bu ilgi ihtiyacı, elde edemeyeceğim şeye duyduğum bu derin arzu utandırıyordu

beni. Hayatın bir ticaret anlaşması, hesaplı bir alışveriş olmadığını ve her sevginin aynı türden bir karşılık bulması gerekmediğini hatırlatıyordum kendime ama gerçek şuydu ki Kostas bir gün bana karşılık verecek olsa –yani bir insan bir ağaca âşık olsa– neler olur diye merak etmekten de alamıyordum kendimi.

Ne düşündüğünüzü biliyorum. Benim gibi sıradan bir *Ficus carica*, nasıl tutup bir *Homo sapiens*'e âşık olabilir? Anlıyorum, pek güzel sayılmam. Görünüşüm hiçbir zaman özel olmadı. Bir *sakura* değilim; o göz alıcı Japon ağacı gibi dört bir yana uzanan cazip pembe çiçeklerim yok, baştan ayağa şatafat, alım ve çalım. Bir akçaağaç da değilim; baş döndüren yakut kırmızısı, safran, turuncu ve altın sarısı tonlarıyla pırıldamıyorum, mükemmel biçimli yapraklarımla kimseyi baştan çıkarmıyorum. Hele bir morsalkım hiç değilim; alakam yok, o zarifçe biçimlendirilmiş mor fettanla. Sarhoş eden kokusu ve parlak, taze yapraklarıyla her dem yeşil gardenya veya güneşin altında pişen kerpiç duvarlara tırmanıp üzerlerinden taşan o mor debdebesiyle begonvil de değilim. Ne de insanı bekletip bekletip en sonunda rüzgârda parfümlü mendiller gibi uçuşan o büyüleyici, romantik çiçekleri sunuveren mendil ağacı.

Onların cazibelerinden hiçbiri yok bende, kabul ediyorum. Yolda yanımdan geçecek olsanız, dönüp bir daha bakmazsınız bana. Ama kendime has sevimliliğimle benim de bir albenim olduğuna inanmak isterim. Güzellik ve popülerlik konusundaki açığımı, gizemim ve iç gücümle kapatıyorum.

Tarih boyunca, sürülerce kuşu, yarasayı, karıncayı, fareyi, maymunu, dinozoru... ve gözlerinde donuk bir ifadeyle Cennet Bahçesi'nde amaçsızca dolaşan o malum şaşkın çifti baştan çıkararak tepe tacımın altına çekmişimdir. Sakın yanılmayın ha: Elma değildi o. Birilerinin bu büyük yanlış anlamayı düzeltmesinin zamanı geldi de geçiyor. Baştan çıkarmanın, arzunun ve tutkunun meyvesi olan incirin cazibesine kapılmıştı Adem'le Havva, kütür

kütür bir elmanın değil. Bir başka meyveyi küçümsemek değil niyetim ama bugün bile –yani o ilk günahın üstünden binlerce yıl geçmişken– hâlâ insana kayıp bir cennetin tadını veren nefis bir incirin yanında tatsız tuzsuz bir elmanın ne şansı olabilir ki?

İnananların affına sığınarak söyleyeceğim, ilk adamla ilk kadının sıradan, sade bir elmayı yemek için şeytana uyduklarını ve sonra o çıplak, üşümüş ve utanmış halleriyle, üstelik Tanrı'nın onları her an yakalayacağından da korkarak, büyülü bahçede yürüyüşe çıktıklarını, sonra da bir incir ağacına rastlayarak onun yapraklarıyla örtündüklerini varsaymak hiç mantıklı değil. Enteresan bir hikâye ama akla yatmayan bir şeyler var burada ve bunun ne olduğunu biliyorum: ben! Çünkü başından beri bendim o: İyi ile kötünün, aydınlık ile karanlığın, aşk ile yürek acısının ağacı.

Adem'le Havva taze, olgun, lezizce cazip, aromatik bir inciri paylaştılar; meyveyi tam ortasından bölüp açtılar ve o etli, gösterişli tatlılık dillerinin üstünde erirken çevrelerindeki evreni bambaşka bir ışık altında görmeye başladılar, çünkü bilgiye ve bilgeliğe erenlere böyle olur. Sonra da zaten altında durmakta oldukları ağacın yapraklarıyla örtündüler. Elmaya gelince, özür dilerim ama onun hiç rolü yoktu.

Bütün dinlere ve inançlara tek tek bakın, beni orada, bütün yaradılış hikâyelerinin içinde bulacaksınız; insanların yaptıklarına ve onların sonu gelmez savaşlarına tanıklık etmekle kalmayıp, DNA'mı da o kadar çok sayıda yeni formla birleştirmişim ki bugün dünyanın hemen her kıtasında bulunabiliyorum. Sevenlerim ve hayranlarım çok. Hatta bazıları deli bile olmuşlar benim için, hem de her şeyi unutup kısa ömürlerinin sonuna dek benimle kalacak kadar deli: Tıpkı benim küçük incir arılarım gibi.

Yine de anlıyorum, bunların hiçbiri bana bir insana âşık olma ve aşkıma karşılık bekleme hakkını vermiyor. Kendi türünden olmayan birine, hayatını daha karmaşık hale getirecek, düzenini

bozacak ve sendeki istikrar ve köklenmişlik hissini altüst edecek birine gönlünü kaptırmak pek de akıllıca bir iş değil, kabul ediyorum. Ama öte yandan, aşkın akıllıca olmasını bekleyen biri de hiç âşık olmamıştır belki kim bilir.

"Toprağın altında sıcacık olacaksın, Ficus. Sakın korkma" dedi Kostas.

Londra'da geçirdiği bunca yıldan sonra İngilizceyi hâlâ belirgin bir Yunan aksanıyla konuşuyordu. Onun hırıltılı *r*'lerinde, ıslıklı *h*'lerinde, net olmayan ş'lerinde, kısa kesilmiş sesli harflerinde, heyecanlandığında hızlanan, düşünceli olduğunda veya kendinden şüpheye düştüğünde yavaşlayan temposunda beni rahatlatan bir aşinalık buluyordum. Dalgalanıp yuvarlanarak duru bir su gibi üzerimden akan sesinin her bir dönüş ve kıvrılışını tanıyordum.

"Fazla uzun sürmeyecek zaten" dedi. "Yalnızca birkaç hafta."

Kostas'ın benimle konuşmasına alışkındım ama hiç bugünkü kadar çok konuştuğu olmamıştı. Acaba bu kış fırtınası derinden derine birtakım suçluluk duygularını mı tetikledi onda diye merak ettim. Beni Kıbrıs'tan alıp, siyah deri bir bavulun içine saklayarak bu güneşsiz ülkeye getiren oydu nihayetinde. Doğrusunu isterseniz Avrupa kıtasına kaçak yollardan sokulmuştum ben.

Heathrow Havaalanı'nda, Kostas bavulu iriyarı gümrük görevlilerinin gözlerinin önünden çekip götürürken, her an durdurulup aranacak diye gerilmiştim. Karısı, her zamanki seri, amaçlı ve sabırsız adımlarıyla önümüzden yürüyordu bu arada. Defne o sırada Ada'ya hamileydi ama onlar bunu bilmiyorlardı henüz. Doğmamış çocuklarını da getirdiklerinden habersiz, yanlarında yalnızca beni getirdiklerini sanıyorlardı İngiltere'ye.

Gelişler kapısı önlerinde kocaman açıldığında, Kostas, sesinde-

ki heyecanı kontrol edemeden bağırmıştı, "Geldik işte, başardık! Yeni yuvana hoş geldin."

Karısıyla mı konuşuyordu, yoksa benimle mi? Ben ikincisiydi diye düşünmek istiyorum. Her halükârda on altı küsur yıl önceydi bunlar. O zamandan beri bir daha hiç gitmedim Kıbrıs'a.

Adayı hâlâ içimde taşıyorum ama. Doğduğumuz yerler hayatımızın şeklidir, oralardan uzakta olduğumuzda bile. Hatta özellikle o zaman. Arada sırada, uykumda kendimi Lefkoşa'da, tanıdık bir güneşin altında bulurum; gölgem kayaların üstüne vurmuş, oradan da çiçeklerinin her biri bir çocuk masalındaki altın paralar kadar mükemmel ve parlak görünen dikenli süpürge otlarına doğru uzamıştır.

Arkamızda bıraktığımız geçmişin her şeyini hatırlıyorum. Okunmayı bekleyen bir avucun içindeki çizgiler gibi kumlu araziye oyulmuş sahil şeritlerini, yükselen sıcağa karşı öten ağustosböceği korosunu, lavanta tarlalarının üstünde vızıldayan arıları, ilk ışık vaadinde kanatlarını açıveren kelebekleri... isteyen istediği kadar denesin, iyimserlikte kimse kelebeklerden iyi olamaz.

İnsanlar, iyimserlerle kötümserler arasındaki farkın kişilik meselesi olduğunu varsayarlar. Oysa ben olayın temelde unutmayı başaramamakla ilgili olduğuna inanırım. Olanları hafızanızda tutma gücünüz ne kadar büyükse, iyimser olma şansınız da o kadar küçüktür. Kelebeklerin hiçbir şeyi hatırlamadıklarını iddia etmiyorum. Hatırlıyorlardır elbette. Bir gece kelebeği, tırtılken öğrendiklerini anımsayabilir. Ama ben ve benim gibiler, bizler hiç bitmeyen bir hafızadan mustaribiz ve bununla kastettiğim şey yıllar veya on yıllar değil. Yüzyıllardan bahsediyorum.

Bir lanettir, sağlam hafıza. Yaşlı Kıbrıslı kadınlar birine beddua ettiklerinde, bariz bir kötülük gelmesini dilemezler o kişinin başına. Yıldırım düşsün, görünmez kazalar olsun veya birden kısmeti kapansın diye dua etmezler. Sadece şunu derler:

Asla unutamayasın.

Mezara kadar her şeyi hatırlayasın.

Yani, bu bir türlü silkeleyip atamadığım hüzün benim genlerimde sanırım. Görünmez bir bıçakla kazınmış ağaçsı tenime.

"Tamam, bunun yetmesi lazım" dedi Kostas hendeği incelerken; genişliği ve derinliğinden memnun olmuş gibiydi.

Ağrıyan sırtını esnetti ve cebinden çıkardığı bir mendille ellerindeki çamuru sildi.

"Seni biraz budamam gerek, öyle daha kolay olacak."

Bir bahçe makası alıp, uzamış yan dallarımı becerikli, usta hareketlerle kısalttı. Naylon bir ip kullanarak beni sarıp sarmaladı, kalın dallarımı bir araya getirip bağladı. Oluşan tomarı dikkatle sıkıştırdı ve üstüne de bir camadan düğümü attı: Zarar vermeyecek kadar gevşek ama hendeğin içine sığabilmemi sağlayacak kadar da sıkı.

"Neredeyse bitti işim" dedi. "Acele etmek lazım. Fırtına çok uzakta değil!"

Ama beni gömme konusunda bu kadar aceleci davranmasının tek nedeninin yaklaşan fırtına olmadığını hissedecek kadar iyi tanıyordum onu. Kızı okuldan gelmeden bitirmek istiyordu bu işi. Küçük Ada'nın bir gömülmeye daha tanık olmasını istemiyordu.

Kostas'ın karısının bir daha asla çıkamadığı o komaya girdiği gün, içerideki keyif ve neşenin en son kırıntılarını da yiyip bitirmeden kalkıp gitmeyecek bir akbaba gibi çöktü keder bu evin üstüne. Defne gittikten sonra aylarca –ve hâlâ zaman zaman– genellikle gece yarısından önce, Kostas bahçeye gelir ve yanıma otururdu, sırtında bir battaniye, gözleri kırmızı ve şiş, hareketleri, sanki bir gölün dibinden kendisi istemediği halde çekilip çıkarılmış gibi halsiz. Kızının onun çektiği acıyı görmesini istemediği için asla evin içinde ağlamazdı.

Öyle gecelerde ona karşı o kadar güçlü bir sevgi ve muhabbet hissederdim ki canım yanardı. Aramızdaki fark en çok o anlarda acı verirdi bana. Dallarımın kollara dönüşüp ona sarılamadığına, sürgünlerimin parmak olup onu okşayamadığına, yapraklarımın bin tane dil olup onun kelimelerini geri fısıldayamadığına ve gövdemin bir yürek olup onu içine alamadığına hayıflanırdım.

"Tamamdır, bu oldu" dedi Kostas, çevresine bakınarak. "Şimdi seni aşağıya iteceğim."

Yüzünde bir sevecenlik vardı, gözlerindeyse batı yönünde, uzaklarda ağır ağır batmakta olan güneşi yansıtan yumuşak bir ışıltı.

"Kimi köklerin kırılacak ama kaygılanma" dedi Kostas. "Kalanlar seni hayatta tutmaya yeter de artar bile."

Metanetimi yitirmemeye, paniğe kapılmamaya çalışarak, aşağıya, toprak altındaki uzantılarıma hızlıca bir uyarı gönderdim, birçoğunun birkaç saniye içinde öleceğini duyurdum. Onlar da aynı hızla yüzlerce minik sinyal göndererek yanıt verdiler bana, neler olacağını bildiklerini söylediler. Hazırdılar.

Derin bir soluk alıp öne eğildi Kostas ve beni çukurun içine doğru itti. Bana mısın demedim ilk önce. Avuçlarını gövdeme yerleştirerek bu kez daha kuvvetle denedi, uyguladığı baskı dikkatli ve dengeli ama bir o kadar da kesin ve sürekliydi.

"Bir şey olmayacak sana. Bana güven, canım Ficus" dedi sevgiyle.

Ses tonundaki yumuşaklık beni kucakladı ve sımsıkı tuttu olduğum yerde; ondan gelen tek bir sevgi sözcüğünün bile beni ona çeken, kendine has bir gücü vardı.

Yavaş yavaş, tüm korkularım ve kuşkularım, birer tutam sis gibi uçarak beni terk edip gittiler. O an anladım ki, kardelenle-

rin yerden başlarını çıkardıklarını veya sarısasma kuşlarının mavi göklerde kanat çırparak geri döndüklerini görür görmez çıkaracaktı Kostas beni topraktan. Kendimi nasıl biliyorsam öyle biliyordum ki Kostas Kazantzakis'i bir daha görecektim ve karısını yitirdiğinde üstüne çöken bu yakıcı keder de hâlâ orada olacaktı, güzel gözlerinin ardında, ruhuna işlenmiş halde. Ah, nasıl isterdim beni de onu sevdiği gibi sevebilmesini.

Hoşça kal Kostaki, bahara görüşürüz o halde...

Şaşkın bir ifade geçti yüzünden, öyle hızlı ve öyle uçucuydu ki bir an için beni duydu sandım. Bir tanımaydı, neredeyse. Oradaydı, sonra kayboldu.

Biraz daha sıkı kavrayarak son bir kez kuvvetle itti beni Kostas. Dünya yan yattı, gökyüzü devrilip battı, alçakta duran kurşunî bulutlarla yerdeki toprak kesekleri tek bir çamur batağında birleştiler.

Köklerimin zorlanıp birer birer kırıldıklarını duyarak kendimi düşüşe hazırladım. Tuhaf, boğuk bir çatır-çatır-çatır sesi geldi yerin altından. İnsan olsam, kemiklerimin kırılma sesi olurdu bu.

Gece

Odasında, pencerenin önünde durmuş, alnını cama yaslamıştı Ada; iki fenerin ışığıyla ürkütücü bir şekilde aydınlanmış olan bahçede, sırtı ona dönük, tırmıkla kuru yaprakları çıplak toprağın üstüne örten babasını seyrediyordu. Bu akşam birlikte eve döndüklerinden beri orada, soğukta çalışıyordu babası. Okuldan aradıklarında incir ağacını tek başına bırakmak zorunda kaldığını söylemişti Ada'ya, her ne demekse bu. Babasının garipliklerinden biriydi yine herhalde. Şimdi de ağacı acilen örtmesi gerektiğini söylemiş, işinin birkaç dakikada biteceğine söz vermişti ama dakikalar neredeyse bir saate uzamıştı ve babası hâlâ dışarıdaydı.

Ada'nın zihni öğleden sonraki olaylara dönüp duruyordu. Utanç, midesinin içinde kıvrılmış duran bir yılandı. Tekrar tekrar sokuyordu Ada'yı. Yaptığına hâlâ inanamıyordu Ada. Orada, bütün sınıfın önünde, o şekilde çığlık çığlığa bağırmak! Ne olmuştu ona öyle? Bayan Walcott'ın yüzü kül gibi, korku doluydu. Bulaşıcı olmalıydı o ifade, zira Ada yaşananlar hakkında bilgilendirilen diğer öğretmenlerin yüzlerinde de görmüştü aynısını. Müdürün odasına çağırıldığı anı hatırlayınca içi sıkıştı. O noktada artık diğer öğrencilerin hepsi gitmişti, bina boş bir kabuk gibi yankılanıyordu.

Ona nazikçe ama bariz bir kaygıyla yaklaştılar; hem onun için endişelenmiş hem de yaptığına bir anlam verememişlerdi. Bugüne dek onu içine kapanık öğrencilerden biri olarak görüyorlardı muhtemelen, hani şu ne utangaç ne de sessiz olan ama kendini ortalığa atmayı da pek sevmeyenlerden. Her zaman kendi zihninin içinde yaşamayı tercih eden ama annesini kaybettikten son-

ra daha da mesafeli ve çekingen olan, düşünceli bir kız çocuğu. Şimdiyse onunla ilgili ne düşüneceklerini bilemez haldeydiler.

Derhal babasını aramışlardı, o da hemen, bahçıvan kıyafetlerini bile değiştirmeden, ayağında çamurlu botları, saçına takılmış küçük bir yaprak, öylece fırlayıp gelmişti. Müdür içeride babasıyla baş başa konuşurken Ada dışarıda, koridordaki bir banka oturup bacağını sallayarak beklemişti.

Dönüş yolunda babası, ona sorular sorup durmuş, neden böyle bir şey yaptığını anlamaya çalışmıştı ama onun bu ısrarı Ada'nın daha da sessizleşmesine sebep olmuştu sadece. Eve varır varmaz Ada odasına çekilmişti, babası da bahçesine.

Artık okul değiştirmek zorunda olduğuna kanaat getirince gözleri yaşlarla doldu. Başka seçenek yoktu. Bu arada, müdür ona bir ceza filan verecek miydi acaba? Verirse de hiç umurunda olmazdı Ada'nın. Müdürün bulacağı hiçbir ceza, yeni dönem başladığında diğer öğrencilerin Ada'dan yana illa ki atacakları o bakışlar kadar dehşet verici olamazdı nasılsa. Bu noktadan sonra hiçbir oğlan onunla çıkmak istemezdi artık. Hiçbir kız onu doğum günü partisine veya alışveriş turlarına davet etmezdi. Bu noktadan sonra, *ucube* ve *ruh hastası* etiketleri yapışmıştı artık üstüne, tenine dövmelenmişti ve sınıfa her girdiğinde herkesin ilk gördüğü bu olacaktı. Düşüncesi bile midesini bulandırıyordu Ada'nın, ıslak kum gibi bir ağırlık oturuyordu karnının içinde.

Böyle böyle, kendini cinnetin eşiğine getiren Ada daha fazla odasında duramadı. Dışarı çıktı, koridordan geçti; duvarlar, çerçevelenmiş eskizlerle ve tatillerde, doğum günlerinde, piknik-lerde, evlilik yıldönümlerinde çekilmiş aile fotoğraflarıyla süslenmişti; tıpkı son ışıklarıyla kırpışan ölü yıldızlar gibi, neşeli ve ışıltılı ama çoktan yok olup gitmiş mutluluk anlarının enstantaneleriyle...

Oturma odasını boydan boya geçip, arka bahçeye açılan sürme kapıyı açtı. Bir anda içeri doluveren rüzgâr, masadaki kitapla-

rın sayfalarını karıştırdı, kâğıtları uçurup yerlere saçtı. Ada onları toplarken tomarın en üstündeki sayfaya şöyle bir baktı ve babasının düzgün el yazısını tanıdı: *On Adımda Bir İncir Ağacı Nasıl Gömülür*. Birtakım detaylı yönergeler ve basit şekiller içeren bir listeydi bu. Annesinin aksine, babası resimde iyi olmamıştı hiçbir zaman.

Bahçeye çıkar çıkmaz, soğuğun sertliği irkiltti Ada'yı. Kendi meselelerine dalıp gittiği için Fırtına Hera'ya çok da kafa yormamıştı ama şimdi basbayağı hissediyordu işin şakası olmadığını. Küflü, ekşi bir koku geziniyordu havada; çürüyen yaprakların, nemli taşların ve yanan ıslak odunların kokusu.

Taşlı yol boyunca kararlı adımlarla ilerledi, çakıl taşlarını çıtırdatıyordu terlikleriyle; pofuduk kürklü, arkası açık, krem rengi. Bunları çıkarıp botlarını giymeliydi aslında ama artık çok geçti bunun için. Gözleri bir-iki metre ötesindeki babasına sabitlenmişti. Pek çok gece, Ada odasının penceresinden seyretmişti onu, incir ağacının yanındaki o aynı noktada dururdu hep; karanlık, leşe toplaşan kargalar gibi sarardı etrafını. Babasının o halde görülmek istemeyeceğini hissederek bir kez bile çıkmamıştı dışarıya.

"Baba?" Sesi titrek geldi kendi kulaklarına.

Babası duymadı onu. Ada biraz daha yaklaştı ve ancak o zaman fark etti bahçede bir değişiklik olduğunu; neyin değiştiğini hemen kavrayamadı ama. Gözleriyle etrafı tararken, birden ne olduğunu anlayarak nefesi kesildi: İncir ağacı yoktu.

"Baba!"

Kostas arkasına döndü. Kızını görünce yüzü aydınlandı. "Tatlım, ceketsiz çıkmasaydın dışarıya." Bakışları kızın ayaklarına kaydı. "Botların da mı yok? Ada *mou*, üşüteceksin."

"Bir şey olmaz. İncir nereye gitti?"

"Burada, burada, aşağıda." Ayağının yanında yere dikkatlice yerleştirmiş olduğu kontrplak levhaları işaret etti Kostas.

Ada biraz daha yaklaşıp kısmen örtülmüş olan hendeğe baktı meraklı gözlerle. Babası bu sabah kahvaltı sofrasında incir ağacını gömmeyi planladığından bahsettiğinde ne demek istediğini pek anlamamış, pek de üzerinde durmamıştı. "Vay canına" diye mırıldandı şimdi, "gerçekten yaptın yani!"

"Yapmak zorundaydım. Hanımefendinin dallarının uçları donup kurur diye endişeleniyordum."

"Kurursa ne olur?"

"Aşırı hava şartları ağaçları öyle öldürür. Bazen kırağıdan zarar görürler bazen tekrar tekrar donup çözülmekten. Sonra da ölüp giderler." Kostas çömelip kontrplağın üstüne bir kucak dolusu malç attı ve çıplak elleriyle bastırarak düzeltti.

"Baba?"

"Hımm?"

"Niye ağaçtan bahsederken sanki kadınmış gibi konuşuyorsun hep?"

"Öyle çünkü... dişi yani."

"Nereden biliyorsun?"

Kostas ayağa kalktı, yanıt vermeden önce bir an durdu. "Kimi türler iki evciklidir –yani her bir ağaç kesin bir şekilde ya dişi ya da erkektir. Söğüt, akkavak, porsuk ağacı, dut, titrek kavak, ardıç, çobanpüskülü... bunların hepsinde öyledir. Ama birçok başka ağaç da bir evciklidir, onlarda hem erkek hem dişi çiçekler aynı ağacın üstünde çıkar. Meşe, servi, çam, huş, fındık, sedir, kestane..."

"İncirler de dişi mi yani?"

"Onların durumu karışık" dedi Kostas. "İncirlerin yaklaşık yarısı bir evciklidir, diğer yarısı ise iki evcikli. Kültive edilmiş birtakım incir çeşitleri vardır, bir de Akdeniz'de yetişen yaban inciri vardır ki onun meyvesi yenmez, genellikle keçilere yedirilir. Bizim *Ficus carica*'mızsa dişi ve partenokarpik özelliğe sahip; yani yakınlarda bir erkek ağaç bulunmasına ihtiyaç duymadan, kendi kendine meyve yapabiliyor."

Niyet ettiğinden daha fazla konuştuğunu fark ederek sustu, bu aralar hep olduğu gibi yine kızının ilgisini kaybettiğinden endişelenmişti. Rüzgâr şiddetlenerek çalıları hışırdattı. "Üşütmeni istemiyorum, canım. İçeri gir hadi. Ben de birkaç dakikaya geliyorum."

"Bir saat önce de öyle demiştin" dedi Ada omuz silkerek. "İyiyim ben. Kalıp sana yardım edebilir miyim?"

"İstiyorsan kal tabii ki."

Kızının yardım teklifine şaşırdığını belli etmemeye çalıştı. Defne'nin ölümünden beri baba-kız sanki bir duygu sarkacına takılıp kalmışlar gibi geliyordu Kostas'a. Ne zaman okul ve arkadaşları hakkında bir şeyler soracak olsa Ada kendini kapatıyordu ve ancak babası işine geri dönünce biraz açılıyordu. Giderek daha çok fark ediyordu ki kızını bir adım yakına getirebilmek için önce kendisinin bir adım geri çekilmesi gerekiyordu. Ada'nın küçüklüğünde ikisinin her hafta sonu el ele çocuk parkına gidişini hatırlatıyordu bu ona. Engel parkurları ve bir sürü tahta aletle dolu hoş bir yerdi park ama Ada bunlara dönüp bakmazdı bile –ilgilendiği tek şey salıncaktı. Kostas salıncaktaki kızını iter ve onun kendisinden uzaklaşıp havaya doğru uçmasını seyrederdi, Ada'ysa kahkahalar atarak bacaklarını sallar ve "Daha yukarı baba, daha yukarı!" diye bağırırdı. Kızının oturduğu yerden düşeceği ya da zincirin kopacağı korkularıyla baş etmeye çalışarak onu daha kuvvetle iterdi Kostas ve sonra salıncak geri geldiğinde de kenara çekilip ona yer açardı. Ve işte hâlâ böyleydi bu gidiş gelişler; babası kızına özgürlüğünü verebilmek için geri çekilip ona yer açıyordu. Yalnız, o eski günlerde, birbirlerine söyleyecek öyle çok şeyleri olurdu ki durmaksızın konuşurlardı; bu rahatsız edici, can yakıcı sessizlik gelip yerleşmemişti henüz aralarına.

"Ee, ne yapıyoruz?" diye sordu Ada, babasının bir şey demediğini fark edince.

"Evet. Hendeği toprakla ve yapraklarla örtmemiz lazım –ve biraz da şu getirdiğim samanlarla."

"Ben yaparım" dedi Ada.

Yan yana çalışmaya başladılar: Baba, odaklanarak ve titizlikle; kızı, pek kendini vermeden ve yavaş.

Uzaklarda bir yerde bir ambulans sireni gecenin sükûnetini yırtıp geçti. Yolun aşağısında bir köpek havladı. Sonra sessizlik geri döndü; bir tek, evin önündeki gevşek bahçe kapısının çarpışı duyuluyordu arada sırada.

"Acıtır mı?" dedi Ada, o kadar alçak sesle konuşmuştu ki neredeyse bir mırıltıydı duyulan.

"Ne?"

"Bir ağacı gömdüğünde acı hisseder mi?"

Kostas yüzünü kaldırdı, çene çizgisi gerilmişti. "Buna iki şekilde cevap verilebilir. Bilimsel görüş birliği, ağaçların sözcüğün genelde kullanılan anlamıyla duyarlı olmadığı yönünde..."

"Ama sen buna katılmıyor gibisin?"

"Hâlâ bilmediğimiz çok fazla şey olduğunu düşünüyorum ben, ağaçların dilini keşfetmeye daha yeni başlıyoruz. Ama onların duyabildiğinden, koku alabildiğinden, iletişim kurabildiğinden eminiz –ve kesinlikle hatırlayabiliyorlar. Suyu, ışığı, tehlikeyi hissedebiliyorlar. Diğer bitkilere sinyal gönderebiliyor, birbirlerine yardım edebiliyorlar. Birçok insanın sandığından çok daha canlılar."

Hele bizim Ficus carica*'mız. Onun ne kadar özel olduğunu bir bilsen,* diye eklemek istedi Kostas ama kendini tuttu.

Bahçe fenerlerinin zayıf ışıltısı altında, babasının yüzünü inceledi Ada. Şu son aylarda gözle görülür derecede yaşlanmıştı. Gözlerinin altında yarım daireler oluşmuştu, solgun hilaller. Acı, yüzünü yeniden biçimlendirmiş, yeni yüzeyler ve yeni açılar eklemişti. Ada gözlerini kaçırarak sordu "Peki neden konuşuyorsun hep incirle?"

"Öyle mi yapıyorum?"

"Evet, sürekli. Daha önce de duydum seni. Neden yapıyorsun bunu?"

"İyi bir dinleyici de ondan."

"Hadi ama, baba! Ciddiyim ben. Bunun kulağa ne kadar çılgınca geldiğinin farkında mısın? Ya biri duyarsa seni? Kafayı yediğini düşünecekler."

Kostas gülümsedi. Gençlerle yaşlılar arasındaki en belirgin farklardan birinin belki de bu detayda saklı olduğu geçti aklından. Yaşı ilerleyen insan başkalarının onun hakkında ne düşündüğünü giderek daha az dert ediyor ve işte o zaman da daha özgür oluyordu.

"Kaygılanma, Ada *mou*, etrafta başka insanlar varken ağaçlarla konuşmuyorum."

"Evet ama yine de... bir gün yakalanacaksın birine" dedi Ada, bir avuç kuru yaprağı hendeğin üstüne serpiştirirken. "Hem affedersin ama biz ne yapıyoruz sahi burada? Bir komşu görecek olsa ceset gömüyoruz filan sanacak. Polis çağırabilirler!"

Kostas gözlerini indirdi, gülümsemesinin yerini belirsiz bir şey almıştı.

"Gerçekten, baba, seni kırmak istemiyorum ama senin şu incir benim tüylerimi diken diken ediyor. Bir gariplik var o ağaçta, hissediyorum. Bazen sanki bizi dinliyormuş gibi geliyor. Casus gibi. Delice, biliyorum ama bana öyle geliyor. Yani, mümkün mü ki öyle bir şey? Ağaçlar söylediklerimizi dinleyebilir mi?"

Yüzünde dolaşan anlık bir huzursuzluk ifadesinin ardından yanıtladı Kostas, "Hayır, canım. Böyle şeyler kaygılandırmasın seni. Ağaçlar müthiş canlılar olabilirler ama o kadar da değil bence."

"Peki, tamam." Ada kenara çekilip babasının çalışmasını sessizce seyretti bir süre. "Peki ne kadar süre gömülü bırakmayı düşünüyorsun onu?"

"Birkaç ay. Havalar yeterince ısınır ısınmaz çıkaracağım."

Ada ıslık çaldı. "Birkaç ay çok uzun yahu. O kadar zaman hayatta kalabileceğine emin misin?"

"Bir şey olmaz" dedi Kostas. "Neler atlattı bizim *Ficus carica*'mız –annen ona savaşçı derdi hep."

Durakladı Kostas, gereğinden fazla konuştuğundan endişelenmişti sanki. Bir brandayı hendeğin üstüne serdi hızlıca ve rüzgârda uçmasın diye dört köşesine taşlar yerleştirdi.

"Sanırım işimiz bitti burada." Ellerinin kirini silkeledi. "Yardım ettiğin için teşekkürler, canım. Çok makbule geçti."

Birlikte eve doğru yürüdüler; rüzgâr saçlarını dolaştırmıştı. Ve her ne kadar Ada kalan kökleriyle toprağa tutunmakta olan incir ağacının o delikten çıkıp onları takip etmesinin mümkün olmadığını bilse de kapıyı kapatmadan önce kendini tutamayıp omzunun üstünden karanlık, soğuk toprağa doğru bir bakış attı ve bunu yapınca da omurgasından yukarı doğru tırmanan bir ürperti hissetti.

İncir Ağacı

"Senin şu incir benim tüylerimi diken diken ediyor" diyor. Peki neden diyor bunu? Çünkü bende dışarıdan görünenden fazla bir şeyler olduğundan şüpheleniyor. Eh, var gerçekten ama bu benim ürpertici olduğum anlamına gelmez.

İnsanlar! Onları bu kadar uzun zaman gözlemledikten sonra şöyle nahoş bir sonuca vardım: Bitkiler hakkında daha fazla şey bilmeyi pek de istemiyorlar. İrademiz olup olmadığını, diğerkâmlık ve yakınlık hissedip hissedemediğimizi tespit etmek istemiyorlar. Konuyu soyut bir bağlamda enteresan bulsalar da bu soruların üstüne düşmemeyi ve onları yanıtsız bırakmayı tercih ediyorlar. Yerleşik anlamıyla bir beyne sahip olmayan ağaçların sadece en ilkelinden bir varoluşu deneyimleyebileceğini varsaymak kolaylarına geliyor herhalde.

Eh... hiçbir türün başka bir türü sevmek gibi bir zorunluluğu yok elbette. Ama şayet insanlar gibi, diğer tüm yaşam biçimlerinden üstün olduğunuzu iddia ediyorsanız, o zaman siz gelmeden çok önceden beri burada olan –ve siz gittikten sonra da burada olmaya devam edecek olan– dünyanın bu en eski canlı organizmalarına dair de bir kavrayış geliştirmek zorundasınız.

Benim tahminim, insanlar bizim hakkımızda daha fazla bilgi edinmekten özellikle kaçınıyorlar; keşfedeceklerinin huzurlarını kaçırabileceğini hissettikleri için. Ağaçların belli bir amaç doğrultusunda adapte olup davranışlarını değiştirebildiklerini bilmek isterler mi mesela ve şayet bu doğruysa, akıllı olmak için mutlaka bir beyne sahip olmak gerekmediğini? Toprakta gömülü, kafesi andıran mantarlardan oluşan bir şebeke aracılığıyla komşuları-

nı ilerideki tehlikelere –yaklaşan bir vahşi hayvana ya da hastalık yapan böceklere– karşı uyarabildiklerini ve son zamanlarda bu tip stres sinyallerinin ormansızlaşma, ormanların niteliksizleşmesi ve kuraklık gibi tümü de doğrudan insan kaynaklı nedenlerle arttığını keşfetmek hoşlarına gider miydi? Ya da *Boquila trifoliolata* isimli odunsu sarmaşığın, yapraklarının şekil ve rengini, tutunduğu bitkininkileri taklit edecek şekilde değiştirebildiğini ve bu nedenle bilim insanlarının sarmaşığın bir tür görme becerisi olabilir mi diye merak ettiklerini? Ya da bir ağacın halkalarının yalnızca onun yaşını değil, atlattığı travmaları –mesela orman yangınlarını– da gösterdiğini, yani her bir halkanın derinlerinde bir ölümeyakın deneyimin, iyileşmemiş bir yara izinin kazılı olduğunu? Ya da insanların temizlikle yenilenmeyle ve her türlü taze, keyifli şeyle bağdaştırdıkları yeni biçilmiş çim kokusunun da aslında bir diğer tehlike sinyali olduğunu ve çimin bunu diğer bitkileri uyarmak ve onlardan yardım istemek için çıkardığını? Ya da bitkilerin hısım akrabalarını tanıyabildiklerini, onlara dokunduğunuzu hissedebildiklerini ve sinekkapan gibi kimilerinin sayı bile sayabildiğini? Ya da ormandaki ağaçların, geyiklerin onları yiyeceğini anladıklarını ve savunmaya geçerek yapraklarına tanen üretimine yardım eden bir tür salisilik asit bastıklarını, böylece bu tadı sevmeyen düşmanlarını ustaca kendilerinden uzaklaştırdıklarını? Ya da yakın zamana kadar Sahra'da, kadim kervan yollarının kesiştiği bir noktada, bir akasya ağacı bulunduğunu, "dünyanın en yalnız ağacı" diye bilinen bu mucizevi yaratığın, köklerini uzaklara ve derinlere uzatmak suretiyle, aşırı sıcağa ve susuzluğa karşın tek başına hayatta kaldığını, ancak sonunda sarhoş bir sürücünün çarpıp devirmesi sonucu öldüğünü? Ya da birçok bitkinin, tehdit ya da saldırı altında olduklarında veya kesildiklerinde bir tür anestetik gibi çalışan etilen maddesini ürettiklerini ve bu kimyasal salımın araştırmacılarca stres altındaki bitkilerin çığlıklarını duymaya benzetildiğini?

Ağaçların çektiği çilelerin çoğunun sebebi insanlardır.

Kentsel bölgelerdeki ağaçlar kırsaldaki ağaçlara göre daha hızlı büyürler. Genellikle daha çabuk da ölürüz.

İnsanlar bunları gerçekten bilmek isterler mi? Sanmam. Doğrusunu isterseniz, ben onların bizi gördüklerinden bile emin değilim.

İnsanlar her gün yanımızdan gelip geçer; gölgemizde oturur, uyur, sigara içer ve piknik yaparlar; çocukken ata biner gibi üstüne çıkarak kırdıkları dallarımızı daha büyüyüp daha zalimleştiklerinde de başkalarını sopalayıp yola getirmek için kullanırlar; sevdiklerinin adını gövdemize kazıyıp sonsuz aşk yeminleri ederler; iğne yapraklarımızı örerek kolyeler yaparlar, tablolarında çiçeklerimize yer verirler; bizi kesip kütük yapar evlerini ısıtırlar, hatta bazen yalnızca manzaralarını kapattığımız için kestikleri de olur; bizden beşikler, şarap mantarları, sakız ve rustik mobilyalar yaparlar ve dahi en büyüleyici sesleri çıkaran müzik aletlerini üretirler; bizi soğuk kış gecelerinde içinde kaybolup gidecekleri kitaplara dönüştürürler, hayatlarının sonunda içine girip birlikte toprağın altına gömülecekleri tabutları yaparlar bizden ve hatta bize romantik şiirler yazar, bizim yerle gök arasındaki bağ olduğumuzu söylerler ama yine de bizi görmezler.

İnsanların bitkileri anlamakta zorlanmalarının bir nedeninin, kendilerinden başka bir şeyle bağ kurabilmek ve o şeyi gerçekten önemseyebilmek için bir yüzle –kendilerininkine olabildiğince benzeyen bir imgeyle– etkileşmeye ihtiyaç duymaları olduğunu düşünüyorum. Mesela bir hayvanın gözleri ne kadar gözle görülür yerdeyse insanlar ona o kadar çok merhamet gösteriyor.

Kediler, köpekler, atlar, baykuşlar, tavşanlar, cüce maymunlar, hatta çakıl taşlarını çerez gibi yutuveren şu dişsiz devekuşları bile paylarına düşen şefkati görüyorlar. Ama yılanlar, fareler, sırtlanlar, örümcekler, akrepler, denizkestaneleri pek öyle değil... Gözleri en küçük olan veya hiç olmayan yaratıkların hiç şansı yok. Keza ağaçların da yok.

Ağaçların gözleri olmayabilir ama görme yetimiz var. Işığa tepki veririm ben. Morötesi, kızılötesi ve elektromanyetik dalga-

ları algılarım. Eğer şu anda gömülü olmasaydım, Ada bir daha yakınıma geldiğinde üzerinde mavi paltosu mu var yoksa kırmızı olan mı, söyleyebilirdim size.

Işığa bayılırım. Ona, sadece su ve karbondioksiti şekere çevirip büyümek ve çimlenmek için değil, aynı zamanda kendimi güvende ve emin hissetmek için de ihtiyaç duyarım. Bitkiler daima ışığa doğru eğilirler. Bu yanımızı keşfettikleri için, insanlar bu bilgiyi bizi kendi amaçlarına göre manipüle etmek için kullanırlar. Çiçek yetiştiricileri gecenin bir yarısında lambaları yakarak krizantemleri kandırıp açmamaları gereken zamanda açtırırlar mesela. Azıcık bir ışıkla bize birçok şey yaptırabilirsiniz. Sevgi vaadiyleyse...

"Birkaç ay çok uzun süre..." dediğini duydum Ada'nın. Bizim zamanı başka türlü ölçtüğümüzü bilmiyor.

İnsan zamanı çizgiseldir; bitmiş gitmiş olması gereken bir geçmişten başlayıp henüz dokunulmamış, kirletilmemiş olduğuna inanılan bir geleceğe uzanan muntazam bir sürekliliktir. Her günün taptaze olaylarla dolu yepyeni bir gün olması, her aşkın bir öncekinden tamamen farklı olması şarttır. İnsan türünün yeniliğe duyduğu iştah doymak bilmez ve ben bu durumun onların hayrına olduğundan pek emin değilim.

Ağaç zamanı döngüseldir; yinelenir, süreklidir. Geçmiş ve gelecek, bu ânın içinde soluk alıp verirler ve şimdiki zaman illa ki belli bir yönde akmaz; onun yerine iç içe çemberler çizer, tıpkı bizi kestiğinizde bulduğunuz halkalar gibi.

Ağaç zamanı hikâye zamanına denktir –tıpkı hikâyeler gibi, ağaçlar da mükemmel düz çizgiler, kusursuz eğriler ya da tam dik açılarla gelişmezler; eğilir, kıvrılır, çatallanır ve fantastik şekillere bürünürler, mucizevi dallar uzatır, buluşlu yaylar çizerler.

Uymaz yani birbirine, insan zamanıyla ağaç zamanı.

On Adımda Bir İncir Ağacı Nasıl Gömülür?

1. *Sert bir soğukla veya bir kış fırtınasıyla ağacın yapraklarının dökülmesini bekleyin.*
2. *Toprak henüz donmadan, ağacın önünde bir hendek kazın. Bütün ağacın rahatça sığacağı kadar uzun ve geniş bir hendek olmasına dikkat edin.*
3. *Varsa yan dalları ve uzun dikey sürgünleri budayın.*
4. *Bir kenevir halat yardımıyla, kalan dikey dalları bağlayın ama çok sıkmamaya özen gösterin.*
5. *Ağacın önünü ve arkasını yaklaşık 30 santim derinliğinde kazın. Kökleri kesmek için bir bel veya çapa kullanmanız gerekebilir ama yanlardaki köklere dokunmayın, zira bütün kökleri kesmemek önemli. Merkezdeki kök yumağının zarar görmediğinden ve hendeğin içine doğru kolayca döndürülebileceğinden emin olun.*
6. *Ağacı dikkatlice aşağıya doğru eğin. Ağaç hendeğin içinde upuzun yatar hale gelene dek itmeye devam edin (bu sırada dallar çatırdayıp kopabilir, kılcal kökler kırılabilir ama en büyük kökler hayatta kalacaktır).*

7. *Hendeği kuru yapraklar, saman, yeşil gübre ya da ağaç malçı gibi organik malzemeyle doldurun. Ağacın en az 30 santim kadar toprakla örtülmesi gerekir. Bu noktada, daha fazla ısı izolasyonu sağlamak için ahşap levhalar kullanabilirsiniz.*
8. *Ağacınızın üstüne kontrplak parçalarını yerleştirin; hava ve su dolanımı için arada boşluklar bırakmayı unutmayın.*
9. *Gözenekli bir kumaş veya brandayla her şeyin üstünü örtün ve rüzgâr uçurup götürmesin diye ya üç beş santimlik bir toprak tabakasıyla kaplayın ya da dört köşesini taşlarla sabitleyin.*
10. *İncir ağacınıza teskin edici birkaç söz söyleyin, ona güvenin ve baharı bekleyin.*

Yabancı

Ertesi gün sıcaklık o kadar düşmüştü ki, erkenden uyandıysa da yorganının altından çıkmak gelmedi Ada'nın içinden. Ev telefonu çalmasa, bütün sabahı kâh uyuklayıp kâh kitap okuyarak geçirebilirdi. Yüksek sesli ve ısrarcıydı telefon. Hafta sonu olsa da okul müdürü Ada için ne tür bir cezayı uygun gördüğünü babasına bir an evvel anlatmak hevesiyle tekrar arıyor olabilir diye mantıksız bir korkuya kapılarak yataktan fırladı Ada.

Koridor boyunca attığı her adımla kalbi biraz daha hızlandı. Mutfak yolunu yarıladığı sırada babasının telefonu açtığını duyarak durdu.

"Alo?" dedi Kostas. "Ah, selam... merhaba. Ben de seni arayacaktım bugün." Yeni bir tını vardı sesinde. Pozitif bir beklenti kıvılcımı.

Ada sırtını duvara yaslayarak babasının kimle konuşuyor olabileceğini tahmin etmeye çalıştı. Hattın diğer ucundakinin bir kadın olduğu hissine kapılmıştı. Herhangi biri olabilirdi elbette –bir meslektaş, bir çocukluk arkadaşı, hatta belki market kuyruğunda tanıştığı biri... gerçi babası öyle kolayca arkadaş edinebilen biri sayılmazdı pek. Çok olası olmasa da başka ihtimaller de vardı ama Ada bunları dikkate almaya hazır değildi henüz.

"Evet, tabii ki, davet hâlâ geçerli" diye devam etti Kostas. "Ne zaman istersen gelebilirsin."

Derin bir soluk alarak babasının sözcüklerini enine boyuna değerlendirdi Ada. Babasının nadiren misafiri olurdu, annesinin

ölümünden beri hiç olmamıştı, olduğu zaman da çoğunlukla işten biri olurdu. Bu bambaşkaydı sanki.

"Uçağa binmeyi başarabildiğine sevindim –bir sürü uçuş iptal oldu." Sesini alçak bir mırıltıya dönüştürüp sessizce ekledi: "Ya işte, henüz söyleyemedim de ona."

Ada yanaklarının yandığını hissetti. Üstüne çöken derin bir kasvet hissiyle fark etti ki bunun sadece tek bir anlamı olabilirdi: Babasının gizli bir kız arkadaşı vardı. Ne kadardır devam ediyordu acaba? Tam ne zaman başlamıştı –annesinin ölümünden hemen sonra mı ya da belki ondan da önce? Ciddi bir ilişki olmalıydı, yoksa her yerinde annesinin anısı olan bu eve getirmezdi babası bu kadını.

İhtiyatla yaklaşıp mutfak kapısından içeri göz attı.

Babası masanın başında oturmuş, gözleri yerde, telefonun kordonuyla oynuyordu. Belli belirsiz bir gerginlik vardı üzerinde.

"Hayır, hayır! Kesinlikle olmaz! Otele gitmemelisin. Israr ediyorum" diye devam etti Kostas. "Bu kadar kötü bir havada geliyor olman çok fena oldu. Sana etrafı gezdirmeyi çok isterdim. Evet, havaalanından doğruca bize gel. Hiç sakıncası yok, gerçekten. Onunla konuşmak için biraz zamana ihtiyacım var sadece."

Babası telefonu kapattıktan sonra Ada kırka kadar saydı ve mutfağa girdi. Kendine bir kâse kahvaltı gevreği alıp üstüne biraz süt koydu.

"Ee, kimdi arayan?" diye sordu; halbuki sanki konuşmayı duymamış gibi yapmaya karar vermişti başta.

Başını yana eğerek en yakınındaki sandalyeyi işaret etti Kostas. "Ada *mou*, otur lütfen. Sana söylemem gereken önemli bir şey var."

Hayra alamet değil, diye düşündü Ada kendi kendine, bir yandan babasının söylediğini yaparken.

Kostas önündeki kupaya çevirdi bakışlarını, kahve çoktan soğumuştu. Yine de bir yudum aldı. "Teyzendi arayan."

"Kim?"

"Annenin ablası, Meryem. Bize gönderdiği kartpostallara bayılırdın eskiden, hatırladın mı?"

Ve her ne kadar Ada küçüklüğünden beri o kartpostalları sayısız kere okumuş olsa da şu anda buna dair bir söz söylemek istemedi. Sırtını dikleştirerek sordu, "Ne olmuş ona?"

"Meryem Londra'da. Kıbrıs'tan geldi ve bizi ziyaret etmek istiyor."

Gözlerini kırpıştırdı Ada; koyu kirpikleri yanaklarına sürünüyordu. "Neden?"

"Tatlım, bizi görmek istiyor işte –ama esas olarak seninle tanışmak istiyor. Bizde kalabileceğini söyledim ona birkaç gün –ya da biraz daha fazla. Birbirinizi tanımanızın senin için iyi olacağını düşündüm."

Ada kaşığını küt diye kâsenin içine attı, kâsenin yanlarından sütler aktı aşağıya. Sakin görünmeye çalışarak ağır ağır gevreğini karıştırdı.

"Kız arkadaşın yok mu yani?"

Kostas'ın yüzü değişti. "Öyle mi sandın sen?"

Ada omuz silkti.

Masanın üstünden uzanarak kızının elini tuttu Kostas ve nazikçe sıktı. "Kız arkadaşım yok ve edinmek niyetinde de değilim. Kusura bakma, sana daha önce söz etmeliydim Meryem'den. Geçen hafta aradı beni. Bizi ziyaret etmeyi planladığını söyledi ama gelip gelemeyeceğinden emin değildi. O kadar çok uçuş iptal oldu ki, doğrusu ben de planlarını ertelemek zorunda kalacağını düşündüm. Bu hafta sonu konuşacaktım seninle."

"Bizi ziyaret etmeye bu kadar hevesliyse neden annemin cenazesine gelmemiş?"

Kostas arkasına yaslandı, yüzündeki çizgiler tepeden gelen ışıkla keskinleşmişti. "Kızgınsın, biliyorum –çok da haklısın. Ama neden önce teyzenin anlatacaklarını dinlemiyorsun? Belki de o soruya verecek bir yanıtı vardır."

"Bu kadına neden iyi davranıyorsun, anlamıyorum. Neden onu evimize davet etmek zorundasın? Onu görmeye bu kadar meraklıysan bir yerlerde bir kahve içebilirdin onunla."

"Tatlım, Meryem'i küçüklüğümden beri tanırım. Annenin tek kardeşi o. Aileden biri."

"Aileden biri mi?" dedi Ada alay eder gibi. "Benim için tam bir yabancı."

"Tamam, anlıyorum. Bence izin verelim gelsin; eğer ondan hoşlanırsan, tanıştığına memnun olursun. Yok eğer hoşlanmazsan, o zaman da bugüne dek tanışmadığına sevinirsin. Her iki durumda da kaybedeceğin bir şey yok."

Ada başını iki yana salladı. "Tuhaf bir yaklaşım bu, baba."

Kostas kalkıp eviyeye doğru yürüdü, gizleyemediği bir bitkinlik okunuyordu gözlerinden. Kalan kahveyi döküp kupayı yıkadı. Dışarıda, incirin gömülü olduğu yerin yakınında, bir şakrak kuşu, sanki nasılsa bu bahçede her zaman yiyecek bulunacağını hissetmiş gibi hiç acele etmeden yemliği gagalamaktaydı.

"Tamam, canım" dedi Kostas masaya dönerken, teslimiyet vardı sesinde. "Kendini baskı altında hissetmeni istemiyorum. Rahat değilsen hiç sorun değil. Ben kendim buluşurum Meryem'le senden ayrı. Bizimle kaldıktan sonra eski bir arkadaşını ziyaret etmeyi planlıyordu. Doğruca oraya da gidebilir herhalde. Anlayış gösterecektir, merak etme."

Ada önce yanaklarını şişirdi, sonra da havayı ağır ağır bıraktı. Söylemek için hazırladığı bütün sözcükler faydasız geliyordu şimdi. O zaman yeni bir tür öfke sardı içini. Babasının bu kadar kolay vazgeçmesini istemiyordu. Onun kendi karşısında ister basit ister önemli olsun tüm mücadeleleri kaybedişini ve her seferinde yaralı bir hayvan gibi kendi köşesine çekilişini görmekten bıkmıştı.

Öfkesi yumuşayarak hüzne, hüzün kabullenişe, kabulleniş de bir uyuşma hissine dönüştü ve o uyuşukluk da şişip yoğunlaşarak Ada'nın içindeki boşluğu hızla doldurdu. Nihayetinde,

teyzesi gelip birkaç gün onlarda kalsa ne değişirdi ki? Geçmişte onlara yolladığı kartpostallar gibi gelip geçici ve anlamsız bir deneyim olacaktı işte. Gerçi evin içinde dolaşan yabancı fikri biraz can sıkıcıydı ama belki de onun varlığı babasıyla kendisi arasında giderek büyüyen bu zavallı uçurumu biraz olsun gizlerdi bir şekilde, kim bilir.

"Aslında umurumda değil, biliyor musun?" dedi Ada. "Nasıl istersen öyle yap. Gelsin, kalsın. Yalnız benden oyuna katılmamı bekleme, tamam mı? Senin misafirin o, benim değil."

İncir Ağacı

Meryem! Burada, Londra'da. Ne tuhaf. Onun o boğuk sesini Kıbrıs'ta en son duyuşumun üstünden ne çok zaman geçti.

Sanırım size kendimle ilgili önemli bir şeyi anlatmamın vakti geldi: Olduğumu sandığınız şey değilim ben –Kuzey Londra'nın bir yerlerine dikilmiş, genç, narin bir incir ağacı değilim yani. Hem oyum hem de çok daha fazlasıyım daha doğrusu. Ya da belki de şöyle söylemeliyim, tek bir hayatta birkaç hayat yaşadım ben, ki bu da yaşlıyım demenin bir başka şekli oluyor.

Bir zamanlar Lefkoşa'da doğdum ve orada büyüdüm. Beni o vakitler tanıyanlar, gözlerinde sevecen bir parıltıyla gülümsemeden edemezlerdi. Öyle sevilirdim, öyle kıymetliydim ki koskoca bir tavernaya benim adımı vermişlerdi. Hem de ne taverna! Kilometrelerce gitseniz bulamazdınız daha iyisini! Girişin üstündeki pirinç tabelada şöyle yazardı:

MUTLU İNCİR

İşte bu tanınmış restoran ve tavernanın –bu kalabalık, patırtılı, neşeli ve konuksever mekânın– içinde salmıştım köklerimi ve tavanda benim için özel olarak açılan bir delikten dışarı uzanıp büyümüştüm.

Kıbrıs'a her gelen orada yemek yemek, o meşhur kabak çiçeği dolmasıyla mangalda pişmiş tavuk şişinden tatmak isterdi, tabii eğer boş masa bulacak kadar şanslılarsa. Tam burada bulunurdu en iyi yemekler, en iyi müzik, en iyi şarap ve en iyi tatlı –restora-

nın spesiyali olan fırınlanmış incir üstüne bal ve anasonlu dondurma. Ama başka bir özelliği daha vardı bu mekânın, öyle söylerdi müdavimleri: İnsana dışarıdaki dünyayı ve onun ölçüsüz kederlerini birkaç saat için olsun unuttururdu burası.

Uzun boylu, sağlam, kendine güvenliydim ve benim yaşımda bir ağaç için şaşılacak şekilde, her biri misler gibi kokan, dolgun, tatlı incirler verirdim hâlâ. Gün boyu tabak şakırtılarını, müşterilerin gevezeliklerini, müzisyenlerin seslerini –aşk, ihanet ve hüsran üstüne yazılmış Rumca ve Türkçe şarkıları– dinlemek hoşuma giderdi. Geceleri de yarının dünden daha güzel olacağı konusunda herhangi bir şüphe duymak için hiçbir nedeni olmayanların o kaygısız uykusunu uyurdum. Ta ki bütün bunlar aniden bitiverene dek.

Ada ikiye bölündükten ve taverna harabeye döndükten çok sonra, Kostas Kazantzakis dallarımdan birinden bir çelik aldı ve bavuluna koydu. Sanırım bunun için sonsuza dek müteşekkir olacağım ona, aksi takdirde hiçbir şey kalmayabilirdi zira benden geriye. Çünkü ölüyordum, yani Kıbrıs'tayken olduğum ağaç ölüyordu. Ama aynı zamanda ben olan o çelik hayatta kaldı. Minicikti, 25 santim boyunda ve bir serçeparmağı kalınlığında anca vardı. İşte o küçük çelik büyüyüp, genetik olarak birebir aynı olan bir kopyama dönüştü. Ve o kopyadan ben yeşerdim Londra'daki yeni evimde. Dallarım tam aynı şekli almadı belki ama diğer her açıdan çok benziyordu Kıbrıs'ta olduğum ağaçla İngiltere'de olacağım ağaç birbirine. Tek fark vardı; artık mutlu bir ağaç değildim.

Lefkoşa'yla Londra arasındaki uzun yolculuğa dayanabilmem için Kostas beni nemli çuval bezine sarıp öyle koymuştu bavulunun dibine. Riskliydi yaptığı, biliyordu. İngiltere'nin iklimi, yenebilir meyveler vermek şöyle dursun, büyüyüp serpilmem için bile yeterince sıcak değildi. Kostas bu riski göze aldı. Ben de onun yüzünü kara çıkarmadım.

Londra'daki yeni evimi sevmiştim. Uyum sağlamak için, oralı olabilmek için çok uğraştım. Zaman zaman incir arılarımı özlediğim oldu ama neyse ki evrimin son birkaç bin yılında partenokarpi yoluyla meyve veren incir ağaçları ortaya çıkmıştı ve ben de döllenmeye ihtiyaç duymayan o ağaçlardan biriyim. Bütün bunlara karşın, tekrar meyve verebilmem yedi yılımı aldı. Çünkü göçler ve taşınmalar bize bunu yapar: Evini bırakıp bilmediğin kıyılara gittiğinde kolayca, eskiden olduğu gibi devam etmezsin hayatına; içinden bir parça ölür ki bir başka parça en baştan başlayabilsin yeniden.

Bugün, diğer ağaçlar bana kaç yaşında olduğumu sorduklarında, kesin bir yanıt vermekte zorlanıyorum. Kendimi Kıbrıs'taki bir tavernada son hatırladığım zaman doksan altı yaşındaydım. İngiltere'ye getirilip dikilen o çelikten büyüyen ben ise on altı yaşından az büyüğüm şu anda.

Birinin kaç yaşında olduğunu hesaplamak için illa ki basit, dümdüz bir aritmetikle ayları ve yılları toplamak mı gerekiyor –yoksa doğru toplam sayıya ulaşmak için zaman geçişlerini işin içine katmanın daha akıllıca olduğu durumlar var mıdır? Peki ya atalarımız –onlar da bizim aracılığımızla var olmaya devam edebilirler mi? O nedenle mi bazı kişilerle tanıştığınızda –tıpkı kimi ağaçlarla olduğu gibi– onların kronolojik yaşlarından çok daha yaşlı olmaları gerektiği hissine kapılmadan edemezsiniz?

Her hayat birden çok iplikle dokunurken ve ne doğum dediğimiz şey yegâne başlangıç ne de ölüm tam olarak bir sonken, nereden başlatılır ki bir insanın hayat hikâyesi?

Bahçe

Cumartesi akşamı, tam Ada bir şişe diyet kolayı, Kostas da günün son kahvesini bitirmişti ki kapı zilinin sesi evi delip geçti.

Ada irkildi. "O olabilir mi? Şimdiden?"

"Ben bakarım" dedi Kostas, odadan çıkarken kızına özür diler gibi bir bakış atarak.

Ada ellerini kucağına bıraktı ve her biri dibine kadar yenmiş tırnaklarını inceledi. Sağ başparmağının tırnak etini yakalayıp yavaşça çekti. Saniyeler sonra koridordan sesler yükseldi.

"Vay, Meryem, geldin ha? Seni görmek ne güzel."

"Kostas, aman Tanrım, şu haline bak!"

"Ya, sen... ama sen hiç değişmemişsin."

"Ah, koca bir yalan tabii bu ama biliyor musun, artık bu yaşta yalana da itiraz etmem, alırım."

Kostas güldü. "Ben de valizlerini içeri alırım."

"Teşekkür ederim, biraz ağırlar, korkarım. Affedersin, hafta içinde arayıp geleceğimi kesin bildirmem gerekirdi, biliyorum. İşler iyice zıvanadan çıktı. Uçak bulup bulamayacağım son âna kadar belli olmadı. Hatta seyahat şirketiyle biraz kavga bile ettim..."

"Zararı yok" dedi Kostas, ses tonu yumuşaktı. "Geldiğine sevindim."

"Ben de... Nihayet gelebildiğim için çok mutluyum."

Konuşulanları dinlerken oturduğu yerde dikleşti Ada, muhabbetlerindeki yakınlık tınısı şaşırtmıştı onu. Tırnak etine daha sertçe asıldı. Teniyle tırnağı arasında kıpkırmızı bir havuz belirdi. Hızlıca emip temizledi kanı.

Kısa süre sonra, bej renkli, tüylü bir mantoya sıkıca sarınmış bir kadın girdi içeri, kapüşonu yuvarlak yüzünü olduğundan da yuvarlak, teninin buğday tonunu olduğundan da sıcak gösteriyordu. Gözleri, içinde bakır rengi hareler olan bir elaydı ve incecik alınmış kaşlarının altında biraz ayrık duruyorlardı; saçları, kestane rengi dalgalar halinde omuzlarına dökülüyordu. Burnu, sert ve köşeli çizgisiyle en dikkat çeken yanıydı, şüphesiz. Sol burun deliğinin üstünde minicik bir kristal hızma parıldıyordu. Ada gelen misafiri inceledi ve annesine hiç benzemediğine karar verdi.

"Ah, vay –bu Ada olmalı!"

Yanağının içini dişleyerek ayağa kalktı Ada. "Merhaba."

"Aman Tanrım, küçük bir kız göreceğimi sanırken genç bir hanım buldum karşımda!"

Ada çekinerek elini uzattı ama kadın çoktan hızla ileri atılmış, iri ve yumuşak göğsünü Ada'nın çenesine toslatarak onu kucaklamıştı bile. Yanakları rüzgâr nedeniyle soğuktu ve gül suyuyla limon kolonyası karışımı bir kokusu vardı kadının.

"Dur bir bakayım sana!" Meryem doladığı kollarını çözerek Ada'yı omuzlarından tuttu. "Ah nasıl da güzelsin, tıpkı annen gibi! Fotoğraflarından daha güzel."

Ada kendini kadının kollarından kurtararak bir adım geri gitti. "Sizde benim fotoğraflarım mı var?"

"Tabii ki, yüzlerce! Annen yollardı bana. Albümlerde sakladım hepsini. Bebek ayaklarının kil üstüne bıraktığı minik izler bile var bende, çok tatlı!"

Sol eliyle kanayan başparmağını kavradı Ada; parmağı zonklamaya başlamıştı –sabit atımlı bir vuruş.

Tam o sırada, Kostas üç ağır bavulla içeri girdi, bavulların hepsi pembe tonlarındaydı ve üstlerinde Marilyn Monroe'nun yüzünün deseni vardı.

"Ah, sağ ol. Uğraşma lütfen, bırak oraya" dedi Meryem telaşla.

"Sorun değil" dedi Kostas. "Önce biraz dinleneyim dersen, odan hazır. Veya bir çay içebiliriz. Nasıl istersen. Aç mısın?"

En yakınındaki koltuğa yığılarak mantosunu omuzlarından sıyırdı Meryem, çok sayıdaki bilezik ve yüzükleri şıngırdadı. Boynunda parıldayan altın kolyenin ucunda bir nazar boncuğu vardı –hiç kırpılmayan masmavi bir göz.

"Tokum, teşekkür ederim –uçaktaki yemeklerin porsiyonları minicik ama balon balığı gibi şişiriyorlar insanı. Bir şey yemesem de çaya asla hayır demem –sütsüz olsun ama. İngilizler niye yapıyor o işi? Hiçbir zaman anlayamadım."

"Elbette." Kostas bavulları yere bırakıp mutfağa doğru gitti.

Kendini birden bu şamatacı yabancıyla baş başa bulunca omuzlarının gerildiğini hissetti Ada.

"Söyle bakalım, hangi okula gidiyorsun?" diye sordu Meryem, sesini gümüş çanlar gibi çınlatarak. "En sevdiğin ders hangisi?"

"Pardon, ben gidip babama yardım edeyim" dedi Ada ve teyzesinin yanıtını beklemeden odadan fırlayıp çıktı.

Mutfakta babasını çaydanlığı doldururken buldu.

"Ee?" diye fısıldadı Ada, tezgâha yaklaşırken.

"Ee?" diye tekrarladı Kostas.

"Niye geldiğini sormayacak mısın? Bir nedeni olmalı. Kesin parayla ilgilidir. Belki anneannemle dedem ölmüşlerdir, mirasla ilgili bir anlaşmazlık çıkmıştır ve bu da annemin payının peşindedir."

"Sakin ol be Ada *mou*, bilip bilmeden karara varma hemen."

"O zaman sor ona, baba!"

"Sorarım, tatlım. Sorarız. Birlikte. Biraz sabır" dedi Kostas, çaydanlığı ocağa koyarken. Bir tepsiye çay fincanlarını koydu ve

bir bisküvi paketi açtı. Bisküvileri bitiyordu, onu fark etti. Alışverişe gitmeyi unutmuştu.

"Sevmedim onu" dedi Ada altdudağını kemirerek. "Çok abartılı bir tip. Bebek ayak izlerim hakkında söylediklerini duydun mu? Çok gıcık. Daha önce hiç görmediğin birinin evine paldır küldür dalıp hemen canciğer kuzu sarması olmayı bekleyemezsin."

"Baksana, neden sen yapmıyorsun çayı? Demlik hazır, sadece suyunu koyacaksın. Tamam mı?"

"Peki" dedi Ada iç geçirerek.

"Ben gidip teyzenle konuşayım biraz. Sen hiç acele etme. Baskı hissetme. Canın ne zaman isterse o zaman gelirsin yanımıza."

"Gelmem şart mı?"

"Hadi ama, Aditsa, ona bir şans verelim. Annen çok severdi ablasını. Onun için yap bunu."

Mutfakta bir başına suyun kaynamasını beklerken arkasındaki tezgâha yaslanıp düşündü Ada.

Nasıl da güzelsin, demişti teyzesi. *Tıpkı annen gibi.*

Evvelki yazdan uykulu bir öğle sonrası geldi Ada'nın aklına. Tarhlar dolusu petunya ve kadife çiçeği bahçeyi yoğun bir turuncu ve mora boyuyordu ve evlerine ölümün eli değmemişti henüz. Ada'yla annesi şezlonglara oturmuşlardı, ayakları çıplak, bacakları güneşten sımsıcaktı. Annesi bir kurşunkalemin arkasını kemirerek kare bulmaca çözüyordu. Ada'ysa bir yandan limonata içip bir yandan Yunan tanrılarıyla ilgili bir kompozisyon yazıyordu ama konsantre olmakta zorlanıyordu.

"Anne, Afrodit'in Olimpos'lu tanrıçaların en güzeli olduğu doğru mu?"

Gözünün önüne gelen bir tel saçı kenara çekerek ona baktı Defne. "Güzelmiş, evet ama iyi miymiş, işte o başka bir soru."

"Ya? Kötü müymüş?"

"Eh, kaltaklık ettiği oluyormuş, ayıptır söylemesi. Kadınların destekçisi olmamış hiç. Feminizm karnesi çok zayıfmış, bana sorarsan."

Ada kıkırdadı. "Sanki onu tanıyormuş gibi konuşuyorsun."

"Tanıyorum tabii ki! Hepimizin memleketi aynı ada. Kıbrıs'ta doğmuş Afrodit, Baf'ın köpüklerinden."

"Bilmiyordum bunu. Demek güzellik ve aşkın tanrıçası, ha?"

"Evet, ta kendisi. Arzu ve zevkin de ve üremenin. Gerçi bunların bir kısmı sonradan, Roma'daki hali olan Venüs üzerinden atfedilmiş ona. Eski Afrodit daha yıkıcı ve bencilmiş. O güzel yüzün altında, kadınları kontrol etmeye çalışan bir zorba varmış."

"Nasıl yani?"

"Polifonte adında genç, parlak bir kız varmış. Akıllı, dik başlı. Annesine bakmış, teyzesine bakmış ve onlarınkinden farklı bir hayat istediğine karar vermiş. Evlilik istemem, koca istemem, mal-mülk istemem, evle ilgili yükümlülük istemem, demiş, teşekkür ederim ama almayayım! Onun yerine, aradığını bulana dek dünyayı dolaşacakmış. Ve bulamazsa da gidip Artemis'in yanında bakire bir rahibe olacakmış. Planı buymuş. Afrodit bunu duyunca öfkeden deliye dönmüş. Polifonte'ye ne yapmış, biliyor musun? Delirtmiş. Zavallı kız aklını yitirmiş."

"Bir tanrıça neden yapar ki bunu?"

"Mükemmel bir soru. Bütün mitlerde ve peri masallarında, gelenekleri bozan kadın her zaman cezalandırılır. Ve genellikle cezası psikolojik, manevî olur. Klasik, değil mi? *Jane Eyre*'de Bay Rochester'ın ilk karısını hatırlıyor musun? Polifonte de delirmiş dişilerin Akdeniz versiyonu işte, yalnız biz Polifonte'yi çatı arasına kapatmamışız, bir ayıya yem etmişiz. Medeniyetin parçası olmak istemeyen bir kadın için gayri-medenî bir son olmuş."

Ada gülümsemek istedi ama içinden bir şey buna engel oldu.

"Neyse, al sana Afrodit işte" dedi Defne. "Hiç kadın dostu değil. Ama evet, güzel!"

Ada, üzerinde bir demlik, porselen fincanlar ve bir tabak bisküvi bulunan tepsiyle geri döndüğünde odayı boş bularak şaşırdı.

Tepsiyi orta masasının üstüne bırakıp etrafa bakındı. "Baba?"

Misafir yatak odasının kapısı aralıktı. Teyzesi orada değildi ama, sadece yatağın üstüne atılıvermiş bavulları vardı.

Ada çalışma odasına ve diğer odalara da baktı ama babasıyla teyzesi ortalıkta yoklardı. Ancak oturma odasına geri döndüğünde kalın perdelerin arkasında bahçeye açılan camlı kapıların kilidinin açık olduğunu fark etti. İterek açtı kapıları ve dışarı çıktı.

Soğuktu. Delici bir soğuk ve az bir ışık vardı dışarıda. Fenerlerden biri sönmüş olmalıydı. Hilal formundaki Ay'dan soluk bir ışıltı vuruyordu taş döşenmiş yola. Gözleri etraftaki gölgelere uyum sağlayınca yakınındaki iki şekil çarptı gözüne. Babası ve teyzesi oradaydılar, yağan sulu karın altında, yaklaşan fırtınaya rağmen, incir ağacının gömülü olduğu yerde duruyorlardı, yan yana. Birbirlerine sokulmuş siluetleri gecenin içinde o kadar tuhaf görünüyordu ki Ada irkildi.

"Baba? Ne yapıyorsunuz?" dedi ama rüzgâr alıp götürdü sesini.

Bir adım yaklaştı Ada. Sonra bir adım daha. Artık net olarak görebiliyordu onları. Babası dimdik duruyordu, kollarını kavuşturmuş, başını hafifçe bir yana eğmişti, konuşmuyordu. Teyzesi bahçeden toplamış olacağı bir öbek taş taşıyordu kucağında, dua eden dudakları kıpır kıpırdı, hızla akan kelimeler soluksuz bir yakarış içinde birbirlerine çarpıp yuvarlanıyordu sanki. Ne diyordu acaba?

Bitirince, taşları yere koymaya başladı kadın, üst üste dizerek küçük kuleler yapıyordu onlardan. Çıkan ritmik ses, bir teknenin yan tarafına nazikçe çarpan dalgaları hatırlattı Ada'ya.

Ve sonra bir melodi geldi kulağına –derin, yanık, ağlamaklı. Neredeyse elinde olmadan ileri doğru uzandı Ada. Teyzesi şarkı söylüyordu. Sesi alçak, ağıtsıydı. Anlayamadığı bir dilde olsa da hüznünü Ada'nın bile tereddütsüz hissedebildiği bir ağıttı bu.

Her ne yapıyorlarsa onu bozmayı gözü yemediği için kıpırdamadan durdu Ada. Öylece bekledi; saçları başının etrafında uçuşuyor, tırnakları avuç içlerine saplanıyordu ama bunu daha sonra fark edecekti. Gölgelerin arasına girip yarı saklanarak, gömülü incir ağacının orada duran iki yetişkini seyretti; davranışlarındaki tuhaflığın cazibesine kapılsa da bir o kadar da kopuktu o an onlardan, sanki bir başkasının rüyasına tanık oluyor gibiydi.

İncir Ağacı

Ölünün ardından yapılan bir törendi bu. Sevilen kişinin ruhu gideceği yere salimen ulaşsın, semanın o sonu gelmez girinti çıkıntıları arasında kaybolmasın diye yapılan kadim bir ayin. Kural olarak, törenin bir incir ağacının *altında* yapılması gerekirdi ama –şu an içinde bulunduğum durum nedeniyle– bu kez üstünde olmak zorundaydı sanırım.

Yattığım yerden, alçak, çınlayan, düzenli *tık-tık-tık* seslerini dinledim; taş taş üstüne konuyor, sanki gök kubbeyi taşıyacak bir sütun gibi yükseliyordu. Bu tür şeylere inananlar, bu sesin Sırat Köprüsü'nü aşan kayıp bir ruhun ayak seslerini temsil ettiğini söylerler. Kıldan ince, kılıçtan keskinmiş Sırat Köprüsü, bu dünyayla öbür dünya arasındaki boşluğun üstünde sallanırmış tehlikeli bir şekilde. Her adımda, sırtındaki sayısız yüklerden birini bırakırmış ruh, ta ki içinde sakladığı tüm acılar dahil her şeyi atıp kurtulana dek.

İncir ağaçları, bilenler bilir, çok eskiden beri kutsal sayılır. Birçok kültürde, gövdelerimizin içinde ruhların barındığına inanılır; kimi iyidir bu ruhların, kimi kötü, kimi de kararsız ama hepsi de konudan bihaber olanların gözünden ıraktır. Bazıları da her bir *Ficus* cinsinin, aslında bir buluşma noktası, bir tür toplanma yeri olduğunu söyler. Altımızda, etrafımızda ve üzerimizde toplanırlar; sadece insanlar ve hayvanlar değil, ışık ve gölgeden oluşan yaratıklar da. Akrabam olan banyan ağacının nasıl ortada en ufak bir esinti bile yokken birdenbire yapraklarını hışırdatabildiğine dair bir sürü hikâye vardır. Diğer ağaçlar hareketsiz dururken,

hatta bütün evren donup kalmış gibi görünürken, banyan ağacı kıpırdanır ve konuşur. Hissikablelvuku gibi bir yoğunlaşma olur havada. Bir görseniz, nasıl tüyleri diken diken eden bir manzaradır bu.

İnsanlar her zaman bende ve benim türümden olanlarda tekinsiz bir şeyler olduğunu hissetmişlerdir. Bu nedenle bir şeye ihtiyaçları olduğunda veya başları derde girdiğinde bize gelirler ve dallarımıza kadife kurdeleler ya da kumaş parçaları bağlarlar. Ve bazen onlar farkında bile olmadan yardım ederiz biz onlara. Şayet Tiber Nehri'nin sularında tehlikeli bir şekilde yüzmekte olan sepetleri bir *Ficus ruminalis*'in köklerine takılmasa, Romulus ve Remus adlı o ikiz kardeşler nasıl bulunacaktı bir dişi kurt tarafından, söyler misiniz? Yahudilikte, incir ağacının altında oturmak, derin, sofuca bir Tevrat çalışması yapmakla ilişkilendirilegelmiştir nicedir. Ve her ne kadar İsa o malum çıplak incir ağacından pek hazzetmese de yaralarına sürüldüğünde Hezekiya'yı kurtaran şifalı lapanın bizden yapıldığını da unutmayalım. Hazreti Muhammed, cennette görmek istediği bir ağaç varsa onun incir olduğunu söylermiş –Kur'an'da bizim adımızla anılan bir sure var. Buda, tam da bir *Ficus religiosa*'nın altında meditasyon yaparken erişmiş aydınlanmaya. Peki ya Hazreti Davud'un bizden hoşlandığından ve Nuh'un gemisindeki hayvan ve insanların içlerini umut ve yeni bir başlangıcın ilhamıyla doldurarın biz olduğumuzdan söz etmiş miydim size?

Her kim, hangi nedenle olursa olsun, bir incir ağacının altına sığınacak olsa benim en derin şefkat duygularıma mazhar olur; ve insanlar, Hindistan'dan Anadolu'ya, Meksika'dan El Salvador'a kadar her yerde, yüz yıllardır yapagelmişlerdir bunu. Bedeviler, anlaşmazlıklarını bizim gölgemizde hallederler; Dürziler, kabuğumuzu saygıyla öpüp etrafımıza kişisel nesnelerini yerleştirerek *marifet*'e ulaşmak için dua ederler. Hem Araplar hem de Yahudiler evlilik hazırlıklarını bizim yanımızda yapar-

lar ve önlerine çıkacak her türlü fırtınayı salimen atlatabilecek kadar sağlam yuvalar kurulacağını umarlar. Budistler tapınaklarının yakınlarında çiçek açmamızı isterler, Hindular da öyle. Kenya'daki Kikuyu kadınları hamile kalmak istediklerinde kendilerini incir ağaçlarının özsuyuna bularlar ve ne zaman birisi kutsal bir *mugumo*'yu kesmeye kalkacak olsa yine aynı kadınlar olur bizi cesurca savunan.

Tepe tacımızın altında, kurbanlık hayvanlar kesilir, yeminler edilir, yüzükler alınıp verilir ve kan davaları çözümlenir. Hatta bazıları, eğer bir yandan tütsü yakıp bir yandan doğru sözcükleri doğru sırada söyleyerek bir incir ağacını yedi kere tavaf edecek olursan doğumda sana atanmış olan cinsiyetini değiştirebileceğine inanırlar. Sonra, kendilerine musallat olan ne hastalık ya da illet varsa onu bize geçirmek için bulabildikleri en sivri çivileri gövdelerimize çakanlar vardır bir de. Buna da göğüs gereriz sessizce. Sebepsiz değildir bize kutsal ağaç, dilek ağacı, lanetli ağaç, hayaletli ağaç, esrarengiz ağaç, tekinsiz ağaç, ruh-hırsızı ağaç... demeleri.

Ve Meryem'in, ölü kardeşi için bir *Ficus carica*'nın altında –ya da üstünde– tören yapmak istemesi de sebepsiz değildi. Taşları birbirine vururken şarkı söylediğini duydum –bir yas şarkısıydı, ağır ve kederli, katılamadığı cenaze için gecikmiş bir ağıt.

Bu arada sevgili Kostas'ımın mesafeli durduğundan, fazla bir şey demediğinden emindim. Yüzünün kibar bir hoşnutsuzluk ifadesine büründüğünü bilmek için onu görmem gerekmiyor. Bilime, akla ve araştırmaya inanan bir adam olarak, doğaüstüne asla prim vermezdi Kostas ama vereni de hor görmezdi. Bilim insanı da olsa her şeyden önce bir adalıydı. Batıla meyyal bir anne tarafından büyütülmüştü o da.

Bir defasında Defne'nin Kostas'a şöyle dediğini duymuştum: "Sorunlu adalardan gelen insanlar asla normal olamazlar. Öyleymiş gibi yapabiliriz, hatta bu yönde müthiş ilerleme de kay-

dedebiliriz –ama kendimizi güvende hissetmeyi asla gerçekten öğrenemeyiz. Başkalarına kaya gibi sert gelen zeminler, çırpıntılı sudur bizim gibileri için."

Kostas her zamanki gibi dikkatle dinlemişti onu. Evlilikleri boyunca ve çok daha öncesinde, henüz daha sevgili oldukları zamanlarda da, Kostas hep Defne'ye o dalgalı suların onu asla yutamayacağına dair güvence vermeye çalışmıştı ama yutmuşlardı işte yine de sonunda.

Böyle yerin altına gömülmüş yatarken, o hatıra neden gelip sızdı içime bu gece, bilmiyorum; ama Meryem'in soğuk toprağın üstüne dizdiği o taşlar, insana hiçbir şeyin sağlam gelmediği bir zamanda onun için bir teselli şekli, bir güvenlik sembolü müydü acaba diye merak ettim.

Ziyafet

Ada ertesi sabah uyandığında evin içi alışık olmadığı kokularla dolmuştu. Teyzesi kahvaltı –ya da daha doğrusu bir ziyafet– hazırlamıştı. Izgara edilmiş zahterli hellim, fırınlanıp üzerine bal gezdirilmiş beyaz peynir, tahin helvası, domates dolması, rezeneli yeşil zeytin, zeytin ezmeli ekmekler, biber kızartması, sucuk, ıspanaklı börek, peynirli milföy çubukları, nar pekmezli tahin, alıç marmeladı, ayva reçeli ve koca bir tencere sarmısaklı çılbırın hepsi düzgünce dizilmişti masaya.

"Vay, vay!" dedi Ada, mutfağa girerken.

Tezgâhta, bir kesme tahtasının üstünde maydanoz doğrayan Meryem, yüzünde bir gülümsemeyle Ada'ya doğru döndü. Üzerinde uzun siyah bir etek ve neredeyse dizlerine kadar inen kalın bir hırka vardı. "Günaydın!"

"Nereden geldi bütün bu yemekler?"

"Dolaplarda birkaç şey buldum, gerisini de yanımda getirmiştim. Ah, havaalanındaki halimi görmeliydin! O arama köpekleri helvamın kokusunu alacak diye ödüm koptu. Yüreğim ağzımda geçtim gümrükten. Çünkü benim gibi insanları hep durdururlar, değil mi?" Başını işaret etti. "Koyu saçlar ve yanlış pasaport."

Ada masanın ucuna oturup dinledi. Teyzesinin büyük bir dilim börek kesişini ve bir tabağa cömert bir çılbır porsiyonuyla sucuk koyuşunu seyretti. "Bana mı? Teşekkür ederim ama bu çok fazla."

"Neymiş fazla olan? Hiçbir şey yok ki bunda! Buldun bir koyun ye de doyun."

Ada teyzesinin sözünü tuhaf bulduysa da renk vermedi. Etrafa bakındı. "Babam nerede?"

Meryem, elinde bir bardak çay, kendisine bir sandalye çekti. Kıbrıs'tan gelirken yanında bir çay bardağı takımıyla, şimdi köşede kaynayıp tıslayan pirinç semaveri de getirmişti anlaşılan.

"Dışarıda, bahçede! Gidip ağaçla konuşması gerektiğini söyledi."

"Hiç şaşırmadım nedense" diye homurdandı Ada, çatalını böreğine saplarken. "Kafayı taktı o incire."

Meryem'in yüzünde bir gölge dolaştı. "Sen sevmiyor musun inciri?"

"Ne diye seveyim ki bir *ağacı*? Bana ne?"

"Sıradan bir ağaç değil ama o, biliyorsun. Annenle baban ta Lefkoşa'dan getirmişlerdi onu."

Ada bunu bilmiyordu ve yanıt olarak söyleyeceği hiçbir şey yoktu. Ada kendini bildi bileli *Ficus carica* hep orada, arka bahçede olmuştu. Börekten bir ısırık alıp ağır ağır çiğnedi. Teyzesinin iyi bir aşçı olduğu inkâr edilemezdi ve bu yönüyle, ev işlerinin her türlüsüne karşı her zaman ilgisiz olan annesiyle çarpıcı bir tezat oluşturuyordu.

Tabağını iterek uzaklaştırdı.

Meryem kaşlarını kaldırdı; alına alına öyle incelmişti ki kaşları, iri yüz hatlarının üstüne kalemle çizilmiş iki yayı andırıyorlardı. "Ne? Bu kadar mı? Daha yemeyecek misin?"

"Affedersin, pek kahvaltı insanı değilim ben."

"Öyle ayrı bir grup mu çıktı şimdi başımıza? Dünyadaki herkes kahvaltı insanı değil midir yahu? Hepimiz aç kalkarız yataktan."

Ada hızlı bir bakış attı teyzesine. Kendine has bir konuşma şekli vardı kadının ve Ada bunu eğlenceli buluyor ama bir o kadar da sinir oluyordu.

"İkinize de günaydın" diyen Kostas'ın sesi geldi arkalarından. Mutfağa girdi, yanakları soğuktan al al olmuş, saçlarına birkaç kar tanesi düşmüştü. "Ne muhteşem bir sofra bu."

"Evet ama birinin yemeye niyeti yok" dedi Meryem.

Kostas kızına gülümsedi. "Ada'nın pek iştahı olmuyor sabahları. Sonra yiyecektir, eminim."

"Sonra aynı şey değil ki" dedi Meryem. "İnsan kahvaltıyı sultan gibi yapmalı, öğlen vezir gibi yemeli, akşamsa dilenci gibi. Yoksa bütün düzen bozulur."

Ada arkasına yaslanıp kollarını kavuşturdu. Durup dururken hayatlarında beliriveren bu kadına dikkatle baktı; iri hatlı yüzüne, gürültülü ve şamatacı haline. "Ee, neden geldiğini söylemedin bize hâlâ."

"Ada!" dedi Kostas.

"Ne? Sorabilirsin demiştin."

"Önemli değil. Sorduğu iyi oldu." Meryem çayına bir kesme şeker atıp karıştırdı. Yeniden konuşmaya başladığında sesi farklıydı. "Annem vefat etti; tam on gün önce."

"Selma Anne öldü mü?" dedi Kostas. "Bilmiyordum. Başınız sağ olsun."

"Sağ ol" dedi Meryem gözlerini Ada'dan ayırmadan. "Anneannen doksan iki yaşındaydı ve uykusunda öldü. Şanslı ölüm dediklerinden. Cenaze işlerini hallettim, sonra da bulabildiğim ilk uçağa atlayıp geldim."

Ada babasına döndü. "Demiştim sana mirasla ilgilidir diye."

"Ne mirası?" diye araya girdi Meryem.

Kostas başını iki yana salladı. "Ada halletmen gereken evrak işleri olduğunu ve buraya da o nedenle geldiğini düşünüyor."

"Ha, anladım, vasiyetname filan. Hayır, annemle babam orta halli insanlardı. Sizinle konuşacağım bir evrak konusu yok."

"O zaman neden çıkıp geldin böyle birdenbire?" dedi Ada, gözleri çakmak çakmak bakıyordu artık.

Ardından gelen sessizlikte Meryem'le Kostas'ın arasında bir şey geçti, bir tür sözsüz iletişim. Ada bunu hissetti ama ne olduğunu anlayamadı. Ondan ne sakladıklarını sorma arzusunu bas-

tırarak, tıpkı annesinin öğrettiği gibi dimdik durdu karşılarında.

"Ben hep istedim gelip sizi ziyaret etmeyi" dedi Meryem kısa bir duraksamanın ardından. "Kız kardeşimin çocuğunu görmeyi nasıl istememiş olabilirim? Ama bir söz vermiştim. Babam on dört yıl önce öldü –sen daha bebektin o zaman. Ama her iki ebeveynim de ölene kadar, sözümde durmak zorundaydım."

"Nasıl bir sözmüş o?" diye sordu Ada.

"Annemle babam hayatta oldukları sürece hiçbirinizi görmeyeceğim sözü" diye yanıtladı Meryem, soluğu düzensizleşmişti. "Annem de ölünce yola çıkabileceğimi hissettim."

"Anlamıyorum" dedi Ada. "Neden böyle korkunç bir söz verdin ki? Ve nasıl bir insan senden böyle bir şey yapmanı ister?"

"Ada *mou*, sakin ol" dedi Kostas nazikçe.

Ada babasına doğru baktı, öfkeyle ışıyordu gözleri. "Hadi ama, baba, çocuk değilim ben. Anlıyorum. Sen Rum'sun, annem Türk, karşı kabileler, kan davası. Evlenerek bazı kişilerin canını sıktınız, değil mi? Ne olmuş yani? Bu tip bir davranışın mazereti olamaz hiçbir şey. Bir kere bile gelmediler bizi görmeye. Sadece onlar da değil. İki taraftan da hiçbir akrabamız gelmedi. Annemin cenazesine gelmediler. Sen buna *aile* mi diyorsun? Burada oturup falafel yiyip atasözleri dinleyerek bütün bunlar benim için önemli değilmiş gibi davranamam!"

Meryem daha önce attığını unutarak dalgınlıkla bir şeker daha attı çayına. Bir yudum aldı. Fazla tatlı geldi. Bardağı kenara koydu.

"Kabalık ediyorsam özür dilerim." Ada başını iki yana salladı ve tek bir hareketle sandalyesini geriye itip ayağa kalktı. "Benim ödev yapmam lazım."

Ada gittikten sonra sıkıntılı bir sessizlik çöktü mutfağa. Meryem bütün yüzüklerini tek tek çıkarıp hepsini yeniden taktı. "Falafel yapmadım ki" diye kendi kendine homurdandı. "Bizim mutfağımızda yoktur zaten."

"Özür dilerim" dedi Kostas. "Ada çok badire atlattı bu yıl. Çok zordu onun için."

"Ve senin için de" dedi Meryem, başını kaldırıp bakışlarını Kostas'a çevirerek. "Ama benzerlik çok çarpıcı. Ada... Ada tıpkı annesi."

Kostas, yarım bir gülümsemeyle başını salladı. "Biliyorum."

"Ve bu soruları sormaya da sonuna kadar hakkı var" dedi Meryem. "Sen nasıl kızgın değilsin bana?"

"Bunun bize ne faydası olur? Yeterince yaşamadık mı onların hepsini –öfkeyi, nefreti, acıyı? Yeterinden fazla hatta."

Meryem bir şey kaybetmiş gibi etrafa bakındı. Yeniden konuştuğunda sesi fısıltı seviyesine düşmüştü. "Ada ne kadarını biliyor?"

"Pek bir şey bilmiyor."

"Ama merak ediyor. Genç ve akıllı, öğrenmek istiyor."

"Orada, burada, bir-iki şey anlatmışımdır."

"Bunun onu tatmin etmeye yettiğini sanmam."

Kostas başını yana eğdi, kaşlarının arasındaki çizgiler derinleşmişti. "Ada bir İngiliz çocuğu. Kıbrıs'a hiç gitmedi bile. Defne başından beri haklıydı. Geçmişimizin –veya onu nasıl berbat ettiğimizin– yükünü çocuklarımızın sırtına bindirmenin ne anlamı var? Yeni bir nesil bu. Temiz bir sayfa. Bize acıdan ve güvensizlikten başka bir şey vermemiş bir geçmişin onun kafasını meşgul etmesini istemiyorum."

"Sen bilirsin" dedi Meryem düşünceli bir şekilde.

Çayına bir tane daha şeker attı ve erimesini seyretti.

İKİNCİ BÖLÜM

Kökler

Âşıklar

Kıbrıs, 1974

Gece yarısına bir saat vardı. Dolunayın ertesi günüydü ve Ay keyifle parlıyordu. Defne normalde bundan hoşlanırdı ama bu gece karanlığa ihtiyacı vardı gizlenmek için.

Yataktan kalktı, pijamalarını çıkarıp attı, herkesin ona pek yakıştırdığı fırfırlı, beyaz bluzla, altına bol, mavi bir etek giyip beline işlemeli deri kemerini geçirdi. Küpelerini taktı ama kulaklarına göre çok küçük kalan ve neredeyse görünmeyen altın küpelerini değil, omuzlarına kadar uzanan ve yıldızlar gibi ışıldayan sallantılı, kristal küpelerini tercih etti. Bunlarla daha yetişkin ve daha havalı hissediyordu kendini. Spor ayakkabılarının bağcıklarını birbirine bağlayıp boynuna astı. Gece kadar sessiz olmak zorundaydı.

Pencerenin kanadını yukarı iterek pervazına çıktı ve birkaç saniye kenarda çömelip bekledi. Uzaklardan bir ses duyuyordu, yumuşak, iki notalı bir ötüş, av peşindeki bir baykuş muhtemelen. Soluğunu tutup dinledi. Kostas ötüşlerinin tam sırasını öğretmişti ona: kısa nota, kısa sessizlik, uzun nota, uzun sessizlik. Sadece baykuşların anladığı bir Morse kodu.

Dut ağacının dallarından birine uzanıp dikkatlice geçti dalın üstüne. Oradan da, küçükken hep yaptığı gibi, daldan dala geçerek aşağıya indi. Yere atlar atlamaz yukarıya baktı, kimse gördü mü diye. Bir an için pencerelerden birinde bir gölge gördüğünü sandı. Ablası olabilir miydi? Ama Meryem odasında uyuyor olmalıydı. Daha biraz önce kontrol etmişti Defne.

Kaygıdan midesi kasılarak bahçeden dışarı süzüldü. Ay ışığı dar sokak boyunca dizilmiş kaldırım taşlarından yansıyor ve ışıldayan gümüşî derecikler oluşturuyordu önünde; sanki suyun üstünde seyrediyor gibiydi Defne. Kimsenin takip etmediğinden emin olmak için birkaç saniyede bir omzunun üstünden arkaya bakarak adımlarını hızlandırdı.

Genellikle gece geç vakit buluşurlardı burada, kenarında kadim bir zeytin ağacı bulunan bu dönemeçte. Etrafta biraz dolaşır veya bir duvarın üstünde otururlardı gölgelere gizlenerek; karanlık, sinirlerini sarıp sarmalayan yumuşacık bir şal olurdu. Bazen bir gece balıkçılı uçardı üzerlerinden veya bir kirpi geçerdi yakınlardan; tıpkı sevgililer gibi sırlarla dolu gece hayvanları.

Bugün geç kalmıştı Defne. Buluşma noktasına yaklaşırken solukları hızlandı. Yakınlarda hiç sokak lambası veya ev olmadığı için yer yer zifiri karanlık oluyordu etraf. Yaklaşınca gözlerini kısarak ileri baktı ve Kostas'ın tanıdık hatlarını yakalamaya çalıştı ağaçların arasında ama hiçbir şey göremedi. Yüreği tekledi. Gitmiş olmalıydı. Yine de yürümeye devam etti, bir umut.

"Defne?"

Kostas'ın dilinde daha bir yumuşuyordu adı, sesli harfler hafifçe yuvarlanıyordu sanki. Şimdi seçebilmişti siluetini. Uzun, ince, başka kimseye benzemeyen. Minik, turuncu bir parıltı eliyle beraber hareket etti.

"Sen misin?" diye fısıldadı Kostas.

"Evet, şapşal, başka kim olacak?" Defne sokuldu yanına, gülümseyerek. "Sigara içtiğini bilmiyordum."

"Ben de bilmiyordum" dedi Kostas. "Gerilmiştim. Abimin paketini yürüttüm."

"Ama niye sigara içiyorsun ki, aşkım? Soluk verdiğin an yok

olup giden birkaç fırttan ibaret olduğunu bilmiyor musun?" Kostas'ın yüzündeki üzgün ifadeyi görerek güldü. "Şaka yapıyorum, önemli değil. Annem de babam da sigara içer. Alışkınım ben."

El ele tutuştular, parmakları birbirine geçti. Defne onun tıraş losyonunu biraz fazla kaçırdığını fark etti. Karşısındakini etkilemeye çalışan tek kişi kendisi değildi besbelli. Onu kendine doğru çekip öptü. Kostas'tan bir yaş büyük olduğu için kendini daha olgun sayıyordu.

"Gelmeyeceksin diye endişelendim" dedi Kostas.

"Söz vermiştim, değil mi?"

"Evet ama yine de..."

"Bizim ailede verilen söz her zaman tutulur. Babam öyle yetiştirdi bizi –Meryem'i de beni de."

Kostas sigaranın kalanını yere atıp ayağıyla ezdi. "Hayatında hiç verdiğin sözden caydığın olmadı yani, öyle mi?"

"Hayır, hiç olmadı gerçekten. Ablamın da olduğunu sanmıyorum. Bununla gurur duymuyorum, bayağı sıkıcı bir şey. Bir kez bir söz verdik mi tutmak zorundayız. O nedenle pek söz vermemeye çalışırım." Başını geriye atarak Kostas'ın gözlerine baktı gözlerini ayırmadan. "Ama kolayca verebileceğim bir söz var: Seni her zaman seveceğim, Kostas Kazantzakis."

Kostas'ın kalbinin gümbürtüsü duyuluyordu göğüs kafesinin ardından. Taze bir sabah çiyi kadar nazik olabilen ve Defne'nin anlayamadığı bir dilde dünyanın en dokunaklı halk şarkılarını söyleyebilen bu oğlan, her dem yeşil çalılar ve tepeli ibibik kuşları hakkında heyecanla çene çalabilen bu oğlan, şu an ne diyeceğini bilemiyor gibiydi.

Defne öne eğildi, öyle yaklaşmıştı ki nefesini hissedebiliyordu Kostas suratında. "Peki ya sen?"

"Ben mi? Ama ben zaten kendi kendime ettim yeminimi –uzun zaman önce. Seni sevmekten asla vazgeçmeyeceğimi biliyorum."

Gülümsedi Defne ama her zamanki kuşkuculuğu Kostas'a inanmasına izin vermedi. Yine de kendisine, Kostas'ın sözlerinden şüphe duyma izni vermedi. Bu gece olmazdı. Bir alevi esen rüzgârdan korumak için nasıl avuçlarımızın arasına alırsak, kendini öyle dolamak istedi Kostas'ın sözlerinin etrafına.

"Sana bir şey getirdim" dedi Kostas ve cebinden paketlenmemiş küçük bir cisim çıkardı.

Kiraz ağacından yapılma, kapağında canlı renkli kelebek desenleri olan kakmalı bir müzik kutusuydu bu, ucuna kırmızı ipekten bir püskül takılmış bir de anahtarı vardı.

"Ah, ne kadar güzel, teşekkür ederim..."

Kutuyu göğsüne bastırdı Defne, pürüzsüz serinliğini teninde hissetti. Kostas'ın bunu almak için para biriktirmiş olması gerektiğini biliyordu. Alttaki anahtarı dikkatlice çevirdi ve tatlı bir melodi duyuldu. Bitene kadar dinlediler.

"Ben de sana bir şey getirdim."

Çantasından rulo yapılmış bir kâğıt çıkardı. Kostas'ı bir kayanın üstünde otururken gösteren karakalem bir taslaktı bu, ufuk çizgisinin üstünde süzülen kuşlar ve her iki tarafa doğru uzanan, taştan yapılmış bir dizi kemer vardı. Bir vakitler kentin kuzeyindeki dağlardan aşağıya su taşımış olan eski sukemerinin oralarda dolaşmışlardı önceki hafta. Gündüz vakti her zaman daha riskli olsa da çayırların kokusunu içlerine çekerek bütün öğleden sonrayı orada geçirmişlerdi. Ve Defne de o ânı yakalamak istemişti işte.

Kostas çizimi havaya kaldırıp Ay ışığında inceledi. "Yakışıklı yapmışsın beni ya."

"Hiç zor olmadı."

Defne'nin yüzündeki ifadeye baktı Kostas, parmaklarını onun çenesinin yumuşak çizgisinde gezdirdi. "Ne kadar yeteneklisin."

Öpüştüler, bu kez uzun uzun, sanki düşmemek için tutunur gibi, bir tür aciliyetle uzanarak birbirlerine. Her okşayış ve her

fısıltıyla biraz daha sevecenleşseler de yine de bir ürkeklik vardı hareketlerinde. Çünkü sınırları olmayan bir ülkedir sevgilinin bedeni. Tek seferde keşfetmez insan onu; kaygılı, küçük adımlarla keşfeder ve yolunu, yön duygusunu kaybeder bu arada; güneşli vadilerinde ve ine çıka uzanan çayırlarında dolaşırken sıcak ve konuksever bulur ama sonra sessiz köşelerine gizlenmiş, görünmez ve beklenmedik mağaralarına, insanın düşüp sağını solunu kestiği çukurlarına denk gelir.

Kollarını Defne'ye dolayıp yanağını başına yasladı Kostas. Defne de yüzünü onun boynuna gömdü. Bu kadar geç saatte ihtimal yüksek olmasa da ikisi de birilerinin onları görüp ailelerine haber verebileceğinin farkındaydı. İster küçük olsun ister büyük, ada dediğin şey, her kafesli pencerenin arkasından, duvardaki her çatlağın arasından ve rüzgârla yükseklere çıkan her kızıl kuyruklu atmacadan seni seyreden gözlerle doludur –gözünü hiç kırpmayan bir yırtıcı kuş bakışıdır bu.

El ele tutuşup, gölgelerden çıkmamaya dikkat ederek etrafta gezindiler, bir yere varmak gibi bir niyetleri veya aceleleri yoktu. Gece hafifçe serinlemişti. Kostas ceketini Defne'ye vermeyi teklif etti ama o reddetti. Bir kez daha sorunca sinirlendi Defne, ona daha zayıfmış gibi davranılmasını istemiyordu. Böyle de inatçıydı.

On yedi yaşındaydı Kostas, Defne'yse on sekiz.

İncir Ağacı

Burada, toprağın altında yatmış, en küçük sese bile kulak kabartıyorum hâlâ. Her türlü ışık kaynağından –hem güneşten hem aydan– ayrı kalınca günlük ritmim bozuldu, uyku düzenim kalmadı. Sanırım uçuş sersemliği gibi bir şey bu. Gecem gündüzüme karıştı, zihnim sürekli bulanık. Sonunda alışacağım muhakkak ama biraz zaman alacak.

Yüzeyin altındaki hayat ne basit ne de monoton. Toprakaltı, çoğu insanın sandığının aksine son derece hareketli. Derinlere doğru kazıp ilerledikçe toprağın beklenmedik tonlara bürünmesi şaşırtabilir sizi. Paslı kırmızı, açık şeftali ve sıcak hardal tonları, limon yeşili, koyu bir turkuvaz... İnsanlar çocuklarına toprağı sadece tek bir renge boyamayı öğretirler. Gökyüzünü mavi, çimeni yeşil, güneşi sarı ve toprağı da tamamen kahverengi hayal ederler. Ayaklarının altında gökkuşakları olduğunu bir bilseler.

Bir avuç toprağı alın, avuçlarınızın arasında ezin; sıcaklığını, dokusunu, gizemini hissedin. O küçücük parçanın içinde, dünyadaki insanlardan daha fazla sayıda mikroorganizma vardır. Hep birlikte çalışarak organik maddeleri biz bitkilerin minnetle yiyerek büyüdüğümüz besinlere çeviren bakterilerle, mantarlarla, arkelerle, alglerle, şu kımıl kımıl solucanlarla ve tabii antik çanak çömlek parçalarıyla doludur toprak; karmaşıktır, dirençlidir, cömerttir. Toprağın her santimi hummalı bir çalışmanın ürünüdür. O kadarcık şeyi bile üretmek için bir sürü solucan ve mikroorganizma yüzyıllar boyunca durmaksızın çalışırlar. İnsanlar tara-

fından bu şekilde yüceltildiğini hiç duymamış olsam da sağlıklı, verimli toprak, elmastan da yakuttan da daha değerlidir.

Bir ağacın her yöne dönük bin tane kulağı vardır. Yapraklarımı delik deşik eden tırtılların yeme seslerini duyabilirim ben, gelip geçen arıların vızıltısını ve bir böcek kanadının cırıltısını da. İncecik dallarımın içinde kırılan su sütunlarının yumuşak şırıltısını tanırım. Bitkiler titreşimleri algılayabilirler ve birçok çiçeğin kâse biçiminde olması da bir kısmı insan kulağının duyamadığı kadar tiz olan ses dalgalarını daha iyi yakalayabilmek içindir. Ağaçlar şarkılarla doludur, üstelik söylemekten de hiç utanmayız.

Burada, kışın ortasında, böyle yüzüstü uzanmış halde, birtakım ağaçsı hayallerde teselli arıyorum. Ben hiç sıkılmam aslında ama daha şimdiden öyle çok şeyi özledim ki –yıldızlardan vuran ışık huzmelerini, gece göğünde bir kızılgerdan yumurtası gibi mükemmel ve zarifçe alacalı görünen Ay'ın güzelliğini, her sabah evden dışarı taşan kahve kokusunu... ve en çok da Ada ile Kostas'ı.

Kıbrıs'ı da özlüyorum. Belki de bu soğuk iklim yüzünden, güneşin altında geçirdiğim o eski günlerime hasret duymadan edemiyorum. Artık bir İngiliz ağacı olmuş olabilirim ama yine de bazı günler nerede olduğumu, tam olarak hangi adada bulunduğumu idrak etmek için bir an düşünmem gerekiyor hâlâ. Anılar bir sel gibi basıyor içimi ve eğer dikkatle kulak verirsem, hâlâ tarlakuşlarının ve serçelerin şarkılarını, ötleğenlerin ve fiyuların ıslıklarını, bana adımla seslenen Kıbrıs kuşlarını duyabiliyorum.

Sığınak

Kıbrıs, 1974

Bir sonraki buluşmalarında, Defne huzursuz görünüyordu, koyu gözlerinde bir endişe alevi parlıyordu.

"Geçen gece dönerken yolda dayıma rastladım" dedi. "O saatte dışarıda ne yaptığımı sordu bana. Zar zor bir mazeret uydurdum."

"Ne dedin?" diye sordu Kostas.

"Ablamın kendini iyi hissetmediğini, eczaneye gitmem gerektiğini söyledim. Ama bil bakalım ne olmuş, ertesi sabah da Meryem'le karşılaşmış dayım! Daha iyi olup olmadığını sormuş ve Meryem de sağ olsun, bozuntuya vermemiş. Sonra eve gelip beni sorguya çekti tabii. Ona anlatmak zorunda kaldım, Kostas. Ablam biliyor bizi artık."

"Ona güvenebilir misin?"

"Güvenebilirim" dedi Defne hiç tereddütsüz. "Ama şayet dayım annemlerle konuşmuş olsaydı, o zaman durum başka olacaktı. Bu şekilde buluşmaya devam edemeyiz."

Kostas elini saçlarının arasından geçirdi. "Ben de bunu düşünüyordum bir süredir. Güvenli bir yer arıyordum."

"Yok ki!"

"Aslında var bir yer."

"Nerede?"

"Bir taverna." Defne'nin gözlerinin önce irileşip sonra kısılmasını seyretti. "Ne diyeceğini biliyorum ama bir dinle. Burası gün-

düzleri neredeyse tamamen boş oluyor. Müşteriler günbatımından önce damlamaya başlamıyorlar. Ondan önce sadece çalışanlar oluyor etrafta. Hatta akşamları da arkadaki bir odada buluşup mutfak kapısından çıkmayı başarabilirsek sokaklarda olmaktan daha güvenli olur. Tavernada herkes kendi dünyasında oluyor zaten."

Defne altdudağını ısırdı, fikri kafasında evirip çeviriyordu. "Hangi taverna?"

"Mutlu İncir."

"Ha!" Yüzü ışıldadı. "Hiç gitmedim ama hakkında çok şey duydum oranın."

"Annem onlara bir şeyler satıyor her hafta. Keçiboynuzu reçeli, *melitzanaki glyko* götürüyorum onlara."

Gülümsedi Defne; Kostas'ın, annesine ne kadar yakın olduğunu ve onu ne kadar çok sevdiğini biliyordu. "Sahibini tanıyor musun?"

"İki sahibi var. Çok iyi insanlar –ama tamamen zıt karakterler. Biri inanılmaz çenebazdır, sürekli ya bir hikâye ya bir fıkra filan anlatır. Diğeriyse sessizdir. Onu tanımak biraz zaman ister."

Defne başını salladı ama tam da dinlemiyordu söylenenleri. İçinde taşıdığı bütün korku uçup gitmişti o an, sanki hafiflemişti yeniden, cesaretlenmişti. Kostas'ın kuruyup güneşten sertleşmiş dudaklarına dokundu. Tıpkı kendisi gibi dudaklarını yiyor olmalıydı Kostas da.

"Neden bize yardım edeceklerini düşünüyorsun?" diye sordu.

"Bana hayır demezler gibi geliyor. Çok uzun zamandır tanıyorum bu adamları. Dürüst ve çalışkan insanlar, kendi işlerine bakıyorlar. Her türlü insanla görüşüyorlar ama kimsenin dedikodusunu yapmıyorlar, düşünsene. Bu yanlarını seviyorum."

"Pekâlâ. Bir deneyelim bakalım" dedi Defne. "Ama bu olmazsa başka bir yol bulmamız gerekecek."

Gülümsedi Kostas, bir rahatlama hissi dolaşmaya başladı damarlarında. Defne'ye bunu hiç söylememişti ama onun bir gün

görüşmelerinin artık çok tehlikeli hale geldiğini, bu sırrın taşıyamayacağı kadar ağırlaştığını, işler iyice zıvanadan çıkmadan ayrılmaları gerektiğini söyleyeceğinden korkuyordu. Bu korkuyu her hissettiğinde, ruhunun bodrum katında, bütün kontrolsüz ve can yakan düşünceleri sakladığı o yere doğru itiyordu onu nazikçe. Babasıyla ilgili anılarının yanına yerleştiriyordu.

İncir Ağacı

Benimle tavernada karşılaşmanızdan önce, size kendimle ve anavatanımla ilgili birkaç şey daha anlatmalıyım.

1878 yılında dünyaya geldim ben, İstanbul'daki altın yaldızlı tahtında oturmakta olan Sultan İkinci Abdülhamid'in, Londra'daki altın yaldızlı tahtında oturan Kraliçe Victoria'yla gizli bir anlaşma yaptığı yıl yani. Osmanlı İmparatorluğu, Rus saldırılarına karşı koruma sözü karşılığında adamızın yönetimini İngiliz İmparatorluğu'na bırakmaya razı olmuştu. Aynı yıl, İngiliz Başbakanı Benjamin Disraeli anavatanımla ilgili olarak, "Batı Asya'nın anahtarı" ifadesini kullandı ve "orayı almaktaki hedefimiz Akdeniz değil Hindistan'dır" diye de ekledi. Onun gözünde pek bir ekonomik değeri olmasa da kârlı ticaret rotaları açısından ideal konumdaydı ada.

Birkaç hafta sonra Birleşik Krallık bayrağı Lefkoşa semalarına çekilmişti. Osmanlı İmparatorluğu'yla İngiliz İmparatorluğu'nu düşman taraflar haline getiren Birinci Dünya Savaşı'nın ardından İngilizler Kıbrıs'ı topraklarına kattılar ve böylece bir Kraliyet Kolonisi olduk.

Majestelerinin birliklerinin geldikleri günü hatırlıyorum; uzun yolculuktan yorgun ve susuzdular ve kolonideki tebaalarının tam olarak kimler olacağı konusunda da kafaları biraz karışıktı. Her ne kadar kendileri de esasen ada insanları olsalar da bizim adamızı kafalarında tam olarak nereye oturtacaklarını bir türlü bilemediler. Bir an içlerini rahatlatacak kadar aşina görünüyorduk gözlerine, bir an sonra tuhaf şekilde egzotik ve Doğulu.

O tarihi günde, ilk Yüksek Komiser Sir Garnet Wolseley, yanında kalın üniformalar –İngiliz kesimli pantolonlar ve kırmızı yünlü tunikler– giymiş askerlerden oluşan büyük bir birlikle belirdi kıyılarımızda. Termometre 43 dereceyi gösteriyordu. Larnaka'da, Tuz Gölü'nün yakınında kamp kurdular; yanlarında getirdikleri çan biçimli tek kişilik çadırlar onları kavurucu güneşten koruma konusunda pek bir işe yaramıyordu. Karısına yazdığı mektubunda Wolseley daha sonra şöyle şikâyet edecekti: "Bu İngiliz alaylarını sıcak havada buraya yollamak çok akılsız bir hareketmiş." Ama onu en çok düş kırıklığına uğratan şey çorak coğrafya olmuştu: "Kıbrıs'ı kapladığını sandığımız ormanlar nerede acaba?"

"Güzel soru" diye hak verdik, biz ağaçlar. Hayat kolay değildi bizim için. Çekirge sürüleri musallat olmuştu çok zamandır adaya; yoğun, kara bulutlar halinde gelip, yeşil ne varsa yiyip bitiriyorlardı. Ormanlar büyük zarar görmüş; üzüm bağı kurmak için, tarım için ve yakacak odun için kesilmiş ve bazen de sonu gelmez kan davaları yüzünden kasten yok edilmişlerdi. Sürekli yapılan tomrukçuluk, art arda çıkan yangınlar, düpedüz cehalet ve tabii bir önceki yönetimin bariz ihmali sorumluydu yok oluşumuzdan. Ve tabii yüzyıllar boyunca haddinden fazlasına tanık olduğumuz savaşlar. Doğu'dan gelen işgalciler, Batı'dan gelen işgalciler: Hititler, Mısırlılar, Finikeliler, Asurlar, Grekler, Persler, Makedonlar, Romalılar, Bizanslılar, Araplar, Frenkler, Cenevizliler, Venedikliler, Osmanlılar, Türkler, İngilizler...

Enosis –Yunanistan'la birleşme– adına İngilizlere karşı şiddetli saldırılar başladığında ve 1950'lerin başlarında ilk bombalar patladığında oradaydık biz. Metaxas Meydanı'ndaki British Institute binası ve içindeki kütüphane, *Ortadoğu'nun en mümtaz İngilizce kütüphanesi*, protestocu gençler tarafından ateşe verildiğinde ve bizim bedenimizden yapılmış bütün o kitaplar ve elyazmaları küle döndüğünde oradaydık. 1955'e gelindiğinde durum o ka-

dar kötülemişti ki Olağanüstü Hal ilan edildi. Korku ve karmaşa hüküm sürerken muhtemelen kimse güzel şeyleri kendine hak görmediği için işleri çok azalmış olan yerel çiçekçi dükkânları ve çiçek üreticileri artık paralarının çoğunu savaşta ölen Gordon Highlanders piyadeleri ve diğer İngilizlerin cenazeleri için yaptıkları çelenklerden kazanıyorlardı.

1958'e gelindiğinde, EOKA diye anılan Yunan milliyetçisi yapılaşma adada bütün İngilizce yazıları yasaklamıştı. İngilizce sokak adlarının üstü çizilmiş, boyayla kapatılmıştı. Kısa süre sonra Türkçe isimler de kazınacaktı. Derken TMT diye anılan Türk milliyetçisi yapılaşma Rum isimlerini silmeye başladı. Ve sonra bir an geldi, bizim şehirdeki sokaklar isimsiz kaldı, sadece birbirinin üstüne binen ıslak boyalar vardı, tıpkı ağır ağır hiçliğe doğru solup giden suluboya katmanları gibi.

Ve ağaçlar seyrettiler, beklediler ve tanıklık ettiler.

Taverna

Kıbrıs, 1974

Mutlu İncir, Rumların, Türklerin, Ermenilerin, Marunilerin, BM askerlerinin ve adaya gelir gelmez yerel âdetlere ayak uyduran ziyaretçilerin uğrak yeri olan popüler bir mekândı. Her ikisi de kırklarında olan, biri Kıbrıslı Rum, diğeri Kıbrıslı Türk, iki ortak tarafından işletilirdi. Yiorgos'la Yusuf, ailelerinden ve arkadaşlarından aldıkları borçlarla 1955'te açmışlardı burayı ve adayı her yandan saran gerginlik ve dertlere karşın işlerini yürütmeyi, hatta büyütmeyi başarmışlardı.

Tavernanın girişi kıvrım kıvrım hanımeli dallarıyla kısmen kapanmıştı. İçeride, tavanın eni ve boyunca uzanan, kararmış, yekpare kirişlere soğan, sarmısak hevenkleri, kurutulan ot demetleri, acı biberler ve sucuklar asılmıştı. Birbirine uymayan sandalyeleriyle yirmi iki tane masa, meşe tabureleri olan oymalı bir ahşap bar ve arka tarafta, her gün etrafa lavaş kokuları ve pişen etlerin iştah açıcı rayihalarını yayan bir kömür ızgarası vardı. Ayrıca dışarıda da masaları olan taverna her gece dolup taşardı.

Tarihi ve kendine has küçük mucizeleri olan bir yerdi Mutlu İncir. Burada, zaferlerin ve çekilen zahmetlerin hikâyeleri anlatılırdı, eski hesaplar kapatılırdı, kahkahalar gözyaşlarına karışırdı, itiraflar edilir ve sözler verilirdi, günahlar ve sırlar ortaya dökülürdü. Duvarlarının arasında, yabancılar arkadaşa, arkadaşlar sevgiliye dönüşür; eski aşklar alevlenir, kırık kalpler ya sarılır ya da yeniden kırılırdı. Adada doğan bir sürü bebek ta-

vernadaki keyifli bir gecenin ardından düşmüştü ana rahmine. Mutlu İncir, insanların hayatlarına birçok bilinmeyen şekilde dokunmuştu.

Defne, Kostas'ın ardı sıra ilk kez içeri adım attığında, bunların hiçbirini bilmiyordu. Bir tutam saçını kulağının arkasına sıkıştırıp merakla göz gezdirdi etrafına. Mekân, mavi renge tapan biri tarafından dekore edilmişti besbelli. Sallanan nazar boncukları ve çivilere asılmış at nallarıyla süslenmiş olan giriş parlak gök mavisiydi. Kareli masa örtüleri lacivert-beyaz, perdeler canlı bir safir tonuydu, duvarlardaki seramik karoların desenleri mavimsi bir yeşildi ve hatta ağır ağır dönen tavan pervanesinin geniş kanatları bile benzer bir tondaydı. İki sütunun üstü yıllar içinde restoranı ziyaret etmiş olan meşhur kişilerin fotoğraflarıyla dolup taşıyordu: şarkıcılar, oyuncular, televizyon yıldızları, futbolcular, modacılar, gazeteciler, boks şampiyonları...

Defne, bir dolabın üstüne tünemiş, büyük bir konsantrasyonla bisküvi yiyen papağanı görünce şaşırdı; sarı bir kafası ve parlak yeşil tüyleri olan kısa kuyruklu bir egzotik kuştu bu. Ama asıl, tavernanın tam ortasında bulduğu şey hemen dikkatini çekti. Yemek salonunun orta yerine yerleşmiş, çatıdaki bir delikten dışarı doğru büyüyen bir ağaç vardı.

"İncir ağacı!" Memnun bir şaşkınlık ifadesi dolaştı yüz hatlarında. "Gerçek mi bu?"

"Elbette gerçek" dedi arkalarından gelen ses.

Arkasına dönünce, yan yana duran orta boylu ve orta yapılı iki adam gördü Defne. İçlerinden saçları kısa kesilmiş ve boynunda gümüşten bir haç olanı hayali bir şapka çıkardı Defne'ye doğru. "Bu ağacı bir de gece görmelisiniz, bütün ışıkları yanarken. Çok göz alıcı, çok büyülü görünür! Sıradan bir ağaç değildir bu –doksan yaşından büyüktür ama hâlâ şehrin en tatlı incirlerini verir."

Muhtemelen aynı yaşlarda olan diğer adamın bakımlı bıyıkları ve tıraşlı çenesinde belirgin bir gamzesi vardı; saçları uzun

bukleler halinde omuzlarına dökülüyordu. Kostas'a dönerek, "Demek bize sözünü ettiğin a-a-arkadaşın bu" dedi.

Kostas gülümsedi. "Evet, Defne bu."

"Aa, T-T-Türk demek, ha?" dedi adam, yüzü değişmişti. "Onu söylememiştin."

"Neden?" diye sordu Defne ânında ve hemen bir yanıt almayınca bakışları sertleşti. "Bir sakıncası mı var sizin için?"

İlk adam söze karıştı, "Bozulma hemen yahu! Yusuf'un kendisi de Türk. Bir şey demek istemedi, sadece yavaş konuşur. Acele ettirirsen kekeler."

Gülümsememek için dudaklarını büzerek başını salladı Yusuf, onaylar gibi. Arkadaşına doğru eğilip kulağına diğerlerinin duyamadığı bir şeyler fısıldadı ve onu güldürdü.

"Hep böyle kolay mı öfkelenir diye soruyor Yusuf."

"Evet, öfkelenir" dedi Kostas sırıtarak.

"Tanrı yardımcımız olsun, o halde!" dedi ilk adam. Defne'nin elini tutup nazikçe sıktı ve "Adım Yiorgos, bu arada" dedi. "Ağacın bir adı yok. Papağanınki Chiko. Ama seni uyarmam gerek onunla ilgili. Omzuna konup yemeğini çalmaya çalışırsa şaşırma. Feci şımarık bir kuştur! Bizi bulmadan önce bir sarayda filan yaşamış olmalı diye düşünüyoruz. Her neyse, mütevazı mekânımıza hoş geldin."

"Teşekkür ederim" dedi Defne, deminki çıkışından dolayı kısmen mahcuptu.

"Haydi, beni takip edin ikiniz."

Onları arka tarafta, patates çuvallarını, yerel bahçelerden toplanmış elma ve soğanların sepetlerini ve bira fıçılarını sakladıkları bir odaya götürdü. Köşede, onlar gelmeden çok önce hazırlanmış, küçük bir masayla iki sandalye ve girişte de mahremiyet için çekebilecekleri yeşil kadifeden bir perde vardı.

"Pek lüks değil, korkarım" dedi Yiorgios. "Ama en azından kimse rahatsız etmez siz gençleri burada. İstediğiniz kadar konuşabilirsiniz."

"Harika, teşekkürler" dedi Kostas.

"Ee, ne getirelim size yemek olarak?"

"Bir şey istemiyoruz." Kostas cebindeki birkaç metal parayla oynadı. "Sadece su."

"Evet" dedi Defne kararlılıkla. "Su yeterli bizim için."

Daha konuşmasını yeni bitirmişti ki, bir garson elinde bir tepsiyle belirdi. Zeytinyağlı dolma, peynirli karides güveç, sarmısaklı yoğurt soslu tavuk şiş, musakka, ince pide ve bir sürahi de su vardı tepside.

"Yusuf yolladı bunları size, işletmenin ikramıymış" dedi garson. "Yiyecekmişsiniz bunları, öyle dedi."

Bir dakika sonra, nihayet odada yalnız kaldıklarında, aylardır ilk kez onları kim görecek de ailelerine yetiştirecek diye kaygılanmayan Defne'yle Kostas birbirlerine baktılar ve kahkahalarla gülmeye başladılar. Olanlara inanamamanın kahkahasıydı bu, yalnızca sürekli sıkıntı ve korkunun ardından gelen türden coşkulu bir hafiflikti.

Her lokmanın tadını çıkartarak, ağır ağır yediler. Sanki kelimelerin yarın da kullanımda olacağına güvenemiyormuş gibi, dilin sunduğu bütün imkânları kullanarak, hiç durmadan konuştular. Bu arada, işletmenin içindeki kokular ve sesler yoğunlaştı. Masanın üstündeki mum ışığından yayılan gölgeler beyaz boyalı duvarlarda oynaşıyordu. Tavernanın kapısının her açılışında perdeler yeni bir esintiyle kıpırdanıyordu ve aynı gölgeler küçük bir dans yapıyordu sırf onlar için.

Müşterilerin gelişini duydular. Çatal kaşık sesleri, havadan sudan muhabbetler. Derken kırılan bir tabak ve ardından bir kadın kahkahası. Birileri İngilizce bir şarkı söylemeye başladı.

So kiss me and smile for me,
Tell me that you'll wait for me ...

Başkaları da katıldı. Kendiliğinden oluşuveren, yüksek sesli, şamatacı bir koro. İngiliz askerlerdi bunlar, çoğu daha yeni mezun; sesleri bir inip bir çıkıyordu, destek ve dostluk için ve bir memleket ve aidiyet hissi için birbirlerine tutunuyorlardı. Bir çatışma bölgesinde kapana kısılmış, ne dillerini konuşabildikleri ne de politik coğrafyanın nüanslarını gerçekten anlayabildikleri bir adada sıkışıp kalmış genç adamlar; içlerinden birinin yarına çıkamayabileceğini bile bile verilen emirleri yerine getiren askerler.

İki saat sonra, Yusuf mutfak kapısını açtı ve sessizce dışarı çıkardı onları.

"Y-y-yine gelin. Her zaman genç âşıklar gelmiyor buraya, b-bize şans getirirsiniz."

Ev sahiplerine gülümseyerek akşam esintisinin içine adım attılar, utanmışlardı birden. Genç âşıklar! Kendilerini hiç bu şekilde düşünmemişlerdi ama madem birisi bunu yüksek sesle söylemişti, oldukları şey tam da buydu demek ki, biliyorlardı artık.

İncir Ağacı

Ve işte böylece girmiş oldu hayatıma –Defne.

Sessiz bir öğle sonrasıydı. Kapı açılıp da güneş ışığının göz alıcı parlaklığından içerinin serin gölgesine adım attıklarında, tavernanın içinde kestiriyordum ben, akşam telaşesi başlamadan sakinliğin tadını çıkarıyordum biraz.

"İncir ağacı! Gerçek mi bu?"

Bakışları bana değer değmez böyle dediğini hatırlıyorum Defne'nin. Yüzündeki hayret ifadesi çok açıktı.

Kulak kesildim, bu lafı eden kişinin kim olduğunu merak etmiştim. Kibir diyeceksiniz belki ama insanların bizlerde ne gördüğü –ya da göremediği– konusu hep ilgimi çekmiştir.

Yiorgos'un benim geceleri nasıl göz alıcı göründüğüme dair bir şeyler söylediğini hatırlıyorum. "Büyülü" kelimesini kullandı hatta. Hoşuma gitmişti bunu duymak. Doğruydu. Akşamları, çalışanlar lambaları ve çeşitli köşelere yerleştirilmiş mumları yaktıklarında, altın renkli bir ışık yansırdı kabuğumdan, yapraklarımın arasında ışıldardı. Dallarım, sanki buralardaki her şey benim bir uzantımmış gibi güvenle uzanırlardı sağa sola; sadece çapraz ayaklı masalar ve tahta sandalyeler değil, aynı zamanda duvarlardaki resimler, tavandan sarkan sarmısak dizileri, oraya buraya koşuşturan garsonlar, dünyanın çeşitli yerlerinden gelen müşteriler, hatta pırıl pırıl renkleriyle etrafta uçuşan Chiko, bunların hepsi benim gözetimim altında gerçekleşiyordu.

Kaygılanacak hiçbir şeyim yoktu o zamanlar. İncirlerim sulu sulu ve boldu, yumuşacık gelirlerdi ele; yapraklarım güçlü, renk-

leri lekesiz bir yeşildi ve yeni yapraklar eskilerinden daha büyüktü –sağlıklı geliştiğime işaret. Öyle bir albenim vardı ki müşterilerin bile morallerini düzeltirdim. Alınlarındaki derin çizgiler gevşer, ses tonlarındaki diklikler törpülenirdi. Mutluluk hakkında söylenen doğruydu belki de: Bulaşıcıydı mutluluk. Adı Mutlu İncir olan bir tavernada, hele bir de ortada çiçek açan bir ağaç olunca, insanın kendini umutlu hissetmemesi zordu.

Böyle söylememem lazım, biliyorum; yanlış yapıyorum, sevgisiz ve nankörce davranıyorum, biliyorum; ama yıllar önceki, feleğin sillesini yediğimiz o öğleden sonradan beri, Defne'ye rastladığıma pişman olduğum, keşke eşiğimizden hiç geçmeseydi dediğim olmuştur kaç kere. Belki o zaman güzelim tavernamız yanıp gitmezdi, yok olmazdı. Belki ben hâlâ aynı mutlu ağaç olurdum.

Yalnızlık

Londra, 2010'ların sonları

Fırtınanın Londra'yı tam olarak vurması gece yarısından sonraki saatleri buldu. Bir karganın göğsü gibi kapkara olan gökyüzü, taşıdığı bütün kararlı gerilimle abandı şehrin üstüne. Şimşekler çakıyor, neondan dallarını ve filizlerini gökyüzüne yayıyordu; sanki bir hayaletli orman yerinden sökülmüş de uzaklara sürükleniyormuş gibiydi.

Odasında yalnız, başucundaki okuma lambası dışında bütün ışıkları söndürmüş, yatağında yatıyordu Ada; yorganı çenesine kadar çekmiş, gök gürültüsünü dinleyerek düşünüyor, kaygılanıyordu. Sınıf arkadaşlarının önünde çığlık atmak korkutucu olsa da Ada'nın ondan daha korkutucu bulduğu başka bir şey vardı: Bunun yeniden olabileceğini fark etmek.

Gün içinde, teyzesinin varlığı dikkatini dağıttığı için olayı zihninin dışında tutmayı başarmıştı bir şekilde ama şimdi hepsi birden sökün etmişti işte. Bayan Walcott'ın ifadesi, öğrencilerin alayları, Zafaar'ın yüzündeki şaşkınlık. Midesindeki o kemirici his. Bir zoru vardı mutlaka, buna hükmetti. Kafasından zoru. Belki onda da annesinde olan şey vardı, hani şu hiç konuşmadıkları şey.

Uyuyamayacağını sanıyordu ama uyudu. Hafif, huzursuz bir uykuydu, orta yerinde de uyanıverdi zaten, onu uyandıranın ne olduğundan emin olamadan. Dışarıda şiddetli bir yağmur yağıyordu, dünya feci bir sağanağa tutulmuştu. Penceresinin önün-

deki alıç ağacı her rüzgâr esişinde cama sürtünüyordu, sanki oradan Ada'ya bir şey söylemek ister gibi.

Yoldan bir araba geçti –bu havada sokağa çıktıklarına göre acil bir durum olmalıydı; farlarının ışıkları jaluzileri tarayınca geçici bir an için odadaki her bir cisim karanlıktan çıkıp canlandı sanki. Siluetler, bir gölge oyunundaki karakterler gibi ortaya fırladılar. Ve aynı hızla kaybolup gittiler. Ada, şu geçen aylar boyunca sayısız kez yaptığı gibi, annesinin dokunuşunu, annesinin yüzünü, annesinin sesini hatırladı yine. Keder etrafına dolanıp bütün benliğini sardı ve bir halat yumağı gibi sıktıkça sıktı Ada'yı.

Yavaşça doğruldu yatağında. Ah, nasıl isterdi şimdi bir işaret olsun! Çünkü işin aslı şuydu ki, hayaletlerden veya ruhlardan veya işte teyzesinin inandığından şüphelendiği bütün o görünmez yaratıklardan ne kadar korksa ya da şüphe duysa da eğer başka bir boyuta geçecek kapıyı bulabilirse ya da o boyutun kendini ona göstermesine izin verebilirse belki annesini bir kerecik daha görebileceğini umuyordu bir yanıyla da.

Ada bekledi. Yüreği göğsünü deli gibi dövse de bedeni hareketsizdi. Hiçbir şey olmadı. Ne bir doğaüstü işaret ne de acayip bir muamma. Düzensiz bir nefes aldı, yönünü yitirmiş gibiydi. Aradığı kapı, şayet vardıysa da açılmamıştı.

Derken aklına, yanında sallanan kalan kökleriyle bahçede yapayalnız gömülü duran incir ağacı geldi. Gözleri pencerenin ötesinde uzanan boşluğa doğru kaydı. Tam o sırada, sanki ağaç da uyanıkmış gibi çok tuhaf bir his geldi içine, Ada'nın her hareketiyle ilgileniyor, evdeki her çıtırtıya kulak kesiliyordu sanki, bekliyordu tıpkı Ada gibi, ne beklediğini bilmeden bekliyordu.

Ada yataktan kalkıp ışıkları yaktı. Makyaj aynasının önüne oturup her zaman çok büyük bulduğu burnunu, çok belirgin ol-

duğundan korktuğu çenesini, düzleştirmek için büyük mücadele verdiği dalgalı saçlarını inceledi... Çok da eski olmayan bir zamandan bir gün geldi aklına; atölyesinde bir tablo üzerinde çalışan annesini seyrediyordu.

"Bunu bitirince senin yeni bir portreni yapacağım, Adacım."

Bebekliğinden beri onun resimlerini yapardı annesi; kimi en canlı renklerle yapılmış, kimi siyah-beyaz, bir sürü portreyle doluydu ev.

Ama o öğleden sonra, ilk kez reddetmişti Ada. "İstemiyorum."

Fırçasını kenara bırakarak bakışını ona çevirdi annesi. "Neden, aşkım?"

"Sevmiyorum kendi resimlerimi."

Bir an sessiz kaldı annesi. Sanki canı yanmış gibi bir ifade gelip geçti yüzünden ve sonra sordu, "Neymiş bakalım adı?"

"Kimin adı?"

"Oğlanın... veya kızın... senin böyle hissetmene neden olan salağın adı ne?"

Ada yanaklarının yandığını hissetti ve neredeyse Zafaar'dan bahsedecekti annesine. Ama sustu.

"Dinle beni, Ada Kazantzakis! İster kuzeyden olsun ister güneyden, Kıbrıs'ın kadınları güzeldir. Nasıl olmayabiliriz ki? Afrodit'in akrabalarıyız biz –ve her ne kadar şıllığın teki de olsa, Afrodit'in bir afet olduğunu kimse inkâr edemez."

"Anne, ciddi ol." Uzun bir ıslık çaldı Ada.

"Çok ciddiyim ben. Ve senin aşk hakkında temel bir kuralı anlamanı istiyorum. Aşk dediğinin iki türü vardır: yüzey ve derin su. Afrodit köpüklerden belirmişti ya hani, hatırladın mı? Sabun köpüğü aşk hoş bir histir ama bir o kadar da yüzeyseldir. Gitti mi gider, geriye hiçbir şey kalmaz. Sen sen ol, her zaman derinden gelen aşkı hedefle."

"Âşık filan değilim ben!"

"Peki, tamam ama olduğunda aklında olsun, köpük aşk köpük güzellikle ilgilenir. Deniz aşksa deniz güzellikle. Ve sen de, bir tanem, deniz aşka layıksın, güçlü, esaslı ve büyüleyici türden aşka."

Fırçasını yeniden eline alırken ekledi annesi, "Ve adını bilmediğim şu oğlana –ya da kıza– gelince, eğer senin ne kadar özel olduğunu görmüyorsa senin dikkatinin katresine bile layık değil demektir zaten."

Şimdi, aynanın karşısında oturmuş, yeni sıvanmış bir yüzeyde kusur arar gibi yüzünü incelerken, babasıyla aralarındaki aşkın birinci türden mi yoksa ikinci türden mi olduğunu annesine hiç sormadığını hatırladı Ada. Öte yandan, biliyordu tabii ki yanıtı. Denizin ta dibinden, neredeyse siyaha bakan koyulukta bir mavilikten doğmuş bir aşkın çocuğu olduğunu biliyordu yüreğinin ta içinde.

Aynaya ve orada gördüklerine olan ilgisini yitiren Ada telefonunu eline aldı. Babasının, insanın günlük ritmini bozduğu gerekçesiyle geceleri teknolojiden uzak durması yönünde yaptığı uyarılara karşın, uykusu kaçınca internette gezinmeyi seviyordu Ada. Telefonunu açtığı an bir mesaj uyarısı çınladı. Bilinmeyen bir numara.

Şuna bir baksana, sürpriz!!!

Mesaja iliştirilen linke tıklayıp tıklamamak konusunda tereddüt ettiği o kısacık anda, endişe bir pençe olup saplandı göğsüne. Sonra bastı *oynat* düğmesine.

Berbat bir videoydu, berbat. Birileri tarih dersinde çığlık attığı sırada kaydetmişti onu. Okula gizlice telefon sokan bir sınıf arkadaşı olmalıydı. Çok fena oldu Ada ama yine de sonuna kadar izlemeyi başardı. Oradaydı işte, pencereden gelen ışığın önünde

profili silik bir ışıltı gibi dursa da tanınmayacak gibi değildi; sesi kulakları sağır eden türden, rahatsız edici bir tizliğe çıkıyordu.

Utanç bir hançer gibi delip geçti Ada'yı, özgüvenini dilim dilim etti. Bu kadar şoke edici ve beklenmedik bir şey yapmış olması yeterince korkunçken bir de bunun haberi olmadan kayda alındığını öğrenmek yerin dibine geçmekten beter etmişti onu. Panik onu ele geçirirken zihni de deli gibi dönmeye başladı, ağzında asit tadı vardı. İnsanın kendi deliliğinin herkesin göreceği şekilde sergilendiğine tanık olması korkunçtu.

Video paylaşılan sitelerden birini ziyaret etti elleri titreyerek. Kaydeden her kimse, çoktan herkese açık şekilde yüklemişti bile siteye –tam Ada'nın korktuğu gibi. İnsanlar yorum yapmışlardı altına.

Şu ucubeye bak yaa!

Besbelli rol yapıyor.

Bazı insanların dikkat çekmek için yapmayacağı şey yok.

Ne derdi varmış? diye sormuştu biri ve *Belki aynada kendini görmüştür!* diye yanıtlamıştı bir diğeri de.

Ve bu şekilde sürüp gidiyordu, aşağılayan, alay eden sözler; bir sürü cinsel içerikli şaka ve müstehcen ifadeler. Resimler ve emojiler de vardı. Ve Munch'un tablosunun bir kopyası ama ön plandaki çığlık atan figür, deli gibi görünen bir kız öğrenciyle değiştirilmiş.

Ada sımsıkı tutuyordu telefonunu, titriyordu. Kafese konmuş bir hayvan gibi, sinirleri her adımda biraz daha gerilerek, volta atıyordu odanın içinde. Bu küçük düşürücü video sonsuza dek –tüm hayatı boyunca– kalacaktı internette. Kimden yardım isteyebilirdi? Müdürden mi? Bir öğretmeninden mi? Şirkete bir mektup mu yazmalıydı acaba –sanki çok umurlarında olurmuş gibi? Ne onun ne bir başkasının ne de hatta babasının elinden bir şey gelirdi. Yapayalnızdı.

Yatağına yığıldı ve bacaklarını göğsüne çekti. Bedenini sessizce öne arkaya sallayarak ağlamaya başladı.

İncir Ağacı

Gece yarısına doğru değişik bir ses geldi kulağıma. Endişelenip gerildim. Ama alıç ağacıymış meğer seslenen; kökler ve mantarlar aracılığıyla sinyaller yollayarak halimi hatırımı soruyormuş, buraların yerli türü olan, çift cinsiyetli eski dostum. Duygulandırdı beni nezaketi, nezaketindeki o saf yalınlık. Çünkü nezaket her zaman öyledir –dolaysız, naif, zahmetsiz.

Toprağın altında ve üstünde biz ağaçlar hep iletişim içindeyizdir. Sadece suyu ve besinleri değil, hayatî bilgileri de paylaşırız. Bazen kaynaklar için rekabet etmek zorunda kalsak da birbirimizi korumak ve desteklemek konusunda iyiyizdir. Bir ağacın hayatı, dışarıdan ne kadar sakin görünse de, tehlikelerle doludur: Kabuğumuzu soyan sincaplar, yapraklarımızı işgal ve imha eden tırtıllar, etrafta yakılan ateşler, ellerinde elektrikli testerelerle keresteciler... Rüzgâr yapraklarımızı dökerken, güneşin altında kavrulurken, böceklerin saldırısına uğradığımızda, orman yangınlarının tehdidi altındayken, hep beraber çalışmak zorundayız. Diğer ağaçlardan uzaklarda veya ormanların kıyılarında büyüyüp sanki mesafeli tiplermiş gibi göründüğümüzde bile, kimyasal sinyallerimizi havadan ve ortak mikoriza şebekeleri aracılığıyla birbirimize gönderir, geniş alanların ötesinden bağlantımızı sürdürürüz biz yine. İnsanlar ve hayvanlar, yemek, barınak veya eş peşinde kilometrelerce dolanabilirler etrafta ve değişen çevrelerine uyum gösterirler, bizimse bunların hepsini ve daha fazlasını olduğumuz yere köklenmiş haldeyken yapmamız gerekir.

İyimserlikle kötümserlik arasındaki ikilem teorik bir tartışmadan

fazlasıdır bizim için. Evrimimizin aslî unsurlarındandır. Gölgede yaşayan bir bitkiye dikkatlice bakın. Bulunduğu ortamdaki kıt ışığa karşın, eğer iyimserliğinden vazgeçmezse daha kalın yapraklar oluşturarak kloroplast hacminin artmasına izin verir. Gelecek konusunda o kadar umutlu değilse, koşulların yakın zamanda değişim göstereceğini beklemiyorsa, yapraklarını minimum kalınlıkta tutar.

Ağaçlar yaşamı sadece kendi kendimize öğrenebileceğimizi bilirler.. Stres altındayken, yeni DNA kombinasyonları, yeni genetik varyasyonlar yaparız. Sadece streslenen bitkiler değil, onlardan sonra gelen kuşaklar da, kendileri benzer bir çevresel ya da fiziksel travmaya mazur kalmamış oldukları halde aynısını yaparlar. Kuşaktan kuşağa geçen hafıza denebilir belki buna. Nihayetinde, neden unutmaya çalışıyorsak tam da o sebepten hatırlarız hepimiz: Ne bizi anlayan ne de bize kıymet veren bir dünyada hayatta kalabilmek için.

Travma olan yerde izleri arayın, zira her zaman vardır izler. Gövdelerimizde beliren çatlaklar, iyileşmeyen yarılmalar, baharda güz renklerine bürünen yapraklar, deri değiştirirmiş gibi soyulan kabuklar. Ama ne tür bir dertten mustarip olursa olsun, bir ağaç sonsuz sayıda yaşam formuna –yaşayan en büyük canlı olan bal mantarından, en küçük bakterilere ve arkelere kadar hepsine– bağlı olduğunu ve varoluşunun izole bir tesadüften ibaret olmayıp daha büyük bir toplumun aslî bir parçası olduğunu her zaman bilir. Hatta farklı türlerden ağaçlar bile, aralarındaki farklara rağmen, birbirleriyle dayanışma gösterirler, ki bunu pek çok insan için söylemek zordur.

Küçük Ada'nın iyi olmadığını bana haber veren alıç ağacı oldu. İçim büyük bir kederle doldu o zaman. Çünkü, Ada benden pek hazzetmese de ben onunla aramda bir bağ hissediyordum. Beraber büyümüştük ne de olsa bu evde, bir bebek ve bir fidan.

Kıbrıs, 1974

Perşembe öğleden sonra, Kostas radyoda duyduğu bir melodiyi, "Bennie and the Jets"i, ıslıkla çalarak girdi Mutlu İncir'den içeriye. Adanın bir yerindeki bir terör saldırısının haberi veya yükselen siyasî gerilim üzerine bir rapor araya girmeden herhangi bir şey dinlemek zordu bugünlerde ve Kostas, sanki uzatmak ister gibi durmadan mırıldanıyordu melodiyi, bir başka hafiflik ve güzellik âleminde kalabilmek için.

Günün erken saatleri olduğundan, etrafta müşteri yoktu. Mutfakta şef yalnızdı, önünde bir sepet incirle bir kâse çırpılmış krema vardı, eli çenesindeydi. İşine o kadar dalmıştı ki içeriye kimin geldiğine bakmak için başını kaldırmadı bile.

Yiorgos, omzunda beyaz bir bez, tezgâhın arkasında bardakları silmekteydi.

"*Yasu*" dedi Kostas. "Şef ne yapıyor?"

"Aman, rahatsız etme" dedi Yiorgos. "Defne'nin sözünü ettiği o tatlı üzerinde çalışıyor. Babasının tarifiymiş hani, hatırladın mı? Onu menüye eklemeyi planlıyoruz."

"Harika." Kostas etrafa bakındı. "Yusuf nerede peki?"

Yiorgos çenesiyle arka taraftaki verandayı işaret etti. "Dışarıda, bitkileri suluyor. Şarkı da söyler onlara, biliyorsun, değil mi?"

"Sahi mi?"

"Evet, incir ağacıyla da muhabbet eder her gün. Yemin ediyorum! Kaç kere yakaladım... İşin komik yanı, insanlarla konu-

şurken kekeleyip kelimeleri ağzında geveler ama bitkilerle konuşurken dili bir çözülüyor –duyduğum en güzel konuşan adam oluyor."

"Ne enteresan!"

"Ya, öyle. Belki ben de kendimi bir kaktüse filan çevirirsem benimle de iki kelimeden fazla konuşur" dedi Yiorgos ve kıkırdadı. Raftan bir başka kadeh alıp nazikçe sildi ve Kostas'a döndü, bakışları ciddileşmişti. "Annen geldi bugün."

Kostas'ın benzi attı. "Öyle mi?"

"Evet, seni sordu."

"Niye ki? Sizi görmeye geldiğimi biliyor. Beni satış yapmak için buraya gönderen kendisi zaten."

"Evet ama başka zamanlarda da gelip gelmediğini ve geliyorsan nedeninin ne olduğunu sordu."

Bir an göz göze geldiler.

"Tahminimce birileri senin buradan Defne'yle beraber çıktığını görmüş. Ada dediğin yerde kelimeler bir doğandan hızlı uçar –bilirsin."

"Sen ne dedin?"

"Senin iyi bir çocuk olduğunu söyledim, Yusuf da ben de gurur duyuyoruz onunla dedim. Akşamları bazen uğrayıp bize yardım ettiğini söyledim, hepsi bu. Endişelenmemesini söyledim."

Kostas başını öne eğdi. "Teşekkür ederim."

"Bak..." Yiorgos bezi bir kenara fırlatıp avuçlarını tezgâha koydu. "Ben anlarım. Yusuf da anlar. Ama Kıbrıs'ta bunu asla anlamayacak çok fazla insan var. Dikkatli olmak zorundasınız. Durumun fena olduğunu sana söylememe gerek yok. Bundan sonra, her zaman ayrı ayrı çıkın arka kapıdan. Birlikte yürümeyin. Tek bir müşteri tarafından bile görülmeyi göze alamazsınız."

"Peki ya çalışanlar?" diye sordu Kostas.

"Benim elemanlarım sağlamdır. Hepsine güvenirim. Burada sorun yok."

Kostas sertçe başını salladı. "Buraya gelmeye devam etmemizin sorun olmayacağına eminsin ama değil mi? Başınıza dert açmak istemem."

"Bizim için hiç dert değil, *palikari mou*, endişelenme sen o konuda" dedi Yiorgos. Aklına gelen bir şeyle, belki bir hatırayla, yüzü kızardı. "Ama umarım bozulmazsın bu söyleyeceğime: Gençken insan aşkın sonsuz olacağını sanır."

Kostas omurgasından aşağıya kayan bir ürperti hissetti, uğursuz bir gelgit dalgalandı teninin altında. "Senin deneyimin öyle olduysa üzgünüm ama biz farklıyız. Bizim aşkımız sonsuz."

Yiorgos bir şey demedi. Yalnızca genç biri böyle bir iddiada bulunabilirdi ve yalnızca yaşlılar anlardı bu vaadin yalan olduğunu.

Tam o sırada kapı açıldı ve Defne girdi içeriye, etekleri gümüş sırmalı, yaprak yeşili bir elbise vardı üzerinde, gözleri alev alevdi. Onu görünce heyecanlanan papağan Chico kanatlarını oynatarak adını bağırmaya başladı, "Depnee! Depnee! Öp-öp!"

"Şımarığa bak!" dedi Defne soluk verirken, sonra diğerlerine döndü, yüzündeki ateşli ifade ortamdaki havayı ânında değiştirmişti. "*Yasu!*"

İçini kemirmeye başlayan kaygıya karşın, ona doğru yürürken bir gülümseme yayıldı Kostas'ın yüzüne.

MUTLU İNCİR

MENÜ

Mutfağımız, yüzyıllar boyunca bu cennet adada yaşamış olan çok sayıda kültürün bir karışımıdır. Yiyeceklerimiz taze, şarabımız eskidir, tariflerimizse zamana meydan okur.

Biz bir aileyiz burada –veren, paylaşan, dinleyen, şarkılar söyleyen, gülen, ağlayan, affeden ve en önemlisi, iyi yemekten anlayan bir aile.

Afiyet olsun!

Y & Y

Mezeler

Tahinli Patlıcan Ezme
Sarı Bezelye Favası (pide üstünde servis edilir)
Biber Dolması (*Dolmadakia*)
Sürprizli Kabak Çiçeği Dolması
Etli Yaprak Sarması

Çorbalar

Tarhana (*Trahanas*)
Aç Balıkçı Çorbası

Salatalar

Kıbrıs Köy Salatası
Taze Beyaz Peynirli Karpuz ve Nar Salatası
Portakallı ve Naneli Izgara Hellim Salatası

Şef'in Spesiyalleri

Yoğurt Soslu Köfte (*Keftedes*)
Ağır Ateşte Pişirilmiş Yaban Kekikli Domuz
Nar Gibi Kızarmış Pisipalığı Filetosu
Peynirli Karides Güveç
Gömlek Kebabı

Fırınlanmış Baharatlı Musakka
Midye, Patates ve Safranlı Enginar Yemeği
Tavuk Şiş Dürüm (patates kızartması ve cacıkla servis edilir)

Tatlılar

Fırınlanmış İncir Üstüne Bal ve Anasonlu Dondurma (en sevdiğimiz müşterilerimizden biri tarafından bize getirilmiş gizli tarif)
Bildiğiniz Eski Usul Sütlaç (Gizli bir durum yok yani)
Lokma (*Lokmades*)
Göçebe Baklava
(Rum/Türk/Ermeni/Suriyeli/Faslı/Cezayirli/Ürdünlü/İsrailli/Filistinli/Mısırlı/Tunuslu/Libyalı/Iraklı... Unuttuğumuz kimse var mı? Varsa ekleyin lütfen)

Alkollü İçecekler

Seçkin Şarap Listemize Bir Göz Atın!

Sıcak İçecekler

Kakuleyle Kavrulmuş *Cosmopolitan* Kahve
Akdeniz Dağ Çayı
Hindiba Köklü Keçiboynuzu Çayı
Çırpılmış Kremalı ve Votkalı Haylaz Kakaolu Süt

Ayılmak İçin

İşkembe Çorbası (akşamdan kalanlar için tüm Levant bölgesinde bilinen en eski ilaç)

Azizler

Kıbrıs, 1974

Annesi çok dindardı. Onun öyle olmadığı bir zamanı hatırlamıyordu Kostas ama yıllar geçtikçe dinin hayatlarındaki yeri giderek daha da belirginleşmişti. Beyaz badanalı duvarlarda, ahşap rafların üstlerinde, mum damlamış nişlerde nöbet tutardı ikonalar, öbek öbek; bilinmeyen bir dünyadan bakarak sessizce seyrederlerdi.

"Azizler hep seninledir, hiç unutma" dedi Panagiota. "Bizim gözlerimiz sadece önümüzde olanı görür ama kutsal kişiler farklıdır. Onlar her şeyi görürler. Yani eğer gizli bir şey yapacak olursan, *levendi mou*, onların hemen haberi olur. Beni kandırabilirsin ama azizleri asla kandıramazsın."

Küçükken, kutsal adamların gözlerinin optik yapısına kafa yorarak az zaman geçirmemişti Kostas. Yusufçuklar gibi 360 derece görüşleri olmalı diye düşünürdü ama annesinin bu fikri beğeneceğini hiç sanmıyordu. Halbuki yusufçukların özellikleri kendisinde olsa çok sevinirdi Kostas –helikopter gibi havada durabilmek muhteşem olurdu mesela; öyle kendine özgü bir uçuştu ki bu, dünyanın her yerinde nice bilim insanı ve mühendise ilham vermişti.

Çocukluğundan en net hatırladığı kimi anılar, mutfakta ateşin yanında oturduğu ve alnı yavaş yavaş bir ter pırıltısıyla kaplanarak yemek yapan annesini seyrettiği zamanlara dairdi. Sürekli çalışırdı annesi, ellerine baksanız anlardınız bunu; cildi nasırlarla

sertleşmiş, haşin deterjanlardan parmak eklemlerinin üstleri soyulmuştu.

Kostas'ın babası o daha üç yaşındayken, uzun süre asbeste maruz kalmaktan kaynaklanan bir akciğer hastalığından ölmüştü. Beyaz tozun sebep olduğu kara ölüm. Trodos'un doğu yamaçlarından çıkarılan mineral büyük miktarlarda ihraç edilirdi Kıbrıs'tan. Maden şirketleri adanın çeşitli yerlerinden demir, bakır, kobalt, gümüş, pirit, krom ve altın içeren ombralar çıkarırlardı. Uluslararası firmalar büyük kârlar elde ederken, madenlerde, değirmenlerde ve imalat tesislerinde yerli işçiler zehirlenirdi azar azar.

Asbest işçilerinin eşleri ve çocuklarının da zehirli maddeye ikinci elden maruz kaldıklarını ancak yıllar sonra öğrenecekti Kostas. Özellikle de eşlerin. Tazminatı şöyle dursun, teşhisi bile olmadan, ağır ağır ilerleyen, yavaş bir ölüm. O zamanlar bundan haberleri yoktu. Panagiota'nın hücrelerini yıkıp geçmeye başlayan kanserin her gün kocasının iş tulumunu yıkamaktan, geceleri yatakta ona sarılmaktan, saçlarının arasına yerleşmiş beyaz asbest tozunu solumaktan kaynaklandığının farkında değillerdi. Panagiota hastaydı ama onu iyi tanımayanlar, onun sürekli bir işten diğerine koşuşuna bakıp asla tahmin edemezlerdi durumun böyle olduğunu.

Kostas babası hakkında neredeyse hiçbir şey hatırlamıyordu. Abisinin onunla ilgili birçok anısı olduğunu biliyordu, o zaman daha yeni doğmuş olan küçük kardeşinin ise hiç yoktu. Oysa Kostas'ın, yani ortancanın payına düşen bir sis tabakası olmuştu; o bulutu bir aralayabilse babasının yüzünü orada bulabileceğine dair beyhude bir yanılsama içindeydi, hem de kayıp parçaları olmayacaktı bu sefer o yüzün, nihayet bir bütün olacaktı.

Panagiota yeniden evlenmedi ve üç oğlunu kendi başına büyüttü. Kocası öldükten sonra, başka bir geliri olmadığı için, yöredeki dükkân sahiplerine ev yapımı ürünler satmaya başlamış, yıllar içinde de kendi işini kurmuştu. Asıl para getiren keçiboynuzu

likörüydü –insanın boğazını yakan ve tıpkı dostane bir kamp ateşi gibi, vücutta dolaşan kanı ısıtıveren sert bir içki. Arada sırada da Londra'da yaşayan erkek kardeşi para gönderiyordu.

Güçlü ve direngen bir kadın olan Panagiota hem sevgi dolu hem de katıydı. Kötücül ruhların her yerde olduğuna, masum kurbanlarını asla rahat bırakmadıklarına inanırdı. Ayakkabılarınıza yapışan katran, tekerleklerinize takılan çamur, ciğerlerinize giden toz, burnunuzu gıdıklayan sümbül kokusu ve hatta damağınızda kalan sakız tadı bile fena ruhların soluğuyla kirlenmiş olabilirdi. Onları uzak tutmak için hep tetikte olmalıydı insan. Yine de gizlice sızarlardı insanların evlerine –kapılardaki yarıklardan, pencerelerdeki çatlaklardan, insan ruhundaki kuşkulardan.

Zeytin yaprağı yakmak işe yarardı ve Panagiota da bunu düzenli olarak yapardı; çıkan koku keskin ve boğaz yakardı; öyle de sinerdi ki her yere, bir müddet sonra teniniz bile onunla tütsülenmiş gibi olurdu. Mangal kömürü de yakardı Panagiota, zira şeytanın kömür dumanından nefret ettiği bilinirdi. Dudakları bir duaya kilitlenmiş, parmakları gümüş kaplama bir *kapnistiri*'yi kavramış halde, tekrar tekrar haç çıkararak yavaş yavaş dolanırdı evde. Kostas da evden her çıktığında ve eve her dönüşünde haç çıkarmak zorundaydı –her zaman sağ eliyle, yani makbul eliyle.

Kostas ne zaman kendini iyi hissetmese veya uyuyamasa, Panagiota ona nazar değdiğinden şüphelenirdi. Verilen zararı geri çevirmek için hemen bir *xematiasma* işlemi yapardı: Önüne bir tabure çekip Kostas'ı oturtur, bir eline bir bardak su, öbür eline de bir kaşık zeytinyağı alırdı. Ne çok seyretmişti Kostas o altın damlaların suya düşüşünü; suda toplaşacaklar mı yoksa dağılacaklar mı diye bakılırdı, lanetin gücünü değerlendirmek için. Sonrasında, annesi artık büyülü sözler ve dualarla ağırlaşmış olan o suyu içmesini söylerdi Kostas'a, o da söyleneni yapar, onu gafil avlamış olan illet her ne ise ondan kurtulmayı umarak son damlasına kadar içerdi suyu.

Küçükken, sessiz öğle sonralarında sık sık dışarı sıvışıp bir ağacın dibinde otururdu Kostas; üstüne kalın bir tabaka yoğurt sürülüp biraz da şeker serpiştirilmiş ekmek dilimini kemirerek elindeki kitaba dalıp giderdi. Tüm benliğini saran bir merakla, yosunla kaplanmış bir kütüğü inceler, sarmısakotunun ve şekerciboyası bitkisinin kokularını içine çeker, bir yaprağı kıtır kıtır yiyen böceğe kulak verir ve annesinin mucizelerle dolu bu dünyadan neden o kadar korktuğuna akıl erdiremezdi.

Kurallar hayata düzen verirdi ve kurallara uymak zorunluydu. Tuz, yumurta ve ekmek günbatımından sonra evden çıkarılmazdı. Çıkarılacak olursa asla geri gelmezlerdi. Zeytinyağının dökülmesi özellikle fena bir alametti. Dökülecek olursa, işleri dengelemek için bir kadeh de kırmızı şarabı devirmek gerekirdi. Yer kazarken asla küreği omzuna atmamalıydın çünkü biri ölebilirdi. Bir o kadar önemli olan bir başka konu da vücudundaki siğilleri saymamaya özen göstermekti (yoksa çoğalırlardı), aynı şekilde cebindeki bozuk paraları da saymamalıydın (onlarsa yok olurdu zira). Haftanın tüm günleri içinde en hayırsızı Salı'ydı. Asla Salı günü evlenilmemeli, yolculuğa çıkılmamalı ve şayet mümkünse çocuk doğurulmamalıydı.

Osmanlılar, şehirlerin kraliçesi Konstantinopolis'i yüzyıllar önce, Mayıs ayında bir Salı günü ele geçirdiler diye izah ederdi Panagiota. Devam eden kuşatmanın patırtısında başına bir şey gelmesin diye sığınağa taşınan bir Meryem Ana heykeli devrilip bir daha asla bir araya getirilemeyecek kadar küçük parçalara ayrıldıktan sonra gerçekleşmişti fetih. Bu bir alametti ama insanlar bunu anlamamışlardı o zaman. Panagiota alametleri görmek için her zaman uyanık olmak gerektiğini söylerdi. Karanlıkta öten bir baykuş, durup dururken düşen bir süpürge, yüzünüze doğ-

ru uçan bir gece kelebeği –bunların hiçbiri hayra alamet değildi. Bazı ağaçların Hıristiyan, bazı ağaçların Müslüman olduğuna, bazı başkalarınınsa dinsiz olduğuna inanır, bahçene doğru ağacı dikmeye özen göstermen gerektiğini söylerdi.

Üç şeyden özellikle huylanırdı: Ceviz ağacının altında oturmak, çünkü insana kâbus gördürürdü; *koutsoupia* yani erguvan ağacı dikmek, çünkü Tanrı'nın oğluna ihanet eden Havari Yahuda kendini bu ağacın dalına asmıştı; ve sakız ağacı kesmek, çünkü bu ağacın tarih boyunca iki kere ağladığı bilinirdi: Bir, Romalılar bir Hıristiyan şehide işkence ettiklerinde, bir de Osmanlılar Kıbrıs'ı işgal edip yerleştiklerinde.

Annesi ne vakit böyle şeyler söylese, Kostas yüreğinin sıkıştığını hissederdi. O, istisnasız bütün ağaçları seviyordu ve haftanın günlerine gelince, onlar da sadece ikiye ayrılıyorlardı Kostas'a göre: Defne'yle geçirdiği günler ve onu özleyerek geçirdikleri.

Bir veya iki kez denemiş ama sonra hızlıca fikir değiştirmişti. Müslüman bir Türk kızına âşık olduğunu annesine asla söyleyemeyeceğini biliyordu.

Şato

Londra, 2010'ların sonları

Fırtınanın giderek şiddetlenmesini seyrederek bütün sabah odasında oturmuştu Ada. Kahvaltıya da öğle yemeğine de inmemiş, okul çantasında bulduğu bir paket patlamış mısırı atıştırmıştı. Babası iki kez ona bakmaya gelmiş ama Ada her iki sefer de bitirme sınavlarına çalıştığı gerekçesiyle kovalamıştı adamı.

Öğleden sonra bir ara kapısı çalındı. Sertçe ve ısrarla. Kapıyı açan Ada karşısında teyzesini buldu.

"Ne zaman çıkacaksın buradan?" diye sordu Meryem, nazar boncuklu kolyesi tavandan vuran ışıkla parıldıyordu.

"Pardon, yapmam gereken şeyler var ... ödevlerim" dedi Ada, büyükler üstünde sakinleştirici etkisi olduğunu bildiğinden son kelimeyi üstüne basarak söylemişti. Bu kelimeyi söylediğin an peşini bırakırlardı.

Yalnız, teyzesinde işlemiyordu görünüşe göre. Hatta sinirlemişti. "Bu İngiliz okulları neden böyle yahu? Şu haline bak, bu gencecik yaşında bir mahkûm gibi odana kapanmışsın. Gel hadi, bırak ödevi filan. Haydi gidip yemek yapalım!"

"Ödevlerimi *bırakamam*, hem beni ders çalışmaya özendirmen gerekmez mi senin?" dedi Ada. "Ayrıca, ben yemek yapmayı bilmem."

"Olsun, ben öğretirim sana."

"Sevmiyorum da."

Meryem'in ela gözlerine esrarengiz bir ifade geldi. "Gerçek

olamaz bu. Gel, bir dene bakalım. Ne derler bilirsin, hatır için çiğ tavuk yenir."

"Pardon" dedi Ada dümdüz bir sesle. "Gerçekten işim var benim."

Yavaşça kapıyı kapattı ve teyzesini, bütün o aksesuvarları ve atasözleriyle beraber, öylece dikilir halde bıraktı koridorda, duvardaki aile fotoğraflarından biri gibi solup gitti sanki kadın oracıkta.

İlkokula başladığı yıl Ada her gün okuldan eve servisle dönerdi. Servis sokağın sonunda bırakırdı onu. Eve her zaman aşağı yukarı aynı saatte varan Ada, annesini ön bahçenin kapısında, gözlerini rastgele bir yere dikmiş, terliğinin ucunu sanki sadece kendisinin duyabildiği bir melodiye eşlik eder gibi parmaklıklara vurarak onu beklerken bulurdu. Yağmur, kar demez, her gün mutlaka dışarıda olurdu Defne. Ama Haziran ortasında bir gün orada değildi.

Ada, okulda yaptığı sanat projesini avuçlarının üstünde dikkatlice dengelemeye çalışarak servisten indi. Yoğurt kâseleri, lolipop çubukları ve yumurta viyollerinden bir şato yapmıştı. Karton rulolardan yaptığı kulelerini canlı bir turuncuya boyamıştı. Etrafını çevreleyen hendekse çikolata folyolarından yapılmıştı ve alçalan güneşin ışıklarıyla cıva gibi parlıyordu. Eserini bitirmek için bütün öğleden sonra uğraşmıştı ve onu anne-babasına göstermek için sabırsızlanıyordu.

Eve girer girmez durakladı Ada, fonda çalan çok ama çok yüksek sesli şarkı nedeniyle kalakalmıştı.

"Anne?"

Yatak odasında, camın önündeki küçük sedirde oturur buldu annesini, bir elini çenesine dayamıştı. Yüzü solgun, neredeyse şeffaftı, sanki kanı çekilmiş gibiydi.

"Anne, iyi misin?"

"Hımm?" Hızla döndü annesi, gözlerini kırpıştırdı. Şaşkın görünüyordu. "Tatlım, gelmişsin. Saat kaç oldu?" Sesi net gelmiyor, dili dolaşıyordu. "Geldin bile, ha?.."

"Servis bıraktı beni."

"Ah, canım, affedersin. Şuraya bir dakikacık oturmuştum. Zamanın nasıl geçtiğini fark etmemişim demek."

Ada bakışlarını annesinin şişmiş, kıpkırmızı olmuş gözlerinden ayıramıyordu. Şatoyu dikkatlice yere bıraktı. "Ağlıyor muydun sen?"

"Hayır... yani sadece birazcık. Bugün özel bir gün de. Hüzünlü bir yıldönümü."

Ada biraz daha yaklaştı.

"İki tane çok sevdiğim arkadaşım vardı. Yusuf'la Yiorgos. Çok tatlı bir yer işletirlerdi, bir restoran. Ah, yemekleri inanılmazdı! Sadece o leziz kokular yeterdi insanın karnını doyurmaya." Defne pencereye doğru döndü, güneş ışıkları altın işlemeli bir şal gibi düşüyordu omuzlarına.

"Ne oldu onlara?"

"Hoop!" Tıpkı zor bir numarayı başarıyla tamamlamış bir sihirbaz gibi parmaklarını şıklattı annesi. "Kayboluverdiler."

Bir an için ikisi de hiçbir şey demedi. Defne sessizliğin içinde başını salladı öne arkaya, kabullenişle. "O zamanlar Kıbrıs'ta o kadar çok insan kayboldu ki. Sevdikleri, onların yaşadıklarını, bir yerlerde esir tutulduklarını umarak beklediler hep. Korkunç yıllardı onlar." Çenesini havaya kaldırıp dudaklarını öyle sıkı bastırdı ki birbirine, dudaklar hastalıklı, solgun bir renge büründüler. "Adanın her iki yanındaki insanlar da acı çektiler –ve adanın iki tarafındaki insanlar da bunun yüksek sesle söylenmesinden hiç hoşlanmazlar."

"Neden?"

"Çünkü geçmiş karanlık, çarpık bir aynadır. İnsan ona bakın-

ca sadece kendi acısını görür. Bir başkasının acısına yer yoktur orada." Ada'nın yüzündeki şaşkınlığı fark ederek gülümsemeye çalıştı Defne –bir yara izi kadar inceydi gülümsemesi.

"Peki dondurma var mıydı bu restoranda?" Aklına gelen ilk şeyi sormuştu Ada.

"Ah, olmaz mı? Muhteşem tatlıları vardı ama benim en sevdiğim, fırınlanmış incir üstüne bal ve anasonlu dondurma koyarak yapılandı. Sıra dışı lezzetleri bir araya getiren bir tarifti –tatlı, keskin, azıcık da buruk." Defne duraksadı. "Sana hiç dedenden bahsettim mi ben? Şefti deden, biliyor muydun?"

Ada başını iki yana salladı.

"Meşhur bir otelin –Ledra Palas'ın– mutfağının başındaydı. Her gece muhteşem davetler verilirdi. Babam bu tatlıyı yapardı misafirler için. İtalyan bir şeften öğrenmişti tarifini. Ama ben nasıl yapıldığını biliyordum ve Yusuf'la Yiorgos'a anlatmıştım. O kadar beğendiler ki onlar da menülerine eklediler. Bununla gurur duymuştum ama babamın kulağına gidecek diye de korkuyordum. Salak bir tatlı yüzünden endişeleniyordum! Ne naiflikmiş, gençken insan neleri dert ediyor kendine." Defne sanki bir sır veriyormuş gibi göz kırptı Ada'ya. "Hiç yemek yapmam ya ben, biliyorsun. Bir zamanlar yapardım aslında. Sonra bıraktım."

Fonda yeni bir şarkı başladı. Ada Türkçe sözleri yakalamaya çalıştı –ama başaramadı.

"Ben en iyisi gidip yüzümü yıkayayım" dedi Defne ve ayağa kalktı. Kalkarken de neredeyse dengesini kaybetti ve ileriye doğru büyük bir adım atarak son anda toparlandı.

Annesinin ayağının altında kalarak kırılan yoğurt kâselerinin sesini duydu Ada.

"Aman Tanrım, ne yaptım ben böyle?" Defne öne eğilerek buruşmuş karton ruloları yerden aldı. "Senin miydi bu?"

Ada, ağzını açacak olursa gözyaşlarına boğulabileceğinden korkarak hiçbir şey demedi.

"Okulda mı yapmıştın? Affedersin hayatım. Neydi bu?"

"Şato" demeyi başardı Ada.

"Ah, tatlım benim."

Defne onu kollarının arasına çekince Ada bütün bedeninin gerildiğini hissetti. Sanki adını koyamadığı görünmez bir şey tarafından eziliyormuş gibi kamburunu çıkardı. Annesinin nefesindeki alkol kokusu o an geldi burnuna. Hep birlikte güzel bir restorana gittiklerinde annesiyle babasının ısmarladıkları şaraba veya arkadaşlarıyla bir şeyler kutlarken patlattıkları şampanyaya benzemiyordu bu koku. Değişikti –yakıcıydı, metalikti.

Üzgün kokuyordu.

Öğleden sonranın ilerleyen saatlerinde, karnı acıkan Ada odasından çıktı ve ayaklarını sürüyerek mutfağa doğru gitti. Teyzesi oradaydı, elleri bileklerine kadar suyun içine gömülmüş, bir yandan cep telefonunda bir Türk dizisi seyrederek bulaşık yıkıyordu eviyede.

"Merhaba."

"Ha?" Meryem sıçradı. "Korkuttun beni!" Başparmağıyla damağını kaldırdı.

Ada sorgulayan gözlerle baktı teyzesine. "Korkunca öyle mi yaparsınız siz?"

"Tabii ki" dedi Meryem. "İngilizler ne yapar?"

Ada omuz silkti.

"Baban incir ağacına bakmaya çıktı yine" dedi Meryem telefonunu kapatırken. "Bu fırtınada! Dışarısı çok soğuk dedim, rüzgâr çok korkunç dedim, dinletemedim."

Ada buzdolabını açıp bir süt şişesi çıkardı. En sevdiği kahvaltı gevreğini alıp kâseye biraz koydu.

Meryem çatık kaşlarla izliyordu. "O bekâr yemeğini yiyeceğini söyleme sakın bana."

"Kahvaltı gevreği severim ben."

"Sahi mi? Bana hepsi sakız kokuyormuş gibi geliyor. Tahıl dediğin şeyin böyle olmaması lazım. Bunlarda bir sorun var bence."

Ada bir sandalye çekip oturdu ve yemeye başladı ama gevrekteki o tuhaf tatlı havanın fena halde farkındaydı şimdi. "Yemek yapmayı babandan mı öğrendin sen? Şefti, değil mi?"

Meryem durup kaldı. "Babam hakkında bir şeyler duydun demek, ha?"

"Annem anlattı –bir kere. Ayık değildi, onu da belirteyim. Bir daha da hiç konuşmadı Kıbrıs hakkında. Bu evde kimse konuşmaz zaten."

Bulaşık işine geri dönen Meryem bir süre sessiz kaldı. Bir kahve kupasını durulayıp bulaşık süzgecine baş aşağı koydu ve ihtiyatla sordu. "Ne öğrenmek istersin?"

"Her şeyi" diye yanıtladı Ada. "Bana çocuk gibi davranılmasından bıkıp usandım."

"Her şeyi" diye tekrarladı Meryem. "Ama onu kimse bilmez ki. Ne ben ne de baban... her birimiz sadece parça parça kavrayabiliyoruz her şeyi ve bazen senin parçaların benim parçalarımla aynı olmuyor; eh, o zaman da geçmişten konuşmanın ne faydası var, herkesi kırmaktan başka bir işe yaramaz. Ne derler bilirsin, kol kırılır yen içinde kalır. Söz gümüşse sükût altındır."

Ada kollarını kavuşturdu. "Katılmıyorum. İnsan her zaman aklından geçenleri açık açık söylemeli, ne olursa olsun. Hepinizin neden bu kadar korktuğunu anlamıyorum. Ve ayrıca, ben bu konuda bir şeyler okudum kendi kendime. Rumlarla Türkler arasında düşmanlık olduğunu ve şiddet olayları yaşandığını biliyorum. İngilizlerin de payı var tabii –sömürgeciliği görmezden gelemeyiz. Bariz bu. Babamın neden bunların hepsi bir tür sırmış gibi davrandığını hiç anlamıyorum. Her şeyin internette olduğunun farkında değil sanki. Benim yaşımdaki insanlar soru sormaya korkmuyorlar. Dünya değişti."

Meryem tıkacı çekip çıkardı ve suyun huzursuz çemberler çizerek delikten lıkır lıkır akıp gitmesini seyretti. Ellerini önlüğüne sildi ve pek gözlerine kadar ulaşmayan bir gülümseme belirdi yüzünde. "O kadar değişti mi dünya? Umarım haklısındır."

Annesi ezilen sanat eserini yaralı bir kuş gibi avuçlarında tutarak Kıbrıs hakkında konuşmuştu o öğleden sonra, daha önce hiç sözünü etmediği şeyler anlatmıştı Ada'ya.

"Ben Girne yakınlarında doğdum, canım. Tıpkı senin yaptığın gibi bir şato biliyorum ama benimki yüksek kayaların üstündeydi. Disney'e ilham olduğu söylenir. *Pamuk Prenses*'i hatırlıyor musun? Hani kötü kraliçenin yabani çalılar ve ürkütücü yamaçlarla çevrili bir evi vardı?"

Ada başını salladı evet anlamında.

"Bu şatonun adı Filistinli bir azizden geliyor –Aziz Hilarion'dan. Bir münzeviymiş bu aziz."

"Ne demek o?"

"Münzeviler dünyadan saklanırlar. Ama mizantrop değillerdir, onu netleştirelim. Münzeviler insanlardan nefret etmezler, bilakis onları severler ama pek haşır neşir olmak istemezler, o kadar."

Ada yine başını salladı ama onun açısından netleşmiş bir şey yoktu aslında.

"Aziz Hilarion bir seyyahmış. Mısır'a gitmiş, Suriye'ye, Sicilya'ya, Dalmaçya'ya... sonra da Kıbrıs'a varmış. Fakir fukaraya yardım etmiş, açları doyurmuş, hastaları iyileştirmiş. Bir tek büyük misyonu varmış: Asla şeytana uymamak."

"Şeytana uymak ne demek?"

"Sana bir çikolata verdiğimi ve yarına kadar yememeni söylediğimi düşün. Sen de çikolatayı alıp çekmeceye koyuyorsun ama sonra çekmeceyi tekrar açıyorsun, sadece çikolata hâlâ orada mı

diye bakmak için. Derken 'Bir ısırık alsam ne olur ki?' diye düşünmeye başlıyorsun. Ve sonunda hepsini yiyip bitiriyorsun. İşte bu şeytana uymaktır."

"Ve o aziz de bundan hoşlanmıyormuş, öyle mi?"

"Hayır, hiç sevmiyormuş çikolatayı. Aziz Hilarion Kıbrıs'ı bütün şeytanlardan kurtarmaya çok kararlıymış. Vadileri bir aşağı bir yukarı kat etmiş, gulyabanileri kılıçtan geçirmiş, cehennemlik ucubeleri bir bir devirmiş, ta ki bir gün Girne'ye gelene ve adaya iyice bir bakabilmek için kayaların tepesine tırmanana kadar. İşini bitirmiş sayılabileceğine ve artık başka bir limana yelken açabileceğine karar vermiş. Kendinden hoşnut bir şekilde çevresine, uzaklarda onun verdiği emekler sayesinde huzur içinde uyuyan köylere bakınmış. Ama sonra bir ses duymuş: 'Hey, Hilarion, Gazze'nin evladı, kayıp gezgin... Bütün cehennem iblislerinin kökünü kazıdığına emin misin?'

"'Tabii ki kazıdım' diye yanıtlamış aziz, kendinden gayet memnun. 'eğer kalan olmuşsa göster bana Tanrım, onları da derhal helak edeyim.'

"'Peki ya içindekiler?' demiş ses, 'Onları da öldürdün mü?' Ve işte o zaman anlamış ki aziz, gözün görebildiği her yerdeki şeytanları yok etmiş ama içindekiler duruyormuş. Ve biliyor musun ne yapmış?"

"Ne?"

"Kafasının içindeki ahlaksız, edepsiz sesleri duymamak için kulaklarının içine erimiş balmumu dökmüş. Korkunç, değil mi? Sen sakın yapma böyle bir şey! Kendini sağır etmiş ve dağdan inmeyi de reddetmiş. Bir yıl geçmiş, ardından bir yıl daha geçmiş ve aziz, her ne kadar sessizliğinin içinde halinden memnun olsa da özlediği bazı sesler olduğunu düşünmeye başlamış: Yaprakların hışırtısı, bir derenin fokurtusu, yağmurun tıpırtısı ve bilhassa kuşların cıvıltısı. Azizin üzüntüsünü gören hayvanlar, onu neşelendirmek için her türden parlak cisimler getirmeye başlamışlar

ona. Yüzükler, kolyeler, küpeler, elmaslar... Ama azizin zenginlikte gözü yokmuş. Bir çukur kazıp bunların hepsini gömmüş. İşte bu yüzden bugün hâlâ insanlar gizlice o tepeye tırmanıp hazine ararlar."

"Babamla sen hiç gittiniz mi oraya?"

"Evet, canım. Hatta bir geceyi orada geçirdik. Ailelerimiz ve akrabalarımız ne derlerse desinler bir gün evleneceğimize ve çocuğumuza da Ada adını vereceğimize söz verdik kendimize. Oğlan olursa Rumcası –Nisos. Kız olursa Türkçesi –Ada. Bunun aynı zamanda asla geri dönmeyeceğimiz anlamına da geldiğini bilmiyorduk o zaman."

"Hiç hazine buldunuz mu peki?" diye sordu Ada, çünkü böylece daha neşeli bir konuya geçebileceklerini umuyordu.

"Hayır ama daha iyi bir şey bulduk, paha biçilmez bir şey. Seni!"

Annesinin bununla ne demek istediğini çok sonra anlayacaktı Ada. Annesiyle babası geceyi kalenin yakınlarında geçirmişlerdi ve annesi orada hamile kalmıştı ona –yalnız bir azizin yüzyıllar önce kendi şeytanlarına karşı beyhude bir savaş verdiği o yerde.

İncir Ağacı

1974 yılında, Kostas Kazantzakis Mutlu İncir'i sık sık ziyaret ederdi –hem Defne'yle gizli gizli buluşmak hem de annesinin evde hazırladığı leziz yiyecekleri bize getirmek için.

Ilık bir öğleden sonrayı hatırlıyorum; tavernanın iki sahibi benim iki yanımda durmuş, Kostas'la sohbet ediyorlardı.

"Annene söyle, keçiboynuzu likörü mükemmeldi! Daha yollasın bize" dedi Yiorgos.

"M-m-müşteriler için istemiyor haa" diye araya girdi Yusuf, koyu gözleri ışıl ışıl. "Hepsini k-kendi içecek."

"E, ne varmış bunda?" diye itiraz etti Yiorgos. "Tanrıların nektarıdır likör."

"Likör d-değil baldır bir kere o." Yusuf başını iki yana salladı. Ağzına içki koymazdı kendisi, bu tavernada içki içmeyen tek kişiydi.

"Bal, süt, şarap ... madem bu diyet koskoca Zeus için uygunmuş, o halde benim için de uygun olmalı." Yiorgos göz kırptı Kostas'a. "Ve bir de *pastelli*, lütfen. Acilen lazım."

Kostas son zamanlarda annesinin susamlı pestillerini satmaya başlamıştı. Kadim bir tarifi alıp az biraz modernleştirmişti Panagiota. İşin sırrı kullandığı balın kalitesinde ve kendine özgü kokusuyla topraksı tadı için kattığı lavantadaydı.

Kapıya doğru giderken gülümsedi Kostas. "Söylerim anneme –çok memnun olacak. Beş tane keçiboynuzu ağacımız var. Ama yine de talebi karşılayamıyoruz."

Bu söylediğini duyunca biraz kıskançlık hissettiğimi itiraf etmeliyim. O kayış gibi kabuğu ve sarımsı özütüyle çiğne çiğne bit-

meyen keçiboynuzunda ne var sanki bu kadar övülecek? O kadar da matah bir şey değil yani.

Doğru, keçiboynuzu ağaçları görmüş geçirmiştir, dört bin yıldan fazladır buralardalar sonuçta. Rumcası da *keration*, yani boynuz (en azından bu konuda hemfikir olmuş Rumlarla Türkler). Sağlam dalları, kalın, kaba kabuğu ve geçirgen olmayan bir kılıf tarafından korunan o son derece sert tohumlarıyla en kuru iklimlerde bile hayatta kalabilirler. Eğer ne kadar dayanıklı olduklarını görmek isterseniz gidin hasat zamanı seyredin onları. İnsanların keçiboynuzu toplama yöntemleri çok acayiptir; ağaçların altına genişçe ağlar serip sonra da meyvelere sopalarla vururlar. Şiddet dolu bir manzaradır.

Yani evet, keçiboynuzları güçlüdür. O konuda haklarını vermem lazım. Ama, biz incirlerin aksine, duygu yoktur onlarda. Soğuk, pragmatik ve ruhsuzdurlar. Sinirime dokunan bir mükemmeliyetçilikleri vardır. Tohumları ağırlık ve boyut olarak neredeyse her zaman birbirinin aynıdır, hatta öyle ki eski zamanlarda tüccarlar altın tartarken kullanırlarmış onları "...karat" sözcüğü de oradan gelir. Eskiden bu adanın en önemli ürünü, bir numaralı tarımsal ihracat kalemiydi keçiboynuzu. Yani işte anladınız siz benim derdimi: Keçiboynuzlarıyla incirler arasında rekabet vardır bir parça.

İncirler şehevi, yumuşak, gizemli, duygusal, şiirsel, manevîyatçı, kendi kendine yeten ve içedönük tiplerdir. Keçiboynuzlarıysa her şeyin duygusuz, maddî, pratik, ölçülebilir olmasını severler. Onlara gönül işleriyle ilgili sorular sorun, hiç yanıt alamazsınız. Bir kıpırtı bile olmaz. Bu hikâyeyi bir keçiboynuzu ağacı anlatıyor olsaydı, emin olun benimkinden çok farklı olurdu.

Lefkoşa'da, gövdesine iki tane kurşun saplanıp kalmış bir keçiboynuzu ağacı vardır. Metal ile bitki iç içe geçip tek bir varlığa

dönüşmüş, beraber yaşamayı öğrenmişlerdir. Kostas bilmezdi ama annesi zaman zaman bu ağacı ziyaret eder, dallarına adak çaputları bağlar, yaralarına merhem sürer, hasar görmüş kabuğunu öperdi.

Yıl 1956'ydı. Kostas henüz doğmamıştı ama ben hayatta ve sağlıklıydım. Berbat zamanlardı. Her gün günbatımında Lefkoşa'da sokağa çıkma yasağı başlardı. Radyoda asker ve sivillere yapılan kanlı saldırıların haberleri olurdu. Aralarında yazarlar, şairler ve sanatçıların da bulunduğu çok sayıda İngiliz, artık kendilerini güvende hissetmedikleri için, yuva edindikleri adayı terk ediyorlardı. Lawrence Durrell gibi kimileri de kendilerini savunmak için silah taşımaya başlamışlardı. Sadece Kasım ayında –Kara Kasım denen o ayda– tam 416 tane terör saldırısı –bombalamalar, silahlı çatışmalar, pusular ve yakın menzilden gerçekleştirilen suikastlar– olmuştu. Kurbanlar, EOKA'nın emel ve yöntemleriyle hemfikir olmayan İngilizler, Türkler ve Rumlardı.

Biz ağaçlar da zarar görüyorduk ama kimse fark etmiyordu. Dağlarda saklanan isyancıları yakalamaya çalışırlarken koskoca ormanların tutuşup yandığı yıldı bu. Çamlar, sedirler, kozalaklı ağaçlar... hepsi yanıp kül olmuştu. Aşağı yukarı aynı zamanlarda, Lefkoşa'daki Rum ve Türk toplumlarının arasına ilk bariyer dikildi: Demir direkleri ve şiddet patlak verdiği anda hızlıca kapatılabilecek kapıları olan, dikenli telden bir çit. Kendini bu beklenmedik engel tarafından kıstırılmış bulan büyük bir kaynanadili kaktüsü, çelik teller etini kestikçe kıvrıla büküle, yeşil kollarını tel kafesin içinden geçirip her şeye rağmen büyümeye devam etmişti.

O gün, güneş batmaya yüz tutmuştu ve sokağa çıkma yasağı başlamak üzereydi. Sokaklardaki tek tük ada sakini de devriye gezen askerlere yakalanmamak için alelacele evlerine koşturmaktaydı. Tek bir adam hariç. Yanakları çökük ve gözleri bir dağ ırmağının rengi gibi yemyeşil olan bu adamın hiç acelesi yoktu

sanki; gözlerini yere dikmiş, sakin sakin sigarasını içerek ilerliyordu yol boyunca. Bu adam, Kostas'ın dedesiydi. Onun da adı Kostas'tı.

Birkaç dakika sonra bir grup İngiliz askeri köşeyi döndü. Genellikle dört kişilik gruplar halinde devriye gezerlerdi ama bu kez beş kişiydiler.

Askerlerden biri, ilerideki adamı fark ederek saatine baktı ve sonra Rumca bağırdı, "*Stamata!*"

Ama adam ne durdu ne de yavaşladı. Hatta daha hızlı yürüyordu artık.

"*Halt!*" diye emretti bir başka asker İngilizce. "Hey, sen! Dur! Uyarıyorum seni."

Şüpheli yine hiç bozmadı istifini, yürümeye devam etti.

"Dur!" Askerler bu kez de Türkçe bağırdılar. "Dur dedim!"

Adam, yolun sonuna, yaşlı bir keçiboynuzu ağacının kırık bir çitin üstüne abandığı yere ulaşmıştı şimdi. Sigarasından bir nefes çekip dumanı içinde tuttu. Ağzı gerilip ince ve geniş bir şekil aldı ve bir an gülümsüyormuş gibi göründü, arkasından gelen askerlerle alay ediyordu sanki.

"*Stamata!*" Son bir uyarı.

Askerler ateş açtı.

Panagiota'nın babası keçiboynuzu ağacının yanına düştü, başını da gövdenin dibine vurdu. Boğuk bir ses kaçtı ağzından, sonra incecik bir kan sızıntısı. Her şey çok hızlı olmuştu. Bir an nefesini tutuyordu, bir an sonraysa birden fazla silahtan çıkan kurşunlarla delik deşik olmuş halde yerde yatıyordu. Kurşunların iki tanesi de yanından geçip keçiboynuzu ağacına saplanmıştı.

Askerler düşen adama yaklaşıp ceplerini boşalttıklarında ne bir tabanca buldular ne de başka tür bir silah. Nabız aradılar ama o da yoktu. Aileye ertesi sabah haber verildi, babalarının tekrarlanan uyarılara rağmen açık şekilde emre karşı geldiği söylendi çocuklarına.

Gerçek ancak o zaman ortaya çıktı: Elli bir yaşındaki Kostas Eliopoulos doğuştan sağırdı. Ona doğru bağırılan sözcüklerin hiçbirini duymamıştı –ne Rumca ne Türkçe ne de İngilizce. O sıralar yeni evli olan Panagiota bunu asla unutmayacak, asla affetmeyecekti. İlk oğlunu doğurduğu zaman, ona, öldürülen babasının adını vermeye kararlıydı Panagiota ama kocası ilk çocuklarının kendi babasının adını alması konusunda inat etti. O nedenle, ikinci oğlan gelince, Panagiota'ya hayır demek mümkün olmadı. Böylece Kostas Kazantzakis'e dedesinin adı verildi –bir keçiboynuzu ağacının dibinde öldürülen sağır, masum bir adamın adı.

Her ne kadar keçiboynuzlarını ve rekabetlerini sevmesem de onları bu nedenle dahil etmek zorundayım hikâyemize. Ağaçlar nasıl durmaksızın toprağın hem altında hem de üstünde haberleşir, rekabet ve işbirliği yaparlarsa, hikâyeler de birbirlerinin görünmez kökleri üstünde çimlenir, büyür ve çiçeklenirler.

Müzik Kutusu

Londra, 2010'ların sonları

Fırtınanın ikinci sabahında, sanki gece, gündüzle olan ezelî savaşında nihayet galip gelmiş gibi, tüm şehir karanlığa gömüldü. Havayı tırtık tırtık yırtan keskin sulu kar, tam insana artık hiç bitmeyecekmiş gibi geldiği noktada birden kesilerek yerini kuzeyden gelen tipiye bıraktı.

Eve tıkılmış halde, oturma odasında oturmuş, televizyondaki haberleri izliyorlardı üçü birlikte. Şiddetli yağmur nehirlerin taşmasına neden olmuş, ülke çapında binlerce ev ve işyerini su basmıştı. Göller Bölgesi'nde toprak kaymaları olmuştu. Londra'nın işlek caddelerinden birindeki bir apartman bloğunun bütün çatısı sert bir rüzgârla uçup gitmiş, birkaç aracı ezmiş, insanları yaralamıştı. Devrilen ağaçlar yolları ve tren yollarını kapatmıştı. Hava tahminleri, henüz daha en kötüsünü görmedikleri konusunda halkı uyarıyor, çok gerekmedikçe evden çıkılmamasını söylüyorlardı.

Televizyonu kapattıklarında Meryem yüksek sesle iç geçirerek başını iki yana salladı. "Kıyamet alametleri bunlar, bana öyle geliyor. Korkarım insanlığın sonu yakın."

"İklim değişikliği" dedi Ada, gözlerini telefonundan kaldırmadan. "İntikam peşindeki bir Tanrı değil. Bunu biz yapıyoruz kendimize. Eğer şimdi harekete geçmezsek daha çok seller ve kasırgalar göreceğiz. Kimse kurtaramayacak bizi. Yakında mercan kayalıkları ve kral kelebekleri için çok geç olacak."

Sessizce dinleyen Kostas başıyla onayladı. Tam bir şey söyle-

yecekti ki vazgeçti, teyzesiyle kaynaşması için Ada'ya bir fırsat vermek istedi.

Meryem elini alnına vurdu. "Ah, evet, kelebekler! Şimdi hatırladım. Aklım nerede benim? Sana önemli bir şeyi vermeyi unuttum. Gel benimle. Odamda –bir yerde!"

Ama Ada, videosunun altına yazılan yeni bir acımasız yorumu gördüğü için konuşmaya olan ilgisini çoktan kaybetmişti bile. Teyzesinin ne dediğini anlaması birkaç saniyesini aldı.

"Hadi, canım." Kostas teşvik eder gibi bir hareket yaptı çenesiyle.

İsteksizce ayağa kalktı Ada. O noktada artık o kadar çok paylaşılmıştı ki videosu, viral olmuştu. Hiç tanımadığı insanlar sanki onu yıllardır tanıyormuş gibi yorumlar yapıyorlardı davranışı hakkında. Memler, karikatürler. Hepsi de kötü değildi yalnız. Destek mesajları da vardı, hem de bir sürü, aslına bakılırsa. İzlanda'dan bir kadın, muhteşem bir manzaranın önünde, fonda bir gayzer püskürürken avaz avaz bağırdığı kendi videosunu paylaşmıştı. Altında, Ada'nın birçok başka kişinin de kullandığını fark ettiği bir etiket vardı: #şimdiduyuyormusunuzbeni

Bütün bunlar hakkında ne düşüneceğini bilemeyen ama kendi takıntılı düşüncelerinden biraz olsun uzaklaşmaya çok ihtiyacı olan Ada telefonu cebine koydu ve teyzesinin peşinden gitti.

Misafir yatak odasına girince Ada neredeyse tanıyamadı odayı. Leylak rengi duvarların ve annesinin büyük bir özenle seçtiği pastel yeşil mobilyaların önünde, teyzesinin valizleri, karınları deşilmiş yaralı hayvanlar gibi ağızları açık şekilde duruyordu; giysiler, ayakkabılar ve aksesuvarlar her tarafa saçılmıştı.

"Dağınıklığın kusuruna bakma, canım" dedi Meryem.

"Önemli değil."

"Hep menopozun suçu. Hayatım boyunca hep kız kardeşimin, kocamın, anne-babamın arkasını topladım ben. Hatta bir restorana gittiğimde bile masayı temizlerdim garsona 'ayıp' olmasın diye. Biliyor musun sen bu sözcüğü? Utanç demektir. Hayatımın kelimesi. *Kısa etek giyme. Bacaklarını kapat. Yüksek sesle gülme. Kızlar öyle yapmaz. Kızlar böyle yapmaz. Ayıptır.* Ben her zaman tertipli ve düzenliydim ama son zamanlarda bir şey oldu. Artık canım temizlik yapmak istemiyor. Boş verdim gitti."

Bu monologun irkilttiği Ada hafifçe omuz silkti. "Benim için sakıncası yok."

"İyi. Gel, otur."

Bir öbek kolyeyi kenara ittirerek yatağın üstünde küçük bir alan açtı Meryem. Ada oraya ilişti ve dört bir yandaki karmakarışık eşyalara şaşkın şaşkın baktı.

"Aa, bak ne buldum" dedi Meryem ve bir giysi yığınının altından bir lokum kutusu çıkarıp kapağını açtı. "Ben de bunların nerede olduğunu merak ediyordum. Beş kutu getirdim. Alsana."

"İstemem, teşekkürler. Tatlı şeylerle aram yok pek" dedi Ada; teyzesinin ona vermek istediği önemli şeyin şekerleme olması biraz hayal kırıklığına uğratmıştı onu.

"Gerçekten mi? Ben herkesin tatlıyla arasının iyi olduğunu sanırdım." Meryem bir lokumu ağzına atıp düşünceli düşünceli emdi. "Çok zayıfsın zaten. Rejim yapmana gerek yok."

"Rejimde değilim ben!"

"Tamam canım, öylesine söyledim."

İç geçirerek uzandı Ada ve bir tane lokum seçti. Lokum yemeyeli çok olmuştu. Gülsuyu kokusu ve ağdalı, yapışkan dokusuyla nicedir unuttuğunu sandığı çok eski birtakım şeyleri hatırlattı Ada'ya.

Yedi yaşındayken, annesinin yatağının yanında tıpkı buna benzeyen kadife bir kutu görmüştü Ada. İçinde leziz bir şeyler olduğunu varsayarak, hiç düşünmeden açmıştı. Oysa farklı bo-

yut ve renklerde haplar vardı sadece. Bütün o tablet ve kapsüllerin o kadar şık bir kutuda saklanması yanlış gelmişti nedense. Midesi aniden kasılmış, bulanır gibi olmuştu sanki. O günden sonra ara sıra kutuyu kontrol etmiş, içindekilerin önce hızla azaldığını ama hep yeniden doldurulduğunu fark etmişti. Annesine kutuyu neden başucundaki komodinin üstünde tuttuğunu veya neden her gün o kadar çok ilaç içtiğini sorma cesaretini hiçbir zaman bulamamıştı kendinde.

Lokumunu yutup, halının üstüne yığılmış giysilere şöyle bir baktı Ada. Mercan rengi, boncuklu bir ceket, organzeden kabarık kolları olan elektrik mavisi bir elbise, leopar desenli fırfırlı bir bluz, üstünde kendi yansımanı görebileceğin kadar parlak kumaştan yapılmış, fıstık yeşili bir etek...

"Vaay, bayağı renkli giyiniyorsun ha!"

"Öyle giyinmek istiyorum" dedi Meryem, başını eğip bugün giydiği giysilere bakarak –kömür grisi, sade, bol. "Tüm hayatım boyunca siyah, kahverengi ve gri tonlarında giyindim. Annen dalga geçerdi giyim zevkimle. Dullar gibi giyinen tek genç kızın ben olduğumu söylerdi. Bir tek ben değildim bence ama haklıydı yine de."

"Bütün bu giysiler ne peki böyle? Senin değil mi bunlar?"

"Benim! Boşanma evraklarını imzaladığımdan beri böyle şeyler alıp duruyorum kendime. Ama hiçbirini giymedim. Gardıropta duruyorlar, üstlerinde etiketleriyle. Londra'ya gelmeye karar verince kendi kendime dedim ki 'Fırsat bu fırsat, Meryem. Seni kimse tanımıyor İngiltere'de, ayıplayacak kimse yok. Eğer şimdi de yapmazsan ne zaman yapacaksın?' Ve hepsini yanımda getirdim."

"Ama neden giymiyorsun bunları o zaman?"

Meryem'in yanakları pembe pembe oldu. "Giyemiyorum. Benim yaşım için fazla abartılılar, sence de öyle değil mi? İnsanlar güler bana. Bir söz vardır, bilirsin: Giydiği yakışırken eller bakışırken."

"Dışarıda fırtına var, evde tıkılıp kaldık! Kim gülecek sana? Ayrıca kimin umurunda?"

Bunu söyler söylemez hızı kesiliverdi Ada'nın; birden cebindeki telefonun ağırlığını hissetmişti, o soğuk, parlak yüzeyini ve içindeki bütün o insafsız sözcükleri. Az kalsın teyzesine başkalarının ne düşündüğüne bu kadar takılmamasını, insanların acımasız olabileceklerini ve seninle alay edip etmemelerinin hiç önemli olmadığını söyleyecekti. Ama kendi de inanmayınca söyleyemedi bunların hiçbirini.

Yanağının yumuşak iç tarafını ısırarak bakışlarını kaldırdı Ada. Karşısında gardırobun kapısı açıktı ve içinde de bir askıya düzgünce asılmış olan tek şey duruyordu: Uzun, pofuduk bir kürk manto.

"O şey sahtedir umarım."

"Hangi şey?" Meryem hızla arkasına döndü. "Ha, o mu? Yüzde yüz tavşan."

"Korkunç bir şey bu. Kürk için hayvan öldürmek çok feci."

"Kıbrıs'ta tavşan yahnisi yaparız biz" dedi Meryem alçak sesle. "Doğranmış sarmısak ve arpacık soğanıyla çok güzel olur. Ben bir tane de tarçın çubuğu koyarım."

"Ben tavşan yemem. Siz de yememelisiniz."

"En azından ben almadım mantoyu" dedi Meryem. "Hediyeydi –kocamdan. Bu mantoyu Londra'dan almıştı bana, 1983'te, yılbaşından hemen önce. Osman beni arayıp 'sana bir sürprizim var!' demişti. Sonra da elinde bir kürkle çıkagelmişti. Kıbrıs'a! O boğucu sıcağa. Bunu aslında başka birine alıp sonra fikrini değiştirdiğinden şüphelenmişimdir hep. Soğuk bir yerlerde yaşayan bir metrese belki. Çok seyahat ederdi 'iş' için. Her zaman bir mazereti vardı; e tabii minareyi çalan kılıfını hazırlar. Osman da öyleydi işte. Her neyse, Harrods'tan almış Osman bunu, eminim az buz para da vermemiştir. O zamanlar kürk giymekte sakınca yoktu. Yani sakıncası olduğunu biliyorum tabii ama Margaret

Thatcher bile giyerdi mesela. Aynı gün, IRA Harrods'ı bombalamıştı. Ölebilirdi yani kocam –metresi için hediye arayan ama sonra onu karısına verecek olan şapşal bir turist."

Ada ses çıkarmadı.

Meryem gardıroba yürüyüp mantosunu okşadı dalgın dalgın, elinin tersini yakasının kenarında gezdirdi. "Bunu ne yapacağımı bilemedim. Çok yüklü bir tarihi vardı, anlıyor musun? Hiç giymemiştim. Neden ihtiyacım olsun ki Lefkoşa'da? Ama işte gelip sizi görmeye karar verince ve bu fırtınayı da duyunca, hah, tamam! diye düşündüm. Zamanı geldi. Nihayet giyeceğim!"

"Kocana ne oldu?" diye sordu Ada, ihtiyatla.

"Eski kocama. Böyle söylemeye alışmam lazım. Her neyse, terk etti beni. Daha genç bir kadınla evlendi. Yarı yaşında. Kadın hamile. Bugün yarın doğuracakmış. Oğulları olacak. Sevinçten uçuyor adam."

"Senin çocuğun yok mu?"

"Denedik... yıllarca denedik ama hiçbir şey işe yaramadı." Meryem uykudan uyanırmış gibi kıpırdandı, yüzü hüzünlüydü. "Yine unutuyordum. Sana bir şey getirdim." Bir valizin içini karıştırıp, birkaç fularla birkaç da çorabı kenara attı ve bir hediye paketi bulup çıkardı. "Hah, işte burada! Al, al. Senin bu."

Ada elini uzatıp kendisine doğru iteklenen armağanı aldı ve sarıldığı kâğıdı ağır ağır yırttı. Cilalanmış kiraz ağacından yapılmış, kapağında kelebekler olan bir müzik kutusu vardı içinde.

"Annen çok severdi kelebekleri" dedi Meryem.

Kırmızı ipekten havalı bir püskülü olan anahtarı çevirerek kutuyu açtı Ada. Titrek bir müzik duyuldu, Ada'nın bilmediği bir şarkının son notaları. Gizli bir bölmenin içinde bir de fosil buldu. Üzerinde karmaşık şekilli çizgiler olan bir ammonitti bu.

"Defne bu kutuyu yatağının altında saklardı" dedi Meryem. "Nereden bulmuştu, bilmiyorum, hiç söylemedi bana. Babanla kaçtıklarında, Defne'ye o kadar kızdı ki annem, nesi var nesi yok-

sa hepsini attı. Ama bunu saklamayı başardım işte. Sende olması gerekir diye düşündüm."

Ada parmaklarını fosilin üstüne kapattı, hem boyun eğmez hem de tuhaf bir şekilde narindi avcunun içindeki hissi. Müzik kutusunu da diğer eline aldı. "Teşekkür ederim."

Gitmek için ayağa kalktı ama sonra durdu. "Bence giysileri giymelisin. Kürk dışındakileri yani. Diğerlerinin hepsini giy, bence yakışırlar sana."

Meryem gülümsedi, değişen duyguların bir görünüp bir kaybolduğu parşömen gibiydi o an yüzü; ve Ada, teyzesi geldiğinden beri ilk kez, aralarındaki mesafenin az da olsa kapandığını hissetti.

İncir Ağacı

Aileler, söylendiği gibi, ağaçlara benziyorlarsa, birbirine dolaşmış kökleri ve tuhaf açılar yaparak uzanan bireysel dallarıyla ağaçsı yapılarsa, aile travmaları da kabuktaki bir kesikten damlayan yoğun, şeffaf reçine gibidir. Damla damla akar durur nesilden nesile.

Yavaşça sızar aşağıya, öyle hafif bir akıştır ki neredeyse hiç fark edilmeden zamanlar ve mekânlar boyunca ilerler ve bir çatlak bulunca da yerleşip pıhtılaşır. Kulaktan kuşağa aktarılan travmanın çizdiği yol rastgeledir; kime geçeceğini hiç bilemezsiniz ama birine mutlaka geçer. Aynı çatının altında büyüyen çocuklar arasında, kimisi diğerlerinden daha çok etkilenir. Aşağı yukarı aynı fırsatlara sahip iki kardeşten birinin diğerinden daha melankolik ve içe kapanık olduğuna tanık oldunuz mu hiç? Olur bu. Bazen aile travması bir kuşağı tamamen atlar ve bir sonrakini iki misli güçle vurur. Büyükanne ve büyükbabalarının çektikleri acıları sessizce omuzlayan torunlara rastlayabilirsiniz.

Bölünmüş adalar, kenarları kabuk bağlasa da içi hâlâ sıvı olan, hâlâ kan gibi damlamaya devam eden ağaç reçinesiyle kaplıdır. Acaba adalıların, tıpkı eski zamanlardaki denizciler gibi, batıl inançlara meyyal olmasının sebebi bu mudur diye merak etmişimdir hep. Gökyüzünün gümbür gümbür üzerimize çöktüğü ve dünyanın bütün renklerini yitirdiği o son fırtınanın yaralarını saramadık biz hâlâ, etrafta yüzen o yanmış, birbirine girmiş gemi enkazını unutamadık ve bir sonraki fırtınanın da çok uzakta olmayabileceğine dair ilkel bir korku taşıyoruz içimizde.

İşte bu yüzden, muskalarla ve otlarla, fısıltılarla ve tuzlarla, tanrıların veya gezgin ruhların gönlünü almaya çalışıyoruz hep ama onlar da inanılmaz derecede kaprisliler. Kadın, erkek, genç, yaşlı, kuzeyli, güneyli demeden bütün Kıbrıslılar –ister *mati* desinler ister nazar– kemgözden aynı şekilde korkarlar. Kolyelere, bileziklere mavi camdan boncuklar takarlar, evlerinin girişine asarlar, arabalarının konsollarına yapıştırırlar, yeni doğan bebeklerinin beşiklerine bağlarlar, hatta gizlice iç çamaşırlarına iğnelerler ve bununla da yetinmez, bir de havaya tükürerek, toplayabilecekleri bütün korumayı seferber etmeye çalışırlar. Sağlıklı bir bebek veya mutlu bir çift görünce, daha iyi bir iş bulunca veya fazladan para kazanınca da tükürür Kıbrıslılar; mest olunca, çok üzülünce veya afallayınca da yaparlar aynısını. Adamızda, her iki toplumun üyeleri de feleğin kahpe, bütün sevinçlerin de geçici olduğuna emin olduklarından, rüzgâra doğru tükürmeye devam ederler, aynı anda diğer taraftaki insanların da –yani karşı kavimdekilerin– tam da aynı nedenlerle aynı şeyi yapıyor olabileceğini hiç düşünmeden hem de.

Adanın kadınlarını hamilelik kadar birbirlerine yakınlaştıran hiçbir şey yoktur. Konu bu olunca sınırlar kalkar. Her zaman onların –dünyanın hamile kadınlarının– kendi başına bir millet olduklarını düşünmüşümdür. Aynı yazılmamış kuralları izlerler ve gece olup da yatağa girdiklerinde benzer kaygılar ve korkular dönüp durur zihinlerinde. O dokuz ay boyunca hem Kıbrıslı Rum hem de Kıbrıslı Türk kadınlar kimsenin eline bıçak vermezler veya bir makası açık şekilde masada bırakmazlar; tüylü hayvanlara veya çirkin kabul edilenlere bakmazlar ve içlerine bir ruh filan kaçmasın diye ağızları açık esnemezler. Bebekleri doğduğunda, aylarca tırnaklarını ve saçlarını kesmekten kaçınırlar. Ve kırk gün dolup da bebeklerini eşe dosta gösterdiklerinde, aynı kadınlar bebeklerini gizlice çimdiklerler ağlasın diye –kemgöze karşı tedbiren.

Mutluluktan korkarız biz, anlayacağınız. Daha küçük yaştan öğreniriz ki havada, Etezyen rüzgârında, tekinsiz bir takas söz konusudur, öyle ki her bir hoşnutluk lokmasını mutlaka bir lokma ıstırap izler, atılan her kahkahaya mukabil bir damla gözyaşı vardır akmaya hazır, çünkü bu garip dünya böyle işler ve bu nedenle biz de içeride öyle hissettiğimiz günlerde bile, fazla mutlu görünmemeye çalışırız.

Hem Türk hem de Rum çocuklarına yerde bir parça ekmek görürlerse ona saygı göstermeleri öğretilir. Ekmek kutsaldır, en küçük kırıntısı bile. Müslüman çocuklar ekmeği yerden alıp, bayramda büyüklerinin elini öperken gösterdikleri hürmetin aynısını göstererek alınlarına dokundururlar. Hıristiyan çocuklarsa dilimi alırlar ve haç çıkartıp ellerini kalplerinin üstüne koyarak, biri göğü biri yeri temsil eden iki katman şeklinde, saf buğday unundan yapılan Komünyon ekmeği muamelesi yaparlar ona. Jestler de, koyu bir su birikintisindeki yansıma gibi, tıpatıp birbirinin aynısıdır.

Dinler son sözü söylemek için çatışır, milliyetçilikler de üstünlük ve ayrıcalık hissi öğretirken, sınırın her iki tarafındaki batıl inançlar, az görülen bir uyum içinde, bir arada var olurlar.

Kardeşler

Kıbrıs, 1968/1974

Bir akşam, on bir yaşındaki Kostas, açık pencerenin yanındaki mutfak masasında, adeti olduğu üzere başı bir kitaba gömülü, oturuyordu. Erkek kardeşleri zamanlarını üçünün paylaştığı yatak odasında geçirmeyi tercih ederken, Kostas burada olmayı ve bir yandan kitap okur veya ders çalışırken bir yandan da iş yapan annesini seyretmeyi seviyordu. Ocaktaki tencerelerden yükselen buharla, bir ipe asılmış, esintiyle sallanan bulaşık bezleriyle ve başının üstündeki kirişlerden sarkan kuru ot demetleri ve sepetlerle, evde en sevdiği yerdi burası.

Bu gece, Panagiota kuş turşusu yapıyordu. Başparmağıyla ağızlarını açıp içlerini tuz ve baharatlarla dolduruyor, bir yandan da bir şarkı mırıldanıyordu kendi kendine. Kostas arada sırada annesine, onun gaz lambasının ışığında heykel gibi görünen yüzüne bir bakış atıyordu. Havada keskin bir sirke kokusu vardı ve öyle güçlüydü ki burun deliklerini dolduruyordu.

Salamura suyunun kokusu midesini kaldırınca kusacak gibi oldu Kostas. Okuduğu kitabı kenara itti. Ne kadar uğraşsa da gözlerini ahşap tezgâhın üstüne sıra sıra dizilmiş o minik, bordo renkli yüreklerden ya da cam kavanozdaki içleri temizlenmiş, gagaları yarı açık ötleğen kuşlarından ayıramadı. Sessiz sessiz ağlamaya başladı.

"Ne oldu, *paidi mou*?" Panagiota ellerini önlüğüne silerek ona doğru koştu. "Hasta mısın? Karnın mı ağrıyor?"

Kostas başını iki yana salladı, konuşamıyordu.

"Söyle bakayım, birisi bir şey mi dedi yoksa, ha canım?"

Kostas tezgâhı işaret ederken boğazı şişti sanki. "Bunu yapma anne. Onları yemek istemiyorum ben artık."

İrkilerek baktı annesi ona. "Ama hep yiyoruz hayvanları –inekleri, domuzları, tavukları, balıkları. Yemesek ölürüz açlıktan."

Buna verecek iyi bir yanıt gelmedi Kostas'ın aklına, iyi bir yanıtı varmış gibi de yapmadı. Onun yerine mırıldandı sadece: "Bunlar ötücü kuşlar."

Panagiota kaşlarını kaldırdı, bir gölge gezindi yüzünde ve sonra kayboldu. Bir an başka bir şey söyleyecekti sanki ama vazgeçti. Bir iç çekişle uzanıp Kostas'ın saçlarını dağıttı. "Peki, madem o kadar üzülüyorsun..."

Ama dünyanın ağır ağır döndüğü o anda, Kostas annesinin merhamet ve endişe dolu gözlerinde bir ışıltı yakaladı. Onun ne düşündüğünü anladı. Annesi onu fazla hassas, fazla duygusal ve diğer oğullarına göre daha anlaşılmaz buluyordu.

Üç kardeş birbirlerinden çok farklıydılar ve yıllar geçtikçe bu farklar giderek derinleşiyordu. Her ne kadar okumayı çok sevse de Kostas bir şair, bir düşünür olmak istemiyordu abisi gibi. Michalis dilin içinde yaşar, sanki anlamlar, peşinden koşulup avlanması gereken şeylermiş gibi, uzun uzun tam doğru kelimeyi arardı her zaman. Kendisine Marksist, sendikalist, antikapitalist diyordu –annesinin zihninde, duvara tırmanan bir begonvilin dalları gibi birbirine giren birtakım etiketler. Bütün ülkelerin işçi sınıfı mensuplarının bir gün birleşerek tepelerine binen ortak zalimi, yani zenginleri, alaşağı edeceklerini ve bu yüzden de bir Rum köylüsüyle bir Türk köylüsünün birbirlerinin düşmanı değil yoldaşı olduklarını söylerdi.

Ne EOKA'yı ne de herhangi başka bir milliyetçiliği onaylıyordu Michalis. Görüşlerini kimseden gizlemez ve artık neredeyse mahalledeki bütün duvarlarda belirmeye başlayan mavi boyalı ilanları açık açık eleştirirdi –*Yaşasın ENOSİS, Hainlere Ölüm...*

Kostas, abisine benzemediği gibi, küçük kardeşinden de farklıydı. İri, kahverengi gözleri ve mahcup bir gülümsemesi olan; uzun boylu, narin yapılı Andreas son birkaç ayda büyük bir değişim geçirmişti. Kısa süre önce, saklandığı yerde ölen EOKA-B lideri Grivas'tan sanki bir azizmiş gibi bahsediyor, onu efsanevî Bizans kahramanı Digenis'in adıyla anıyordu. Andreas, Kıbrıs'ı düşmanlardan –hem Türklerden hem de İngilizlerden– kurtarmak için İncil'in üstüne yemin etmeye hazır olduğunu ve bu uğurda öldürmeye veya ölmeye de razı olduğunu söylüyordu. Ama her aklına geleni söylemek gibi bir eğilimi olduğu ve ailenin en küçüğü olarak her zaman sevilip şımartıldığı için kimse çok da ciddiye almıyordu bunları.

Üç kardeş, bir zamanlar çok yakın olsalar da, bugünlerde yollarını elden geldiğince az kesiştirerek yaşıyorlardı aynı çatının altında. Panagiota'nın kurallarına hürmeten, birbirlerinin gerçeklerinin etrafından dolaşır, nadiren kavga ederlerdi.

Hayatları böyleydi, ta ki Michalis bir Mart sabahı, güpegündüz öldürülene kadar. Sokakta vurulmuştu, kolunun altında bir kitap vardı, okumakta olduğu şiir hâlâ işaretliydi. Katilin kimliği hiçbir zaman ortaya çıkmadı. Kimileri, Hıristiyan ve Rum olduğu için onu Türk milliyetçilerin hedef aldığını söylüyordu; kimileri de yüksek sesli eleştirileri nedeniyle ondan nefret eden Rum milliyetçilerinin sorumlu olduğunu. Ve her ne kadar kimin yaptığı hiçbir zaman resmen ispat edilmese de, Andreas, gerçeği kendi kaynakları aracılığıyla keşfettiğine inanmıştı. Kostas intikam alevinin küçük kardeşinin ruhunu sardığını ve yangının günbegün güçlendiğini görüyordu. Derken bir gece Andreas eve gelmedi, yatağı hiç bozulmadı.

Bunu hiç konuşmadılar ama Panagiota ve Kostas, Andreas'ın EOKA-B saflarına katılmaya gittiğini biliyorlardı. O günden beri ondan hiç haber alamamışlardı ve ölü mü sağ mı olduğunu bile bilmiyorlardı. Şimdi, alevlerden kurtarılmış bir mektup gibi küçülmüş ve kenarları kararıp içe kıvrılmış bu evde, sadece Kostas'la annesi kalmıştı geriye.

Geceleyin, Ay limon ağaçlarının üstünde, ta yükseklerde parıldarken ve göze görünmeyen böceklerden ya da dünyaya sürgüne gönderilmiş perilerden dolayı havada bir ürperti hissedilirken, Kostas bazen annesini, yüzünde acılı bir ifadeyle ona bakarken yakalardı. Acaba, annesi o yüce, sevgi dolu yüreğine karşın arada kendi kendine –veya o çok güvendiği azizlere– neden öldürülenin en belagatli, tutkulu oğlu, evi terk edenin de en maceracı, idealist oğlu olduğunu ve geriye neden bu hiçbir zaman tam anlayamadığı, utangaç, dağınık ortanca oğlunun kaldığını soruyor mudur diye merak etmekten kendini alıkoyamıyordu.

İncir Ağacı

Bir keresinde, Mutlu İncir'de yemek yiyen bir İngiliz gazetecinin Avrupa ve Amerika'daki siyasetçilerin adamızdaki duruma akıl erdirmeye çalıştıklarını söylediğini duymuştum. Süveyş Krizi sonrasında, Londra'da, Trafalgar Meydanı denen bir yerde protesto gösterileri olmuş. İnsanlar, "Savaş değil hukuk" yazan pankartlar taşımışlar ellerinde. Şimdi geriye dönüp baktığımda gençlerin o zamanlar henüz "Savaş değil aşk" diye slogan atmaya başlamadıklarını fark ediyorum. O daha sonra olacaktı.

Aynı gazeteci, yine İngiltere'de, bütün önemli kararların alındığı Avam Kamarası'nda, parlamento üyelerinin "Kıbrıs Sorunu" üzerine konuştuklarını izah etmişti masasındakilere. Bir de demişti ki, onun deneyimine göre, bir ülke veya toplum bir kez "sorun" olarak damgalandı mı, sonu hiçbir zaman iyi olmazmış ve bizim adamızın durumu da buymuş artık bütün dünyanın gözünde, "uluslararası bir kriz"

Yine de, o zamanlar, uzmanlar memleketimizi ele geçiren gerginlik ve şiddetin yalnızca "kâğıt üstünde ajitasyon" olduğuna inanıyorlardı; fırtınanın bir bardak suda koparıldığını ve kısa zamanda bitebileceğini söylüyorlardı. Kargaşa çıkacak ve kan dökülecek diye korkmaya gerek yoktu, zira açılmış çiçeklerle ve yumuşak eğimli tepeciklerle dolu şirin, güzeller güzeli bir adada nasıl iç savaş olabilirdi ki? "Kültürlü", tekrar tekrar kullandıkları bir sözcüktü. Bu siyasetçiler ve yorumcular medeni insanların birbirini katledemeyeceğini, hele yeşil tepeler ve altın kumsallardan oluşan cennet gibi bir fon önünde hiç yapmayacaklarını

varsayıyor gibiydiler: "Bu konuda bir şey yapmaya gerek yok. Kıbrıslılar... medeni insanlardır. Asla saldırgan olmazlar ya da sertliğe başvurmazlar."

İngiliz parlamentosunda bu ifadelerin dile getirilmesinin üstünden sadece birkaç hafta geçtiğinde Kıbrıs'ın dört bir yanında dört yüz ayrı saldırı gerçekleşmişti. İngiliz, Türk, Rum kanları akmış ve toprak da her zaman olduğu gibi bunların hepsini emip içine çekmişti.

1960'ta Kıbrıs, Birleşik Krallık'tan bağımsızlığını kazandı. Artık bir Kraliyet Kolonisi değildi. Umutlu bir yıldı; Rumlarla Türkler arasında hüküm süren bir tür sakinlikle beraber yeni bir başlangıç hissi gelmişti adaya. Kalıcı bir barış olası görünmeye başlamıştı birden; sarkmış bir daldaki olgun, tüylü bir şeftali gibi ulaşılabilirdi; hemen oracıkta, parmaklarımızın ucundaydı. Her iki taraftan da üyeleri olan yeni bir hükümet kurulmuştu. Nihayet Hıristiyanlarla Müslümanlar birlikte çalışıyorlardı. O günlerde, farklı toplumların dostluk ve uyum içinde, eşit vatandaşlar olarak bir arada yaşayabileceğine inananlar, amblem olarak yerel bir kuşu gündeme getirirlerdi sık sık. Yuvasını adanın her iki tarafında da yapan, ayrımları hiçe sayan bir tür keklikti bu: kınalı keklik. Ve bir süreliğine, birlik için münasip bir sembol oldu.

Pek uzun sürmeyecekti. Karşı tarafa elini uzatan siyasi ve dini liderler susturuldu, dışlandı ve korkutuldu –ve bazıları da kendi taraflarındaki aşırı uçlarca hedef alınıp öldürüldü.

Vücudunu saran siyah çizgileriyle, küçük ve hoş bir yaratıktır kınalı keklik. Kayaların üstüne tünemeyi sever ve öttüğünde, sanki cıvıldamayı daha yeni öğreniyormuş gibi utangaç ve cızırtılı bir ses çıkarır. Eğer dikkatlice dinlerseniz çukar-çukar-çukar dediğini duyabilirsiniz. Kendi İngilizce adını (*chukar*) sevgiyle şakıyan tek kuş.

Artık sayıları ciddi oranda azaldı, çünkü bütün adada insafsızca avlandılar –hem kuzeyde hem güneyde.

Baklava

Londra, 2010'ların sonları

Akşam, Meryem en sevdiği tatlıyı yapmaya girişti –baklava. Bir bütün kavanoz fıstığı çekti, mutfak robotunun sesi o kadar yüksekti ki dışarıdaki tipinin uğultusunu bile bastırdı. Hamurunu kendisi kardı, elleriyle yoğurup yumrukladı ve sonra da üzerini örtüp biraz "uyusun" diye bir kenara bıraktı.

Ada da bu arada masanın bir ucunda oturup oradan teyzesini seyretti. Tarih kitabı önünde açıktı. Ders çalışmaktan ziyade, okulun son günü, çığlık atmaya başlamadan hemen önce yarım bıraktığı kelebeği bitirmek için.

"Bak hele şuna! Ne kadar da iyi bir öğrencisin" dedi Meryem cıvıl cıvıl; mutfak robotunu açıp içindekileri bir tabağa boşaltırken gözünün ucuyla şöyle bir bakmıştı yeğenine. "Ödevini benim yanımda yaptığın için o kadar mutluyum ki."

"Sanki başka bir seçeneğim vardı da" dedi Ada bıkkınlıkla. "Kapıyı çalıp çalıp, odamdan çıkmamı söyledin durmadan."

Meryem kıkırdadı. "Elbette. Yoksa bütün tatili odanda geçirecektin. Hiç sağlıklı bir şey değil."

"Ama o baklava sağlıklı, öyle mi?"

"Tabii ki! Yemek, bir kültürün kalbidir" diye yanıtladı Meryem. "Atalarının mutfağını tanımayan, kendini tanımıyor demektir."

"Aman, baklavayı herkes yapıyor. Süpermarketten alabilirsin."

"Baklavayı herkesin yaptığı doğru ama herkes başarılı olamıyor. Biz Türkler kavrulmuş fıstıkla yaparız, çıtır çıtır. Doğrusu budur. Rumlar çiğ ceviz kullanırlar –hangi aklı evvel verdiyse bu fikri onlara, bence tamamen bozuyor tadını."

Duyduklarını eğlenceli bulan Ada çenesini işaret parmağının ucuna yasladı.

Hâlâ gülümsese de bir gölge dolaştı Meryem'in yüzünde. Ada'ya, yaptığı harekette bir an Defne'yi görür gibi olduğunu söylemeye yüreği elvermedi, hissettiği aşinalık çok canını yakmıştı.

Ada, "Sanki bir kültürü edebiyatıyla, felsefesiyle veya demokrasisiyle değil, sadece baklavasıyla değerlendirmemiz gerekiyormuş gibi konuşuyorsun" dedi.

"Hıı, evet."

Ada göz devirdi.

"Bak yine yaptın."

"Neyi?"

"Gözlerinle yaptığın o ergen hareketini."

"Eh, teknik olarak bir ergenim ben."

"Biliyorum" dedi Meryem. "Ve bu ülkede bir ayrıcalık bu. Kraliyet Ailesi mensubu olmanın hemen altında. Hatta değil, ondan bile iyi. Paparazzisiz ayrıcalık."

Ada omuzlarını dikleştirdi.

"Eleştiri değil bu. Sadece bir gerçeği dile getiriyorum. İngiliz dilinin suçu bence. İngilizce'de on üç, yani *thir-teen* oldun mu *teenager*'sın, yani ergensin, değil mi? *Four-teen, fif-teen, six-teen, seven-teen*'de de öyle... Benim geldiğim yerde, on yedi yaşında çeyizini hazırlıyorsundur genelde. On sekizinde, mutfakta kahve yaparsın çünkü müstakbel kocan anne ve babasıyla beraber salonda oturmuş, seni babandan istemektedir. On dokuzunda, kayınvalidene yemek hazırlarsın ve ezkaza yakacak filan olursan da işitmediğin laf kalmaz. Yanlış anlama. Bunun iyi bir şey oldu-

ğunu söylemiyorum. Asla! Demek istediğim, dünyada ergenliklerinin tadını çıkartamayan kızlar ve oğlanlar da var."

Ada teyzesine dikkatle baktı. "Bana eski kocandan bahsetsene."

"Ne öğrenmek istiyorsun?"

"Ona âşık mıydın? Hiç değilse başında?"

Meryem elini salladı bileziklerini şıngırdatarak. "Herkesin dilinde bir aşk mevzuu –bütün şarkılar, filmler. Anlıyorum, tatlı bir şey ama insan hayatını tatlılık üstüne kurmaz ki. Hayır, benim önceliğim aşk değildi. Annem-babamdı önceliğim, ait olduğum toplumdu önceliğim. Sorumluluklarım vardı benim."

"Aşk evliliği değildi yani?"

"Hayır, değildi. Annenlerin evliliğine benzemiyordu."

Meryem'in sesine yeni bir tını yerleşmişti ve Ada da bunu hissetmişti. "Kızgın mısın onlara? Sorumsuzca hareket ettiklerini mi düşünüyorsun?"

"Annenle baban, ah, onların gözü karaydı. Ama çok gençtiler, senden biraz büyüktüler sadece."

Ada ensesine basan sıcaklığı hissetti. "Dur bir dakika. Ne? Annemle babam liseli âşıklar mıydı yani?"

"Okulları ayrıydı. Her ne kadar bizimki gibi karışık köyler ve mahalleler olsa da Rum çocuklarla Türk çocuklar pek beraber takılmazlardı o zamanlar. Ailelerimiz tanışıyordu. Panagiota'yı, babanın annesini severdim. Çok hoş bir hanımdı. Ama sonra işler gerçekten kötüledi –birbirimizle konuşmaz olduk."

Ada gözlerini kaçırdı. "Ben annemle babamın otuzlarının sonunda filan tanıştıklarını sanıyordum. Yani annem beni kırklarının başında doğurmuş çünkü. Geç bir hamilelik olduğunu söylerdi hep."

"Ha ama o sonradandı. Çünkü önce ayrıldılar ve yıllar sonra yeniden bir araya geldiler. İlk seferinde, daha çocuktular aslında. Ben sürekli Defne'yi idare ederdim. Babamız onu bir yakalasa felaket olurdu! Korkudan aklım çıkıyordu benim. Ama senin

annen... onu durdurmanın imkânı yoktu. Yatakta örtülerin altına yastıkları koyup gecenin bir yarısı evden sıvışırdı. Cesurdu –ve de akılsız." Meryem bir soluk aldı. "Annen tam bir özgür ruhtu. Daha küçücükken bile, böyle yabani, öngörülemez bir tarafı vardı. Ateşten uzak dur diyecek olsan, tutup kamp ateşi yakardı inadına! Evi yakmamış olması mucizedir. Ben ondan beş yaş büyüktüm ama onun yaşında olduğum zamanda da annemi babamı düş kırıklığına uğratmamaya, her zaman doğru şeyi yapmaya dikkat ederdim ve biliyor musun, babam en çok Defne'yi severdi. İçerlemiyorum buna, sadece olanı söylüyorum."

Ada, "Annemle babamın evliliğine sen de karşı çıkmış mıydın?"

Meryem ellerini önlüğüne kuruladı ve sanki bir ipucu arar gibi avuçlarına baktı. "Annenin bir Rum'la evlenmesini istemedim; Allah biliyor, durdurmaya da çalıştım. Ama Defne dinlemedi. Ve doğru olanı yaptı. Kostas onun hayatının aşkıydı. Annen çok seviyordu babanı. İkisi de ağır bir bedel ödediler ama. Sen akrabalarını tanımadan büyüdün. Buna çok üzülüyorum."

Ardından gelen sessizlikte, babasının odasında, bilgisayarında harıl harıl bir şeyler yazdığını duydu Ada, sanki bin tane küçük çekiç vuruluyor gibiydi ses. Bir süre dinledi, sonra başını yana eğdi, kararlı bir duruşu vardı çenesinin. "Annemin alkolik olduğunu biliyor muydun?"

Meryem yüzünü buruşturdu. "Söyleme öyle şeyler. Feci bir sözcük o."

"Ama doğru."

"Arada sırada bir kadeh bir şey içmenin zararı yok ki. Yani, ben kendim içmem ama başkalarının içmesine de bir şey demem... ara sıra."

"Ara sıra değildi. Annem çok içerdi."

Meryem'in yüzü karardı, hafifçe aralık duran ağzı boşalmış bir kâseyi andırıyordu. Masa örtüsünün kenarına dokundu ve

tamamen parmaklarının hareketlerine odaklanarak görünmez bir toz parçasını aldı oradan.

Aniden huzursuzlanıp ne diyeceğini bilemez duruma düşen teyzesini seyrederken, kadıncağızın yemek tarifleriyle, atasözleriyle, dualarla ve batıl inançlarla kendine kurduğu evrenin kırılganlığını gördü Ada ilk kez. Geçmiş hakkında pek az şey bilen tek kişinin kendisi olmayabileceği fikri o an dank etti kafasına.

İncir Ağacı

Rumları Türklerden, Hıristiyanları Müslümanlardan ayırmak amacıyla Kıbrıs'ı boydan boya kesip geçen yarığa Yeşil Hat diyorlar. Etrafında kilometreler boyunca uzanan kadim ormanlar olduğu için almamış ama bu adı, sadece bir İngiliz tümgenerali önüne açtığı harita üzerinde sınırı çizmek için yeşil bir mumlu kalem kullandığı için öyle olmuş.

O renk seçimi rastgele değildi. Mavi fazla Rum olurdu, kırmızıysa fazla Türk. Sarı idealizm ve umudu temsil diyordu ama aynı zamanda korkaklık ya da sahtekârlık olarak da yorumlanabilirdi. Gençlik ve eğlenceyle olduğu kadar kadınsılıkla da ilişkilendirilen pembe zaten hiç olmazdı. Benzer şekilde, hırsı, lüksü ve gücü sembolize eden mor da istenen sonuçları doğurmazdı. Siyah ya da beyaz da olmazdı, onlar da fazla kararlıydılar. Oysa haritacılıkta yolları göstermek için kullanılan yeşil daha az çekişmeli, daha birleştirici ve tarafsız bir seçenek gibi görünmüştü.

Yeşil, ağaçların rengi.

Bazen merak ederim, şayet o gün Tümgeneral Peter Young'ın eli fazla kafeinden veya belki aldığı bir ilacın yan etkisi yüzünden veyahut da sadece heyecandan azıcık titremiş olsa ne olurdu acaba... Sınır bir-iki santim aşağı ya da yukarı kayar, bir şeyleri buradan siler, oraya mı eklerdi ve acaba bu istemsiz değişiklik benim veya akrabalarımın yazgısını etkiler miydi? Bir incir ağacı daha mı kalırdı Rum tarafında mesela, yoksa Türk topraklarına fazladan bir incir ağacı mı dahil olurdu?

Zamandaki o bükülme noktasını tahayyül etmeye çalışırım. Esintideki bir koku kadar gelip geçici, kısacık bir duraksama, hafif bir tereddüt, haritanın parlak yüzeyinde mumlu kalemin çıkardığı tiz ses; geçmiş, şimdiki ve gelecekteki kuşakların hayatları için kalıcı sonuçları olan o geri dönülemez izi bırakan yeşil çizgi.

Tarihin geleceğe müdahale edişi.

Bizim geleceğimize...

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Gövde

Sıcak Dalgası

Kıbrıs, Mayıs 1974

Lefkoşa'nın üstüne bir sıcak hava dalgası çökmüştü o gün. Güneş, çatıların üstünde cayır cayır bir öfke topuydu; Venedik döneminden kalma daracık sokakları, Cenovalıların avlularını, Yunan *gymnasium*'larını ve Osmanlı hamamlarını yakıp kavuruyordu. Dükkânlar kapalı, sokaklar bomboştu –gölgeye kıvrılmış uyuklayan birkaç sokak kedisiyle bir de uyuşuk kertenkeleden başka kimse yoktu ortalıkta, zaten o kertenkele de öyle hareketsizdi ki bir duvar süsü sanabilirdiniz onu da.

Sıcak, sabahın ilk saatlerinde başlayıp hızla artmıştı. Saat on sularında, Yeşil Hat'tın iki yanındaki Türkler ve Rumlar'ın sabah kahvelerini bitirdikleri sırada, artık tam anlamıyla vücut bulmuştu. Şimdiyse vakit öğleni geçmişti ve hava kaskatıydı, soluk alıp vermek zordu. Yollar yer yer çatlamıştı; asfalt, yanmış kömür rengi minik derecikler halinde eriyordu. Bir yerlerde, birileri lastikleri yapışkan asfaltta zorlanan otomobiline ısrarla gaz verdi. Ardından sessizlik.

Saat üçe geldiğinde, sıcak vahşi bir hayvana dönüşmüştü, ava çıkmış bir yılandı sanki. Tıslayarak kaldırım taşlarının üstünde sürünüyor, alevden dilini anahtar deliklerinden içeri sokuyordu. İnsanlar vantilatörlerine daha bir yaklaşıyor, ağızlarına attıkları buzları daha bir kuvvetle emiyor ve camları açıp ânında tekrar kapatıyorlardı. Havaya yayılan o tuhaf, keskin ve davetsiz koku olmasa hiç çıkmayabilirlerdi evlerinden.

Başta, Türkler kokunun Rum tarafından geldiğinden şüphelendiler ve Rumlar da Türk tarafından geldiğini varsaydılar. Ama kimse kaynağını tam olarak tespit edemedi. Topraktan fışkırmıştı sanki neredeyse.

Elinde bir şiir kitabı –*Romiosini*'nin, abisinden ona kalan eski bir baskısı–, pencerenin yanında durmuş, bahçeye bakıyordu Kostas, öğle sonrasının uykulu sessizliğinde bir ses duyduğuna emindi. Bakışları en yakındaki keçiboynuzu ağacının üst dallarına doğru yükseldi ama orada sıra dışı bir şey göremedi. Tam artık arkasını döneceği sırada göz ucuyla bir hareket fark etti. Bir şey düşmüştü yere, o kadar hızlı olmuştu ki, ne olduğunu bilemedi Kostas. Evden dışarı fırladı ve yaprakların arasından süzülen alacalı güneş ışığı yüzünden bir an kör gibi oldu. Uzaktaki gölgelere doğru seğirtti hızla, parlak ışıktan ne olduklarını çıkaramamıştı ilk bakışta. Ancak yeterince yaklaştığı zaman anladı deminden beri neye bakmakta olduğunu.

Yarasalar! Düzinelerce meyve yarasası. Kimileri çürük meyveler gibi yerlere saçılmışlardı, kimileri de sanki üşüyormuş gibi kanatlarını bedenlerine sarıp ayaklarından dallara asılmışlardı baş aşağı. Çoğu 20-25 santim boylarındaydı ama beş santimcik olanlar bile vardı aralarında. Sıcağa ilk teslim olanlar yavrular olmuştu. Bazıları o kadar küçüktü ki hâlâ annelerinin memesine yapışmış süt emiyorlardı; vücut sıcaklıklarını ayarlayamayınca ölüvermişlerdi. Derileri susuz kalmış, pul pul olmuştu, beyinleri kafataslarının içinde kaynıyordu; bu akıllı hayvanlar zayıf düşmüş, sersem olmuşlardı.

Göğsü sıkışan Kostas koşmaya başladı. Bir tahta kasaya takılıp düştü, kasanın metal kenarı alnını kesti. Sol kaşının üstündeki zonklamaya rağmen ayağa kalkıp koşmaya devam etti. İlk yarasaya ulaştığında, dizlerinin üstüne çöküp bir soluk kadar hafif o minicik bedeni yerden aldı. Ölü hayvanı elinde tutarak ve onun o ipeksi pürüzsüzlüğünü parmaklarının altında hissederek, son

yaşam emareleri de buharlaşıp gidene kadar kıpırdamadan durdu orada.

Michalis'in bedenini eve getirdiklerinde ağlamamıştı Kostas, o kadar huzurluydu ki abisi gittiğine inanamamıştı; kurşun, sanki yaptığından utanır gibi, mükemmelen gizlenerek girmişti bedenine. Kiliseye taşınan tabutuna omuz verdiğinde de ağlamamıştı; cilalı ahşabın ağırlığını omzunda, öptüğü haçtan gelen gümüş tadını dudaklarında, yağ ve toz kokusunu burun deliklerinde hissetmişti sadece. Ve hatta mezarlıkta, tabutu feryatlarla toprağa indirilirken de ağlamamıştı; abisine verebildiği tek şey bir avuç toprak olmuştu Kostas'ın.

Henüz on altı yaşındaki Andreas, bir ideale, bir rüyaya, kanlı eylemlere katılmak uğruna evi terk edip onları sonu gelmez bir korku hali içinde bıraktığında ağlamamıştı. Bütün bunlar olurken, annesinin ona ihtiyacı olduğunun tam farkındalığı içinde, tek bir gözyaşı dökmemişti Kostas. Oysa şimdi, elinde bir ölü yarasa ile orada dururken, keder somut bir hale bürünmüştü, sanki teyellenmiş iplikler birbirinden ayrılıyor gibiydi. Hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

"Kostas! Neredesin?" Panagiota seslendi evden, sesinde bir kaygı titremesi.

"Buradayım, *Mána*" diyebildi Kostas.

"Niye öyle fırlayıp çıktın? Endişelendirdin beni. Ne yapıyorsun?"

Yaklaştıkça yüz ifadesi kaygıdan şaşkınlığa dönüştü. "Ağlıyor musun sen? Bir yerini mi acıttın?"

Kostas yarasayı gösterdi ona. "Hepsi ölmüş."

Panagiota haç çıkardı, dudakları çabucacık okunan bir duayla kıpırdadı. "Elleme onları. Git ellerini yıka."

Kostas kıpırdamadı.

"Beni duyuyor musun? Hastalık taşır bunlar, pis hayvanlar." Etrafı işaret etti, kendine güveni geri geliyordu. "Git sen. Ben bir kürek alıp çöpe atarım bunları."

"Hayır, çöp olmaz" dedi Kostas. "Bana bırak –lütfen. Gömerim ben onları. Ellerimi de yıkarım."

Oğlunun gözlerindeki acıyı gören Panagiota ısrar etmedi. Ama geriye dönerken, "Gençlerimiz sokaklarda vuruluyor, *moro mou*, analar oğulları dağda mı mezarda mı bilemez oldu ama sen bir öbek yarasaya ağlıyorsun, öyle mi? Ben böyle mi yetiştirdim seni?" diye mırıldanmadan da edemedi.

Kostas öyle şiddetli bir yalnızlık hissetti ki içinde, neredeyse elle tutulacak gibiydi. O günden sonra bir daha ne meyve yarasalarından ne de Kıbrıs'ın ağaçları ve dolayısıyla bütün sakinleri için ne kadar önemli olduklarından bahsetti kimseye. Anlaşmazlıkla, belirsizlikle ve katliamla sarmalanmış bir memlekette, insan ıstırabından başka bir şeyle biraz fazlaca ilgilendiğinde duyarsızlık gibi görülüyor, çekilen acılara edilmiş bir hakaret olarak algılanıyordu. Bitkiler ve hayvanlar hakkında, doğanın tüm tezahürleri ve muhteşemliği hakkında konuşmanın ne yeri ne de zamanıydı ve işte Kostas böylece yavaş yavaş kapattı kendini dışarıya, adanın içinde bir ada oyup çıkardı kendine ve sessizliğe gömüldü.

İncir Ağacı

Sıcak dalgasının Lefkoşa'yı mahvettiği o gün, hafızama dağlanmış ve gövdeme kazınmış olarak kalacak her zaman. Adalılar o iğrenç kokunun nereden geldiğini fark edince cesetlerden kurtulmak için kolları sıvadılar. Sokakları süpürdüler, meyve bahçelerini temizlediler, mağaraları dezenfekte ettiler, kireçtaşı bölgelerini ve eski maden kuyularını kontrol ettiler. Nereye baksalar yüzlerce ölü yarasa buldular. Bu ani toplu ölüm yaraladı onları. Belki de kendi ölümlülüklerini gördüler o kitlesel yok oluşta. Öyle de olsa, kişisel deneyimime dayanarak size insanlar hakkında tek bir şey söyleyebilirim: Bir türün yok olması karşısında verecekleri tepki de herhangi başka bir şey karşısındaki tepkilerinden farklı olmayacaktır onların –yine kendilerini evrenin orta yerine yerleştireceklerdir.

İnsanlar şirin buldukları hayvanların kaderlerini daha çok dert edinirler –pandalar, koalalar, su samurları ve bir de Kıbrıs'ta çok olan, kıyılarımızda yüzüp oynayan yunuslar. Yunusların o gagaya benzer burunları ve masum gülümsemeleriyle, sanki insanlığa son bir veda etmeye gelmişlerken kıyıya vurarak can verdiklerine dair romantik bir fikir vardır. Gerçekte çok azı yapar bunu. Yunuslar öldüklerinde, çocukluk çağı korkuları kadar ağırlaşarak doğruca denizin dibine batarlar; gidiş şekilleri budur, meraklı gözlerden uzakta, maviliğin içinde, aşağıya doğru.

Yarasalar sevimli bulunmaz. 1974'te binlercesi öldüğünde onlar için gözyaşı döken pek fazla kişi görmedim. İnsanlar tuhaflar böyle, çelişkilerle dolular. Sevmeye ve kucaklamaya olduğu

kadar nefret etmeye ve dışlamaya da ihtiyaç duyuyorlar sanki. Yürekleri sımsıkı kapanır, sonra tamamen açılır ve derken yine yumulur, kararsız bir yumruk gibi.

İnsanlar için fare ve sıçanlar sevimsiz, hamster ve gerbillerse tatlıdır. Beyaz güvercinler dünya barışını simgeler, halbuki gri olanların şehrin pisliğini taşıdığı düşünülür. Domuz yavrularını cana yakın, yaban domuzlarını neredeyse tahammül edilmez bulurlar. Fındıkkıran da denen göknar kargasına bayılırken, onun gürültücü kuzeni olan kargadan uzak dururlar. Köpekler içlerinde hoş bir sıcaklık hissi uyandırırken kurt deyince dehşet hikâyeleri gelir akıllarına. Kelebeklere beğeniyle bakarlar, güvelerdense hiç hazzetmezler. Uğurböceklerine karşı zaafları vardır ama bir asker böceği görecek olsalar derhal ezerler. Balarıları eşekarılarına şiddetle tercih edilir. At nalı yengeçleri sevimli bulunursa da uzak akrabaları olan örümceklerde durum bambaşkadır... Bütün bunların mantığını bulmak için çok çabaladım ama bir mantığı olmadığı kanaatine vardım sonunda.

Biz, incir ağaçları, yarasalara çok hürmet ederiz. Onların bütün ekosistem için nasıl hayati önem taşıdıklarını bilir, o yanık tarçın rengi iri gözlü yarasalara minnet duyarız. Tohumlarımızı sadakatle uzak diyarlara taşıyarak ürememe yardım ederler. Ben onları dostum sayarım. Onların hazan yaprakları gibi düşüp öldüklerini görmek mahvetmişti beni.

Aynı öğleden sonra, adalılar ölü yarasaları toplayıp atmakla uğraşırken, Kostas evinden çıkıp Mutlu İncir'e yürüdü. Onu görünce şaşırdım. Taverna kapalıydı ve kimseyi de beklemiyorduk, hele de sıcak hâlâ aynı şiddetle bastırırken.

Kostas, dolambaçlı patikada ağır ağır yürüyor, yokuşun yumuşak eğiminde zar zor ilerliyordu. Tavandaki açıklıktan dışarı

çıkıp yayılmış olan dallarımın uçlarıyla her bir hareketini gözlemleyebiliyordum.

Geldiğinde ön kapıyı demirlenmiş buldu. Metal tokmağı arka arkaya birkaç kez vurdu. İşte o zaman bir huzursuzluk hissetmeye başladım ben, kötü bir his sardı içimi.

"Yiorgos! Yusuf! Burada mısınız?"

Tekrar denedi. Kapı içeriden kilitliydi.

Kostas etrafta dolaştı biraz, kaygılı bakışları yerlerde yatan yarasaların üstünde geziniyordu. Bir sopayla birkaç tanesini dikkatlice dürttü, hayatta olan var mı anlamak için. Sonra sopayı bir kenara fırlattı ve tam artık gidecekti ki havadaki bir fısıltıyı fark ederek durdu. Alçak sesle, dalgın dalgın konuşan bir erkek sesiydi bu.

Kostas hızla arkasına dönüp kulak kabarttı. Sesin geldiği yer olan arkadaki verandaya yöneldi. Boş şişe kasalarının ve zeytinyağı tenekelerinin üstlerinden atlayarak ferforjeli pencerelerden birine yaklaştı, parmaklarının ucunda kalkıp içeri baktı.

Panik yükseliyordu şimdi içimde, çünkü onun neyi görmek üzere olduğunu çok iyi biliyordum.

Yusuf'la Yiorgos, verandada, taş bir bankta yan yana oturuyorlardı. Kostas tam onlara seslenecekken durdu; gözleri, zihninin hemen kavrayamadığı bir şeyi fark etmişti.

İki adam birbirlerine gülümsüyordu, elleri birbirine kenetlenmiş, parmakları birbirine geçmişti. Yiorgos eğilip Yusuf'un kulağına birkaç kelime mırıldandı, söyledikleri Yusuf'u güldürdü. Kostas onun ne dediğini duyamasa da Türkçe olduğunu anlamıştı. Bunu sık sık yapıyorlardı, kendi başlarına olduklarında Rumca ve Türkçe konuşuyor, aynı konuşma içinde iki dil arasında gidip geliyorlardı.

Yusuf kolunu Yiorgos'un boynuna doladı, eliyle âdemelmasının altındaki girintiye dokundu ve onu kendine çekti. Öpüştüler, alınları birbirine yaslanmış halde öylece durdular kıpırda-

madan; güneş koskocaman ve kızgın görünüyordu tepelerinde. Doğal bir sevecenlik vardı hareketlerinde; Kostas'ın sadece uzun süreli âşıklar arasında var olabileceğini bildiği yumuşak bir akış içinde, gölgeler konturlara karışıyor, katı formlar saf sıvıya dönüşüyordu.

Kostas bir adım geri çekildi. Aniden başı döndü ve yutkunmakta zorlandı. Toz ve güneşte kızmış taş karışımı bir tat vardı ağzında. Elinden geldiğince sessiz bir şekilde oradan uzaklaşırken, kanı kulaklarında zonkluyordu. Düşünceleri başka düşüncelere ve onlar da yeni düşüncelere bölündüğü için şu anda ne hissettiğini bilmesi mümkün değildi. Bu iki adamla, her Allah'ın günü onca zaman geçirmişti ama yine de onların iki iş ortağından daha fazlası olabilecekleri hiç aklına gelmemişti.

Sıcak dalgasının Lefkoşa'nın üstüne çöktüğü, binlerce meyve yarasasının öldüğü ve Kostas'ın tavernadaki sırrımızı keşfettiği gün, onun ciddileşen yüzünü, kaygıyla kırışan alnını seyrettim. Yusuf'la Yiorgos'un Defne'yle kendisinden çok daha büyük bir tehlike altında olabileceklerini o an fark ediyordu. Tanrı biliyordu ya, bir Türk'le bir Rum'un birbirlerine âşık olduğunu görmekten hiç hoşlanmayacak yeterince insan vardı bu adada ama o çift bir de eşcinselse sayı muhtemelen dörde katlanırdı.

Duy Beni

Londra, 2010'ların sonları

Üçüncü gün, fırtınanın merkez üssü batıya doğru kayarak hızla Londra'ya yaklaştı. O akşam, evin pencereleri, hızlanan rüzgâr ve camları döven yağmurla zangır zangır titredi. Yıllar sonra ilk kez mahallede elektrik kesintisi yaşandı. Elektriklerin geri gelmesi saatler aldı. Elektrik yokken, oturma odasında mum ışığında birbirlerine sokulup oturdular; Kostas bir makale üzerinde çalışıyor, Ada birkaç saniyede bir telefonunu kontrol ediyor ve Meryem atkıya benzeyen bir şey örüyordu.

Nihayet Ada bir mum aldı ve ayağa kalktı. "Ben yatacağım, kendimi biraz yorgun hissediyorum."

"Her şey yolunda, değil mi?" diye sordu Kostas.

"Evet." Ada kesin tavırla başını salladı. "Biraz kitap okuyacağım. İyi geceler."

Odasına girer girmez tekrar telefonuna baktı. Çeşitli sosyal medya platformlarında yeni videolar paylaşılmıştı. Birinde, saçları kaşlarının üzerinde yumuşak bir kâkül şeklinde kesilmiş tıknaz bir kız, elinde kırmızı bir balonla Berlin'deki Brandenburg Kapısı'nın önünde duruyor ve tam avaz avaz bağırmaya başladığı anda balonu bırakıyordu. Balon çerçeveden dışarı çıkarken kızın nefesi hâlâ tükenmemişti. Barcelona'da çekilen bir videoda, bir genç, sıra sıra ağaçların bulunduğu bir gezinti yolunda paten yaparken çığlık atıyor, çevredeki yayalar da yarı merak eden yarı inanmayan gözlerle onu seyrediyordu. Polonya'dan paylaşı-

lan bir başka klipteyse, tepeden tırnağa siyahlar giymiş bir grup genç, ağızları açık, kameraya bakıyorlardı ama sessizdiler. Altında, "İçimizden Bağırıyoruz" yazıyordu. Bazı insanlar tek başlarına, diğerleri gruplar halinde çığlık atıyordu. Tüm paylaşımlarda aynı etiket kullanılmıştı: #şimdiduyuyormusunuzbeni. İzlediği her videoyla, hissettiği paniğin ve kafa karışıklığının derinleştiğini hissediyordu Ada. Bu küresel çılgınlığı kendisinin başlattığına inanamıyordu ve bunun nasıl durdurulabileceği hakkında hiçbir fikri yoktu.

Dizlerini kendine çekip kollarını bacaklarına doladı, tıpkı küçükken, anne-babasından ona bir hikâye anlatmalarını istediğinde yaptığı gibi. O zamanlar, babası ne kadar çok işi olursa olsun mutlaka ona bir hikâye okuyacak zamanı bulurdu. Yatakta, yüzleri pencereye dönük, yan yana otururlardı. En sıra dışı çocuk kitaplarını seçerdi babası; meyve yarasaları hakkında mesela veya gri Afrika papağanları, diken kelebekleri... içinde böcekler ve hayvanlar ve mutlaka ağaçlar olan kitaplar.

Annesiyse, bilakis kendi hikâyelerini uydurmayı tercih ederdi. Aklından öyküler anlatır, olay örgüsünü konunun içinde ilerlerken belirler, sonra bir anda geri dönüp her şeyi değiştirirdi. Onun temaları daha karanlıktı; içlerinde büyüler, musallat olmalar ve uğursuz alametler geçerdi. Ama bir keresinde, onunla farklı türden bir hikâye paylaşmıştı annesi, onu hatırladı Ada. Hem rahatsız ediciydi hikâye hem de garip bir şekilde umut dolu.

İkinci Dünya Savaşı sırasında, Manş Denizi'ne bakan yamaçlar boyunca konuşlandırılan bir piyade taburu varmış, demişti annesi. Bir öğleden sonra, askerler, bitkin ve perişan, kıyıda devriye geziyorlarmış. Her an denizden ya da havadan gelecek yoğun Alman ateşi altında kalabileceklerinin farkındalarmış. Pek yiyecekleri kalmamış, yeterli cephaneleri yokmuş ve onlar zar zor ilerledikçe, ıslak ve patlak botlarının altındaki toprak bataklık gibi daha da derine çekiyormuş askerleri.

Bir süre sonra, içlerinden biri ufukta olağanüstü bir şey fark etmiş: Denizin üstünde birtakım duman yığınları sürüklenmekteymiş ve renkleri de insanı ürkütecek kadar parlakmış. Düşmanlar duymasın diye hiç ses çıkarmamaya özen göstererek birbirlerine işaret etmişler. Kısa süre sonra herkes aynı yöne bakmaya başlamış; önce bir şaşkınlık, sonra saf bir korku ifadesi yerleşmiş yüzlerine. Bu gizemli bulut bir tür zehirli gaz, bir kimyasal silah olabilirmiş sadece ve rüzgârın da etkisiyle hızla tam üstlerine doğru geliyormuş. Askerlerden bazıları dizlerinin üzerine çökerek uzun zamandır inanmayı bıraktıkları bir tanrıya dua etmişler. Kimileriyse birer sigara yakmış –son bir keyif. Yapılacak başka bir şey, kaçılacak hiçbir yer yokmuş. Ölümcül sarı gazın tam yolunun üstünde konuşlanmış çünkü tabur.

Erlerden biri, dua etmek ya da sigara içmek yerine, bir kayanın üstüne çıkıp ceketinin düğmelerini açmış ve saymaya başlamış. Ölümün darbesini beklerken sayıların kesinliği iyi geliyormuş sinirlerine. *Yirmi iki, yirmi üç, yirmi dört...* Altın renkli musibetin bir genişleyip bir daralarak yaklaşmasını seyretmeye devam etmiş bu şekilde. Yüze ulaştığında, saymaktan sıkılmış, bir dürbün almış eline. Ve işte o zaman görmüş bulutun aslında ne olduğunu.

"Kelebekler!" diye bağırmış avazı çıktığınca.

Zehirli gaz kütlesi sandıkları şey, Avrupa kıtasından İngiltere'ye göç eden kelebeklermiş meğer. Diken kelebekleri, kümeler halinde Manş Denizi'ni aşıp yavaş yavaş ilerliyorlarmış karaya doğru. Soğuk, gri cepheden bihaber, yaz ışığında uçuşup dans ederek kanat çırpıyorlarmış açık gökyüzünde.

Birkaç dakika sonra, binlerce kelebek, nehirler halinde uçarak geçmiş taburun üstünden. Ve bazıları daha çocuk denecek yaşta olan gencecik askerler el çırpıp tezahürat yapmışlar. O kadar gülmüşler ki gözleri yaşarmış. Hiç kimse, hatta komutanları bile onlara sessiz olun demeye cesaret edememiş. Yüzlerinde saf bir

mest oluş ifadesiyle, ellerini semaya uzatıp havalara zıplamışlar ve yeterince şanslı olanları, geride bıraktıkları sevgililerinden bir veda öpücüğü gibi, bir çift ipeksi kanadın dokunuşunu hissetmişler tenlerinde.

Şimdi bu hikâyeyi hatırlayan Ada gözlerini kapattı ve kapısının çalınmasıyla irkilene kadar da öyle kaldı. Gelenin, yine her ne yemek yaptıysa onu tatması için çağıran teyzesi olduğunu varsayarak, "Aç değilim!" diye bağırdı.

Babasının sesi yükseldi kapının diğer yanından. "Tatlım, girebilir miyim?"

Ada hızla telefonunu yastığın altına saklayıp komodininin üstünden bir kitap aldı –*Ben, Malala.*

"Tabii."

Kostas, elinde bir mumla içeri girdi. "Çok iyi bir kitap o okuduğun."

"Evet, bence de."

"Bir dakikan var mı konuşmak için?"

Ada başını evet der gibi salladı.

Kostas mumu komodinin üstüne koyup Ada'nın yanına oturdu. "*Kardoula mou*, bu yıl biraz mesafeli davrandım sana, biliyorum. Çok düşünüyorum bu konuyu –şayet ihtiyacın olduğunda yanında olmadıysam, özür dilerim."

"Sorun değil, baba. Anlıyorum."

Kostas, gözlerinde şefkatle baktı ona. "Okulda olanlar hakkında konuşabilir miyiz?"

Ada'nın yüreği kaburgalarını ittirdi sanki. "Söyleyecek bir şey yok. İnan bana. Sadece çığlık attım işte. Büyütülecek bir şey değil. Bir daha yapmam."

"Ama müdür dedi ki..."

"Baba, lütfen ya, o adam bir tuhaf."

"Başka şeyler hakkında da konuşabiliriz." Kostas bir kez daha şansını denedi. "Nasıl gitti şu fen projesi, sormayı unuttum? Hâlâ

şu oğlanla beraber mi çalışıyorsun... neydi adı, Zafaar mı?"

"Öyle" dedi Ada, biraz sertçe. "Bitirdik projeyi. İkimiz de A aldık."

"Şahane. Seninle gurur duyuyorum, canım."

"Bak, şu çığlık meselesi hakkında kaygılanmayı bırak bence artık. Stresliydim, hepsi bu" dedi Ada ve o sırada ağzından çıkan her kelimeye kendi de inandı. "Senin bu konuyu açıp durmanın bir faydası olmayacak. Bana bırak. Ben çalışıyorum üstünde."

Kostas gözlüklerini çıkardı, üstlerine hohlayıp yavaş ve dikkatli hareketlerle gömleğiyle sildi camları. Ne zaman ne diyeceğini bilemese ve düşünmek için biraz zamana ihtiyaç duysa böyle yapardı.

Onu izlerken aniden babasına karşı sevgiyle doldu Ada'nın içi. Ne kolaydı anne-babaları kandırmak veya kandıramasan bile, kaçamak cevaplarla ördüğün duvarların gerisinde tutmak. Eğer gerçekten kafa yorar ve açık vermemeye dikkat edersen epey bir zaman sürdürebilirdin bunu. Anne-babalar, hele de babası gibi kafası dağınık olanlar, işlerin yolunda gitmesine çok ihtiyaç duyarlardı ve kurdukları sistemin iyi çalıştığına inanmaya o kadar meyilliydiler ki etrafları aksi yönü işaret eden ipuçlarıyla çevriliyken bile her şeyin normal olduğunu varsayarlardı.

Ada bunu düşünür düşünmez, suçluluk duygusu kaçınılmaz yolunu bularak yüzeye çıktı. Babasına videodan bahsetmeye niyeti yoktu, utanç vericiydi ve zaten babasının yapabileceği bir şey de yoktu o konuda ama belki neler hissettiğini bilse iyi olurdu.

"Baba, sana söylemek istediğim bir şey vardı bir süredir... okul değiştirmek istiyorum ben."

"Ne? Hayır, Ada. Bitirme sınavlarının ortasında yapamazsın bunu. İyi bir okul burası. Annenle ben çok sevinmiştik oraya girdiğinde."

Ada, yanağının içini çiğnedi, babasının onun endişelerini dikkate bile almaması canını sıkmıştı.

"Dinle bak, eğer notların için endişeleniyorsan, gel bu tatilde ikimiz beraber çalışalım, ne dersin? Seve seve yardım ederim."

"Yardımına ihtiyacım yok." Gözlerini kaçırdı Ada, kendi ses tonundan ve yüzeye bu kadar yakın durup bir anda ortaya çıkıveren öfkesinden kendi rahatsız olmuştu.

"Bak, Aditsa" dedi babası, sanki balmumundan yapılmış gibi solgun duruyordu teni mum ışığında. "Bu yıl senin için inanılmaz zor oldu, biliyorum. Anneni özlüyorsun, biliyorum..."

"Lütfen dur!"

Babasının yüzündeki keder, Ada'nın göğsünün orta yerinde zonklayan bir sızıyı tetikledi. Gözlerindeki çaresizliği görmüştü ama babasını oradan çekip çıkarmak için hiçbir şey yapmadı. Sustu ve nasıl olup da ikisinin arasında sürekli bunun yaşandığına akıl erdirmeye çalıştı, her seferinde nasıl şefkat ve sevgiden katıksız acı ve çekişmeye böyle baş döndürücü bir hızla kayıveriyorlardı acaba?

"Baba?"

"Evet, tatlım?"

"Kelebekler neden Manş Denizi'ni geçip buraya geliyorlar? Sıcak iklimleri sevmiyorlar mı?"

Kostas soruyu beklenmedik bulduysa bile hiçbir şey belli etmedi. "Evet, uzun zaman bilim insanlarını da şaşırtmış bu. Bazıları bunun bir hata olduğunu ama kelebeklerin elinden bir şey gelmediğini, o şekilde programlanmış olduklarını söylemiş. Hatta genetik intihar ismini vermişler buna."

Kelime, aralarındaki boşlukta havada asılı kaldı. İkisi de fark etmemiş gibi yaptılar.

"Annen kelebekleri çok severdi" dedi Kostas. Sesi yükselip alçalmıştı, suyun çalkalanıp oturması gibi. "Bak, ben bu konunun uzmanı değilim ama bence hareketlerini kendi yaşam sürelerinin ötesine göre –tek bir kuşak için değil, art arda birçok kuşak için– planlıyor olabilirler pekâlâ."

"Hoşuma gitti bu. Bize olanları da açıklıyor sanki bir anlamda. Sen ve annem bu ülkeye gelmişsiniz ama aslında hâlâ göçüyoruz."

Babasının yüzü gölgelendi. "Neden öyle söylüyorsun ki? Sen hiçbir yere gitmiyorsun. Burada doğdun, burada büyüdün. Britanyalısın –ama karışık köklerin var, ki bu da büyük bir zenginlik."

Ada dilini şaklattı. "Yaa, tabii, zenginlik içinde yuvarlanıyorum!"

"Nereden çıktı bu alaycı ton?" diye sordu Kostas, alıngandı sesi. "Sana bizim bir uzantımız gibi değil, bağımsız bir varlıkmışsın gibi davrandık her zaman. Sen kendi geleceğini kuracaksın ve ben de seni her adımda destekleyeceğim. Nedir bu geçmiş takıntısı?"

"Takıntı mı? Zaten yükünü taşıyorum ben onun..."

Kostas araya girdi. "Hayır, taşımıyorsun. Hiçbir şeyin yükünü taşımıyorsun sen. Özgürsün."

"Zırvalıyorsun!"

Kostas soluğunu tuttu, sözün sertliği şoke etmişti onu.

"Genç kelebeklerin atalarından göçleri miras aldıklarına inanıyorsun ama iş kendi ailene gelince bunun imkânsız olduğunu düşünüyorsun."

"Ben sadece senin mutlu olmanı istiyorum" dedi Kostas, boğazında bir düğümle.

Ve sonra yeniden sessizliğe gömüldüler, ikisinin paylaştığı ama içinde sadece ayrı ayrı ikamet edebildikleri o acı dolu yere doğru sürüklendiler yeniden.

İncir Ağacı

Bir keresinde Yiorgos'un Yusuf'a bir hikâye anlattığını duymuştum. Gecenin geç bir saatiydi, bütün müşteriler gitmiş, çalışanlar masaları toplayıp bulaşıkları yıkamış, sonra da mutfağı süpürüp çıkmışlardı. Daha biraz önce kahkahaların, müziğin ve koşuşmanın olduğu yerde şimdi sükûnet hâkimdi. Yusuf, sırtı pencereye dönük şekilde yerde oturuyordu, gölgesi koyu camın üstüne yayılıyordu. Yiorgos da başını Yusuf'un kucağına koymuş, dudaklarının arasında bir biberiye dalı, tavana bakıyordu. Doğum günüydü o gün.

Akşam bir pasta kesmişlerdi –şefin yaptığı vişneli-çikolatalı yaş pastayı– ama onun dışında hiçbir farkı yoktu bu akşamın diğer akşamlardan. İki adam da tek bir gün izin yapmamışlardı. Her zaman çalışırlardı ve tüm kazandıklarını –masraflar ve kirayı çıkardıktan sonra– aralarında paylaşırlardı.

"Sana bir şey aldım" dedi Yusuf, cebinden küçük bir kutu çıkararak.

Yiorgos'la baş başa olduğunda Yusuf'taki değişimi görmek çok hoşuma giderdi. Biz bitkilerle konuşurken zaten neredeyse hiç tökezletmezdi kelimeler onu. Ama ikisi yalnızken de fark edilir derecede az kekeliyordu. Ezelden beridir ona çektiren bu konuşma bozukluğu âdeta tamamen uçup gidiyordu sevdiğinin yanında.

Yiorgos, yüzünde biçimli hatlarını yumuşatan bir gülümseme, dirseğine yaslanarak doğruldu. "Bu yıl birbirimize bir şey almıyoruz sanıyordum." Ama kutuyu yine de aldı ve güzel bir sürp-

riz beklentisi içindeki bir çocuğun coşkulu heyecanıyla ışıldayarak açtı paket kâğıdını.

"Aman Tanrım!"

Parmaklarının arasındaki zincirin ucunda, altın rengi ve pırıl pırıl bir cep saati sallanıyordu.

"Çok güzelmiş bu, *chryso mou*, teşekkür ederim. Ne yapmışsın sen böyle? Bir servet ödemişsindir buna."

Yusuf gülümsedi. "Açsana. Bir ş-ş-şiir var."

Kapağın içine bir beyit nakşedilmişti –gecenin önünde ateşböcekleri gibi pırıldıyordu harfler. Yiorgos yüksek sesle okudu onları:

Oraya varmak senin başlıca yazgın,

Ama yolculuğu tez bitirmeye de kalkma sakın...

"Ah, Kavafis!" dedi Yiorgos. En sevdiği şairdi.

Saatin arkasını çevirdi ve orada da iki harf buldu: *Y & Y.*

"Beğendin mi?" diye sordu Yusuf.

"Beğenmek mi? Bayıldım!" dedi Yiorgos, sesi duygu doluydu. "Seni seviyorum."

Parmaklarını Yiorgos'un saçlarının arasından geçirirken Yusuf'un yüzündeki gülümseme solarak başka bir şeye dönüştü. Onu kendisine çekip yumuşacık öptü, gözlerindeki keder derinleşiyordu. Canını sıkan şeyin ne olduğunu biliyordum ben. Evvelki gün, bir parça sakızla kapıya yapıştırılmış bir not bulmuştu Yusuf. Gazetelerden kesilmiş harfler kullanılarak, kötü bir İngilizceyle yazılmış, kısa, korkak bir mesajdı; imzasızdı, üzerine toprak ve kırmızı bir şey bulaştırılmıştı –belki kan izlenimi veren bir şeydi bu belki de gerçekten kan. Notu tekrar tekrar okumuştu Yusuf, o çirkin kelimeler; "oğlancılar", "homolar", "günahkârlar" –etine bıçak gibi saplanmış, kalbine yakın bir damarı kesmiş ve bir yara açmıştı; yeni bir yara değildi bu, bir türlü tamamen iyileşme şansı bulamamış eski bir yaraydı. Küçüklüğünden beri, yeterince erkek, yeterince *erkeksi* olmadığı için, önce kendi ailesinin,

sonra okuldaki öğrenci ve öğretmenlerin ve hatta hiç tanımadığı kişilerin sataşma ve alaylarına maruz kalmıştı hep; ani öfke ve hor görme krizleri sırasında alaycı ve iğneleyici sözler savrulurdu ortalığa ama Yusuf hiç anlayamazdı nereden çıktıklarını; bunların hiçbiri yeni değildi ama bu kez içinde bir de tehdit vardı. Yiorgos'u endişelendirmemek için bunların hiçbirinden söz etmemişti ona.

O gece saatlerce muhabbet edip beni uyutmadılar. Dallarımı hışırdatarak, onlara bir incir ağacının biraz uykuya ve dinlenmeye ihtiyacı olduğunu hatırlatmaya çalıştım. Ama beni fark etmeyecek kadar dalmışlardı birbirlerine. Yiorgos bayağı içti, hatta Panagiota'nın keçiboynuzu likörünü de cila yaptı bütün o şarabın üstüne. Yusuf ayıktı ayık olmasına ama bütün saçma şakalara kahkahalarla gülerken daha az çakırkeyif görünmüyordu o da. Beraber şarkı söylediler ve, Tanrım, iki adamın da sesi berbattı. Chico bile onlardan daha güzel şarkı söylerdi!

Şafağa doğru, yorgun ve bitkin halde, tam uykuya dalmak üzereyken, Yiorgos'un sanki kendi kendine konuşur gibi mırıldandığını duydum, "Kavafis'in o şiiri... sence bir gün Lefkoşa'dan gidebilir miyiz biz? Bu adaya bayılıyorum, yanlış anlama ama keşke kar yağan bir yerde yaşasaydık diyorum bazen!"

Seyahat planları yaptılar, görmek istedikleri bütün şehirlerin bir listesini çıkardılar.

"Kimi k-k-kandırıyoruz ki, ikimiz de biliyoruz buradan ayrılmayacağımızı" dedi Yusuf, neredeyse umutsuzluğa varan bir duygu atağıyla. "Kuşlar gidebilir, biz gidemeyiz." Siyah bir örtünün altındaki kafesinde uyuyan Chico'yu işaret etti.

Yiorgos bir süre sessiz kaldı. Sonra, "Biliyor musun" dedi, "eskiden insanlar kışın neden o kadar çok kuşun ortadan kaybolduğunu anlayamazlarmış."

Antik Yunan'da, günlerin sağı solu belli olmamaya ve dağlardan soğuk rüzgârlar esmeye başlayınca kuşlara ne olduğu konu-

suna insanların nasıl kafa yorduklarını anlattı Yusuf'a. Boş göklere bakar, bütün o kara çaylakların, boz kazların, sığırcıkların, kırlangıçların ve ebabillerin nerelerde saklanıyor olabileceklerine dair ipuçları bulmaya çalışırlarmış. Göç düzenlerinden bihaber Antik Çağ filozofları kendilerince bir açıklama getirmişler durumа. Kuşların her kış balığa dönüştüğünü iddia etmişler.

"Ve balıklar", dedi, "mutluymuşlar yeni ortamlarında". Suda yiyecek bolmuş, hayat da daha az yıpratıcıymış. Ama nereden geldiklerini ve bir zamanlar dünyanın üzerinde nasıl da hafif ve özgür uçtuklarını hiç unutamazlarmış. O hissin yerini tutamazmış hiçbir şey. Bu yüzden, her yıl bahar vakti, bu özlem dayanılmaz bir hal aldığında, yeniden kuşa dönüşürmüş balıklar. Ve bütün o kara çaylaklar, boz kazlar, sığırcıklar, kırlangıçlar ve ebabiller yeniden semayı doldururmuş.

Bir süre her şey yolunda olurmuş, o tanıdık göklerde olmak çok hoşlarına gidermiş, ta ki ağaç dallarına kırağı düşmeye başlayıp da yeniden aşağıya, kendilerini güvende ama hep biraz eksik hissedecekleri sulara dönmeleri gerekene kadar. Ve işte böyle devam edip gidermiş, kuşlarla balıkların, balıklarla kuşların döngüsü. Aidiyetle sürgünün döngüsü.

Ezelden beri sorulan soruydu: Gitmeli mi kalmalı mı? O kader gecesinde, Yusuf'la Yiorgos kalmayı seçtiler.

Ay

Kıbrıs, Mayıs 1974

Mutlu İncir'deki bir sonraki buluşmalarına Kostas geç geldi. Annesinin odun kesmesine ve kütükleri ocağın yanına dizmesine yardım ettiği için daha erken kaçamamıştı. Nihayet özgür kaldığında, evden tavernaya kadar bütün yolu koşmuştu.

Neyse ki Defne gitmemişti. Oradaydı, barın arkasındaki küçük odada bekliyordu.

"Çok özür dilerim, aşkım" dedi Kostas hızla içeri dalarak.

Defne'nin yüz ifadesindeki bir şey durdurdu onu. Bir sertlik vardı bakışlarında. Kostas soluğunu tutarak yanındaki sandalyeye oturdu. Dizleri birbirine değdi masanın altında. Defne, neredeyse fark edilmeyecek kadar küçük bir hareketle geriye çekti kendini.

"Selam" dedi Defne, göz teması kurmadan.

Ona nesi olduğunu, neden bu kadar sıkıntılı göründüğünü sorması gerektiğini biliyordu Kostas ama tuhaf bir gerekçeyle tuttu kendini; sanki ona acısını kelimelere dökmesi için baskı yapmazsa, belki de savuşturabilirmiş gibi gelmişti, en azından bir süreliğine.

Defne bozdu sessizliği. "Babam hastanede."

"Neden? Ne oldu?" Defne'nin elini tuttu –cansız, kuvvetsizdi eli avucunun içinde.

Defne başını iki yana salladı, gözleri dolarak. "Ve dayım... annemin kardeşi. Sana ondan söz etmiştim, hatırlıyor musun? Hani bir gece beni görmüştü ve nereye gittiğimi sormuştu."

"Evet, tabii. Ne oldu?"

"Öldü."

Kostas donup kaldı.

"Dün, silahlı EOKA-B'ciler babamla dayımın içinde olduğu otobüsü durdurmuşlar ve tüm yolculara isimlerini söyletmişler... Türk veya Müslüman isimli erkekleri ayırmışlar. Dayımın üzerinde silah varmış. Silahını vermesini istemişler, direnmiş. Karşılıklı bağrışmalar olmuş. Her şey çok hızlı gelişmiş. Babam araya girmeye çalışmış. Kendini ileriye atmış ve vurulmuş. Hastanede şimdi. Belden aşağısı felç olabilir diyor doktorlar. Dayımsa..." Hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. "Yirmi altı yaşındaydı. Yeni nişanlanmıştı. Daha geçen gün şakalaşıyordum onunla."

Hızlıca bir soluk aldı Kostas, bocaladı, kelimeler uğraştırıyordu onu. "Çok üzüldüm." Defne'ye sarılmaya çalıştı ama onun bunu isteyeceğinden emin olmadığı için vazgeçti, aralarında açılan bu yeni uçurumu hazmetmeye çalışarak bekledi. "Çok üzüldüm, Defne."

Defne gözlerini kaçırdı. "Ailem öğrenecek olursa... Bir Rum çocukla görüştüğümü bir duyarlarsa, beni asla affetmezler. Onların gözünde en kötü şey bu."

Kostas'ın rengi attı. Bunca zamandır en çok bundan korkuyordu, sonun başlangıcı. Göğsünde öyle bir doluluk hissediyordu ki, patlayacak diye korktu. Vücudundaki her bir kasın çabası gerekiyordu sakin kalabilmesi için. Tuhaftı ama o an düşünebildiği tek şey, annesinin dikiş dikerken kullandığı iğnedenlikti. Kalbi o durumdaydı şimdi, düzinelerce iğne saplanmıştı. Boğuk bir fısıltıdan farkı olmayan bir sesle sordu, "Bitirmemiz gerektiğini mi söylüyorsun? Seni acı çekerken görmeye dayanamıyorum. Bunu durdurmak için ne gerekiyorsa yaparım. Seni bir daha görmemek anlamına gelse bile. Söyle lütfen, uzak durmamın bir faydası olur mu?"

Defne çenesini kaldırıp geldiğinden beri ilk kez Kostas'ın gözlerine baktı. "Seni kaybetmek istemiyorum."

"Ben de seni kaybetmek istemiyorum" dedi Kostas.

Dalgın dalgın, bardağını dudaklarına götürdü Defne. Bardak boştu.

Kostas ayağa kalktı. "Ben gidip su getireyim."

Perdeleri açtı. Taverna tıka basa doluydu bu gece, yoğun bir sigara dumanı sisi asılıydı havada. Kapının orada bir grup Amerikalı oturmuş, garsonun önlerine koyduğu meze tabaklarına iştahla bakıyorlardı.

Kostas bir kenarda ayakta duran Yusuf'u gördü, mavi bir keten gömlek vardı üstünde. Chico da arkasındaki rafa tünemiş, tüylerini temizliyordu.

Göz göze gelince Kostas'a gülümsedi Yusuf –güven dolu, dertsiz bir gülümseme. Kostas da aynı şekilde karşılık vermeye çalıştı; artık sırlarını bildiği için, her zamanki dostane tavırlarına biraz utangaçlık karışıyordu şimdilerde. Ama yarım yamalak bir gülümsemeden fazlası gelmedi elinden, yüreği Defne'nin az önce söyledikleriyle sızlıyordu zira.

"İyi misin?" dedi Yusuf sadece dudaklarını kıpırdatarak gürültünün içinde.

Kostas elindeki boş sürahiyi gösterdi. "Su alacaktım sadece."

Yusuf en yakındaki garsona –daha yeni baba olmuş, uzun boylu, ince yapılı bir Rum adama– işaret etti.

Suyun gelmesini beklerken, boş gözlerle etrafa bakınıyordu Kostas, Defne'nin anlattıkları zihnini bulandırmıştı. Tavernanın uğultusu, tıpkı bir bıçağın kabzasını kavrayan bir el gibi sarmıştı etrafını. Önlerdeki masalardan birinde oturan sarışın, tıknaz bir kadının rujunu tazelemek için çantasından aynasını çıkardığını fark etti. O renk yıllarca aklından çıkmayacaktı Kostas'ın –canlı bir kırmızı, sanki bir kan lekesi.

Yıllar sonra Londra'da bile o anı tekrar yaşarken bulacaktı kendini ve aslında her şey çok hızlı olmuş olsa da o gecenin olayları hafızasında hep dayanılmaz bir yavaşlıkta ilerleyecekti. Daha

önce hiç görmediği, mümkün olduğunu tahayyül bile etmediği kadar göz kamaştırıcı bir ışık. Kulaklarını dolduran korkunç bir ıslık, hemen ardından, binlerce keskin taşın birbirine çarpışını andıran, uğultulu bir gümbürtü. Ve sonra ... kırık sandalyeler, tuzla buz olmuş tabaklar, parçalanmış bedenler ve Kostas'ın hafızasında her zaman su damlacıkları gibi mükemmel yuvarlaklıkta olacak olan o minicik cam parçalarının herkesin ve her şeyin üzerine yağışı.

Zemin sarsılıp savruldu ayaklarının altında. Kostas, kendisinden daha büyük bir gücün onu itmesiyle arkası üstü düştü; çarpmanın etkisi garip bir şekilde az olmuştu. Sonra sessizlik. Saf bir sessizlik, kulağına az önce bütün mekânı sarsan o patlamadan daha güçlü gelen bir sessizlik. Altında yatan ceset –ona bir sürahi su getiren garsonun cesedi– olmasaydı, kafasını bir taş basamağa vurmuş olacaktı Kostas.

Bir bombaydı. Hareket halindeki bir motosikletten bahçeye doğru fırlatılan ve bütün ön cepheyi tarumar eden, ev yapımı bir bomba. O akşam beş kişi hayatını kaybedecekti Mutlu İncir'de. Adayı ilk kez ziyaret eden üç Amerikalı, Barış Gücü görevinden terhis olup memleketine dönmek üzere olan Kanadalı bir asker ve daha yeni baba olmuş olan genç Rum garson.

Kostas ayağa kalkınca sendeledi, sol kolu sallanıyordu. Gözleri korkuyla kocaman açılmış halde arkasına döndüğünde odanın arka tarafındaki lime lime olmuş perdenin aralandığını ve Defne'nin dışarı fırladığını gördü, yüzü kül gibiydi. Ona doğru koştu Defne.

"Kostas!"

Kostas ona bir şey demek istedi ama söyleyecek tek bir teselli sözü gelmedi aklına. Onu öpmek de istedi; o kan gölünün or-

tasında en yapılmayacak şey gibi görünse de, belki yapabileceği tek şeydi aynı zamanda. Hiçbir söz söylemeden, sarıldı Defne'ye, giysileri başkalarının kanlarıyla sırılsıklam.

Saldırganların hedefindekiler Amerikalı turistler ya da İngiliz askerler miydi? Yoksa tavernanın kendisi ve iki sahibi miydi? Rastgele bir şiddet eylemi olması ihtimali de vardı tabii her zaman, çünkü o günlerde giderek artıyordu bu tip olaylar. Asla bilemeyeceklerdi.

Duman ve kömürleşmiş tuğlayla moloz karışımı kekremsi bir koku vardı her yerde. En büyük hasar girişteydi, ahşap kapı menteşelerinden çıkmış, seramik karolar ve çerçeveli fotoğraflar duvarlardan sökülmüş, sandalyeler paramparça olmuş, porselen kırıkları etrafa saçılmıştı. Bir köşede, devrilmiş bir masanın altından küçük alevler yükseliyordu. Ayakkabılarının altında camlar çatırdayan Kostas ve Defne, hızla zıt yönlere hareket ederek yaralılara yardım etmeye çalıştılar.

Daha sonra, tam polisin geldiği sırada –ve ambulansın gelmesinden çok önce– Yiorgos ve Yusuf onlara artık gitmeleri gerektiğini söylediler ve onlar da söz dinleyip, arkadaki verandadan geçerek Mutlu İncir'i terk ettiler. Dışarıda dolunay vardı ve tüm gün gördükleri tek huzurlu şey buydu. Ay, koyu renk kadifenin üzerindeki soğuk bir mücevher gibi, aşağıdaki insanların acısıyla hiç ilgilenmeden kayıtsız bir güzellikle parlıyordu.

O gece, ikisinin de canı hemen eve gitmek istemediği için her zamankinden daha geç vakte kadar birlikte kaldılar. Tavernanın arkasındaki tepeye doğru yürüdüler bir süre ve fazla büyümüş böğürtlenlerle, süpürge çalısı öbeklerinin arasına gizlenmiş eski bir kuyunun yanında oturdular. İpeksi yosununu parmaklarının altında hissederek, taş kenarın üzerinden kuyunun derinliklerine

baktılar, aşağıdaki su göremeyecekleri kadar karanlıktı. Ne atacak bozuk paraları vardı ne de tutacak dilekleri.

"Seninle eve yürüyeyim" dedi Kostas. "En azından yolun bir kısmını."

"Gitmek istemiyorum" dedi Defne, ensesini ovuşturarak; bir cam kırığı hafifçe kesmişti orasını ama o farkında değildi. "Annemle Meryem hastanede, babamın yanında kalıyorlar bu gece."

Kostas bir mendil çıkarıp gözyaşlarını ve kurum izlerini sildi Defne'nin yanaklarından. Defne Kostas'ın elini tuttu, başını avucunun içine yasladı, bırakmadı. Onun ağzının sıcaklığını, kirpiklerinin kırpışmasını hissetti Kostas teninde. Havada bir sessizlik vardı, dünya uzaklaşıp gitmişti sanki birden.

Defne Kostas'tan kendisiyle sevişmesini istedi, hemen karşılık vermeyince arkasına yaslanıp dikkatle baktı ona, kararlı bakışlarında utangaçlıktan eser yoktu.

"Emin misin?" dedi Kostas, yüzü hafifçe kızarmıştı ay ışığında. Her ikisinin de ilk seferi olacaktı.

Defne zarifçe salladı başını.

Kostas onu öptü ve "Buralarda ısırganlar olduğu konusunda seni uyarmam gerek" dedi.

"Fark ettim."

Kostas gömleğini çıkardı ve sağ elini onunla sardı. Annesinin pek çok kez çorba için yaptığını gördüğü gibi otların arasından seçerek elinden geldiğince çok ısırgan otunu topladı ve öbekler halinde kenara attı. Başını kaldırdığında Defne'yi yüzünde kederli bir gülümsemeyle ona bakar buldu.

"Neden öyle bakıyorsun bana?"

"Çünkü seni seviyorum" dedi Defne. "İnce bir ruhsun sen, Kostas."

Bir iç savaşın ortasında, dört bir yanı kıyım ve nefretle çevrilmişken âşık olmaz insan. Kaçar oradan, bacakları korkularını ne kadar hızlı taşıyabiliyorsa o hızla ve sadece canını kurtarmak

için kaçar, başka hiçbir şey için değil. Ödünç alınmış kanatlarla gökyüzüne çıkar ve uzaklara uçar. Ve gidemezse de sığınak arar, kendi içine çekilebileceği güvenli bir yer bulur, çünkü artık diğer her şey –tüm diplomatik pazarlıklar ve siyasi istişareler– başarısız olduğuna göre, bundan sonrasının sadece göze göz, dişe diş olabileceğini ve kendi kabilesinin dışındaki hiçbir yerin güvenli olmadığını bilir.

Aşk, umudun cesurca onaylanmasıdır. Ölüm ve yıkımın sözünün geçtiği yerde umudu kucaklamaz insan. Etrafı yıkıntılar ve cam kırıklarıyla çevriliyken en güzel elbisesini giyip saçına bir çiçek iliştirmez. Kalplerin mühürlü kalması gereken bir zamanda, hele de kendi dininden, dilinden, kanından olmayan birilerine kalbini kaptırmaz.

Kıbrıs'ta, 1974 yazında âşık olmaz insan. Ne yeridir ne zamanı. Ama oradaydılar işte, o ikisi.

İncir Ağacı

Bomba patladığı zaman dallarımdan biri kıvılcımlardan tutuştu. Birkaç saniye içinde alevler içindeydim. Kimse fark etmedi. En azından bir süre. Hepsi şoktaydı, gözlerini cansız bedenlerden kaçırarak, telaş içinde yaralılara yardım etmeye çalışıyor, düşen molozları kaldırıyorlardı. Her yer toz duman içindeydi; küller, bir mumun etrafında uçan gece kelebekleri gibi havada dönüyorlardı. Bir kadının ağladığını duydum. Yüksek değil, zar zor duyulabilen, neredeyse boğuk bir ses, sanki ses çıkarmaya korkarmış gibi. Kulak verdim ve yanmaya devam ettim.

Yangına yatkın bölgelerde, ağaçlar kendilerini tahribattan korumak için bir sürü yol geliştirirler. Kendilerini kalın, pul pul kabuklarla çevrelerler veya uykudaki tomurcuklarını yeraltında tutarlar. Yoğun sıcaklığı hissettikleri an içlerindeki tohumları serbest bırakmaya hazır sert, dayanıklı kozalakları olan çam ağaçları vardır. Bazı başka ağaçlar, alevler kolayca yukarı tırmanamasın diye alt dallarını toptan bırakıp düşürürler. Bütün bunları ve daha fazlasını yaparız hayatta kalmak için. Ama ben neşeli bir tavernanın içinde yaşayan bir incir ağacıydım. Bu tür önlemler almak için hiçbir nedenim yoktu. Kabuğum ince, dallarım çok ve narindi, beni koruyacak hiçbir şeyim yoktu.

Beni ilk gören Yusuf oldu. Koştu bana doğru, o kibar, tutuk dilli adam, şimdi kollarını yanlara açıp kapatıyor, hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

"Ah canım, ne oldu sana?" diyordu tekrar tekrar Türkçe olarak, kedere çalıyordu gözleri. Ona kekelemediğini söylemek is-

tedim. Benimle konuşurken hiç kekelemezdi zaten.

Yusuf'un eline bir masa örtüsü aldığını gördüm, sonra birkaç tane daha aldı. Deli gibi zıplayıp hoplayarak dallarıma vuruyordu hafif hafif. Mutfaktan kova kova su getirdi. Derken Yiorgos da katıldı ona ve ikisi birlikte ateşi söndürmeyi başardılar.

Gövdemin bir bölümü hafifçe yanmış, uzuvlarımın birkaçı tamamen kömürleşmişti ama hayattaydım. Düzelecektim. Bu dehşeti sağ salim atlatabilecektim –o gece orada olan insanların aksine.

Bir Mektup

Kıbrıs, Haziran 1974

Mutlu İncir'in bombalanmasından birkaç hafta sonra Panagiota, Londra'daki erkek kardeşine bir mektup yazdı.

Canım Hristos,

Geçen ay yolladığın güzel hediyeler için teşekkür ederiz, hepsi sağ salim ulaştı elimize. Senin İngiltere'de afiyette olman ve halinin vaktinin yerinde olması benim ruhum için en büyük hediye. Tanrı'nın lütfu her zaman sana ve ailene rehberlik etsin ve sizi çelikten bir kalkan gibi kuşatsın.

Bu mektubu yazmadan evvel uzun uzun düşündüm: Artık zamanının geldiğini hissediyorum çünkü korkuyu daha fazla kilitli tutamayacağım kalbimde. Kostas için endişeleniyorum –ödüm kopuyor. Hatırlarsın kardeşim, Tanrı beni tek başıma büyüteceğim üç çocukla dul bıraktığında henüz daha çok gençtim. Hayatlarında bir babanın rehberliğine şiddetle ihtiyaç duyan üç erkek çocuk. Onlara hem ana hem baba olmaya çalıştım. Bunda ne kadar zorlandığımı biliyorsun ama hiç şikâyet etmedim. Şu halime bir bak, kardeşim. Beni bir daha gördüğünde tanıyacak mısın, merak ediyorum. Hızla yaşlandım. Saçlarım artık ne parlak ne de siyah ve geceleri taradığımda öbek öbek dökülüyor. Ellerim zımpara kâğıdı gibi kuru ve pütür pütür oldu ve sık sık kendi kendime konuşuyorum, tıpkı hayaletlerle gevezelik eden yaşlı deli Eleftheria gibi, hatırlıyor musun?

Bir yılda iki oğlumu kaybettim ben, Hristos. Andreas'ın şu anda nerede olduğunu, tutsak mı özgür mü, ölü mü sağ mı olduğunu bilememek, canım Michalis'imin cansız bedenini bu eve getirdikleri günden daha az azap vermiyor bana. İkisi de gitti, yatakları soğuk ve boş. Üçüncü bir evladın daha kaybına dayanacak gücüm yok. Aklımı yitiririm.

Her gece acaba Kostas'ı Kıbrıs'ta, yanımda tutarak doğru şeyi mi yapıyorum diye soruyorum kendi kendime. Hem şu âna dek doğru şey olmuş bile olsa, daha ne kadar göz kulak olabilirim ki ona? Neredeyse yetişkin bir adam oldu artık. Bazen evden çıkıyor ve saatlerce geri dönmüyor. Onun iyi ve güvende olduğundan nasıl emin olabilirim?

Ada, genç adamlar için doğru yer değil artık. Sokaklarda kan var. Her gün. Dünkü kanı yıkamaya bile zaman yok. Ve benim bu oğlum da fazla duygusal. Yuvadan düşüp bir kedinin pençesinde ölüvermiş bir kuş yavrusu buluyor ve günlerce kimseyle konuşmuyor. Elinden gelse et yemeyi toptan bırakırdı, biliyor musun? On bir yaşındayken kuş turşularına ağlıyordu. Şayet geçen zamanın onu sertleştirdiğini düşünüyorsan, yanılıyorsun. Sıcak dalgasının olduğu gün, bahçede bir öbek ölü yarasa gördü ve mahvoldu. Ciddiyim, Hristos. Yıkıldı çocuk.

Hayatın zorluklarıyla –hele de adamızın zorluklarıyla– baş edecek yapıda olmadığından endişeleniyorum. Hayvanların çektiği acıyı bu kadar yoğun bir şekilde hisseden başka birini daha görmedim. Hemşehrilerinden çok ağaçlarla ve çalılarla ilgileniyor. Bir lütuf değil bu, eminim sen de katılırsın buna. Sadece bir lanet olabilir.

Ama dahası da var, hem de nasıl. Bir süredir bir kızla görüştüğünü biliyordum. Garip saatlerde dışarı sıvışıyor, gözlerinde dalgın bir bakış, yanaklarında bir kırmızılık, geri geliyordu. Başta o kadar dert etmiyordum doğrusu. Bir şey fark etmemiş gibi yapıyordum, bunun ona iyi geleceğini umarak. Âşık olur-

sa sokaklardan ve siyasetten uzak durur diye düşünmüştüm. Pallikaria'dan –o cesur ama sabırsız gençlerden– bıkmıştım. O nedenle bıraktım, ne olacaksa olsun. Bir şey bilmiyormuş gibi yaparak bu kızla görüşmesine izin verdim. Ta ki bu hafta komşunun birinden kızın kim olduğunu öğrenene kadar. Ve şimdi de ödüm kopuyor.

Kostas bir Türk'e âşık olmuş! Gizli gizli buluşuyorlarmış. İşler ne kadar ileri gitmiş, bilmiyorum ve soramam da. Bir Hıristiyan bir Müslüman'la evlenemez, Rabbimizin gözüne batar. Bu kızın akrabaları gerçeği her an öğrenebilirler ve o zaman kim bilir ne yaparlar oğluma? Veya bizim taraftan birinin kulağına gider ve o zaman neler olur? Yeterince çile çekmedik mi? Naifliğin alemi yok. Sen de ben de biliyoruz ki her iki toplumda da onları bu yaptıkları için cezalandırmaya hazır insanlar var. Şimdiki halde en hafif ceza dedikodu ve kara çalma olur. Bu utancı sonsuza dek taşırız. Ama benim en çok korktuğum bu değil. Ya daha kötü bir cezaya maruz kalırlarsa? Düşünmek bile istemiyorum. Kostas nasıl yapabilir bunu bana? Ve rahmetli abisine?

Doğru düzgün uyuyamıyorum artık. Kostas da öyle görünüyor. Her gece odasında bir aşağı bir yukarı volta attığını duyuyorum. Bu böyle devam edemez, onun başına korkunç bir şey geleceği korkusu yiyip bitiriyor beni. Soluk alamaz oldum.

İyice düşünüp taşındıktan sonra, Kostas'ı buradan göndermeye karar verdim –sana, Londra'ya. Bunun benim yüreğime neler yaptığını sana söylememe gerek yok, kardeşim. Sana bunu söylememe gerek yok.

Senden istediğim, onu kanatlarının altına alman. Yalvarırım yap bunu benim için. Babasız bir çocuk o, Hristos. Omzunda babacan bir el hissetmeye ihtiyacı var. Dayısının yardım ve tavsiyelerine ihtiyacı var. Aklı başına gelip de ne kadar aptalca ve pervasızca hareket ettiğini anlayana kadar Kıbrıs'tan da bu kızdan da uzak olmasını istiyorum onun.

Eğer razı olursan, güzel bir mazeret uydurur ve sadece bir haftalığına filan gideceğini söyleyebilirim ona. Ama senden onu orada daha uzun tutmanı istiyorum –en azından yazın sonuna kadar. Genç daha. Çok geçmeden unutur o kızı. Hem belki dükkânda sana yardım eder ve biraz iş öğrenir, ne dersin? Gün boyu keçiboynuzu ağaçlarının altında kuşları seyredip hayal kurmaktan daha hayırlı olacağı kesin onun için.

Genç Kostas'ı evine al, ailene dahil et, lütfen. Bunu benim için yapar mısın, kardeşim? Kalan tek oğluma göz kulak olur musun? Duama ne şekilde yanıt verirsen ver, Rab İsa Mesih'in lütfu, Tanrı'nın sevgisi ve Kutsal Ruh'un paydaşlığı şimdi ve her zaman seninle olsun.

Seni çok seven ablan,

Panagiota

Dolmalık Biberler

Londra, 2010'ların sonları

Ertesi sabah, Meryem mutfak masasının bir ucunda oturmuştu, önünde de baharatlarla karıştırılmış domates ve pişmiş pirinç dolu bir kâse ile bir öbek yıkanmış, içleri temizlenmiş ve sapları düzgünce kesilmiş dolmalık biber vardı. Ada'yı görünce yüzünde beliriveren gülümseme Ada'nın yüzündeki ifadeyi fark ettiği an silinip gitti.

"İyi misin?"

"İyiyim" dedi Ada başını kaldırmadan.

"Biliyor musun, Kıbrıs'ta bir keçimiz vardı. Güzel hayvandı. Annenle ben sürekli seviyorduk onu. Adını Karpuz koymuştuk karpuz yemeyi çok sevdiği için. Bir sabah babam Karpuz'u veterinere götürdü. Onu bir kamyonun arkasına bindirdi. Boğucu, tozlu bir yer. Yapacak başka işleri de olduğu için Karpuz'u bütün gün orada bağlı tutmuş. Keçi eve döndüğünde ne kadar stresliydi anlatamam. Donuk donuk bakıyordu gözleri." Meryem öne doğru eğilip gözlerini kıstı. "Kamyonla dolaşmaktan dönmüş Karpuz'a benziyorsun sen de şu an."

Ada homurtuyla gülme arası bir ses çıkardı. "İyiyim."

"Karpuz da öyle demişti."

Ağır ağır soluk alarak gözlerini devirdi Ada. Teyzesinin bu meraklı hali canını sıkabilirdi ama tuhaf da olsa sıkmamıştı. Bilakis, ona açılmak isteği geldi içinden. Kısa bir süre burada olacak bu kadınla sırlarını paylaşabilirdi belki de. Ona bir-iki şey anlatsa

bir şey olmazdı. Hem birisiyle konuşmaya, kafasının içinde dönüp duranlardan farklı bir ses duymaya da ihtiyacı vardı.

"Okulumu sevmiyorum. Artık oraya gitmek istemiyorum."

"Hay Allah" dedi Meryem. "Babanın bundan haberi var mı?"

"Söylemeye çalıştım ona ama pek iyi gitmedi."

Meryem kaşlarını kaldırdı.

"O kadar sarsılmış görünmene gerek yok, dünyanın sonu değil" dedi Ada. "Bütün eğitim hayatımı bırakıp bir yeraltı tarikatına katılıyor filan değilim. Sadece bu okulu sevmiyorum, hepsi bu."

"Bak canım, söyleyeceklerim seni kızdırabilir, biliyorum ama şunu hatırla, iyi tavsiye her zaman can sıkar, kötü tavsiyeyse asla sıkmaz. Yani eğer söyleyeceğim, seni kızdırırsa anla ki iyi bir tavsiyeymiş."

Ada gözlerini kıstı.

"Güzel, daha şimdiden kızmaya başladın, görüyorum" dedi Meryem. "Demek istediğim, sen daha gençsin ve gençler sabırsız olur. Okul bir bitse de hayat başlasa diye sabırsızlanıp dururlar. Ama ben sana bir sır vereyim: Hayat başladı bile! Hayat bu zaten. Can sıkıntısı, hüsran, bir şeylerden kurtulmaya çalışmak, daha iyi bir şeye özlem duymak. Başka bir okula gitmek bir şey değiştirmeyecek. O yüzden iyisi mi kal sen burada. Sorun ne? Diğer çocuklar rahatsız mı ediyorlar seni?"

Ada, parmaklarını meşgul etmek için masaya vuruyordu hafif hafif. "Şey... Ya, bütün sınıfın önünde berbat bir şey yaptım. Şimdi de geri gitmeye utanıyorum."

Meryem'in alnındaki çizgiler derinleşti. "Ne yaptın?"

"Çığlık attım... sesim çıkmaz olana kadar."

"Aa, öğretmenlerine asla sesini yükseltmemelisin ama, canım."

"Hayır, hayır. Öğretmene bağırmadım. Sanki herkese bağırıyordum –herkese ve *her şeye*."

"Öfkeli miydin?"

Ada'nın omuzları düştü biraz. "Mesele de o ya. Öfke olduğunu sanmıyorum. Belki de iyi değilimdir. Annemin vardı akıl sağlığı sorunları. Yani, evet, annemin hastalığı her neyse ondan olabilir bende de. Genetik herhalde."

Meryem soluğunu tuttu bir saniye ama Ada bunu fark etmemiş gibi görünüyordu.

"Babam ağaçların hatırlayabildiğini söyler –ve bazen genç ağaçlarda bir tür 'kayıtlı hafıza' oluyormuş, atalarının yaşadıkları travmaları biliyorlarmış yani. Babam bunun iyi bir şey olduğunu söyler, çünkü böylece fidanlar daha iyi intibak edebiliyorlarmış."

"Ben ağaçlardan pek anlamam" dedi Meryem bu fikri kafasında evirip çevirerek. "Ama senin yaşındaki kızlar böyle şeyleri kafalarına takmamalılar. Ağacı kurt, insanı dert yer."

"Termit mi demek istiyorsun?"

"Diyelim ki tarih çirkin, sana ne bundan?" dedi Meryem, umursamadan devam ederek. "Senin sorunun değil. Benim kuşağım işleri berbat etti. Senin neslin şanslı. Siz bir sabah uyanıp evinizin önünden geçen bir sınır bulmuyorsunuz veya babanız etnik ya da dini kimliği nedeniyle sokağın ortasında kurşunlanacak diye endişelenmeniz gerekmiyor. Ah keşke ben de senin yaşında olsaydım şimdi."

Ada gözlerini ellerinden ayırmadı.

"Bak, herkes gençliğinde asla tamir edemeyeceğini sandığı salakça şeyler yapar. Belki şu anda kendini yalnız hissediyorsun. Sınıf arkadaşlarının sana güldüklerini sanıyorsun ve belki gülmüşlerdir de gerçekten ama insan doğası bu. El elin nesine, gülerek gider yasına. Ama benim demek istediğim, sen daha güçlü çıkacaksın bundan. Bir gün geriye bakıp, ben niye kaygılanmıştım ki o konuda, diyeceksin."

Ada düşündü bunu ama tek kelimesine bile inanmadı. Belki geçmişte doğruydu bu ama günümüzün teknoloji dünyasında,

salakça hatalar –eğer buysa adları– bir kez internete düştüler mi sonsuza dek kalıyorlardı orada.

"Anlamıyorsun, manyak gibi çığlık attım, bir şey beni ele geçirmişti sanki" dedi Ada. "Öğretmen korktu, gözlerinde gördüm."

"Ne dedin sen... ele geçirmiş mi?"

"Evet, o kadar kötüydü ki gidip müdürle konuşmam gerekti. *Aile durumum* ile ilgili sorular sorup durdu bana. Annemin ölümüyle baş edemediğim için mi olmuştu? Yoksa babamla mı ilgiliydi? Bilmesi gereken bir şey var mıydı? Evde sorunlarım mı vardı? Ah Tanrım, o kadar çok kişisel soru sordu ki bana, üzerine atlayıp çenesini kapatmasını söylemek geldi içimden."

Meryem kaşlarını çatmış, bileziğiyle oynuyordu. Başını kaldırdığında gözlerinde bir ışıltı, yanaklarında bir pembelik vardı. "Şimdi anladım" dedi yepyeni bir ciddiyetle. "Sorunun ne olduğunu biliyorum sanırım."

İncir Ağacı

Meryem tuhaf bir tip, çelişkilerle dolu. Kendisi bunun farkında değilmiş gibi görünse de ağaçlardan yardım ister sürekli. Korktuğunda veya kendini yalnız hissettiğinde veyahut nazar çıkarmak istediğinde tahtaya vurur –biz ağaçların kutsal sayıldığı zamanlardan kalma kadim bir ritüeldir bu. Ne zaman yüksek sesle dile getirmeye cesaret edemediği bir arzusu olsa dallarımıza çaputlar, kurdeleler asar. Bir şey arıyorsa –ki bazen gömülü bir hazinedir bu, bazen de kaybettiği basit bir şey– eline arama çubuğu adını verdiği çatal biçimli bir dal alıp ortalıkta gezinir. Ben şahsen bir sakınca görmüyorum bu tip batıl inançlarda. Bazıları biz bitkiler için faydalı bile olabilir hatta. Cinleri kovalamak için saksılara sokuşturduğu paslı çiviler toprağı alkali hale getirir. Benzer şekilde, büyü bozmak için yaktığı ateşlerden arda kalan odun külünde bulunan potasyum besleyici olabilir. Ve kısmeti açılsın diye etrafa serpiştirdiği yumurta kabukları da zenginleştirici özelliği olan organik gübre sayılırlar. Nasıl hem bu eski ritüelleri sürdürmeye devam ediyor hem de bunların biz ağaçlara karşı duyulan derin bir hürmetten kaynaklandığını fark etmiyor, merak ediyorum doğrusu.

Trodos Dağları'nda, Marathasa Vadisi'nde yedi yüz yaşında bir meşe ağacı vardır. Rumlar, on altıncı yüzyılda Osmanlılardan kaçan bir grup köylünün nasıl bu ağacın altına saklanarak canlarını kıl payı kurtardıklarını anlatırlar.

Ve Ayios Georgios Alamanos'ta da bir *Ficus carica* vardır; Türkler bu ağacın ölmüş bir adamın bedeninden çıktığını söylerler –

adamın o akşam son yediği şey olan incirin midesinde kalan tohumlarından büyümüş ağaç. Adam, diğer iki kişiyle beraber bir mağaraya götürülüp dinamitle öldürülmüş.

Bunları dikkatle dinliyorum ve ağaçların, sırf varlıklarıyla, zıt taraflardaki insanlar için mazlumların kurtarıcısı ve çekilen çilelerin simgesi haline gelmesini hayret verici buluyorum.

Tarih boyunca çok insana korunak olmuşuzdur. Sadece ölümlü insanlar için değil, aynı zamanda tanrılar ve tanrıçalar için de bir sığınak. Dünyanın ana tanrıçası Gaia'nın, oğlunu Jüpiter'in yıldırımlarından kurtarmak için bir incir ağacına çevirmesinin bir nedeni var. Dünyanın çeşitli yerlerinde, lanetli olduğu düşünülen kadınlar, önce bir *Ficus carica* ile evlendirilirler ki sonrasında gerçekten sevdikleriyle dünya evine girebilsinler. Tüm bu gelenekleri tuhaf bulsam da nereden geldiklerini anlayabiliyorum. Batıl inançlar, bilinmeyen korkuların gölgeleridir.

Bu nedenle, Meryem bahçeye gelerek varlığıyla beni şaşırttığında, soğuğa ve fırtınaya aldırmadan bir aşağı bir yukarı yürümeye başladığında, onun Ada'ya yardım etmek için bir plan hazırlığı içinde olduğunu hissettim. Ve onun bir kez daha o sonsuz mit ve inanç birikimine başvuracağını anladım.

Aşkın Tanımı

Kıbrıs, Temmuz 1974

Küçülen Ay'ın ışığı avluya loş bir aydınlık veriyordu, bütün gün ağaç tepelerinde ıslık çalan ılık rüzgâr sonunda nefesini tüketmiş ve sessizliğe bürünmüştü, gece nazik ve serin geliyordu insana. Ferforje korkuluğun etrafını el dokuması bir kumaşın içinden geçen altın sırma gibi saran yaseminin kokusu havaya yayılıyor, yanmış metal ve barut kokularına karışıyordu.

Defne, evindeki avlunun uzak köşesinde tek başına oturuyordu, bu geç saatte hâlâ yatmamıştı. Şayet anne-babası pencereden dışarı bakacak olurlarsa onu göremesinler diye bir duvar kenarına sokulmuştu. Dizlerini göğsüne çekerek başını avucuna yaslamıştı. Diğer elinde tuttuğu mektubu birkaç kez okumuştu şu âna dek ama kelimeler hâlâ anlaşılmaz bir şekilde yüzüyordu gözlerinin önünde.

Bakışları ablasının büyük bir toprak saksıda yetiştirdiği domates fidanına takıldı. Geride kalan yıl boyunca müttefiki olmuştu bu bitki. Ne zaman gece vakti Kostas'la buluşmak için dışarı sıvışsa, balkonunun önündeki dut ağacından aşağıya gizlice iner sonra da aynı yoldan geri çıkar ve her iki yönde de bu saksıyı basamak olarak kullanırdı.

Mutlu İncir'deki patlamadan beri görmemişti Kostas'ı. Dışarı çıkıp dolaşmak neredeyse imkânsız hale gelmişti. Haberler her gün biraz daha kötüleşip ürkütücü hale geliyordu. Yunanistan'daki askeri cuntanın Kıbrıs Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios'u de-

virmek için plan yaptığına dair söylentiler artık katı birer gerçeğe dönüşmüştü. Önceki gün, Kıbrıs Ulusal Muhafızları ve EOKA-B, demokratik olarak seçilmiş Başpiskoposu devirmek için bir darbe başlatmışlardı. Lefkoşa'daki Cumhurbaşkanlığı Sarayı, cuntaya bağlı silahlı kuvvetler tarafından bombalanıp yakılmıştı. Atina'da, Başpiskoposun destekçileri ile askeri rejimin destekçileri arasında sokak kavgaları patlak vermişti. Devlet radyosu Makarios'un öldüğünü duyurdu. Ama tam insanlar onun yasını tutarken, Başpiskopos derme çatma bir radyo istasyonundan yayın yaptı: "Kıbrıslı Rumlar! Bu sesi tanıyorsunuz. Ben Makarios'um. Lideriniz olarak seçtiğiniz kişiyim. Ölmedim ben. Yaşıyorum." Mucizevi bir şekilde kaçmıştı ve kimse nerede olduğunu bilmiyordu.

Kaosun ortasında, toplumlararası şiddet alevlenmişti. Defne'nin anne-babası, temel ihtiyaçlar için bile olsa evden çıkmasını yasaklamışlardı ona. Sokaklar güvenli değildi. Türkler Türklerin, Rumlar Rumların yanında durmak zorundaydı. Defne de eve hapsolmuş halde, düşünerek, endişelenerek, Kostas'la konuşmanın bir yolunu bulmaya çalışarak geçiriyordu saatlerini.

Nihayet bugün, annesi bir mahalle toplantısına katılmak için evden ayrılıp babası da günlük ilaçlarını aldıktan sonra her zamanki gibi odasında uyuyakaldığında, ablasının bütün itirazlarına rağmen dışarı sıvıştı. Yusuf ve Yiorgos'u bulmak için Mutlu İncir'e kadar koştu. Neyse ki ikisi de oradaydı.

Bombalamanın olduğu geceden beri iki adam mekânı eski haline getirmek için çalışıp çabalamış ve hasarın çoğunu onarmayı başarmışlardı. Ön duvar ve kapı yeniden yapılmıştı, ancak şimdi, yeniden açılmaya hazır oldukları halde, adada devam eden huzursuzluk nedeniyle kapatmak zorunda kalmışlardı. Defne onları tavernanın önünde sandalye ve masaları üst üste yığarken ve mutfak gereçlerini sarıp sarmalayıp kasa ve kutulara koyarken buldu. Onu gördüklerinde gözlerini ışıldatan sıcak hisler, yerini hızla endişeye bıraktı.

"Defne! Ne y-y-yapıyorsun burada?" diye sordu Yusuf.

"Sizi bulduğuma çok sevindim! Gitmiş olmanızdan korkuyordum."

"Kapatıyoruz" dedi Yiorgos. "Personel istifa etti. Artık çalışmak istemiyorlar. Sen de bu şekilde dışarıda dolaşmamalısın. Tehlikeli. Duymadın mı? İngiliz aileler memleketlerine dönüyorlar. Bu sabah askerlerin eş ve çocuklarını taşıyan bir kiralık uçak kalktı. Yarın bir tane daha var."

Defne, İngiliz hanımların uçağa nasıl pastel renkli şapkaları, uyumlu elbiseleri ve tıka basa dolu bavullarıyla bindiklerine dair hikâyeler duymuştu. Rahatlamış görünüyorlardı. Ama birçoğu da ağlamaklıydı, çünkü çok sevmişlerdi ayrıldıkları adayı.

Yiorgos, "Batılılar böyle kaçıyorsa arkada bıraktıkları bizler çok fena boka batmışız demektir" dedi.

"Bizim taraftakilerin hepsi çok kaygılı" dedi Defne. "Ortalığın kan gölüne döneceğini söylüyorlar."

"Umudumuzu k-kaybetmeyelim, bunlar da geçer" dedi Yusuf.

"Ama seni gördüğümüze sevindik" dedi Yiorgos. "Sana vereceğimiz bir şey var. Kostas'tan bir mektup."

"Ah, iyi, demek gördünüz onu. Nasıl? İyi, değil mi? Çok şükür!" Zarfı Yiorgos'un elinden kapıp göğsüne bastırdı. Çabucak çantasını açtı. "Benim de ona vermenizi istediğim bir şey var. İşte, burada!"

Ne Yusuf ne de Yiorgos uzandı Defne'nin mektubuna.

Defne'nin karnına bir ağrı girdi ama o bunu yok saymaya çalıştı. "Çok uzun kalamam. Bunu Kostas'a verebilir misiniz?"

"Veremeyiz" dedi Yiorgos.

"Bir şey olmaz. Senin onun evine kadar yürümende bir tehlike yok ki. Lütfen, çok önemli bu. Ona acilen söylemem gereken bir şey var."

Yusuf ağırlığını bir ayağından diğerine geçirdi. "B-b-bilmiyor musun yani sen?"

"Neyi bilmiyor muyum?"

"Gitti o" dedi Yiorgos. "Kostas İngiltere'ye gitti. Biz annesinin zoruyla gittiğini düşünüyoruz; pek bir seçeneği yoktu. Sana ulaşmaya çalıştı. Buraya birkaç kez gelip seni sordu, son gelişinde de zarfı bıraktı. Ama seni sonunda bulduğunu sandık biz. Sana söyledi sandık."

Yerde, ayakkabısının yakınında bir karınca sürüsü çarptı Defne'nin gözüne, ölü bir böceği sürüklüyorlardı. Onları seyretti birkaç saniye, ne hissettiğini anlayamıyordu. Tam olarak acı değildi onu ele geçiren şey, o sonra gelecekti. Şok da değildi, gerçi o da çökecekti yakında üstüne. Onu o noktaya ve o âna kilitleyen dayanılmaz bir yerçekimi kuvvetinin etkisine girmiş gibiydi sanki.

Çenesini kaldırdı, odaklanmamış gözleriyle, küçük bir selam verdi başını eğerek. Tek kelime etmeden dönüp gitti. Yusuf arkasından seslendi. Defne yanıt vermedi.

Uzakta, çatılardan dumanlar çıkıyor; şehir yer yer yanıyordu. Nereye baksa birtakım adamlar görüyordu Defne –silah taşıyan, kum torbası dizen, ciddi ifadeli, botları tozla kaplanmış adamlar. Siviller, askerler, milisler. Adanın bütün kadınları nereye kaybolmuşlardı acaba?

Yönünü arka sokaklara doğru çevirip bu hengâmeden uzaklaştı ve bağlardan bahçelerden geçti. Yanında giden gölgesiyle beraber amaçsızca yürümeye devam etti. Gün sönüp akşama döndü, dünyanın renkleri soldu. Evine ulaştığında, ayak bilekleri ve kollarında böğürtlenlerin bıraktığı çizikler, hiç öğrenmediği bir dildeki yazılar gibi görünüyordu.

O zamandan beri sessiz ve içine kapanıktı, dudakları odaklanma gayretiyle bükük. Meryem'in yanında normal davranmak için elinden geleni yapıyordu, yoksa ablası soru sormaya başlardı. Acıyı ertelemenin o kadar da zor olmadığını keşfetmişti. Tıpkı Kostas'ın mektubunu okumayı akşamın daha geç bir zamanına ertelediği gibi.

Sevgilim Defne,

İngiltere'ye gitmeden önce seni göremediğime inanamıyorum. Bu mektubu o kadar çok kere yazmaya başladım, bıraktım ve tekrar başladım ki. Sana bu haberi kendim vermek istiyordum. Ama sana ulaşamadım.

Annem. Korkular içinde, hiçbir şeyi dinlemiyor. Başıma korkunç bir şey gelecek diye kaygılanıyor. Ağladı, ağladı ve Londra'ya gitmem için yalvardı bana. Ona "hayır" diyemedim. Ama bunu bir daha yapmasına asla izin vermeyeceğim. Annem hasta, biliyorsun. Sağlığı kötüye gidiyor. Babam öldüğünden beri hiç durmadan çalıştı bize bakmak için. Michalis'in ölümü paramparça etti onu ve şimdi Andreas da gittiği için güvenebileceği bir tek ben kaldım. Onu o şekilde görmeye dayanamıyordum. Onu daha fazla üzemezdim.

Sadece kısa bir süre için. Söz veriyorum. Londra'da dayımın yanında kalacağım. Seni düşünmediğim tek bir gün ve seni özlemediğim tek bir kalp atışı olmayacak. En fazla iki hafta sonra dönerim. Sana hediyeler getireceğim İngiltere'den!

Geçen akşamın benim için ne anlama geldiğini sana söyleme şansım bile olmadı. Tavernadan çıktığımızda... Ay, saçlarının kokusu, elimin içindeki elin, bütün o dehşetten sonra sadece birbirimize güvenebileceğimizi anlamamız.

O zamandan beri ne düşünüyorum, biliyor musun? Senin benim ülkem olduğunu düşünüyorum. Tuhaf bir şey mi bu söylediğim? Sensiz, bir evim yok benim bu dünyada; kesilmiş bir ağacım, kopmuş köklerim dört bir yanda; tek bir parmağınla devirebilirsin beni.

Yakında geri döneceğim, bunun bir daha olmasına izin vermeyeceğim. Ve belki de bir dahaki sefere, günün birinde, İngiltere'ye beraber gideriz, kim bilir?

Lütfen her gün düşün beni, göz açıp kapayana dek dönmüş olacağım.

Seni seviyorum. Kostas

Defne mektubu öyle sıkı tutuyordu ki kâğıdın kenarları buruş buruş olmuştu. Gözleri dolmaya başlayınca bakışları tekrar domates bitkisine kaydı. Kostas bir keresinde ona, uzun zaman önce, anavatanı olduğuna inanılan Peru'da domatese "göbek delikli erik şeyi" dendiğini anlatmıştı. Defne'nin hoşuna gitmişi bu tarif. Rastgele dizilmiş harflerden oluşmuş soyut isimler vermektense hayattaki her şeyin bu kadar ayrıntılı bir şekilde anlatılması gerektiğini düşünmüştü. Kuş, "şarkısı olan tüylü şey" olmalıydı. Veya araba, "tekerlekli ve kornalı metal şey". Ada ise, "her tarafı su olan yalnız şey". Peki ya aşk? Bu soruyu bugüne kadar farklı şekilde yanıtlayabilirdi belki ama artık aşkın "sonunda kalp kırıklığı olan aldatıcı şey" olarak adlandırılması gerektiğinden emindi.

Kostas gitmişti ve ona söyleme fırsatı bile bulamamıştı. Hiç bu kadar korkmamıştı yarından. Artık kendi başınaydı.

Yabancı

Londra, Temmuz-Ağustos 1974

Kostas Londra'ya vardığında dayısı ve onun İngiliz karısı tarafından karşılandı. Çift, önünde kare şeklinde bir bahçesi olan, ahşap çatkılı, tuğla bir evde oturuyordu. Pişmiş havuç ve kutusundan yeni çıkmış pişmemiş spagetti yemeye bayılan, Zeus adında, kahverengi-siyah-beyaz renkli, collie cinsi bir köpekleri vardı. Kostas'ın bu ülkedeki yiyeceklere alışması biraz zaman alacaktı. Ama onu asıl şaşırtan, havadaki değişim oldu. Çoğu zaman karanlık görünen, sadece ara sıra, vızıldayan düşük voltajlı bir ampul gibi yanıp sönerek hayat emaresi gösteren bu yeni gökyüzüne hiç hazır değildi.

İngiltere'ye temelli yerleşmiş olan dayısı, bulaşıcı bir kahkahası olan neşeli bir adamdı. Kostas'a sevecen davranıyordu ve genç bir delikanlının ne boş ne de hareketsiz durmaması gerektiğine dair güçlü bir inancın rehberliğinde, hemen dükkânda işe koşmuştu yeğenini. Kostas ürünleri raflara dizmeyi, stoktaki malları saymayı, kasayı kullanmayı ve envanter defterini tutmayı öğrendi orada. Zor işti ama Kostas aldırmıyordu. Koşturmaya alışıktı ve bu iş onu oyalıyor, Defne'den uzakta geçirdiği günleri biraz daha katlanılır kılıyordu.

Gelişinden bir hafta sonra, Kostas şoke edici haberleri duydu: Yunanistan'daki cunta tarafından desteklenen bir askeri güç Başpiskopos Makarios'u devirmişti; Makarios yanlılarıyla darbenin liderleri tarafından atanan fiili Cumhurbaşkanı Nikos Sampson

yanlıları arasında silahlı çatışma çıkmıştı. Kostas'la dayısı tüm gazeteleri didik didik okudular, "cesetlerin sokaklara saçıldığını ve ölülerin toplu mezarlara defnedildiklerini" okuduklarında şaşkınlıktan buz kesildiler. Geceleri neredeyse hiç uyuyamıyordu Kostas ve ne zaman azıcık sızsa rahatsız edici rüyalara dalıyordu.

Arkasından daha da akıl almaz olaylar geldi: Başpiskopos Makarios'un devrilmesinden beş gün sonra, ağır silahlarla donatılmış Türk birlikleri Girne'ye çıktı; 300 tank ve 40.000 askerle istikrarlı şekilde iç bölgelere doğru ilerlediler. Yollarının üstündeki Rum köylüler, her şeylerini arkada bırakarak güneye, güvenli yerlere kaçmak zorunda kaldılar. Kaos ve savaş girdabında, Atina'daki askeri rejim çöktü. Baf yakınlarında Türk ve Yunan savaş gemileri arasında çatışmalar olduğu bildiriliyordu. Ancak en kanlı çatışmalar başkent Lefkoşa ve çevresinde yaşanıyordu.

Korkudan ölen Kostas, en son haberleri almak için radyoya yapışıyor, bulabildiği her türlü bilgi parçasına ulaşmaya çalışıyordu. Sözcükler, ifşa ve izah ettikleri kadar gizleyip bulandırıyorlardı da meseleleri: Yunan kaynakları "işgal" diyordu; Türk kaynakları "barış harekâtı"; BM ise "müdahale". Haber bültenlerindeki tuhaf tuhaf kavramlar dikkatini çekip aklını meşgul ediyordu Kostas'ın. Yazılarda "savaş tutsakları", "etnik bölünme", "nüfus aktarımı" gibi şeylerden bahsediliyordu... Aynadaki yansıması kadar aşina olduğu bir yerden söz ettiklerine inanamıyordu Kostas. Artık tanıyamıyordu orayı.

Annesi, gönderdiği telaşlı mesajında, geri dönmemesini söylüyordu. Kilometrelerce uzunluktaki trafik sıkışıklarını aşarak, son anda Lefkoşa'dan çıkmayı başarmış, canını zor kurtarmıştı Panagiota. Yunan siviller arasındaki şok ve korku o kadar büyüktü ve ilerleyen ordu hakkında duydukları hikâyeler ve tanıklıklar o kadar korkunçtu ki, mahalledeki küçük bir kız kalp krizinden ölmüştü. Yanına hiçbir kişisel eşyasını alamayan Panagiota, güneydeki bazı akrabalarına sığınmıştı. Artık bir evleri yoktu. Artık

içinde beş keçiboynuzu ağacı olan bir bahçeleri yoktu. Kocasının öldüğü ve onu üç oğluyla yalnız bıraktığı günden beri bin bir zahmetle inşa edip sevgiyle baktığı her şey elinden alınmıştı.

Kostas'ın itirazlarına rağmen dayısı dönüş biletini iptal etti. Alevler içindeki bir adaya geri dönemezdi. Kontrol edemediği bir durumun içinde kendini kapana kısılmış halde bulan Kostas, Defne'ye ulaşmak için aklına gelen her yolu denedi –telgraf, telefon, mektuplar... Önceleri Yusuf ve Yiorgos'la konuşabiliyordu ama sonra, tuhaf bir şekilde onlara da ulaşamaz oldu.

Altı hafta boyunca Defne'den cevap gelmeyince, Kostas, postanede çalışan bir arkadaşı sayesinde Meryem'i önceden belirlenmiş bir saatte bir telefonun yakınına getirterek yakalamayı başardı. Meryem, alçak ve sıkıntılı bir sesle konuşarak adreslerinin değişmediğini, evlerine bir şey olmadığını doğruladı. Defne Kostas'ın mektuplarını alıyordu.

"O zaman niye geri yazmıyor?" diye sordu Kostas.

"Üzgünüm. Seninle görüşmek istediğini sanmıyorum artık."

"İnanmıyorum buna" dedi Kostas. "Kendisinden duyana kadar da inanmayacağım."

Hatta bir duraksama oldu. "Söylerim ona, Kostas."

Bir hafta sonra Defne'nin el yazısıyla yazılmış bir kartpostal geldi, onunla iletişime geçmeye çalışmaktan vazgeçmesini rica ediyordu.

Küçük bakkal dükkânına her türden müşteri gelirdi: fabrika işçileri, taksi şoförleri, güvenlik görevlileri. Bir de yakınlardaki bir okulda çalışan orta yaşlı bir öğretmen. Kostas'ın çevreye ve onun korunmasına olan ilgisini daha önceden fark eden ve şimdi de onun sıkıntısını ve yalnızlığını gören bu adam ona kitaplarını ödünç vermeye başladı. Defne'den hâlâ haber alamayan Kostas,

akşamları, günün yorgunluğundan ağrıyan uzuvlarıyla geç saatlere kadar oturur, gözlerini artık açık tutamaz hale gelene kadar yatakta kitap okurdu. Gündüzleri de ne zaman müşterilerden bir fırsatını bulsa kasanın arkasında oturur, dükkânda satılan doğa dergilerini incelerdi. Yalnızca ağaçlar hakkında düşünürken veya okurken biraz teselli buluyordu.

Bu dergilerden birinde meyve yarasaları hakkında bir yazıya rastladı; yarasaların nasıl ve neden giderek artan şekilde toplu halde öldüğünü açıklıyordu makale. Yazar, en fazla birkaç on yıl içinde dünyanın tehlikeli düzeyde bir ısınma yaşayacağını öngörüyordu. Arkasından, rastgele görünen ama aslında birbirine derinden bağlı olan toplu tür ölümleri gelecekti. Makale, yıkıcı ekolojik değişimin yavaşlatılmasında ormanların oynayabileceği olumlu role dikkat çekiyordu. Bunu okuduğunda Kostas'ın içinde bir şeyler değişti. O zamana kadar, bir insanın hayatını bitkileri incelemeye adayabileceğini bilmiyordu. Bunun yapabileceği bir şey olduğunu hissetti ve şayet bu yalnız bir hayat olacaksa ona da razıydı.

Defne'ye mektup göndermeye devam etti. Başlarda sadece Kıbrıs hakkında yazıp Defne'ye nasıl olduğuna dair endişeli sorular soruyor, bir yandan da cesaretlendirici, destekleyici sözler ve sevgi işaretleri iletmeye çalışıyordu. Ama azar azar Londra'dan da bahsetmeye başladı ona: mahalledeki etnik karışımdan, isle kararmış kamu binalarından, duvarlardaki grafitilerden, derli toplu küçük, teraslı evler ve bakımlı çitlerinden, duman altı olmuş barlardan ve kızartılmış yağlı kahvaltılardan, sokaklardaki silahsız polislerden, Kıbrıslı Rum berberlerden...

Artık ondan cevap beklemiyordu ama yine de yazmaya devam etti; sözlerini güneye doğru göndermeyi sürdürdü, tıpkı asla geri dönmeyeceğini bildiği binlerce göçmen kelebeği salıverir gibi.

İncir Ağacı

Artık hikâyemizde bu kadar ilerlediğinize göre, sizinle paylaşmam gereken bir şey daha var: Ben melankolik bir ağacım.

Kendimi bahçemizdeki diğer ağaçlarla karşılaştırmadan edemiyorum –alıç, İngiliz meşesi, üvez, çakal eriği– hepsi de İngiltere'nin özbeöz yerlileri. Melankoliye bunların tümünden daha yatkın olmamın sebebi göçmen bir bitki olmam ve tüm göçmenler gibi başka bir diyarın gölgesini yanımda taşımam mı acaba? Yoksa sadece gürültülü bir tavernada, insanların arasında büyüdüğüm için mi?

Mutlu İncir'deki müşteriler tartışmaktan nasıl da keyif alırlardı! İnsanların asla bıkmayacağı iki konu vardır, hele de birkaç tek devirmişlerse: aşk ve siyaset. Bu yüzden her ikisi hakkında da birçok hikâye ve skandal dinlemişimdir. Her gece, sağımdaki solumdaki bir sürü masada, her tür milletten müşteriler hararetli tartışmalara dalarlardı, sesleri her kadehle azıcık daha yükselir, aralarındaki hava giderek yoğunlaşırdı. Onları merakla dinledim hep ama sonuçta ben de kendi görüşlerimi oluşturdum.

Bu nedenle, size anlattıklarımı da kendi anlayışımın prizmasından anlatıyorum kuşkusuz. Hiçbir hikâye anlatıcısı tamamen objektif değildir. Ama ben her zaman her hikâyeyi çeşitli açılardan, değişen perspektiflerden, çelişen anlatımlardan kavramaya çalıştım. Gerçek, bir köksaptır –yanal sürgünleri olan bir yeraltı gövdesidir yani. Ona ulaşmak için derince kazmanız ve bir kez ortaya çıkarıldığında da ona saygı göstermeniz gerekir.

1970'lerin başında, Kıbrıs'taki incir ağaçlarına onları yavaş yavaş öldüren bir virüs musallat oldu. Belirtiler gözle görülür değildi başlarda. Gövdelerde çatlamalar, kanayan kanser lezyonları, yapraklarda benekli desenler yoktu. Yine de yolunda gitmeyen bir şeyler vardı. Meyveler olmadan dökülüyordu, tatları ekşiydi ve yaradan sızan irin gibi yapışkan bir şey sızdırıyorlardı.

O zamanlar fark ettiğim ve asla unutmadığım bir şey, uzak ve görünüşte yalnız olan ağaçların, birbirlerine yakın şekilde bir arada yaşayanlar kadar kötü etkilenmediğiydi. Bugün de fanatizmi –her türünü– viral bir hastalık olarak düşünürüm ben. Kapalı, homojen bir grubun parçası olduğunuzda, tehditkâr bir şekilde yaklaşarak ve kurgusu asla bitmeyen bir sarkaçlı saat gibi işleyerek, daha bir hızlı ele geçirir sizi fanatizm. En iyisi tüm toplu inançlardan ve kesinliklerden biraz uzak durmak diye kendime hatırlatırım her zaman.

O bitmez tükenmez yazın sonunda, 4.400 kişi ölmüştü, binlercesi de kayıptı. Kuzeyde yaşayan yaklaşık 160.000 Rum güneye, 50.000 civarında Türk de kuzeye taşındı. İnsanlar kendi ülkelerinde mülteci oldular. Aileler sevdiklerini kaybetmiş, evlerini, köylerini, kasabalarını terk etmiş; eski komşular ve iyi dostlar kendi yollarına gitmiş, hatta bazen birbirlerine ihanet etmişlerdi. Bunların hepsi tarih kitaplarında yazılmıştır mutlaka ama her iki taraf da kendi versiyonlarını anlatacaktır sadece. Asla kesişmeyen paralel çizgiler gibi hiç temas etmeden, birbirine ters düşen anlatılar.

Ancak, yıllar süren etnik şiddetle ve acımasız vahşet eylemleriyle boğuşan bu adada, tek acı çeken insanlar değildi. Biz ağaçlar da çektik –ve hayvanlar da zorluk ve acılar yaşadılar, yaşam alanları ortadan kalkarken. Hiç kimseye asla bir şey ifade etmedi bizim başımıza gelenler.

Benim için önemli ama ve bu hikâyeyi anlatabildiğim sürece, kendi ekosistemimdeki yaratıkları –kuşları, yarasaları, kelebekleri, balarılarını, karıncaları, sivrisinekleri ve fareleri– dahil edeceğim ben hikâyeme, çünkü öğrendiğim bir şey var: Nerede savaş ve sancılı bir ayrışma varsa, orada kazanan hiç kimse olmayacaktır –ne insan ne de başka bir türden.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Dallar

Deyimler

Londra, 2010'ların sonları

"Ee, bugünlerde tam olarak ne üzerinde çalışıyorsun?" diye sordu Meryem, Kostas'ın elinde notlarını tutarak evin içinde dolaşmasını izlerken.

"Ah, bir makale sunacak" diye daldı lafa Ada. "Babam Brezilya'ya davet edildi –Dünya Zirvesi'ne. Benim de onunla gitmemi istiyor."

"Araştırmamızı ilk kez paylaşacağım" dedi Kostas. "Ama beni neyin daha fazla gerdiğini bilmiyorum –bilim camiasının yargısı mı yoksa kızımın ne düşündüğü mü!"

Ada gülümsedi. "Geçen yıl Avustralya'da okaliptüs ağaçları üzerinde çalışıyordu. Farklı ağaçların sıcak hava dalgalarına ve orman yangınlarına nasıl tepki verdiğini araştırıyorlar. Bazı türlerin neden diğerlerinden daha kolay hayatta kalabildiğini anlamaya çalışıyorlar."

Babasının, annesinin komada olduğu haberini alınca nasıl seyahatini kısa keserek ilk uçakla Londra'ya döndüğü hakkında hiçbir şey söylemedi.

"Ay, ne kadar heyecan verici birlikte seyahat edecek olmanız" dedi Meryem. "Git, git, yaz o zaman, bitir sen işini Kostas. Bizi dert etme."

Gülümseyerek onlara iyi geceler diledi Kostas.

Koridorda uzaklaşan ayak seslerini dinlediler ve onun kapısını kapattığını duyar duymaz teyzesine döndü Ada. "Ben de odama gidiyorum."

"Bekle, sana söylemem gereken önemli bir şey var. Sanırım geçen gün neden çığlık attığını biliyorum."

"Öyle mi?"

"Evet, bu konuyu düşündüm. Sende bir sorun olduğunu söylemiştin ya –ve annen de aynıymış hani. Akıl sağlığı sorunları, senin deyiminle. Bunu duyduğuma üzüldüm, çünkü doğru olmadığını biliyorum. Sende bir sorun yok. Pırıl pırıl bir genç kızsın sen."

"O halde olanı nasıl açıklıyorsun?"

Meryem koridora doğru bir bakış attı ve sesini gizli bir fısıltı seviyesine indirdi. "Cinler."

"Neler?"

"Dinle, bak, Kıbrıs'ta annem her zaman derdi ki 'yaklaşan bir toz fırtınası gördün mü hemen saklan, çünkü cinlerin düğün vaktidir!'"

"Neden bahsettiğin hakkında en ufak bir fikrim yok."

"Sabır, açıklayacağım. Şimdi, bu cinlerde hiç utanma, namus filan yoktur. Ne erkeğinde ne dişisinde. Dişi bir cinin kırk taneye kadar kocası olabilir. Bunun ne demek olduğunu biliyor musun?"

"Hımm, hareketli bir seks hayatı?"

"Çok fazla düğün demek! Ama bunları ne zaman yapacaklar, esas soru bu, değil mi? Bir fırtınanın çıkmasını beklemek zorundalar. Bir toz fırtınasının –veya bir kar fırtınasının. Sürülerce cin olmalı dışarıda şimdi, Londra sokaklarında."

"Tamam, artık korkutuyorsun beni."

"Aptallık etme, korkacak bir şey yok. Tek söylediğim, cinlerin bu anı beklediği. Dışarıdalar –dans ediyor, içki içiyor, eğleniyorlar. İstedikleri son şey insanların ayak altında dolaşmasıdır. Gerçi teknik olarak onlar bizim ayaklarımızın altındalar. Her neyse, yanlışlıkla bir cinin üzerine basarsan sana garip şeyler yaptırabilirler. İnsanlar nöbet geçirirler, anlamsız anlamsız konuşurlar veya durup dururken çığlık atarlar."

"Bana bir şeyler tarafından ele geçirilmiş olabileceğimi mi söylemeye çalışıyorsun? Ben onu söylediğimde tamamen *metaforik* olarak konuşuyordum çünkü. Her şeyi sözlük anlamıyla anlama. Ciddi değildi."

"Ama ben her zaman ciddiye alırım cinleri" dedi Meryem, sanki her bir kelimeyi tartıyormuş gibi yavaş yavaş konuşarak. "Kur'an'da söz edilir cinlerden. Bizim kültürümüzde, görünmez yaratıkların varlığına inanırız biz."

"Evet, babamın bilim adamı, annemin de akademisyen ve sanatçı olduğunu sana hatırlatmam gerek. Biz bu evde böyle şeylere inanmayız. Belki fark etmedin ama, dindar insanlar değiliz."

"Onu biliyorum yahu" dedi Meryem, sinir olmuş gibiydi sesi. "Ama bu sözünü ettiğim şey kadim bilgelik. Kültürümüzün bir parçası. Senin kültürünün. DNA'nda var."

"Harika" diye mırıldandı Ada.

"Hiç endişe etme. Tanrı alçak dalları iyi uçamayan kuşlar için yaratmıştır."

"Yani?"

"Yani bir çaresi var. Biraz sorup soruşturdum. Bir-iki telefon konuşması yaptım ve gerçekten çok iyi bir şifacı buldum. Onu şöyle kısacık bir ziyaret etsek bir zarar olmaz."

"Üfürükçü mü yoksa?" dedi Ada. "Vay canına! Londra'da üfürükçü mü varmış? Şaka yapıyorsun, değil mi?"

"Şaka değil. Gidip bir bakacağız, artık hava da düzelmeye başladığına göre mükemmel zamanlama olacak. Sadece randevu onayı bekliyorum. Ve beğenmezsek de hemen çıkarız. Öküz altında buzağı arayacak değiliz."

Ada bir nefes aldı, sonra yavaşça bıraktı.

"Bak, herkesin başına gelebilir bunlar. Kişisel alma" diye devam etti Meryem. "Gençken ben de bir şifacıyı ziyaret etmek zorunda kalmıştım."

"Ne zaman mesela?"

"Evlendiğim zaman mesela."

"Çünkü kocan iyi bir adam değilmiş de ondan. Onun götün teki olduğundan şüphelenmeye başlıyorum."

"Götün teki" diye tekrarladı Meryem, kelimenin tadını dilinin ucunda hissederek. "Ben hiç küfretmem."

"Etsen iyi olur. İyi geliyor insana."

"İyi bir adam değildi, haklısın. Ama üfürükçü ziyaretinin de bir zararı olmadı. İyi bile gelmiş olabilir hatta bana. Dinle bak, ciğerimin köşesi..." Meryem, sanki kaybettiğini ancak şimdi hatırladığı bir şeyi arar gibi gözleriyle taradı odayı. "Şu şey neydi... tedavinin işe yaradığına inandığı için kendini iyi hissetmeye başlıyor ya hani insan?"

"Plasebo etkisi mi?"

"Hah! Eğer şifacının faydası olacağına inanırsan olur. Ama harekete geçmeliyiz. Lafla peynir gemisi yürümez."

"Bunlar gerçek atasözleri mi, yoksa sen mi uyduruyorsun?"

"Hepsi gerçek" dedi Meryem kollarını kavuşturarak. "Ee, ne diyorsun? Gider miyiz şu cinci hocaya?"

"Cinci hoca!" Ada kulak memesini çekiştirerek düşündü bunu. "Bu saçmalığa sadece bir şartla razı olabilirim. Annemle babamınkinin çocukluk aşkı olduğunu söylemiştin. Ayrıldılar, her şey bitti ama tekrar karşılaştılar dedin, yıllar sonra."

"Evet, doğru."

"Nasıl olduğunu anlat bana. Nasıl yeniden başladı her şey?"

"Haa, Kostas geri geldi." Meryem iç geçirdi. "Bir sabah uyandık ve duyduk ki Kostas Kazantzakis Lefkoşa'da. Ben Defne'nin o defteri kapatmış olduğunu sanıyordum. Yeterince acı çekmemiş miydi zaten? Artık ondan bahsetmiyordu bile. Kocaman kadındı. Ama ne derler bilirsin, ayının kırk türküsü var, kırkı da ahlat üstüne."

"Yani?"

"Yani, hiç unutmamış meğer onu. Benim de içime bir kurt düştü ve onu Kostas'tan uzak tutmaya çalıştım –ateşle barut bir

araya gelmemeliydi çünkü– ama başarısız oldum. Tedirgin olmakta haklı olduğum ortaya çıktı, çünkü birbirlerini yeniden görür görmez sanki aradan onca yıl geçmemiş gibi oldu. Sanki yeniden çocuk oldular. Defne'ye dedim ki, ona neden ikinci bir şans veriyorsun? Gülü seven dikenine katlanır, bilmez misin? Ama yine dinlemedi beni."

Dikenler

Kıbrıs, 2000'lerin başları

Kostas Kazantzakis Kuzey Kıbrıs'a feribotla geldi, çünkü canı uçağa binmek istememişti. Sekiz saatlik yolculuğun özel bir zahmeti olmasa da yönünü kaybetmiş hissediyordu kendini ve midesi bulanıyordu. Deniz tutmasıdır diye tahmin etti. Ama onunla hiç alakası olmayabilirdi de. Belki de bedeni, zihninin henüz kavrayamadığı şekillerde tepki veriyordu. Yirmi beş yıldan fazla bir süre sonra, doğduğu yere dönüyordu ilk kez.

Üzerinde kahverengi fitilli kadife pantolon, keten bir gömlek ve lacivert spor ceket vardı ve koyu renk, dalgalı saçları rüzgârda dağılmıştı; gözleri dikkatle limanı tarıyordu. Yolcuların akışına ayak uydurarak rıhtımı geçti ve feribot rampasından aşağı yürüdü. Tırabzanı o kadar sıkı kavrıyordu ki parmak eklemleri bembeyaz olmuştu. Geçen her saniyeyle birlikte huzursuzluğu biraz daha artıyordu. Acımasız ikindi güneşinin altında, gözlerini kısarak etrafına bakındı; Türkçe tabelaları anlayamıyordu. Kalabalıktan kurtulmaya çalıştı ama olmadı. Ne yana dönse, bebek arabalarını iten veya sıcağa rağmen sımsıkı giydirilmiş bebekleri kucaklarında taşıyan çocuklu aileler vardı. Sanki ayaklarının altında sağlam bir zemin değil de yalnızca hava varmış gibi, akıntıya kapılarak takip etti onları.

Pasaport kontrolü, beklediğinden hızlı ilerleyerek sorunsuz şekilde geçti. Genç Türk memur onu küçük bir baş hareketiyle selamlamış, yüzüne dikkatli ama nezaketsiz olmayan gözlerle bak-

mıştı. Herhangi bir kişisel soru sormaması Kostas'ı şaşırtmıştı. Nasıl karşılanacağına dair olası senaryoları kafasında oynatıp durmuş ve bir yanı, elindeki İngiliz pasaportuna rağmen onu adanın Türk tarafına almayacaklarından korkmuştu son âna kadar.

Onu karşılamaya kimse gelmedi, birilerinin geleceğini ummaması için bir neden de yoktu zaten. Kıyafetten çok ekipmanla dolu bavulunu sürükleyerek şehrin hareketli sokaklarına sızdı. Taksi durağındaki ilk sürücünün görünüşünden hoşlanmadığı için bir satıcının tezgâhındaki mallarla ilgileniyormuş gibi yaparak oyalandı. *Komboloi*, Türkçe adıyla tespih. Kırmızı mercan, yeşil zümrüt, siyah oniks. Sırf oyalanacak bir şey olsun diye bir tane akik cep tespihi satın almaktan kendini alamadı.

Bir sonraki taksinin sürücüsü fena görünmüyordu; yine de kazık yeme kaygısıyla pazarlık etti Kostas. Azıcık Türkçe konuşabildiğini söylemedi adama. Çocukluğunda öğrendiği sözcükler, sağı solu kırılmış, güve yenikli oyuncaklar gibiydi; onları kullanıma sokmaya hamle etmeden önce tozlarını almak, işe yarayıp yaramadıklarını kontrol etmek istiyordu.

Sessizlik içinde yarım saat yol aldıktan sonra, yolun iki tarafındaki yeni yapılmış evleri geçerek Lefkoşa'ya yaklaştılar. Her yer inşaattı. Kostas aydınlık, güneşli coğrafyayı inceledi. Çam, servi, zeytin ve keçiboynuzu ağaçlarının arasına güneşte kavrulmuş ve renksiz, kurak toprak parçaları serpiştirilmişti. Narenciye bahçeleri, şık villa ve apartmanlara yer açmak için kesilmişti. Adanın bu kısmının onun hatırladığı yemyeşil cennet olmadığını görmek üzdü Kostas'ı. Kıbrıs, Antik Çağ'da "yeşil ada" olarak bilinirdi ve sık, gizemli ormanlarıyla ünlüydü. Ağaçların yokluğu, geçmişin korkunç hatalarına karşı güçlü bir sitemdi sanki.

Sürücü, onun için sakıncası olup olmadığını sormadan radyoyu açtı. Hoparlörlerden Türkçe pop müzik dökülmeye başladı. Kostas bir nefes verdi. Neşeli melodi vücudundaki yara izleri kadar tanıdık gelse de sözler bir muammaydı onun için. Yine de

konuyu hayal etmek zor değildi –dünyanın bu kısmında tüm şarkılar ya aşk ya da kalp kırıklığı hakkındaydı.

"Buraya ilk gelişiniz mi?" diye sordu sürücü İngilizce olarak; dikiz aynasından Kostas'a bakıyordu.

Kostas tereddüt etti ama sadece bir an için. "Evet ve hayır."

"Evet? Hayır?"

"Eskiden..." Bir sıcaklık dalgası yükseldi göğsünde. Rum komşularının hiçbiri buralarda yaşamıyordu artık, bildiği evler yabancılara aitti şimdi. "Adanın bu kısmında doğup büyüdüm ben" dedi.

"Rum musunuz?"

"Evet, Rum'um."

Sürücü başını yana eğdi. Kostas adamın gözlerinde sert bir parıltı gördüğünü sandı bir an. Olası bir gerginliği kırmak için öne eğilerek konuyu değiştirdi. "Ee? Turizm sezonu başladı mı bari?"

Sıkılmış bir yumruğun açılması gibi, yavaş ve ihtiyatlı bir gülümseme belirdi sürücünün yüzünde. "Başladı başlamasına da sen turist değilsin ki kardeşim. Sen buralısın."

Ve o basit *kardeşim* kelimesi havada asılı kaldı aralarında; çok beklenmedik ama insana bir o kadar da güven veren o kelime. Başka bir şey söylemedi Kostas; sürücü de öyle. Her ikisi de bilmeleri gereken her şeyi duymuştu sanki.

Hotel Afrodit, begonvillerin parlak mor-pembe kollarıyla sımsıkı kucakladığı, beyaz badanalı, iki katlı bir binaydı. Resepsiyon masasının arkasında geniş omuzlu ve al yanaklı bir kadın duruyordu, başörtüsünü geleneksel Müslüman tarzında, gevşek bir şekilde bağlamıştı. Solunda, bir adam –büyük ihtimal kocası– hasır bir koltuğa yayılmış, çayını yudumluyordu. Adamın arka-

sındaki duvar, çeşitli ebatlarda Türk bayrakları, birtakım Arapça dualar, nazar boncukları, makrome bitki saksıları ve memnun müşteriler tarafından dünyanın farklı yerlerinden gönderilmiş kartpostallar gibi karmakarışık eşyalarla doluydu. Koca sözde mekânın sahibi olsa da her şeyi yönetenin karısı olduğunu ilk bakışta hissetti Kostas.

"İyi günler." Onu beklediklerini anladı.

"Bay Kazantzakis, değil mi? Hoş geldiniz!" diye cıvıldadı kadın, gülümseyince yuvarlak yanakları gamzelendi. "Yolculuk iyi geçti mi?"

"Fena değil."

"Kıbrıs'ı ziyaret etmek için harika bir zaman. Sizi hangi rüzgâr attı buraya?"

Bu soruyu bekliyordu ve cevabı da hazırdı ama yine de durakladı. "İş" dedi dümdüz bir sesle.

"Evet, siz bilim adamı." Son sözcüğü uzatmıştı, İngilizcesi bayağı aksanlıydı. "Telefonda ağaçlar konusunda çalıştığınızı söylemiştiniz, tüm odalarımıza ağaç adları verdiğimizi biliyor muydunuz?"

Kadın, Kostas'a oda anahtarını uzattı bir zarf içinde. Kostas, bir an üzerinde yazan isme bakmaya cesaret edemedi, ya Mutlu İncir'se diye. Gözleri kelimelerin üstünden hızlıca geçerken ensesindeki tüyler diken diken oldu. "Altın Meşe" idi odasının adı.

"Ne güzel" dedi gülümseyerek; anıları kontrol altında tutmakta zorlanıyordu.

Üst katta, odası geniş ve ışık doluydu. Kostas kendini yatağa attı, ne kadar yorgun olduğunu ancak şimdi fark ediyordu. Yumuşak örtüler sıcak, hoş kokulu sularla dolu bir küvet gibi içeri davet ediyordu onu, ancak Kostas kendine rahatlama izni vermedi. Hızlı bir duş aldı ve üzerine bir tişörtle kot pantolon geçirdi. Odayı boydan boya geçip balkona açılan ikili kapıyı açtı. Tepede, bir kartal –Zeus'un hayvan yoldaşı– bulutsuz bir gökyüzünde

süzülerek bir sonraki avının peşinde batıya doğru ilerledi. Dışarı çıkar çıkmaz, uzun zamandır unutulmuş bir koku geldi burnuna esintiyle. Yasemin, çam, güneşte kızmış taşlar. Hafızasının labirentinde bir yerlere gömmüş olduğunu sandığı bir koku. Ne tuhaf bir yerdi insanın zihni hem memleketti hem sürgün yeri. Geçmişin somut parçalarını blok blok silebilirken, koku kadar yakalaması zor, soyut bir şeyi nasıl elinde tutabiliyordu?

Defne'yi bulmak zorundaydı. Hem de bu öğleden sonra. Bakarsın yarın cesaretini kaybeder ve bu işi bir-iki gün ertelerdi, sonra da kendini çok meşgul etmek için ne gerekiyorsa yapar, hatta o kadar meşgul ederdi ki bütün haftanın nasıl geçtiğini bile anlayamadan yeniden bavul toplama zamanı gelip çatabilirdi. Oysa şu anda, feribottan yeni inmiş haliyle ve hâlâ onu İngiltere'den kaldırıp buralara kadar getiren özlem dalgasının etkisi altındayken, Defne'yi görecek güce sahip olduğundan emindi.

Bunca zamandır, onun hakkında bilgi parçacıkları toplamaya devam etmişti. Arkeolog olduğunu ve bu alanda isim yaptığını biliyordu. Hiç evlenmediğini ve çocuğu olmadığını biliyordu. Akademik konferans ve seminerlerde konuşmak için Londra'ya geldiğinde, oradaki Kıbrıs Türk dükkânlarında satılan gazetelerde fotoğraflarını görmüştü. Ama bunlardan herhangi biri ne kadar bilgi verebilirdi ki onun bugünkü yaşamının detayları hakkında? Birbirlerini son görüşlerinin üzerinden inanılmaz uzun bir zaman geçmişti. İnsan o kadar büyük bir boşluğu, topladığı birkaç önemsiz bilgiyle dolduramazdı ama işte Kostas'ın elinde de bir tek onlar vardı.

Telefon numarasını bilmiyordu ve çalıştığı üniversiteyi de aramak istemiyordu. Eski zamanlardan kalma ortak arkadaşları dünyanın farklı köşelerine dağılmışlardı, onların bir faydası olamazdı. Ama Londra'dan ayrılmadan önce bir bağlantı bulabilmişti Kostas ve bu da fena bir başlangıç noktası sayılmazdı.

Birleşmiş Milletler Çevre Programı tarafından başlatılan çeşit-

li projelerde birlikte çalıştığı, David adlı bir meslektaşı vardı. İkisi de kendi yollarına gitseler de iletişimi koparmamışlardı. Yarım düzine dil bilen, alkole meyli ve karakteristik kızıl-sarı sakalları olan şen bir adamdı David ve son on aydır Kıbrıs'ta yaşıyordu. Kostas, adaya gitmeye karar verdiğinde, onun kendisini Defne'ye götürecek köprü olabileceğini umarak ve köprülerin ancak biz onları geçmeye hazır olduğumuzda hayatımıza girdiğini bilerek David'i aramıştı.

Aşktan Geriye Kalanlar

Kıbrıs, 2000'lerin başları

Kostas, buluşmayı kararlaştırdıkları kitapçıya geldi ve saatine baktı. Daha birkaç dakikası vardı, o da bazıları İngilizce olan kitaplara göz attı. Dükkânın bir bölümünde, çocukluk yıllarından ve hatta daha öncesinden kalma pulların dizildiği raflar buldu. Binlerce pulun içinde, 1975'te çıkmış bir tanesi adanın birbirinden metal bir zincirle ayrılmış iki zıt renge bölündüğünü gösteriyordu. Dört santimetre kare kâğıda ne çok sembolizm sığdırılmıştı.

Yan taraftaki hediyelik eşya dükkânından bir ammonit satın aldı; kendi sırlarının etrafına dolanmış çok eski bir deniz kabuğuydu bu. Kabuğun ağırlığını avucunda hissederek biraz etrafta dolaştı. Bir kavak ağacında bir kuş gördü; göğsünde sarı lekeler olan bir karabaşlı kirazkuşu. Bir ötücü kuş. Bu küçük yaratık her yıl İran'ın meralarından ve Avrupa'nın vadilerinden kalkıp Hindistan kıyılarına ve daha da doğuya göç eder, birçok insanın havsalasının almayacağı mesafeleri kat ederdi.

Kirazkuşu dal boyunca ileri geri sıçradı ve sonra durdu. Kısacık bir an için birbirlerine baktılar biriken sessizliğin içinde. Kostas, kuşun onda ne gördüğünü merak etti –düşman mı, dost mu yoksa başka bir şey mi görüyordu acaba? Kendisinin gördüğü şeyse, kırılganlık ve dayanıklılığın büyüleyici bir birleşimiydi.

Yaklaşan ayak sesleri onu dalıp gittiği hülyalardan çekip çıkardı. Kuş da telaşlanıp havalandı. Başını çeviren Kostas, aceleyle ona doğru gelen, uzun boylu, iri yapılı birini gördü.

"Kostas Kazantzakis, işte buradasın! Senin o dağınık saçlarını bir mil öteden tanırım" dedi David, çok belirgin bir İngiliz aksanıyla.

Kostas güneşe karşı elini gözlerine siper ederek öne doğru bir adım attı. "Merhaba David, geldiğin için teşekkürler."

Kostas'ın kendisine uzattığı eli tutarken yüzüne bir gülümseme yayıldı David'in. "Arayıp geleceğini söylediğinde şaşırdığımı itiraf etmeliyim. Benim hatırladığım, Kıbrıs'a dönmeyi istemiyordun sen. Ama geldin bile! Nedir –iş mi yoksa memleket özlemi mi?"

"Her ikisi de" diye yanıtladı Kostas. "Biraz arazi çalışması... Eski şehrimi, bazı eski arkadaşlarımı filan da görmek istedim..."

"Evet, söylemiştin onu. Telefonda dediğim gibi, Defne'yi iyi tanırım. Gel, götüreyim seni ona. Beş dakikalık yol. Defne ve ekibi sabahın erken saatlerinden beri oradalar. Yolda anlatırım sana."

Defne'nin adı geçince, soğuk bir panik duygusunun göğsünü sardığını hissetti Kostas. Tekerlek izleriyle dolu patikada nereye bastıklarına dikkat ederek yürümeye başladılar; kuzeydoğu yönünde ilerlerken sıcak rüzgâr yüzlerini kavuruyordu.

"Söylesene, tam olarak ne yapıyorlar, Defne'yle ekibi?"

"KŞK'yla çalışıyorlar" dedi David. "Kayıp Şahıslar Komitesi'yle. Oldukça ağır bir mevzu. İnsan etkileniyor bir süre sonra. Türklerle Rumlar birlikte çalışıyorlar –nasıl olduysa. Fikir 1980'lerin başında ortaya çıkmış, ancak uzun süre hiçbir şey yapılamamış çünkü iki taraf sayılar konusunda anlaşamamış."

"Sayılar mı?"

"Olaylar sırasında ortadan kaybolanların sayıları" dedi David, hafifçe nefes nefese. "Sonunda, 2.002 kurbanlık nihai bir liste oluşturmayı başarmışlar. Gerçek sayı elbette çok daha fazla ama bunu kimse duymak istemiyor. Her neyse, en azından bir başlangıç. BM de ortak projeye, ben bu yüzden buradayım ama asıl işi Kıbrıslılar yapıyor. Ay sonuna kadar buralarda olacağım, sonra

Cenevre'ye uçuyorum. Senin Defne'yle arkadaşlarıysa kazmaya devam edecekler."

"Ekip üyeleri çoğunlukla arkeolog mu?"

"Yalnızca birkaçı. Çeşitli mesleklerden geliyorlar hepsi: antropologlar, tarihçiler, genetikçiler, adli tıp uzmanları... Grupları oluşturan ve onaylayan BM. Her biri kendine özgü çeşitli nedenlerle bize bir şeyler anlatan birtakım isimsiz muhbirleri dayanak alıp farklı noktalar üzerinde çalışıyoruz. Sonra kazmaya başlıyoruz. İnsan buranın küçük bir ada olduğunu düşünüyor ama kayıp birini aradığında en küçücük yer bile inanılmaz büyük hale geliyor."

"Peki ya yerel halk? Onlar destekliyor mu projeyi?"

"Karışık tepkiler aldık şu âna dek. Her iki taraftan da yardım etmeye istekli birçok genç gönüllümüz var, bu da insanlık adına umut veriyor. Gençler akıllılar. Barış istiyorlar. Ve yaşlılar da bu konu bir şekilde kapansın istiyorlar. Sorun çıkaranlar ortadakiler."

"Bizim kuşak yani" dedi Kostas.

"Aynen öyle. Yaptığımız işe iyi gözle bakmayan küçük ama sesi çok çıkan bir azınlık var –ya eski husumetlerin yeniden depreşmesinden korkuyorlar ya da kendileri o husumetleri hâlâ içlerinde taşıyorlar. Bazı KŞK üyeleri tehdit edildi."

Ormanda bir açıklığa yaklaşıyorlardı şimdi. Kostas uzaktan gelen birtakım kısık insan sesleriyle toprağa saplanan kazma ve küreklerin çıkardığı kazıma, sürtme seslerini duyabiliyordu.

"Çete burada" dedi David elini sallayarak.

Kostas, kadın ve erkeklerden oluşan yaklaşık bir düzine insanın, başlarında hasır şapkalar ve bandanalarla güneşin altında harıl harıl çalıştığını gördü. Çoğunun yüzlerinin yarısı kumaş maskelerle örtülmüştü. Büyük siyah brandalar yerlere gerilmiş ve sallanan hamaklar gibi ağaçların arasına asılmıştı.

Kostas, kalp atışları hızlanarak grubu taradı ama Defne'yi seçemedi aralarında. İşlerin sarpa sarabileceği çeşitli şekilleri düşü-

nerek o kadar çok kez hayal etmişti ki bu anı, şimdi içinde olmak neredeyse felç ediyordu onu. Onu gördüğünde nasıl tepki verecekti Defne? Dönüp uzaklaşır mıydı acaba?

"Hey, millet!" diye seslendi David. "Gelip arkadaşım Kostas'a merhaba deyin."

Ekip üyeleri birer birer yaptıkları işleri bırakıp onlara doğru geldiler, adımları sakin ve acelesizdi. Eldiven ve maskelerini çıkarıp defter ve aletlerini bir kenara bırakarak Kostas'a hoş geldin dediler.

Kostas herkesi sıcak bir şekilde selamladı, ancak Defne'nin nerede olabileceğini görmek için çaktırmadan etrafa bakınmadan da edemiyordu. Derken onu bir ağaç dalına tüneyip bacaklarını da aşağı sarkıtmış şekilde otururken gördü; yüzünde okunması imkânsız bir ifade, yukarıdan onu izliyordu sessizce. Kostas, onun yanındaki dalların arasında bir örümcek ağı olduğunu fark etti ve kısacık bir an için, Defne'yle aralarındaki bağdan geriye kalanlar gibi incecik ve kırılgan olan o gümüşi ipliklerle Defne zihninde birleştiler.

"Hah, bunu hep yapıyor" dedi David, Kostas'ın nereye baktığını fark edince. "Defne orada öyle kuş gibi oturmaya bayılıyor, ağaç tepesinde olunca daha iyi konsantre oluyormuş. Raporlarımızı orada yazıyor hep." David sesini yükseltti. "Gelsene aşağıya!"

Gülümseyerek aşağıya atladı Defne ve onlara doğru yürüdü. Dalgalı siyah saçları omuzlarıma dökülüyordu. Koyu bej rengi bir pantolon ve gevşekçe düğmelenmiş beyaz bir gömlek giymişti. Ayağında yürüyüş botları vardı. Şaşırmış görünmüyordu. Sanki onu bekliyormuş gibiydi.

"Selam, Kostas." Kısacık sıkmıştı elini, hiçbir şey açık etmeden. "David söylemişti geleceğini. Bir arkadaşım seni soruyor dedi. Sahi mi, dedim, kimmiş? Meğer senmişsin."

Sesindeki mesafe Kostas'ı şaşırtmıştı; soğuk ya da resmi değildi sesi ama özenli bir ölçülülük ve ihtiyat vardı. Yıllar yüzüne

ince çizgiler çizmişti, yanakları süzülmüştü ama en çok değişen gözleri olmuştu: O iri, yuvarlak, kahverengi gözlere sert bir ışıltı yerleşmişti. Hâlâ ne kadar güzel olduğunu görünce kalbi sıkıştı Kostas'ın.

"Defne..."

Adı bir tuhaf geldi ağzına. Kalbinin gümbürtüsünün duyulacağından kaygılanarak bir adım yana kaydı ve gözlerini en yakındaki brandaya çevirdi. Brandanın üstüne yığılmış tozlu, pis, kırmızı lekeli parçaların ne olduğunu anlayınca nefesi daraldı. Yarılmış bir femur, çatlamış bir uyluk kemiği... insanlardan geri kalanlardı bunlar.

"Bir ipucu geldi" dedi Defne, Kostas'ın yüzündeki ifadeyi görünce. "Bir köylü yönlendirdi bizi buraya. Altı çocuklu, on yedi torunlu bir adam. Alzheimer hastalığının son evrelerindeymiş, karısını bile tanımıyormuş. Bir sabah kalkmış ve tuhaf şeyler anlatmaya başlamış –'Bir tepe var, eteğinde bir çitlembik ağacıyla bir de kaya var.' Bir kâğıda çizip tarif etmiş burayı. Aile bizimle temasa geçti, biz de geldik, kazdık ve tam da adamın söylediği yerde bulduk geriye kalanları."

Karşılaşmalarını hayal ettiği seferlerin hiçbirinde böyle şeylerden konuşacaklarını düşünmemişti Kostas. "Nereden biliyormuş köylü?" diye sordu.

"Katilin o olduğundan şüpheleniyor muyum, diye mi soruyorsun?" Defne başını iki yana salladı küpelerini oynatarak. "Kim bilir? Belki katil belki de masum bir tanık. Orası bizi ilgilendirmiyor. KŞK'nın bu tür soruşturmalarla işi olmaz. Eğer tahkikat yapacak veya bilgiyi polise iletecek olsak, bu adadaki hiç kimse bizimle konuşmaz bir daha. Bunu göze alamayız. Bizim işimiz kayıpları bulmak, ki aileler sevdiklerine düzgün bir cenaze töreni yapabilsinler."

Kostas, Defne'nin sözlerine kafa yorarak başını salladı. "Buralarda başka mezarlar da var mıdır sence?"

"Muhtemelen. Bazen haftalarca arayıp tarar, hiçbir şey elde edemezsin. Çok can sıkıcıdır. Kimi muhbirler detayları yanlış hatırlıyor, kimileriyse kasten yanlış yönlendiriyor bizi. Sen kurbanları arıyorsun, karşına Ortaçağ, Roma, Helenistik döneme ait kemikler çıkıyor. Ya da tarih öncesinden kalma fosiller. Kıbrıs'ta bir zamanlar cüce hipopotamlar olduğunu biliyor muydun? Cüce filler! Sonra tam hiçbir yere varamayacağını düşünürken toplu mezarlar buluyorsun."

Etrafına bakındı Kostas; çevreyi, güneşte rengi altına dönmüş çimenleri, kubbe biçimli tepeleriyle çam ağaçlarını seyretti. Sanki köprüleri atıp gittiğinde arkasında neler bıraktığını hatırlamaya çalışıyormuş gibi, gözünün görebildiğince baktı uzaklara.

İhtiyatla sordu sonra, "Peki, burada bulduğunuz kayıplar, Rum muydu yoksa Türk müydü?"

"Adalılardı" dedi Defne, bir keskinlik gelmişti o an sesine. "Senin benim gibi adalılar."

Kulak misafiri olan David araya girdi. "Olay bu zaten, dostum. Kemikleri bir laboratuvara gönderip raporunu alana kadar bilemiyoruz. Eline bir kafatası aldığında bilebilir misin, Hıristiyan mı yoksa Müslüman mı? Bütün o dökülen kanlar, ne için? Aptal savaşlar, aptal."

"Çok fazla zamanımız yok ama" dedi Defne, giderek alçalan sesiyle. "Yaşlı kuşak ölüyor ve sırlarını da mezara götürüyor. Eğer şimdi kazmazsak, bir on yıla bize kayıpların yerlerini söyleyecek kimse kalmayacak. Zamana karşı bir yarış bu, aslında."

Uzaktaki çalılardan ağustosböceklerinin vızıltılı şarkısı geliyordu. Aşırı yüksek frekanslarda şarkı söyleyebilen bazı ağustosböceği türleri olduğunu biliyordu Kostas, bunlar da öyle yapıyorlardı belki şu anda. Doğa her zaman konuşur, bir şeyler anlatırdı, ancak insan kulağı onları duyamayacak kadar sınırlıydı.

"Demek siz ikiniz eski arkadaşsınız, ha?" diye sordu David. "Aynı okula filan mı gitmiştiniz?"

"Onun gibi bir şey" dedi Defne çenesini kaldırarak. "Aynı mahallede büyüdük, yıllardır görmemiştik birbirimizi."

"Sizi yeniden bir araya getirdiğime sevindim, o zaman" dedi David. "Bu gece hep beraber yemeğe çıkalım mutlaka. Bunu kutlamak lazım."

Yoğun, leziz bir koku yayıldı havaya. Birileri kahve yapıyordu. Ekip etrafa yayıldı, ağaçların altında mola verip alçak sesle muhabbet etmeye başladılar.

David bir kayanın üstüne tüneyip bir yerlerden gümüş bir tütün kutusu çıkardı ve sigara sarmaya başladı. Bitirince sigarayı Defne'ye teklif etti, o da gülümseyerek kabul etti bir şey demeden. Bir nefes alıp geri verdi David'e. Sigarayı bu şekilde alıp vererek birlikte içmeye başladılar. Kostas gözlerini kaçırdı.

"Kafé?"

Uzun boylu, narin yapılı bir Rum kadın kâğıt bardaklarda kahve servisi yapıyordu. Teşekkür ederek bir tane aldı Kostas.

Etraftaki tek çitlembik ağacına doğru yürüyüp gölgesine oturdu. Annesi bu ağacın meyvesinden ekmek yapar, reçinesini de keçiboynuzu pekmezinde koruyucu olarak kullanırdı. İçini derin bir hüzün kapladı. Adanın bölünmesinden sonra Andreas'la beraber İngiltere'ye, yanına geldiklerinde, annesine bakmak için elinden gelen her şeyi yapmıştı Kostas ama çok geçti. Asbeste ikinci elden maruz kalmanın neden olduğu kanser metastaz yapmıştı bile. Panagiota, bildiği ve sevdiği her şeyden uzakta, Londra'daki bir mezarlığa gömüldü. Anılar üzerine hücum ederken, Kostas tütün ve kahve kokularını içine çekerek kıpırdamadan durdu.

Güneş tepelerinde dopdolu ve pırıl pırıl parlıyordu. Sıcakta, etraflarındaki dalların romatizmalı eller gibi çatırdadığını duyabildiğini sandı Kostas. Defne'ye baktı; işine dönmüş, yüz hatlarında gergin bir konsantrasyon, o gün ortaya çıkardıkları her şeyi defterine not ediyordu tek tek.

İnsandan geriye kalanlar Tam olarak ne anlama geliyordu bu? Birkaç sert kemik ve yumuşak doku muydu? Giysi ve aksesuvarlar mı? Somut, bir tabutun içine sığacak kadar ufak birtakım şeyler mi? Elle tutulamayan şeyler miydi yoksa –gök kubbeye gönderdiğimiz kelimeler, kendimize sakladığımız hayaller, sevgililerimizin yanındayken tekleyen kalp atışlarımız, doldurmaya çalıştığımız ve asla yeterince dile getiremediğimiz o boşluklar– yani her şey olup bittiğinde, koca bir hayattan, bir insandan geriye kalanlar... ve gerçekten çıkarılabilir miydi bunlar topraktan?

KŞK üyeleri ellerindeki aletleri bıraktıklarında güneş batıyordu, ufuktaki bulutlar pırıl pırıl bir kehribar rengine bürünmüştü.

Bütün kemik kırıntılarını plastik torbalara koydular ve torbaları dikkatlice mühürleyip numaralandırdılar. Sonra bunlar etiketli kutulara yerleştirildi. Kutuların üzerine kazının tarihi ve yeri ile işi yapan grubun detaylarını yazdılar. Her bir bilgi parçası kaydedildi ve arşivlendi.

Daha küçük gruplara ayrılarak tepeden aşağı yorgun argın inmeye başladılar. Kostas, arkalara doğru, Defne'nin yanında yürüyordu, rahatsız bir sessizlik yayılmıştı aralarına.

"Aileler..." dedi Kostas bir süre sonra. "Bunca yıl sonra onlara ölülerini bulduğunuzu söylediğinizde nasıl karşılıyorlar?"

"Minnettarlıkla, çoğunlukla. Gençliğinde besbelli yetenekli bir terzi olan yaşlı bir Rum kadın vardı. Ona kocasının kemiklerini bulduğumuzu söylediğimizde çok ağladı. Ama ertesi gün laboratuvara üzerinde pembe, fırfırlı bir elbise, gümüş rengi ayakkabılar ve gümüş rengi çantayla geldi. Dudaklarında da parlak kırmızı ruj. Hiç unutmayacağım. Onlarca yıldır siyahtan başka bir şey giymemiş olan bu kadın, kocasının cenazesini almaya pembe bir elbiseyle geldi. Nihayet onunla konuşabileceğini söylüyordu. Kendini

yeniden on sekiz yaşında gibi hissettiğini söyledi, sanki yeniden çıkıyorlar gibiymiş. İnanabiliyor musun? Birkaç kemik, ona verdiğimiz tek şey buydu ama o sanki dünyayı vermişiz gibi mutluydu."

Defne bir sigara çıkardı ve alevi avuçlarının arasında koruyarak yaktı. Bir duman bulutu üflerken sordu, "İster misin bir tane?"

Kostas başını iki yana salladı.

"Ve bir keresinde de şöyle yürek burkan bir tesadüf oldu. Karpaz Yolu'nda kazı yapıyorduk. Alan çok büyüktü ve bir buldozer operatörü kiralamak zorunda kalmıştık. Adam kazmaya başladı ve bir ceset buldu. Eve gidince büyükannesine anlatmış olanları, cesedin üzerindeki kıyafetleri de tarif ederek. "Benim Ali'm o" demiş yaşlı kadın ve ağlamaya başlamış. Meğer, 1950'lerde bir deve kervanı varmış Ali Zorba'nın. Magosa'dan dönerken öldürülüp yol kenarına gömülmüş. Bunca zaman insanlar bilmeden gelip geçmişler yanından."

Tam o sırada, birkaç adım ileride yürüyen David arkasına dönüp geriye doğru seslendi. "Hey Kostas! Yemeği unutma bu akşam. Tavernaya gidiyoruz –şehrin en iyisine!"

Bunu duyunca irkildi Kostas, tüm vücudu kasıldı.

Defne fark etti. "Düşündüğün taverna değil. Uzun zaman önce gitti o. Mutlu İncir harabe halinde."

"Ziyaret etmek isterim" dedi Kostas, kalbini hüzün sarmıştı. "İncir ağacını görmek istiyorum."

"Görecek pek bir şey yok, korkarım ama ağaç hâlâ içeride olmalı. Ne zamandır gitmedim oraya."

"İngiltere'den birçok kez iletişim kurmaya çalıştım onlarla. Yiorgos'un akrabalarına ulaşmayı başardım. Bana öldüğünü söylediler. Pek bilgi vermediler ama, bu kadar çok soru sormamdan hoşlanmadılar sanki. Yusuf'a –ya da ailesine– ise hiç ulaşamadım. Birileri onun Kıbrıs'tan ayrılıp Amerika'ya gittiğini söyledi ama bunun doğru olup olmadığından emin değilim."

"Bilmiyor musun?" Defne gözlerini sımsıkı kapadı, yeniden açmadan önce. "Yusuf ve Yiorgos, 1974 yazında ortadan kayboldular –sen gittikten birkaç hafta sonra. Aradığımız binlerce kayıp arasındalar onlar da."

Yavaşladı Kostas, boğazı düğümlenmişti. "Ben... Hiç..."

"Normaldir. Çok uzun zamandır yoksun buralarda." Sesinde hiç duygu yoktu –öfkeden, burukluktan veya yakınmadan eser yoktu. Çelik gibi dümdüz bir ses ve bir o kadar da içine girilmez.

Kalbinde için için yanan bir tür çaresizlik hissiyle bir şeyler söylemeye çalıştı Kostas ama kelimeler anlamsız geldi. Defne de ona bir şans vermedi zaten. Adımlarını hızlandırarak ön tarafa, David'in yanına koştu.

Kostas geride kaldı ve ikisinin kol kola girerek birlikte yürümesini izledi. İleride, bir sokak lambasının altındaki bir köşeye geldiklerinde, David veda etmek için arkasını döndü ve seslendi:

"*The Wandering Khayyam*'da olacağız, sağa sola sorarsan gösterirler. Geç kalma Kostas. Tanrı biliyor ya, bugünden sonra hepimizin bir içkiye ihtiyacı var!"

İncir Ağacı

Ağaçlar anıların muhafızlarıdır. Tarihin tendonları, kimsenin kazanamadığı savaşların yıkıntıları, kayıpların kemikleri vardır köklerimizin altında birbirine dolaşmış, gövdelerimizin içinde saklanmış.

Emilip dallarımızdan geçen sular, toprağın kanı, kurbanların gözyaşları ve henüz kabul edilmemiş hakikatlerin mürekkebidir. İnsanlar, özellikle tarihin kayıtlarını yazan kalemi elinde tutan galipler, belgelemek kadar silmeye de düşkündür. Anlatılmayanları, istenmeyenleri toplamak da bize, bitkilere kalır. Tıpkı en sevdiği minderine kıvrılan bir kedi gibi, bir ağaç da geçmişten kalanların etrafına dolar kendini.

Kıbrıs'a âşık olan Lawrence Durrell, evinin arkasına servi ağaçları dikmeye karar verip de küreğini toprağa sapladığında bahçesinde iskeletler bulmuş. Durrell bunun hiç de olağandışı olmadığını bilmiyordu. Dünyanın her yerinde, nerede bir iç savaş ya da etnik çatışma varsa ya da geçmişte olmuşsa, ipuçları için biz ağaçlara gelin, çünkü insandan geriye kalanlarla duygudaşlık içinde sessizce oturanlar hep biz olacağız.

Kelebekler ve Kemikler

Kıbrıs, 2000'lerin başları

The Wandering Khayyam, üzeri seramik karolarla kaplı masaları, pastoral yağlıboya tabloları ve buz üzerinde sergilenen geniş balık seçkisiyle sade bir tavernaydı. Kostas yedi buçukta geldi, saatini kontrol etti ama erken mi yoksa geç mi olduğunu bilemedi çünkü diğerleriyle ne zaman buluşacağı söylenmemişti ona.

İçeri girer girmez, yetmişlerinin bir yerlerinde gibi görünen şık, ağır makyajlı bir kadın tarafından karşılandı, kadının platin sarısı saçları kafasının üstünde alengirli bir şekilde toplanmıştı.

"Sen Kostas olmalısın" dedi, sanki ona sarılacakmış gibi kollarını uzatarak. "Ben Mercan. Beyrutluyum ama o kadar uzun zamandır buradayım ki kendimi fahri bir Kıbrıslı sayıyorum. Hoş geldin canım."

"Teşekkür ederim." Kostas başıyla selam verdi, bir yabancıdan bu kadar heyecanlı bir karşılama görmek biraz şaşırtmıştı onu.

"Şu haline bak!" dedi Mercan. "Fazla mı İngilizleşmişsin sen, ne? Akdeniz'de daha fazla zaman geçirmelisin. Köklerine geri dön. David senin daha çocukken adadan ayrıldığını söyledi."

Kostas'ın yüzündeki şaşkınlığı görünce güldü. "Müşterilerim bana bir sürü şey anlatırlar. Gel, seni arkadaşlarının yanına götüreyim."

Mercan onu arkada, pencerenin yanındaki bir masaya doğru yönlendirdi. Mekân hareketliydi, müşteriler gürültücü ve şamatacıydılar ve Kostas tavernanın kalbine doğru attığı her adımda ense-

sindeki tüylerin diken diken olduğunu hissediyordu. Mutlu İncir'i hatırlamadan edemiyordu, benzerlikler görmezden gelemeyeceği kadar aşikârdı. O zamanlardan beri hiç böyle bir yere gitmemişti Kostas ve şimdi de ihanetmiş gibi geliyordu burada olmak.

Ancak bakışlarını çevresinden ayırabildiğinde, doğru dürüst baktı katılacağı masaya. Üç kişi oturuyordu. Defne petrol yeşili bir elbise giymişti, koyu renk saçları isyankâr dalgalar halinde omuzlarına dökülüyordu. Küpelerini değiştirmişti, yeni taktığı gözyaşı biçimli inci küpeler kulaklarıyla çenesinin arasındaki o sessiz alanda dans ederek ışıldıyorlardı. Kostas masaya ulaştığında, bir süredir sadece ve sadece Defne'ye baktığını biraz geç de olsa fark etti.

"Hah, geldi işte!" diye bağırdı David. "Onu bize sağ salim teslim ettiğin için teşekkür ederim." Mercan'ın elini yakalayarak üzerine bir öpücük kondurdu.

"Rica ederim canım. Artık size emanet" dedi mekân sahibi ve göz kırparak uzaklaştı.

Kostas, David'in yanındaki boş sandalyeyi çekti ve düşük kapaklı gri gözleriyle kemik çerçeveli gözlüğünün ardından bakan, geniş alınlı bir kadının karşısına oturdu. Kendini Maria-Fernanda olarak tanıttı kadın.

"Toplu mezarlar hakkında sohbet ediyorduk yine her zamanki gibi" dedi David rakı bardağını kaldırarak; şimdiden birkaç tane içmiş gibi görünüyordu.

Diğerleri şarap içiyordu. Kostas da kendine bir kadeh doldurdu. Ağaç kabuğu, tatlı erik ve koyu toprak tatları vardı şarapta.

"Maria-Fernanda, İspanyol" dedi Defne. "İç Savaş döneminde yapılan mezalimin belgelenmesinde büyük rol oynadı."

"Ah, teşekkür ederim ama biz ilk değildik" dedi Maria-Fernanda gülümseyerek. "İnsan hakları aktivistlerinin yorulmak bilmez çabaları sayesinde, 1990'larda Guatemala'da adli tıp saha çalışmalarında çok ilerleme kaydedildi. Siyasi muhaliflerin ve taşradaki yerli Maya topluluklarının gömüldüğü çok sayıda top-

lu mezarı bulmayı başardılar. Sonra Arjantin var. Ne yazık ki, 1980'lerin sonlarına kadar, mezardan çıkarmalar uyuşmazlıkların çözülmesi sürecine dahil edilmedi. Çok yazık."

David Kostas'a döndü. "Nürnberg davaları bir dönüm noktası oldu. İnsanlar o zaman anladılar şiddetin gerçekte ne kadar rastgele ve yaygın olduğunu. Komşu komşuya düşman oluyor, arkadaş arkadaşı satıyor. İşte bu, insanlık olarak hâlâ yüzleşip ele alamadığımız, farklı tür bir kötülük. Bütün dünyada zor bir konu –savaş alanı dışında gerçekleşen barbarlık eylemleri."

"Zor iş" dedi Maria-Fernanda. "Ama en azından okyanusu taramıyoruz diyorum hep kendi kendime."

"Şili'den bahsediyor" dedi Defne, Kostas'a bakarak. "Pinochet yönetimi altında binlerce kişi kayboldu. Pasifik Okyanusu ve göller üzerinde yapılan gizli uçuşlar –deniz, işkence görmüş, uyuşturulmuş, çoğu hâlâ hayatta iken suya atılmış mahkûmlarla dolu. Kurbanları tren raylarına bağlayıp Puma helikopterlerinden sulara fırlatmışlar. Yetkililer bunu her zaman yalanladı, ancak cesetleri okyanusta "sakladıklarını" söyleyen bir ordu raporu çıktı. *Saklamışlar*! Göt herifler!"

"Gerçeği nasıl öğrendi peki insanlar?" diye sordu Kostas.

"Tamamen tesadüfen" diye yanıtladı Maria-Fernanda. "Ya da Tanrı'nın işi, eğer öyle şeylere inanıyorsan. Kurbanlardan biri kıyıya vurdu. Adını her zaman hatırlayacağım: Marta Ugarte. Öğretmenmiş. Korkunç şekilde dövülmüş, işkence edilmiş, tecavüz edilmiş. Onu da bir koca metal parçasına bağlayıp helikopterden atmışlar ama teller bir şekilde çözülmüş ve ceset su üstüne çıkmış. Denizden çıkarıldıktan hemen sonra çekilmiş bir fotoğrafı var. Gözleri açık, doğruca insanın ruhuna bakan gözler. İnsanlar bu şekilde uyandılar suların altında gömülü daha binlercesi olduğu gerçeğine."

Kostas, şarap kadehini avuçlarının arasında dengeledi, o yuvarlak, kusursuz ağırlığını hissederek. Kızıl renkli sıvının içinden baktı. Masanın etrafındaki kişilere değil, kalbinin uzun zamandır

kapalı tuttuğu bir kısmına bakıyordu. Orada eski kederler buldu, kimisi kendinindi, kimisi doğduğu toprakların ve bu ikisi, kaya oluşumları gibi katmanlı ve sıkıştırılmış, birbirinden ayrılamaz hale gelmişti artık.

Başını kaldırıp, "Başka nerelerde çalıştınız?" diye sordu Maria-Fernanda'ya.

"Ah, dünyanın her yerinde. Yugoslavya. Kamboçya. Ruanda... Geçen yıl Irak'taki mezardan çıkarmaların adli tıp süreçlerine katıldım."

"Peki Defne'yle nasıl tanıştınız?"

Defne yanıtladı. "Maria-Fernanda'yı biliyordum, ona yazdım. Çok kibar bir şekilde cevap verdi ve beni İspanya'ya davet etti. Geçen yaz bir burs alıp onu ziyaret ettim. O ve ekibi üç mezardan çıkarma gerçekleştirdiler: Extremadura, Asturias, Burgos. Her seferinde İspanyol aileler ölülerine güzel bir cenaze töreni düzenlediler. Çok dokunaklıydı. KŞK'ya katılmak için Kıbrıs'a döndükten sonra, yöntemlerimizi gözlemlemesi için Maria-Fernanda'yı davet ettik. Ve işte kendisi burada!"

Maria-Fernanda ağzına bir zeytin atıp yavaşça çiğnedi. "Defne harikaydı! Ailelerle konuşmaya geldi benimle, onlarla birlikte ağladı. Çok duygulandım Bir dili paylaşmadığını düşünüyorsun ama sonra fark ediyorsun ki yas da bir dilmiş. Biz –sorunlu geçmişleri olan insanlar– anlıyoruz birbirimizi."

Kostas yavaş, derin bir soluk aldı ve sanki oda onu kucaklıyormuş gibi hissetti –ya da belki Maria-Fernanda'nın sözleriydi böyle hissettiren. "Gün içinde gördüğünüz şeyler rüyanıza giriyor mu hiç? Fazla kişisel bir soruysa beni bağışlayın."

"Hayır, sorun değil. Eskiden rahatsız edici rüyalar görürdüm" dedi Maria-Fernanda gözlüklerini çıkarıp gözlerini ovuşturarak. "Ama artık görmüyorum. Ya da belki de hatırlayamıyorum."

"*Injuriarum remedium est oblivio*" dedi David. "Unutmak, incinmelerin şifasıdır."

"Ama iyileşmek için hatırlamak zorundayız" diye itiraz etti Defne. Maria-Fernanda'ya döndü ve "Onlara Burgos'tan bahsetsene" dedi sesinde şefkatle.

"Burgos, Frankoculuğun kalbiydi. Çarpışma hatları yoktu orada. Toplu mezarlarda bulduğumuz tüm cesetler sivillere aitti yani. Çoğu zaman aileler geçmişi konuşmak istemiyorlardı. Sadece sevdiklerine düzgün bir cenaze töreni vermekti istedikleri –saygınlıktı."

Maria-Fernanda suyunu yudumladı devam etmeden önce. "Bir gün bir kazı alanına taksiyle gittim. Geç kalıyordum. Taksici iyi bir adama benziyordu –arkadaş canlısı, komik. Bir süre sonra Aranda de Duero denen bir yerden geçtik. Şirin bir kasabaydı. Şoför aynadan bana baktı ve 'Burası Kızıl Aranda, baş belalarıyla doludur. Adamlarımız genç yaşlı birçok insanı infaz etti, yapılması gerekiyordu' dedi. Ve birden fark ettim ki deminden beri hava durumu ve rastgele şeyler hakkında sohbet ettiğim bu adam, ailesinin fotoğraflarını gösterge panosunda gururla sergileyen bu üç çocuklu baba, sivillerin toplu katliamını destekleyen biriydi."

"Ne yaptın peki?" diye sordu David.

"Yapabileceğim pek bir şey yoktu. Yolda yalnızdım onunla. Seyahatin geri kalanında konuşmadım. Tek kelime etmedim. Gideceğim yere vardığımızda da parasını ödedim ve yüzüne bile bakmadan çıkıp gittim. Nedenini anladı tabii."

David bir pipo yaktı ve nefes verdi, sonra da dumanın arasından Defne'ye doğru bir işaret yaptı. "Sen ne yapardın onun durumunda?"

Defne'ye baktılar. Gözleri, cilalanmış bronz gibi parlıyordu mum ışığında.

"Ahlakçı görünmek istemem" dedi. "Eğer öyle olursa beni bağışlayın. Ama sanırım o piç kurusuna kahrolası arabayı durdurup beni indirmesini söylerdim! Daha sonra otostop çekmem

filan gerekebilirdi –ya da her neyse işte. Orasını daha sonra düşünürdüm."

Kostas dikkatle baktı Defne'nin yüzüne, onun doğruyu söylediğini bilerek. O kısacık anda, tıpkı şimşek çaktığında uzaktaki bir şekli seçen bir gece yolcusu gibi, Defne'nin bir zamanlar olduğu kızı ve onun adaletsizlik karşısındaki öfkesini, doğruluk duygusunu, yaşama tutkusunu görmüştü.

David piposunu tüttürdü. "Ama herkesin de savaşçı olması gerekmiyor, canım. Yoksa hiç şairimiz, sanatçımız, bilim insanımız olmazdı..."

"Katılmıyorum" dedi Defne şarap kadehinin içine doğru. "Hayatta herkesin bir çeşit savaşçı olmak zorunda olduğu anlar vardır. Şairsen sözlerinle savaşırsın; ressamsan resimlerinle savaşırsın... Ama 'Özür dilerim, ben şairim, benden paso' diyemezsin. Bunca acı, eşitsizlik, adaletsizlik varken öyle denmez." İçkisini içip bitirdi ve yeniden doldurdu. "Ya sen Kostas? Sen olsan ne yapardın?"

Defne'nin bakışlarının ağırlığını hissederek derin bir nefes aldı Kostas. "Bilmiyorum. O durumda kalana kadar gerçekten bilebileceğimi de sanmıyorum."

Defne'nin yüzünde yarım bir gülümseme belirir gibi oldu. "Her zaman sağduyuluydun sen, mantıklıydın. Doğanın harikalarının ve insan ırkının hatalarının yakın bir gözlemcisi."

Sesinde fark edilmemesi imkânsız bir sivrilik vardı. Masanın etrafındaki havayı karartmıştı.

"Birbirimizi yargılamayalım ama şimdi" dedi David, elini gayriciddi bir tavırla sallayarak. "Ben muhtemelen yolculuk boyunca arabada kalır, taksiciyle gevezelik etmeye de devam ederdim."

Ama Defne dinlemiyordu. Kostas'a bakıyordu, yalnızca Kostas'a. Ve Kostas, onun ani öfkesinin arkasında, aralarında söylenmeden bırakılmış bütün o sözlerin olduğunu gördü; bir

kar küresinin içinde uçuşan kar taneleri gibi dönüp duruyorlardı Defne'nin ruhunun içinde.

Gözleri, Defne'nin yıllar içinde değişmiş olan ellerine kaydı. Tırnaklarını boyamaya bayılırdı eskiden, sedefli pembe oje sürerdi her birine. Artık yapmıyordu bunu. Şimdi hafif bir bakımsızlık vardı, tırnakları kısa ve eğri büğrüydü, tırnak etleri soyuluyordu. Tekrar yukarı baktığında Defne'nin onu incelediğini gördü.

Göğsü hızlı nefeslerle inip kalkarak öne eğildi Kostas ve "Düşünebileceğimiz başka bir soru var, belki de daha zor bir soru" dedi. "1930'ların Burgos'unda iç savaşın ortasında kalmış genç insanlar olsaydık, bizler ne yapardık acaba? Şu andan geriye dönüp bakarak doğru olanı yapacağımızı iddia etmek kolay. Ama aslında, yangın her yeri sarmışken nerede dururduk, hiçbirimiz bilmiyoruz."

Derken, garson ısmarladıkları ana yemeklerle geldi ve Kostas'ın söylediklerinin ardından çökmüş olan sessizliği bozdu: beyaz peynir ve naneyle servis edilen kuzu şiş, beyaz şaraplı balık güveç, fırınlanmış sarmısaklı tereyağlı karides, yedi baharatlı tavuk ve Lübnan usulü molehiya yemeği...

David, karnını okşayarak, "Kıbrıs'a her geldiğimde on kilo alıyorum" dedi. "Rumlarla Türklerin üzerinde anlaşabileceği bir şey varsa o da bu."

Kostas gülümsedi, oysa tam o sırada hepsinin fazla hızlı içtiğini geçiriyordu aklından. Özellikle Defne'nin.

Sanki düşüncelerini okumuş gibi, bardağını ona doğru uzattı Defne ve "Tamam o zaman" dedi. "Konuyu değiştirelim –fazla kasvetli bu. Söylesene Kostas, nedir seni geri getiren? Sevgili ağaçların mı yoksa yosunlar ve likenler mi?"

Bunca yıldır o nasıl Defne hakkında bilgi topladıysa, Defne'nin de onun ne iş yaptığını araştırmış olduğunu o an fark etti. Kitaplarından haberdardı.

Dikkatli bir şekilde yanıtladı, "Kısmen iş. İncir ağaçlarının, Akdeniz'deki biyoçeşitlilik kaybı konusunda yardımcı olup ola-

mayacağını, olursa nasıl olacağını araştırıyorum."

"İncir ağaçlarının mı?" Maria-Fernanda kaşlarını kaldırdı.

"Evet, ekosistemi neredeyse diğer tüm bitkilerden daha fazla destekliyorlar, diyebilirim. İncir ağaçları sadece insanları değil, kilometrelerce karelik bir alandaki hayvanları ve böcekleri de besler. Ormansızlaşma, Kıbrıs'ta ciddi bir sorun. Üzerine bir de sıtmaya karşı mücadele edeceğiz diye, yirminci yüzyılın başlarında bataklıkları kurutup çok sayıda okaliptüs ve başka Avustralya bitkileri dikmişler. Bunlar, buradaki doğal döngülere büyük zarar veren, istilacı, yabancı türler. Keşke yetkililer yerel incir ağaçlarına daha fazla ilgi gösterselerdi... Her neyse, araştırmamın detaylarıyla sizi sıkmak istemiyorum." Her zaman olduğu gibi, Kostas insanların işini sıkıcı bulacağından endişelenmişti.

"Hiç sıkılmadık" dedi David. "Devam et, biraz daha anlat bize. İncir ağaçlarıyla ilgili bilgiler, toplu mezarlardan her zaman daha iyidir."

"Kelebekler incirle beslenir, değil mi?" Defne araya girdi. Bunu söylerken bileğindeki deri bandı açtı ve kolunun iç kısmındaki küçük dövmeyi ortaya çıkardı.

"Ah, ne güzel!" dedi Maria-Fernanda hayranlıkla.

"Bu bir diken kelebeği" dedi Kostas, şaşkınlığını belli etmemeye çalışarak. Onun bildiği kadarıyla, Defne'nin hiçbir yerinde en küçük dövme yoktu. "Her yıl İsrail'den gelip Kıbrıs'ta dinleniyorlar. Sonra kimisi Türkiye'ye, kimisi Yunanistan'a gidiyor. Bir kısmı da Kuzey Afrika'dan doğruca Orta Avrupa'ya seyahat ediyor. Ancak bu yıl alışılmadık bir şeyler oluyor. Kuzey Afrika'dan ayrılanlar rotalarını değiştirdi. Kimse nedenini bilmiyor. Tek bildiğim, adaya doğru geldikleri ve normalde bu tarafa gelen diğerlerine katılacakları. Varsayımlarımız doğruysa, önümüzdeki birkaç gün içinde büyük bir kelebek göçü göreceğiz. Kıyı boyunca her yerde olmalarını bekliyorum –Rum tarafında ve Türk tarafında. Milyonlarcası."

"Büyüleyici geliyor kulağa" dedi Maria-Fernanda. "Umarım ben gitmeden gelirler."

Tatlılar bitmiş, kahve servisi yapılmıştı ama Defne yeni bir şişe sipariş etti, yavaşlamak istemiyor gibiydi.

"Seni son gördüğümde ne içki içiyordun ne de sigara" dedi Kostas, şakaklarında nabız gibi, hafif bir atış hissediyordu.

Dudaklarının kenarlarında oluşan küçücük gülümsemeyle ona baktı Defne, bakışları odaksızdı. "Sen gittiğinden beri çok şey değişti."

"Ben de sana katılacağım, Defne" dedi David, bir bardak daha rakı getirmesi için garsona işaret ederken.

"Ama sen pek içki içmiyor gibisin" dedi Maria-Fernanda, Kostas'a. "Sigara içmiyorsun, içimden bir ses yalan da söylemediğini söylüyor... Hiç yanlış bir şey yapmıyor musun?"

Defne, hem inanmadığı hem de onayladığı anlamına gelebilecek küçük bir ses çıkardı. Diğerlerinin ona baktığını fark ettiğinde yanakları kızardı hafifçe.

"Ee, bir kere yaptı" dedi yarım bir omuz silkişle. "Beni terk etti."

Maria-Fernanda'nın yüzünden bir panik ifadesi geçti. "Ah, pardon. İkinizin birlikte olduğunu bilmiyordum ben."

"Ben de bilmiyordum." David ellerini kaldırdı.

"Seni terk etmedim!" dedi Kostas, sesini yükselttiğini çok geç fark ederek. "Mektuplarıma asla cevap vermedin. Seninle bir daha iletişim kurmamamı söyledin."

Yanaklarındaki kızarma koyulaşan Defne, umursamaz bir tavırla elini salladı. "Merak etme, şaka yaptım. Çok sular aktı köprülerin altından."

Birkaç saniye kimse tek kelime etmedi.

David kadehini kaldırarak, "Eh, gençliğe o zaman!" dedi.

Hepsi aynısını yaptı.

Defne içkisini masaya koydu. "Söylesene Kostas, kemikleri var mı?"

"Pardon?"

"Kelebeklerin. Var mı?"

Kostas yutkundu; boğazı acıyordu. Muma baktı, dibine kadar yanmıştı.

"Kelebeklerin iskeleti vücutlarının içinde değildir. Bizimki gibi, yumuşak dokuların altında korunan sert bir iskeletleri yok; tüm derilerinin görünmez bir iskelet olduğu söylenebilir aslında."

"Nasıl bir histir acaba?" dedi Defne. "Kemiklerini dışarıda taşımak, yani. Kıbrıs'ı kocaman bir kelebek olarak hayal edin! O zaman kayıplarımız için toprağı kazmak zorunda kalmazdık. Onlarla kaplı olduğumuzu bilirdik."

Aradan kaç yıl geçerse geçsin Kostas o imgeyi asla unutmayacaktı. Kelebekten bir ada. Güzel, göz alıcı, bir renk cümbüşüyle bezenmiş, havalanmaya ve Akdeniz'in üstünde özgürce çırpınmaya çalışan ama her seferinde kırık kemiklerle kaplı kanatlarının ağırlığıyla aşağı çekilen.

Temiz hava ihtiyacı içinde, nihayet tavernadan çıkan dörtlü, yasemin ve sedir aromalarını içlerine çekerek yılankavi sokaklarda dolandı bir süre. Dolunaya birkaç gün vardı ve Ay, bulutlardan oluşmuş tüy gibi bir tüle bürünmüştü. Kafesli pencereli taş evlerin yanlarından geçerken, sokak lambalarının cansız ışığında bir gölge oyununun elle kesilmiş figürlerine benziyorlardı.

O gece otel odasında, rahatsız edici bir rüya gördü Kostas. Herhangi bir yerde –İspanya, Şili veya Kıbrıs'ta– olabilecek isimsiz bir kasabadaydı. Kum tepelerinin ötesinde bir incir ağacı yük-

seliyordu ve onun arkasında da erozyon dökünüsü gibi görünen şeylerle dolu boş bir sokak vardı. Ne olduğuna bakmak için biraz daha yaklaştı ve ancak o zaman dehşet içinde bunların ölmekte olan balıklar olduğunu keşfetti. Telaşla, bir kova su buldu. Olabildiğince çok balığı toplamaya çalışarak sağa sola koşturuyordu ama balıklar parmaklarından kaçmaya, kuyruklarını oynatmaya, ağızlarını açarak soluk almaya çalışmaya devam ediyorlardı.

Uzakta bir grup insanın kendisine baktığını gördü. Hepsi kelebek maskeleri takmışlardı. Defne ortalıkta görünmüyordu. Ama Kostas gecenin bir yarısı kalbi hızla çarparak uyandığında, onun rüyasında bir yerlerde olduğundan, o maskelerden birinin arkasından kendisini izlediğinden hiç kuşkusu yoktu.

Huzursuz Zihin

Kıbrıs, 2000'lerin başları

Ertesi sabah erkenden, Kostas, ekibi sahada, çoktan işe dalmış halde buldu. Komite o gece başka bir ihbar daha almıştı ve burada işleri bitince Lefkoşa'dan yaklaşık yetmiş kilometre uzaktaki bir kurumuş nehir yatağını kazmaya başlayacaklardı. Konuşmalarından, onların ormanlık ve kırsal alanlarda arama yapmayı tercih ettiklerini hissetmişti Kostas. Şehirlerde ve kasabalarda yoldan geçenler her zaman seyretmeye geliyor, sorular soruyor, münasebetsiz hatta tahrik edici olabilen yorumlar yapıyorlardı. Bir keşif olursa, duygular yükseliyordu. Bir keresinde biri bayılmıştı da durup onunla ilgilenmeleri gerekmişti. KŞK üyeleri, doğayla çevrili olarak, sadece ağaçların tanıklığı altında, yalnız başlarına çalışmayı tercih ediyorlardı.

Kahve molası verdiklerinde Kostas ve Defne, yabani bir zakkum çalısının yanına oturup, artan sıcakta vızıldayan ağustosböceklerini dinlediler. Defne bir tütün kesesi çıkardı ve kendine bir sigara sarmaya başladı. Kostas, onun David'in gümüş sigara kutusunu taşıdığını fark etti. Geceyi birlikte geçirmiş olabileceklerini düşününce bir şey düğümlendi sanki göğsünde. Akşam yemeği sırasında David'in ona nasıl baktığını gözlemlemişti, hem de birkaç kez. Huzursuz zihnini susturmaya çalıştı. Sadece birbirlerine değil, kendi eski benliklerine de yabancı hale gelmişlerken, onun aşk hayatını düşünmeye ne hakkı vardı?

Defne başını ona doğru eğdi, o kadar yaklaşmıştı ki, Kostas

onun koyu renk gözlerindeki parlak kobalt mavisi lekeleri görebiliyordu. "David bugün sigarayı bıraktı."

"Öyle mi?"

"Evet ve ispatlamak için de sigara kutusunu bana verdi. Eminim öğleden sonra bitmeden geri isteyecektir. Birkaç günde bir bırakıyor çünkü."

Kostas gülümsemeden edemedi o zaman. Kahvesinden bir yudum aldı ve "Peki bunu daha ne kadar yapmayı planlıyorsun?" diye sordu.

"Ne kadar gerekiyorsa o kadar."

"Ne demek bu? Son kurbanı bulana kadar mı?"

"Müthiş bir şey olmaz mıydı? Hayır, o kadar saf değilim. İki taraftan da birçoklarının asla bulunamayacağını biliyorum." Bakışlarına bir mesafelilik geldi. "Ama belki de hayal edilmeyecek bir şey değildir. Düşünsene, gençliğimizde birileri bize adanın etnik gruplara göre ikiye ayrılacağını ve bir gün isimsiz mezarlar aramak zorunda kalacağımızı söyleseydi, onlara inanmazdık. Şimdiyse bir gün tekrar birleşebileceğine inanmıyoruz. Neyin imkânsız olduğu hakkındaki fikrimiz her nesilde değişiyor."

Parmaklarının arasında küçük bir toprak parçasını ufalayarak dinledi Kostas. "Bu işi yapanlar arasında kadınların erkeklerden daha fazla olduğunu fark ettim."

"Çok kişiyiz –hem Rumlar var hem Türkler. Kimi kazı yapıyor, kimi laboratuvarda çalışıyor. Bir de gidip ailelerle konuşan psikologlar var. Gönüllülerimizin çoğu kadın."

"Neden böyle sence?"

"Açık değil mi? Burada yaptığımız işin siyasetle ya da güçle hiçbir ilgisi yok. İşimiz yasla ve hafızayla ilgili. Ve kadınlar bunların ikisinde de erkeklerden daha iyidir."

"Erkekler de hatırlar" dedi Kostas. "Ve erkekler de yas tutar."

"Öyle mi?" Defne Kostas'ın yüzünü dikkatle süzdü, sesindeki titremeyi fark etmişti. "Belki de haklısın. Ama ortalamada eşleri-

ni kaybeden erkekler aynı durumdaki kadınlardan çok daha hızlı evlenirler. Kadınlar eşlerinin yasını tutuyor, erkekler onların yerine birini buluyor."

Öne düşen bir tutam saçını kulağının arkasına sıkıştırdı Defne. Kostas o an ona dokunmak için o kadar güçlü bir dürtü hissetti ki, sanki kendi iradeleriyle hareket edeceklerinden endişe edermiş gibi kollarını kavuşturmak zorunda kaldı. Bir zamanlar, dört bir yanlarını saran uçsuz bucaksız gecenin içinde, yükselen Ay'ın ışıltısında gri görünen zeytin ağaçlarının arasında nasıl gizlice buluştuklarını düşündü. Bir akşam tavernada Defne'nin ondan su istediğini ve onu sadece bir dakikalığına yalnız bıraktığını hatırladı –Mutlu İncir'in bombalandığı geceyi. O gecenin hayatlarının sonsuza dek değiştiği gece olduğundan şüpheleniyordu şimdi.

Defne'nin elindeki sigaraya baktı. "Ama niye sigara içiyorsun ki, aşkım? Soluk verdiğin an yok olup giden birkaç fırttan ibaret olduğunu bilmiyor musun?"

Defne gözlerini kıstı. "Ne?"

"Hatırlamıyorsun değil mi? Bir keresinde beni sigara içerken gördüğünde böyle demiştin bana."

Şimdi hatırlamıştı, yüz ifadesinden anladı Kostas. Hazırlıksız yakalanan Defne bir kahkaha atarak geçiştirmeye çalıştı konuyu.

"Neden mektuplarımın hiçbirine cevap vermedin?" diye sordu Kostas.

Bir duraksama. "Yazacak bir şey yoktu."

Kostas yutkunarak boğazındaki yumruyu geçiştirdi. "Geçmişten bildiğimiz biri yakın zamanda benimle temasa geçti, bir doktor..."

Defne'nin yüzüne dikkatle baktı ama ifadesini okumak zordu.

"Doktor Norman, bir gazetede adımı gördükten sonra iletişim bilgilerimi bulmuş. Yeni bir kitabım çıkmıştı, bir röportaj yapmışlardı, Doktor Norman da bu şekilde haberdar olmuş benden. Bu-

luştuk, konuştuk. Laf arasında sözünü ettiği bir şey, 1974 yazında benim hiç bilmediğim bir şeyler yaşandığını fark etmeme neden oldu. Kıbrıs'a gelmek –ve seni görmek– zorundaydım."

"Doktor Norman mı?" dedi Defne, hafifçe kaşını kaldırarak. "Ne dedi sana?"

"O pek bir şey söylemedi aslında. Ama ben ikiyle ikiyi topladım. Senin ona bir not verdiğini ve şayet bir şeyler ters giderse notu bana vermesini rica ettiğini söyledi. Notu cebinde taşımış ama sonra kaybetmiş ne yazık ki. İçinde ne yazdığını bilmiyordu çünkü özel olduğu için açıp okumamıştı. Ona inandığımdan emin değilim. Şimdi benim anlamaya çalıştığım, adanın alevler içinde olduğu ve her yerde askerlerin dolaştığı 1974 yazında, genç bir kadının neden bir jinekologla görüşmek zorunda kaldığı... yani beklenmedik bir şey olmasa... acil bir şey... mesela istenmeyen bir gebelik. Kürtaj." Kederle baktı Defne'ye. "Bunu anladığımdan beri kendimi berbat hissettiğimi bilmeni istiyorum. Kendimi suçlu hissediyorum. Çok üzgünüm. Yanında olmalıydım. Tüm bu yıllar boyunca hiçbir fikrim yoktu."

Tam o sırada ekipten biri Defne'ye seslendi. Yeni bir seans başlamak üzereydi.

Defne son bir nefes çekip sigarasını yere attı ve ayakkabısının topuğuyla ezdi. "Tamam, hadi işimize dönelim. Dün de söylediğim gibi, gençtik o zamanlar. O yaşta hatalar yapar insan. Korkunç hatalar."

İçinden bir ürperti geçti Kostas'ın. Ayağa kalkıp Defne'ye doğru bir adım attı ama konuşamadı.

"Bak" dedi. "Bu konuda konuşmak istemiyorum. Şunu anlaman lazım, ne zaman bir ülkenin –ya da bir adanın– başına korkunç bir şey gelse, gidenlerle geride kalanlar arasında bir uçurum açılır. Gidenler için kolay olduğunu söylemiyorum, eminim onların da kendilerine göre zorlukları olmuştur ama kalanların neler yaşadıkları hakkında en ufak bir fikirleri olamaz."

Kostas, "Kalanlar yaralarla, ardından da yara izleriyle uğraştılar; bu çok acı vermiş olmalı" dedi. "Ama bizim için... kaçaklar diyebilirsin bize... bizim iyileşme şansımız hiç olmadı, yaralarımız hep açık kaldı."

Başını yana eğdi Defne, düşündü ve sonra "Affedersin" dedi aceleyle, "benim artık çalışmam gerek."

Kostas onun diğerlerine katılmak için uzaklaşmasını izledi. Bu işin burada bitmiş olmasından korkuyordu –bu işin, yani onların, ikisinin. Belli ki Defne geçmişi tartışmak istemiyordu. İlişkilerini belki nazik ama mesafeli tutmak istiyor olmalıydı. Araştırmasına geri dönmesi gerekeceğini düşündü Kostas ve ardından da İngiltere'ye, eski hayatına, onu azar azar boğan ama bu konuda asla yeterince hızlı olamayan o tekrarlara ve ritimlere. Ve öyle de olabilirdi, şayet o öğleden sonranın sonunda, saatler süren kazıların ve temizliklerin ardından, Defne, bandanasından dışarı kaçmış siyah bukleleri ve alnının hafifçe kirlenmiş, pürüzsüz buğday rengi teniyle ona doğru geri yürüyüp mükemmel bir sakinlikle, "Peki neden bu akşam seni dışarı çıkarmıyorum ben? Sadece ikimiz. Tabii eğer başka planların yoksa" diye sormasaydı.

Olmadığını biliyordu tabii.

Piknik

Kıbrıs, 2000'lerin başları

O akşam tekrar buluştuklarında güneş alçalıyordu. Defne üstünü değiştirmiş, göğsüne minik mavi çiçekler işlenmiş, uzun beyaz bir elbise giymişti. Azalan ışık yüzünü okşuyor, yanaklarında fırça darbeleri gibi belli belirsiz renkler bırakıyor ve kestane saçlarının üzerine bakır rengi parıltılar serpiştiriyordu. Elinde bir sepet vardı.

"Biraz yürüyeceğiz, sakıncası var mı?" diye sordu.

"Yürümeyi severim."

Hediyelik eşya dükkânlarının ve cephelerinde sarmaşık güller olan evlerin önünden geçtiler. Bir zamanlar sloganlarla bezeli olan badanalı duvarlar, şimdi her iki tarafta da temiz ve pırıl pırıldı. Her şey sakin, huzurlu geliyordu. Adaların, insanları dinginliklerinin sonsuz olduğuna inandırmak gibi bir becerileri vardı.

Kısa süre sonra, işlek kaldırımları arkada bırakmış, şehrin kenar mahallelerinden geçiyorlardı; sanki sert ve kupkuru bir rüzgâra karşı yürüyormuş gibi, gözlerini önlerindeki çam ibreleriyle kaplı patikaya dikmişlerdi. Oysa bu akşam yalnızca çok hafif bir esinti vardı ve hava vaatlerle doluydu. Zihni koşturuyor, dili söylemek istediği kelimeleri bulmakta zorlanıyor olsa da bir tür hoşnutluk sarmıştı Kostas'ı. Öbek öbek yabani sarmısak ve hardal çiçekleri, sarı devedikenleri, kapari çalıları gördü, kuru toprağı delip çıkmıştı hepsinin filizleri. Kendini sürükleniyormuş gibi hissettiğinde hep yaptığı gibi ağaçlara odaklandı: zeytin, tu-

runç, mersin, nar... ve işte şuradaki, keçiboynuzu. Annesinin sesi kulaklarında yankılandı: "Keçiboynuzu ağaçların varken kime gerek çikolata, *agori mou*?"

Fark etti ki Defne sadece hızlı yürümekle kalmıyor, bundan keyif de alıyor gibi görünüyordu. Geçmişte çıktığı kadınlar uzun yürüyüşlerden hoşlanmazlardı genellikle. Şehirliydiler, meşgul insanlardı, her zaman aceleleri vardı. Yürüyüş fikrini sevdiğini iddia edenler bile çabucak sıkılırlardı. Bu tür gezilerde, birçok kez uygun giyinmedikleri için onlara sinir olurken yakalamıştı kendini Kostas –ya kıyafetleri çok inceydi ya ayakkabıları amaca uygun değildi.

Şimdi, Defne'ye ayak uydurmaya çalışırken, onun düz sandaletleriyle hızlı hızlı basıp gitmesi karşısında şaşırmıştı. Tekerlek izli tarlalardan ve toprak yollardan, eteğine takılıp çekiştiren mor çiçekli süpürge otlarıyla dikenli katırtırnağı kümelerinin arasından, yolunu bulup geçiyordu. Kostas peşindeydi, ondan gelen her küçük işarete –kahkahasının tınısına, sessizliğinin derinliğine– karşı algıları tamamen açıktı ve acaba kalbinin bir yerinde beni hâlâ seviyor mu diye merak ediyordu.

Çalıların arasından bir kekliğin hışırtısı geldi. Bir arı şahini, yukarıdaki sıcak hava akımları üzerinde süzülüp kayarak yerdeki küçük memelileri arıyordu. Yapraklardan binlerce göz bakıyordu; minik ışık detektörlerinden oluşan ve farklı dalga boylarını, birbiriyle çatışan gerçekleri ayırt eden bu gözler, insanların gördüğü dünyanın mevcut pek çok dünyadan sadece biri olduğunu hatırlatıyordu Kostas'a.

Tepenin zirvesine ulaştıklarında manzarayı seyretmek için durdular. Uzakta ışıldayan eski taş evler, kırmızı kiremitli çatılar, sonsuz, cömert bir gökyüzü. Şayet bu dünyanın bir merkezi varsa, o da burası olmalıydı. Kostas'ın aklına bunu sayısız seyyah, hac yolcusu ve gurbetçinin görmüş olması gerektiği geldi, demek bu yüzden burada kalmışlardı.

Defne, Kostas'ın taşımasına izin vermediği sepeti açtı. İçinde bir şişe şarap, iki kadeh, bir çanak incir ve evde yaptığı, çeşitli dolgulu minik sandviçler vardı.

"Umarım benimle küçük bir piknik yapmanın bir sakıncası yoktur senin için" dedi Defne, yere bir battaniye sererken.

Kostas gülümseyerek yanına oturdu Defne'nin. Bütün bunları hazırlamak için bu kadar zahmete girmiş olması duygulandırmıştı onu. Mutlu İncir'i ilk kez birlikte ziyaret ettikleri zamanki gibi, her lokmanın tadına vararak yavaş yavaş yerlerken, Kostas Defne'ye İngiltere'deki hayatını anlattı. Panagiota'nın ölümünden, küçük kardeşiyle yıllar içinde giderek daha mesafeli hale gelen zor ve gergin ilişkisinden ve sanki burada karşılaşacaklarından korkarmış veya kalıcı bir büyü tarafından alıkonulmuş gibi bunca zaman adaya bir türlü dönememesinden bahsederken boğazı düğümlendi. İşinin genel gidişatından memnun olmasına rağmen, kendisini sık sık yalnız hissettiğindense bahsetmedi ama Defne'nin bunu zaten bildiğine dair bir his vardı içinde.

"Haklıydın. Bir gebelik vardı" dedi Defne, onu düşünceli bir sessizlik içinde dinledikten sonra. "Ama kendime bunu düşünmeyi yasaklayalı o kadar uzun zaman oldu ki şimdi düşünmek isteyip istemediğimden emin değilim. Hepsini geride bırakmayı tercih ederim."

Kostas bir şey sormamaya, bir şey söylememeye, sadece anlamaya, onun yanında olmaya gayret etti.

Defne ince bir deri katmanını tutup çekerek altdudağını ısırdı. "Bana KŞK ile daha ne kadar çalışmayı planladığımı da sordun. Yusuf ve Yiorgos'u bulana kadar diye düşünmek istiyorum. Benim için hayatlarını riske attı o iki adam. Senin bundan haberin olduğunu sanmıyorum."

"Yok" dedi Kostas, ağzının köşeleri aşağı sarkarak.

"Onlara ne olduğunu bilmemek beni deli ediyor. Birkaç günde bir, laboratuvarı arayıp bir şey bulup bulmadıklarını soruyo-

rum. Bir bilim insanı var orada, Eleni –çok kibar biri ama muhtemelen aramalarımdan bıkmış usanmıştır artık."

Defne, kırgın bir ses çıkararak güldü. Kostas'a çatlamış, kırılmış levhaları hatırlatan bir sivrilik ve sertlik vardı o seste, tıpkı parçalanmış seramik karolar gibi.

Defne, "Bunu sana söylememeliyim, çünkü gerçekten utanç verici ama benim çılgın ablam bir medyuma gitmemiz gerektiğini düşünüyor. Kaçık bir kâhinden randevu almış Meryem. Görünüşe göre bu kadın yaslı ailelerin kayıplarını bulmasına yardım ediyormuş –inanabiliyor musun? Kıbrıs'ta bu bir meslek olmuş artık."

"Sen gitmek istiyor musun?"

"Pek sayılmaz" dedi, bir yandan eğilmiş, toprağı gevşeterek bir kuzukulağını çekip çıkarıyordu. Bitkinin uzun kazık kökü parmaklarından sarkıyordu. Toprakta kalan derin, dar boşluk, bir kurşun deliğini andırıyordu. Defne parmağını o boşluğa soktu ve güçlükle yutkundu, nefesi boğazına takılmıştı sanki. "Sadece sen de gelirsen."

"Gelirim." Kostas uzanıp Defne'nin saçlarını okşadı hafifçe.

Bir zamanlar, içinde bulundukları koşulları aşabileceklerine, bir rüyadaki ağaçlar gibi köklerini gökyüzüne gönderebileceklerine, bağlarından kurtulup yerçekimine karşı koyabileceklerine inanırdı Kostas. Şimdi her ikisini de o umutlu zamana geri döndürmeyi ne kadar çok isterdi.

"Seninle her yere gelirim" dedi. Sesi farklı çıktı o zaman, sanki içinde derin bir yerlerden yükseliyormuş gibi daha bir toktu.

Her ne kadar Kostas, Defne'nin her zamanki kuşkuculuğunun ona inanmasına izin vermeyebileceğini düşünse de, ondan şüphe etmeye de pek istekli görünmüyordu Defne ve bu yüzden inanmakla şüphe etmek arasındaki o ara alanına çekilmişti –tıpkı şimdi bambaşka bir hayatmış gibi gelen başka bir gecede yaptığı gibi.

Defne azıcık daha yaklaştı ve başını Kostas'ın boynuna gömdü. Öpmedi onu ve onun kendisini öpmesini istediğine dair herhangi bir işaret de vermedi ama onu sımsıkı kucakladı; sarılışı güçlü ve sahiciydi. Kostas'ın ihtiyacı olan tek şey de buydu zaten. Defne'nin yanında olduğu hissiyle ve teninde duyduğu kalp atışlarıyla dolmuştu içi. Defne, Kostas'ın alnındaki yara izine dokundu; o kadar eski bir yaraydı ki, o sıcak dalgası gününde, yarasaları kurtarmak için umutsuzca çırpınırken tahta bir kasaya takılıp düşmesinden kalan bu izi çoktan unutmuştu Kostas.

"Seni özledim" dedi Defne.

O anda Kostas Kazantzakis, adanın onu karşı koyamayacağı bir güçle yörüngesine çekmiş olduğunu anladı; yakın zamanda dönemeyecekti İngiltere'ye, Defne'yi almadan gitmeyecekti.

Dijital Tütsü

Londra, 2010'ların sonları

Noel'den bir gün önce, Meryem, süslenmiş dallara –Kostas'ın Noel ağacı alternatifi olarak bahçeden toplayıp sprey boyayla boyadığı ve üstüne yuvarlak süsler astığı bir demet çalı çırpıya– sırtı dönük, kanepeye çökmüş, oturuyordu; alışılmadık derecede sessiz ve içine kapanık bir hali vardı. Yüzünde haksızlığa uğramış birinin yaralı ifadesi, cep telefonu ekranına bakıp duruyordu.

"Hâlâ şu üfürükçüden randevu mu bekliyorsun?" diye sordu Ada geçerken.

Meryem başını kaldırdı ama sadece hafifçe. "Yok, o tamam. Cuma günü bekliyorlar bizi."

"Eh, söylemediğin için teşekkürler." Ada bir bakış attı teyzesine ama kadının aklı başka yerdeydi, fark etmedi bile.

"Her şey yolunda mı?" diye sordu Ada.

"Şeyy, bir şey kaybettim ve şimdi de bulamıyorum. Teknolojiden nefret ediyorum!"

Ada kendini kanepenin diğer ucuna bıraktı, elinde bir roman vardı –hakkında çok şey duyduğu bir roman. Önceki gece başlamıştı okumaya. Şimdi yüzünün çoğunu gizleyecek şekilde havaya kaldırmıştı kitabını ve böylece Sylvia Plath'ın gözleri doğruca Meryem Teyze'ye bakıyordu kapaktan.

Bir dakika geçti, Meryem iç geçirdi.

"Yardım lazım mı?" diye sordu Ada.

"Yok, gerekmez" diye kestirip attı Meryem.

Ada başını kitabına gömdü. Bir süre ikisi de konuşmadılar.

"Ah, niye uğraşıyorum ki sanki? Gitti işte!" Meryem şakaklarını ovuşturdu. "Peki tamam, hadi yardım et bana lütfen ama dalga geçmek yok."

"Niye dalga geçecekmişim ki seninle?"

"Geçme diyorum işte." Meryem telefonu ikisinin arasına bıraktı. "Bir uygulamayı sildim yanlışlıkla. Sanırım öyle oldu yani. Şimdi geri almaya çalışıyorum ama bütün o parayı da yeniden ödemek istemiyorum. Ne yapmam lazım?"

"Bir bakalım. Adı ne?"

"Bilmiyorum. Üstünde mavi bir şey var."

"Çok faydalı olmadı bu. Peki ne için bu uygulama?"

Meryem eteğini düzeltti. "Şey, nazara karşı kullanıyorum ben."

Ada'nın kaşları kalkıverdi bir anda. "Ciddi misin? Onun için uygulama mı var?"

"Dalga geçeceğini biliyordum işte."

"Sadece anlamaya çalışıyorum yahu."

"Ee, modern dünya. Herkes meşgul. Bazen acelen oluyor, tütsü yakacak zamanın olmuyor. Ya da serpecek tuz bulamıyorsun. Ya da kibar insanlarla beraber olduğun için tüküremiyorsun. Bu uygulama hepsini yapıyor senin için."

"Dijital tütsü yakıyor, dijital tuz serpiyor ve dijital olarak havaya tükürüyor yani, öyle mi?"

"Evet, onun gibi bir şey."

Ada başını iki yana salladı. "Peki nasıl ödeme yaptın bu üçkâğıtçılara?"

"Üyelik usulü çalışıyor, her ay yeniliyorum. Ne kadar olduğunu da hayatta söylemem sana. Ne desem çok fazla bulacaksın nasılsa."

"Tabii ki fazla bulurum. Seni söğüşlüyorlar, görmüyor musun? Seni ve daha yüzlerce, belki binlerce saf insanı!"

Hızlı bir aramayla düzinelerce benzer uygulama bulundu, bazısı korunma için, bazısı şans getirsin diye, hatta bir kısmı da

kahve, çay veya şarap falı bakmak içindi. Ada silinmiş uygulamayı bulup yeniden indirdi –hiçbir şey ödemeden.

"Ay, teşekkür ederim" dedi Meryem, yüzünün asıklığı uçup gitmişti. "Allah garip kullarını sevindirmek için önce eşeğini kaybettirip sonra da buldururmuş."

Ada parmağını kitabının üstündeki çizgiler boyunca gezdirdi ve parmak ucunu kitabın sırtından aşağı kaydırdı. "Bana anneannemden söz etsene. Sana benziyor muydu? Her an kötü bir şeyler olacak diye korkar mıydı o da?"

"Pek sayılmaz" dedi Meryem, gözleri hatırladıklarıyla parıldayıp sonra yeniden bulutlanmıştı. "Annem, 'Bütün dünya çıldırsa bile Kıbrıslıların aklı başında kalır' derdi eskiden. Çünkü birbirimizin bebeklerini yıkardık biz. Birbirimizin hasatlarını kaldırırdık. 'Savaşlar birbirinin adını bilmeyen yabancılar arasında çıkar. Burada kötü bir şey olamaz' derdi. Hayır, yani, anneannen benim gibi korkak değildi. Olacakların hiçbirini öngöremedi."

Ada dikkatle baktı teyzesine, omuzlarının hafifçe çöktüğünü fark etti.

"Bak aklıma ne geldi. Yapmam gereken bir tarih ödevim var, belki sen bana yardım edebilirsin."

"Sahi mi?" Meryem sanki beklenmedik bir iltifat almış gibi elini göğsüne koydu. "Ama bilebilecek miyim ki yanıtı?"

"Sınav değil. Röportaj gibi daha çok. Sana nereli olduğunla, çocukluğunun nasıl geçtiğiyle filan ilgili sorular soracağım sadece."

"Bunu yapabilirim ama babana sorsan daha doğru olmaz mı sence?" dedi Meryem, ihtiyatla.

"Babam Kıbrıs hakkında pek bir şey anlatmaz bana. Ama sen anlatabilirsin."

Böyle dedi ve arkasına yaslanıp kitabını eline aldı yeniden. *Sırça Fanus*'un sayfalarının arkasından konuştu sonra, sesi pürüzlüydü, sanki uzaklaşır gibiydi.

"Yoksa gelmem seninle o üfürükçüye."

Medyum

Kıbrıs, 2000'lerin başları

İki gün sonra, Lefkoşa'da çevre camilerden akşam ezanı yankılanırken, Büyük Han'ın önünde Defne ve Meryem'le buluştu Kostas. Osmanlılar tarafından kervansaray olarak inşa edilen, İngilizler tarafından şehir hapishanesine dönüştürülen bu tarihi hanın bir sanat, elişi ve alışveriş merkezi haline geldiğini görünce şaşırmıştı. Kadim avlunun içindeki bir kafede birer bardak ıhlamur içtiler.

Meryem, Kostas'a yan yan bakarak iç geçirdi. Buluştuklarından beri alışılmadık bir şekilde sessizdi ama artık kendini tutamayacaktı. "Defne geri döndüğünü söylediğinde ne kadar şaşırdım bilemezsin. Kulaklarıma inanamadım! Ona senden uzak durmasını söyledim. Aynı şeyi senin yüzüne de söylüyorum. Kardeşimden uzak dur. Allah biliyor ya, sinirime dokunuyorsun, Kostas Kazantzakis. Onu hamileyken terk edip gittin..."

Gözleri ışıl ışıl yanan Defne araya girdi, "Abla, kes şunu. Bu konuyu açmamanı söylemiştim sana."

"Tamam, tamam." Meryem her iki elini de havaya kaldırdı. "Ee, Kostas, ayıptır sorması, ne zaman dönüyorsun İngiltere'ye? Yakındır, inşallah."

"Abla! Ona iyi davranacağına söz vermiştin. Kostas'ı ben davet ettim buraya."

"Ay, iyi davranıyorum işte, sorun da bu zaten." Meryem dişlerinin arasına bir şeker küpü yerleştirip kararlılıkla emdi yeniden

konuşmaya başlamadan önce. "Hep ben oldum sizi idare eden."

Kostas başını sallayarak onayladı. "Sana her zaman minnettar olacağım bunun için. Sinirine dokunduğum için özür dilerim. Geçmişte bize çok yardımın oldu, biliyorum."

"Yaa, bak nereye getirdi bizi o yardımlar."

"Abla, son kez söylüyorum!"

Meryem ellerini iki yana açarak öne arkaya salladı ama söylenenleri onaylamak için mi yoksa savuşturmak için mi yapmıştı bunu, anlamak zordu. Doğruldu. "Şimdi, bugünkü ziyaretle ilgili, öncelikle kurallarda anlaşalım. Ziyaret edeceğimiz medyum –Madam Margosha– önemli bir şahsiyet. Kâhinler arasında bayağı bir isim yapmış. Ne derseniz deyin, kadını kızdırmayın. Gerçekten güçlü bu kadın. Her yerde tanıdıkları var ve tanıdık derken öbür dünyadakileri de kast ediyorum bu arada."

Defne dirseklerini masaya koyup öne eğildi. "Nereden biliyorsun bunu? Bilmiyorsun bence."

Meryem devam etti aldırmadan. "Kadın Rus, Moskova'da doğmuş. Kıbrıs'a neden gelmiş biliyor musunuz? Bir gün bir rüya görmüş. Kayıp mezarlarla dolu bir ada varmış rüyasında. Gözyaşları içinde uyanmış. Kendi kendine demiş ki, 'Bu insanların sevdiklerini bulmalarına yardım etmeliyim.' Bu yüzden burada. Aileler gidip yardım istiyor ondan."

"Aman ne kadar yüce gönüllüymüş" diye mırıldandı Defne. "Peki her bir cömertlik eylemi için ne kadar ücret alıyor?"

"Bu tür şeylere inanmadığını biliyorum –Kostas da inanmıyordur– ama bunu arkadaşlarınız için yaptığını unutma. Yusuf ve Yiorgos'a ne olduğunu bilmek istiyorsun, değil mi? Ve ben de senin için yapıyorum bunu. Bu yüzden ikiniz de saygısızlık etmeyeceğinize dair söz vermelisiniz bana."

"Söz" dedi Kostas kibarca.

Defne gülümseyerek ellerini açtı. "Elimden geleni yapacağım, ablacığım ama *ben* söz filan veremem."

Medyum, Yeşil Hat'tan pek uzak olmayan bir yerde, pencereleri ferforje parmaklıklı, iki katlı bir evde yaşıyordu. Evin bulunduğu yol, İngiliz yönetimi altındayken Shakespeare Caddesi olarak bilinirken, bölünmenin ardından Türk makamları bu adı değiştirip Mehmet Akif Caddesi adını vermişlerdi. Ama bugün çoğu kişi Dereboyu Caddesi diyordu.

Eve girdiklerinde onları ilk çarpan şey koku oldu –tam anlamıyla nahoş olmasa da, keskin ve her yere sinen bir kokuydu. Sandal ağacı ve mür tütsüsü ile öğle yemeğinden kalma kızarmış balık ve fırında patates kokularının ve ağır parfümlerden hoşlanan biri tarafından bolca sıkılmış gül ve yaseminin karışımıydı.

Medyumun asistanı –ince uzun bir ergen oğlan– kısacık bir selamlamanın ardından onları üst kata, az eşyayla döşenmiş bir odaya götürdü; güneşin son ışınlarının desenli camlı büyük pencerelerden süzülen pırıltıları odanın ahşap zeminine vuruyordu benek benek.

"Birazdan döneceğim, siz lütfen oturun" dedi çocuk, ağır aksanlı bir İngilizceyle.

Birkaç saniye sonra asistan yeniden göründü ve Madam Margosha'nın onları görmeye hazır olduğunu bildirdi.

"Acaba ben yalnız mı gitsem?" dedi Meryem endişeyle.

Defne kaşlarını kaldırdı. "Kararını ver. Hem beni buraya kadar sürükledin hem de şimdi tek başına mı girmek istiyorsun?"

"Sorun değil, git sen. Biz bekleriz" dedi Kostas.

Ama Meryem'in koridorda kaybolmasıyla, alelacele geri gelmesi bir oldu, yanakları al al olmuştu. "İkinizi de görmek istiyor! Bilin bakalım ne oldu? Seninle kardeş olduğumuzu ve aramızdaki yaş farkını hemen anladı. Kostas'ın da Rum olduğunu bildi."

"Ve sen de bundan etkilendin, öyle mi?" dedi Defne. "Asistanı söylemiş olmalı. Sana abla dediğimi, Kostas'a da adıyla seslendiğimi duydu –*Rum* adıyla!"

"Her neyse" dedi Meryem. "Acele eder misiniz? Bekletmek istemiyorum onu."

Koridorun karşı ucundaki oda iyi aydınlatılmış ve ferahtı, ancak darmadağınık görünüyordu, çünkü uzun, gezgin bir yaşam boyunca biriktirilmiş gibi görünen bir sürü nesneyle doluydu: ipek şapkalı ve püsküllü lambaderler, birbirine uymayan sandalyeler, duvarlara asılmış ağırbaşlı portreler, duvar halıları ve kumaşlar, üstlerine deri ciltli kitaplar ve kâğıt tomarları yığılmış büfeler, melek ve aziz heykelleri, donuk bakışlı taşbebekler, kristal vazolar, gümüş şamdanlar, tütsülükler, kalaylı kadehler, biblolar...

Bütün bu ıvır zıvırın ortasında da, belirgin elmacık kemikleri olan, dal gibi ince, sarışın bir kadın duruyordu. Kadının her şeyi muntazam ve köşeliydi. Donmuş bir gölün rengindeki gri-mavi gözlerini yavaş yavaş kırparak başını salladı onlara. Boynuna bıldırcın yumurtası büyüklüğünde pembe incili bir kolye takmıştı. Her hareket ettiğinde ışığı yansıtıyordu inci.

"Hoş geldiniz! Oturun. Üçünüzü bir arada görmek ne güzel."

Meryem bir sandalyeye tünedi, Defne ve Kostas ise kapının yakınındaki taburelerı seçtiler. Madam Margosha ceviz bir masanın arkasındaki geniş bir koltukta oturuyordu.

"Ee, nedir sizi buraya getiren –aşk mı yoksa kayıp mı? Genellikle ya biri ya diğeridir."

Meryem boğazını temizledi. "Benim bu kız kardeşim ile şuradaki Kostas'ın yıllar önce iki iyi arkadaşı vardı. Yiorgos ve Yusuf. Bu adamların ikisi de 1974 yazında kayboldu. Cesetleri asla bulunamadı. Onlara ne olduğunu bilmek istiyoruz. Ve şayet öldülerse, aileleri onlara düzgün bir cenaze töreni yapabilsin diye mezarlarını bulmak istiyoruz. Bu yüzden yardımınıza ihtiyacımız var."

Madam Margosha parmaklarını birbirine kenetledi, bakışlarını yavaşça Meryem'den Defne'ye, Defne'den Kostas'a çevirdi.

"Demek kayıp yüzünden geldiniz buraya. Ama içimden bir ses aynı zamanda aşk yüzünden de geldiğinizi söylüyor."

Defne dudaklarını büzdü, sonra bacak bacak üstüne attı.

"Her şey yolunda mı?" diye sordu medyum.

"Evet -hayır... Bariz değil mi bu?" dedi Defne. "Yani, herkes bir şey kaybetmemiş midir ve herkes aşkı aramaz mı?"

Meryem sandalyesinin ucuna kaydı. "Affedersiniz Madam Margosha, lütfen kız kardeşime aldırmayın siz."

"Sorun değil" dedi medyum, Defne'ye odaklanarak. "Aklından geçeni sakınmadan söyleyen kadınlardan hoşlanırım. Aslında, bakın size ne diyeceğim. Bu seansın sonunda memnun kalmazsanız sizden hiçbir ücret talep etmeyeceğim. Ama memnun kalırsanız da ücretimin iki katını alırım."

"Ama bizim o kadar..." Meryem müdahale etmeye çalıştı.

"Anlaştık!" dedi Defne.

"Anlaştık!" dedi Madam Margosha, mükemmel manikürlü elini uzatarak.

İki kadının tokalaşan elleri bir an için kilitlenip kaldı öylece; gözlerini birbirlerine sabitleyerek karşıdakini tartmaya çalışıyorlardı.

"Ruhunuzdaki ateşi görebiliyorum" dedi Madam Margosha.

"Eminim öyledir." Defne elini çekti. "Artık Yusuf'la Yiorgos'a odaklanabilir miyiz?"

Madam Margosha kendi kendine başını sallayarak başparmağındaki gümüş yüzüğü evirip çevirdi. "En derin arayışlarımızda bize yardımcı olan beş unsur vardır. Dört artı bir: Ateş, Toprak, Hava, Su ve Ruh. Hangisini çağırmamı istersiniz?"

Üçü de boş gözlerle birbirlerine baktılar.

Madam Margosha, "Eğer siz farklı düşünmüyorsanız, Su'yu seçeceğim ben" dedi. Gözlerini kapatarak arkasına yaslandı. Ne-

redeyse yarı saydam olan gözkapakları minik, mavi kılcal damarlarla kaplıydı.

Upuzun bir dakika boyunca kimse bir şey söylemedi, kimse kıpırdamadı. Huzursuz sessizliğin içine doğru yumuşak bir sesle konuştu medyum:

"Kıbrıs'ta kayıpların çoğu ya bir nehir yatağında ya denize bakan bir tepede ya da bazen bir kuyunun içinde saklıdır... Eğer suyu bize yardım etmesi için ikna edebilirsek, ihtiyacımız olan ipuçlarını bulabiliriz."

Meryem soluğunu tutarak sandalyesinin ucuna biraz daha yaklaştı.

"Bir ağaç görüyorum" dedi Madam Margosha. "Bu nedir, bir zeytin mi?"

Kostas, Defne'ye doğru eğildi. Ne düşündüğünü anlamak için ona bakmasına gerek yoktu: Zeytinlerin bol olduğu böyle bir yerde zeytin ağaçlarından bahsetmenin güvenli bir seçim olduğunu düşünüyor olmalıydı.

"Hayır, zeytin değil, bir incir belki... Bir incir ağacı ama içeride, dışarıda değil –ne garip, odanın içinde bir incir ağacı! Ortalık bayağı gürültülü –müzik, kahkaha, herkes birbirinin üstünden konuşuyor... Nasıl bir yer burası? Bir restoran mı? Yemek, bir sürü yemek. Ah, işte buradalar, arkadaşlarınız! Onları görüyorum şimdi, yakınlar, dans mı ediyorlar? Sanırım öpüşüyorlar."

Kostas elinde olmadan bir ürperti hissetti ensesinde.

"Evet, öpüşüyorlar... Adlarını söyleyeceğim, bakalım cevap verecekler mi. Yusuf... Yiorgos..." Madam Margosha'nın soluğu yavaşladı, boğazından hırıltılı bir ses çıktı. "Nereye gittiler? Kayboldular. Tekrar deneyeceğim: Yusuf! Yiorgos! Aa, şimdi bir bebek görüyorum. Ne de sevimli bir küçük oğlan! Adı ne? Durun bakalım... Ha anladım, adı Yusuf Yiorgos. Bir kanepede oturuyor, dört tarafında minderler var. Bir diş kaşıyıcıyı kemiriyor. Çok şirin... Ah, hayır! Ah zavallı şey..."

Madam Margosha gözlerini açtı ve Defne'ye –sadece ona– baktı. "Devam etmemi istediğinden emin misin?"

On beş dakika sonra, üçü yeniden Dereboyu Caddesi'ndeydiler. Defne, sımsıkı kapanıp bir çizgi haline gelmiş dudaklarıyla önden gidiyordu hızlı hızlı, Kostas ölçülü adımlarla onu takip ediyordu, sarsılmış görünen Meryem de arkalarından geliyordu. Kapalı bir kuyumcu dükkânının önünde durdular. Vitrinin neon ışıkları, altın bileziklerin, bilekliklerin, kolyelerin ışıltılı yansımalarına karışarak üçlünün yüz hatlarını keskinleştiriyordu.

"Bunu neden yaptın?" dedi Meryem, gözlerini elinin arkasıyla silerek. "Onu sinirlendirmene gerek yoktu. Bize anlatacaktı."

"Hayır, anlatmayacaktı." Defne saçını yüzünden çekti. "O kadın bir şarlatandı. Bizim ona verdiğimiz bilgileri bize geri veriyordu. 'Büyük, aydınlık bir mutfak görüyorum, bir ev ya da restoran olabilir...' diyor. Sen atlıyorsun 'Taverna olmalı!' diye. O da 'evet, evet, burası bir taverna' diyor. Ve sen de bundan etkileniyorsun, öyle mi?"

Meryem gözlerini kaçırdı. "Beni en çok kıran ne biliyor musun? Bana bu şekilde davranman, sanki benim beynim yokmuş gibi. Sen zekisin, evet, bense değilim. Sıradanım ben, gelenekselim. Domestik Meryem! Beni ve aileni küçük görüyorsun sen. Kendi köklerini! Babam sana tapıyor ama o senin için hiçbir zaman yeterince iyi olmadı."

"Doğru değil bu." Defne elini ablasının koluna koydu. "Bak..."

Meryem geri çekildi, göğsü hızla inip kalkıyordu. "Duymak istemiyorum. Şimdi değil. Kendi başıma kalmaya ihtiyacım var sadece, lütfen." Aceleyle uzaklaştı, caddedeki ışıklar uzun kumral saçlarından yansıyordu.

Kostas'la yalnız kalan Defne dönüp ona baktı ve yarısı gölgeye gizlenmiş yüzünde çok düşünceli bir ifade buldu. Ellerini havaya doğru açtı.

"Kendimi çok kötü hissediyorum. Neden hep böyleyim ben? Berbat ettim her şeyi, değil mi? Meryem haklı. Sen gittikten sonra evde işler zorlaştı. Ben her zaman mutsuzdum ve bunun acısını da ailemden çıkardım. Sürekli tartışıyorduk. Eski kafalı, dar görüşlü diyordum onlara."

Kostas ayaklarının üzerinde kıpırdandı.

"Hey. Hadi sana bir içki ısmarlayayım" dedi Defne, Kostas'ın bir şey söylemeyeceğini anlayınca. "Bir güzel sarhoş olalım! Medyuma ödemediğimiz bütün para bende."

Kostas Defne'nin yüzüne bakıyordu mutlak bir odaklanmayla. "Bana söylemen gerekmiyor mu sence?"

"Neyi?"

"O kadın küçük bir oğlandan bahsetti –Yusuf Yiorgos. Hem Rum hem Türk adı taşıyan bir çocuk hayal edemiyorum ben bu adada. İmkânsız bu. Tabii eğer o bebeği sen doğurmadıysan..."

Gözlerini kaçırdı Defne ama sadece bir an için.

"Gebeliği öğrendiğim zaman, kürtaj olduğunu varsaymıştım. Ama şimdi fark ediyorum ki yanılmış olabilirim. Oldun mu olmadın mı? Konuş benimle Defne."

"Bunları neden soruyorsun?" dedi çantasını açıp bir sigara çıkarırken ama yakmadı sigarayı. "O medyum saçmalığına inandığını söyleme sakın bana. Sen bir bilim insanısın! Bunları nasıl ciddiye alabilirsin?"

"Medyum umurumda değil benim, bebeğimize ne olduğu umurumda."

Kostas bunu söylediğinde, sanki eli kızgın bir sobaya değmiş gibi geri çekildi Defne.

"Gebeliği benden saklamaya hakkın yoktu" dedi Kostas.

"Hakkım yok muydu? Gerçekten mi?" Defne'nin bakışları

sertleşti. "On sekiz yaşındaydım. Bir başıma. Korkudan aklım çıkmıştı. Gidecek hiçbir yerim yoktu. Ailem öğrenirse neler olacağı hakkında hiçbir fikrim yoktu. Utanıyordum. Hamile olduğunu öğrenmenin ve dışarı çıkıp yardım bile isteyememenin nasıl bir his olduğunu biliyor musun? Her yerde askerler vardı. Bölünmüş bir şehirde, en kötü zamanda, radyo gece gündüz 'Evde kalın!' diye bağırırken ve her saat yeni acil tedbirler çıkarılırken ve yarının ne getireceğini hiç bilemezken ve her yerde panik varken, insanlar birbirlerine saldırıyor ve ortalık yerde ölüyorken, sanki dünya yıkılıyormuş gibi hissederken ve konuşacak kimsen yokken, hamileliğini saklamaya çalışmanın nasıl bir şey olduğunu biliyor musun? Sen neredeydin? O zaman burada değilsen, şimdi de beni yargılamaya hakkın yok."

"Seni yargılamıyorum."

Ama Defne çoktan yürüyüp gitmişti.

Mağazadan gelen çiğ neon ışığında kıpırdamadan durdu Kostas, öyle ağır bir çaresizlik duygusuna kapılmıştı ki bir an nefes alamadı. Dalgın bakışları, yanında durduğu vitrine takıldı, cam raflara düzgünce dizilmiş altın ve gümüşleri taradı gözleri: Düğünleri, doğum günlerini, mutlu yıldönümlerini kutlamak için satın alınıyordu o yüzükler, bilezikler, kolyeler –yani onların tüm bu zaman boyunca kaçırdıkları her şeyi.

Defne onunla konuşmak istemiyordu ama Kostas'ın gerçeği öğrenmesi gerekiyordu. Yarın sabah ilk iş olarak Doktor Norman'ı arayıp 1974 yazında, o buradan kilometrelerce uzaktayken, neler olduğunu soracaktı.

Senin Cinin Değil

Londra, 2010'ların sonları

Fırtına artık dinmiş, gökyüzü solgun bir griye dönmüştü ama tıpkı ateşe atılmış istenmeyen bir fotoğraf gibi, kenarları kara karaydı hâlâ. Öğleden sonra, Ada ve teyzesi alışverişe gitmek bahanesiyle evden ayrıldılar ama aslında üfürükçüye gidiyorlardı.

"Buna razı olduğuma hâlâ inanamıyorum" diye mırıldandı Ada, metro istasyonuna yürürlerken.

"Bizi görmeye razı olduğu için aşırı derecede şanslıyız" dedi Meryem, dolgu topuklarının tıkırtısı geliyordu arkasından.

"Ay sanki adamın bekleme listesi vardı da."

"Doğrusunu istersen vardı. En yakın randevu iki buçuk ay sonrayaydı! Bütün cazibemi kullanmak zorunda kaldım telefonda."

Aldgate East durağında indiler, orada bir kafede kısa bir mola verip birer içecek ısmarladılar –Ada için bir *chai latte*, Meryem için de çifte kremalı bir beyaz çikolatalı moka.

"Unutma, babana tek kelime söylemek yok bu konuda. Asla affetmez beni. Söz mü?"

"Merak etme, bundan bahsetmem zaten ona! Enerjimi hokuspokusa harcadığımı öğrenirse düş kırıklığına uğrar babam. Utanç ve gizlilikle birbirimize bağlandık yani seninle!"

Adrese ulaştıklarında saat neredeyse üçtü ve güneş ihtimal dahilinde bile değildi kurşunî gökyüzünde.

Hareketli caddenin iki yanında yapraksız çınar ağaçları sıra-

lanmıştı. Yeni inşa edilmiş apartmanlar, köri restoranları, pizza zincirleri, helal restoranlar, paşmina ve sari tezgâhları; Fransız Huguenotları'yla Doğu Avrupa Yahudilerinden Bangladeşlilere ve Pakistanlılara kadar dalga dalga gelen göçmenlere ait olagelmiş çeşitli dükkânlar vardı. Kebapçıların vitrinlerinde, koca koca et parçaları, çok uzun sürmüş bir partinin son misafirleri gibi kendi translarında kaybolmuş, ağır ağır dönmekteydi. Meryem çevresini büyülenerek inceledi, varlığından hiç haberdar olmadığı bu Londra hem şaşırtmıştı onu hem de çok hoşuna gitmişti.

Trafiğin ters yönünde yürüyerek, kırmızı tuğlalı, yarı müstakil bir eve geldiler. Zil yoktu, yalnızca kuyruğunu kaldırmış bir akrep şeklinde, pirinçten bir tokmak vardı; tutup sertçe vurdular bunu.

"Birileri gösteriş yapmayı seviyor" dedi Ada, süslü tokmağı dudak bükerek incelerken.

"Şşş, sözlerine dikkat et" diye fısıldadı Meryem. "Din adamlarının etrafında şaka yapılmaz."

Ada cevap veremeden kapı açıldı. Genç bir kadın karşıladı onları. Yeşil limon rengi bir başörtüsü ile benzer tonda, ayak bileklerine kadar uzanan bir elbise giymişti.

"Selamün aleyküm" dedi Meryem.

"Aleyküm selam" dedi kadın küçük bir baş hareketiyle. "Buyurun içeriye. Daha erken bekliyorduk sizi."

"Metrolarda çok rötar var" dedi Meryem, yol boyunca girmeden edemediği bütün o dükkânlardan hiç söz etmeden.

Girişte düzenli bir şekilde dizilmiş ve hepsi de ön kapıya doğru bakan, çeşitli büyüklükte ayakkabılar vardı. Yukarıdan, kavga eden çocukların sesi ve bir topun ritmik vuruşu geliyordu. Koridorun aşağısında bir yerlerde bir bebek ağlıyordu. Havada belli belirsiz bir koku asılı kalmıştı –yemek kokuları, eski ve yeni.

Meryem bir an duraksadı. Yüzü asıldı.

Ada merakla baktı teyzesine. "Ne oldu?"

"Hiçbir şey. Anneni yıllar önce Kıbrıs'ta ünlü bir medyuma götürdüğümü hatırladım birden. Baban da bizimle gelmişti."

"Hadi canım! Gerçekten mi –babam buna razı mı oldu?"

Ama sohbet edecek zaman yoktu. Arka taraftaki bir odaya alındılar. İçeride, ön tarafa bakan sıra sıra plastik sandalyeler vardı; duvarlarda çerçeveli Arapça dualar asılıydı. Dört kişilik bir aile bir köşeye toplaşmış, kendi aralarında kısık sesle konuşuyorlardı. Kapının yanında, süveter gibi görünen bir şey ören yaşlı bir kadın oturuyordu –süveter o kadar küçüktü ki bir oyuncak bebek için olmalıydı. Ada'yla Meryem kadının yanındaki sandalyelere oturdular.

"İlk gelişiniz, değil mi?" dedi kadın, bilmiş bir gülümsemeyle. "Genç kız için mi?"

Meryem başını hafifçe salladı evet anlamında. "Ya siz?"

"Ah, biz yıllardır geliyoruz. Her şeyi denedik –doktorlar, haplar, terapiler. Hiçbirinin faydası olmadı. Sonra biri burayı önerdi bize. Allah razı olsun onlardan."

"İşe yarıyor diyorsunuz yani, öyle mi?" diye sordu Meryem.

"Yarıyor ama sabırlı olmanız lazım. İyi ellerdesiniz. Burası bütün mecnunların şifa bulduğu yer."

Yan odadan gelen bir çığlık havayı delip geçti.

"Endişelenmeyin. Benim oğlan bu" dedi kadın, yün ipliği çekiştirerek. "Geceleri uykusunda da bağırır."

"O zaman belki de işe yaramıyordur" dedi Ada.

Meryem yüzünü astı hafifçe.

Ama kadın üstüne alınmış gibi görünmüyordu. "Sorun şu ki çocuğa musallat olan birden fazla cin varmış. Şeyh on tanesini çıkardı, Allah razı olsun ama hâlâ bir tane var. Sonra özgür olacak oğlum."

"Vaay" dedi Ada. "On cin artı bir tane daha. Kendi futbol takımını kurabilirmiş."

Meryem'in yüzü daha da asıldı.

Ama kadın yine aldırmamış göründü. İşte o zaman Ada bu yabancının gözünde kendisinin de o mecnunlardan biri olduğunu ve bu nedenle çılgınca şeyler söyleyebileceğini, hatta daha da çılgınca şeyler yapabileceğini ve yine de affedileceğini fark etti.

Ne özgürlük ama! Pek de mantıklı olmayan ve genellikle bir avuç insanı çoğunluğa göre ayrıcalıklı kılan birtakım kural ve düzenlemelerle bağlanmış bir dünyada, belki de tek gerçek hürriyetti delilik.

Kısa bir süre sonra, üfürükçüyü görmek için çağrıldılar.

Oda az eşyayla döşenmişti –bir duvarın önünde kırmızı bir kanepe uzanmaktaydı, yerde de yeşim yeşili ve mavi tonlarında bir halı seriliydi. Sağa sola atılmış işlemeli minderler vardı. Alçak, yuvarlak bir sehpa tam ortaya kurulmuştu, yanında da cam şişe ve kavanozlarla tıka basa dolu bir sepet vardı.

Karşı duvarda, sonradan eklenmiş gibi görünen bir şömine vardı, fayanslarının kenarları kırılmıştı, şömine rafı da çatlak bir mermer levhaydı. Üzerinde dekoratif bir kilim asılıydı, deseni bir pazar tasviriydi: baharatlarla dolu tezgâhlar; tüylü yelpaze kuyruğunun ihtişamını sergileyen bir tavus kuşu; ahşap taburelere tünemiş, kimisi kahvesini yudumlayan, kimisi nargile tüttüren, Doğulu giyimli erkekler. Resim, gerçek bir yerden çok, birinin hayalindeki Ortadoğu suretine benziyordu.

Bu sahnenin merkezinde, üfürükçü olduğunu tahmin ettikleri adam bağdaş kurmuş, oturuyordu. Çökük gözleri ve köşeli yüzünü çevreleyen kısa, yuvarlak bir sakalı vardı. Onları selamlamak için ayağa kalkmadı. Ellerini de sıkmadı. Başını sallayarak karşısında, halının üzerinde yerlerini almalarını işaret etti.

"Ee, kim hasta?"

Meryem boğazını temizledi. "Yeğenim, Ada, birtakım sorunlar yaşıyor. Geçen gün, okulda bütün sınıfın önünde çığlık çığlığa bağırmış. Duramamış bir türlü."

Ada omuz silkti. "Tarih dersiydi. Bayan Walcott'ın dersinde herkesin çığlık atası gelir."

Üfürükçü şayet espriyi anladıysa bile hiç gülmedi. "Cinlerin işi gibi görünüyor" dedi ciddiyetle. "Kurnazdır cinler. Önce bedeni ele geçirirler. En zayıf halkayı. İnsanlar beklenmedik şeyler yapar –bazıları ciddi bir toplantıda anlamsız sözler söyler, bazıları işlek bir yolun ortasında dans eder veya senin gibi çığlık atar... Tedavi edilmezse durum daha da kötüleşir. Cinler zihni fetheder. İşte o zaman depresyon başlar. Kaygı, panik atak, intihar düşünceleri. Sonra cinler ruhun peşine düşerler. Bu son kaledir."

Ada, teyzesine bir bakış attı ve onun dikkatle dinlediğini gördü.

"Ama Tanrı merhametlidir, hastalığın olduğu yerde şifa da bulunur" dedi üfürükçü.

Sanki sözleşilmiş gibi, tam o anda kapı açıldı ve aynı genç kadın elinde birtakım eşyalarla dolu bir tepsiyle içeri girdi: gümüş bir kâse içinde su, bir şişe siyah mürekkep, kenarları sararmış bir kâğıt parçası, bir tutam tuz, bir sap biberiye ve kuş tüyünden bir kalem. Tepsiyi adamın önüne koydu ve kimseyle göz teması kurmamaya özen göstererek bir köşeye çekildi. Üfürükçünün çırağı mı acaba, diye merak etti Ada; hem nasıl bir işti ki bu –sihirbaz asistanlığı gibi bir şey miydi, onun parıltısız ve alkışsız olanı?

"Odaklanman gerek" dedi adam, Ada'ya dikkatle bakarak. "Bu kâsenin içindeki suya bakmanı istiyorum –benim dua ettiğimi duyduğunda kıpırdama, gözlerini kırpma, öylece dur. Şansımız yaver giderse, sana musallat olan cinin yüzünü göreceksin. Onun adını öğrenmeye çalış. Bu önemli. Bir kez suçluyu öğrendikten sonra, bu sorunu temelden çözebiliriz."

Ada'nın gözleri kısıldı. Bir yanı arkasına bakmadan kaçmak istiyordu. Diğer yanıysa neler olacağını merak ediyordu.

Bu arada, üfürükçü kuş tüyünden kalemi mürekkebe batırdı, bir duayı yedi kez yazdı. Kâğıdı katlayıp kâsenin içine attı, ardından da tuz ve biberiyeyi ekledi. Cebinden bir kehribar tespih çıkardı ve dua ederken tespih çekmeye başladı, her nefeste sesi yükselip alçalıyordu.

Ada, içinde dönen mürekkeple artık bulanıklaşmış olan suya baktı ve bakışlarını sabit tutmak için elinden geleni yaparak bir işaretin belirmesini, bir gizemin çözülmesini bekledi. Hiçbir şey olmadı. Üst katta oynayan çocukların sesi, tespih boncuklarının *tıkır-tıkır*'ları, Arapça mırıltıların sabit, ıslıklı tınısı... Burada oturup bir mucize ummak anlamsız geliyordu. Ama ondan da öte, saçma geliyordu. Ağzını kapadı ama çok geç. Yüksek sesli, gergin bir kıkırtı kaçıverdi gırtlağından.

Üfürükçü durdu. "Faydası yok. Odaklanamıyor. Cinler müsaade etmiyorlar."

Meryem Ada'ya biraz yaklaştı. "Bir şey gördün mü?"

"Bir hazine sandığı gördüm" diye fısıldadı Ada. "Altının gömülü olduğu yeri biliyorum. Hadi gidelim!"

"Dediğim gibi, cinler akıllıdır" dedi üfürükçü. "Kızın zihniyle oynuyorlar. Sadece onlardan korkarsak insanlara hükmedebileceklerini biliyorlar. O yüzden saklıyorlar kendilerini."

Ada, her zaman korkunun panzehirinin bilgi olduğunu söyleyen babasını düşündü o zaman. Üfürükçüyle bilim adamı bir tek bu konuda olsun anlaşmaya varabilirlerdi belki.

"Farklı bir yaklaşım denememiz gerekecek." Adam köşedeki kıza işaret etti. "Cemile, buraya gel."

İki kızı karşılıklı minderlere oturttu ve başlarının üstüne, omuzlarına kadar inen bir örtü örttü. Her iki yana, için için yanan küçük odun parçaları yerleştirdi, parfümlü yağa yatırılmış oldukları için keskin bir öd ve misk kokusu yayılıyordu odunlardan.

Ada, örtünün altında, sanki bozuk bir aynadaki yansımasıymış gibi yakından inceledi kızı. Cemile'de kendinden bir şeyler

buldu, kendi uyumsuzluğunun izlerini gördü sanki. Üfürükçüyle kız arasındaki fiziksel benzerliği de görebiliyordu şimdi. Baba–kızdılar. Daha önce nasıl fark etmemişti bunu? Başka bir evrende, birbirlerinin ailelerine doğmuş olabilirlerdi ikisi: bilim adamının kızıyla üfürükçünün kızı. Öyle olsa, Ada tamamen farklı bir insan mı olurdu acaba, yoksa yine aynı kişi mi olurdu?

Cemile de üzüntü nöbetlerinden ve değersizlik hislerinden mustarip midir diye merak etti Ada. Sonraki nesiller, öncekilerin tüm düş kırıklıklarını ve gerçekleşmemiş hayallerini özümseyerek, tam da onların vazgeçtiği yerden mi başlıyorlardı kaçınılmaz olarak? Şu an sadece geçmişin bir devamı mıydı, her söz daha önce söylenenler ya da söylenmeden bırakılanlar üzerine söylenen bir sonsöz müydü? Garip bir şekilde, hem rahatlatıcı hem de huzursuz ediciydi bu düşünce, insanın omuzlarındaki yükü hafifletiyordu. Belki de bu yüzden insanlar kadere inanmak istiyorlardı.

"Pekâlâ" dedi üfürükçü, sesi buyurgandı şimdi. "Dumansız ateşten yaratılmış varlık, sana söylüyorum! Ada'yı rahat bırak! Birine musallat olman gerekiyorsa Cemile'yi al onun yerine."

"Ne?" dedi Ada. Hızlı bir hareketle örtüyü başının üstünden çekip attı, gözlerini kırpıştırdı. "Ne oluyor?"

"Sessiz ol çocuğum" dedi üfürükçü. "Örtüyü koy kafana yeniden. Ne diyorsam onu yap."

"Ama neden 'Cemile'yi al' dediniz?"

"Çünkü bu cinin Cemile'ye gelmesini istiyoruz. Çünkü o onlarla nasıl uğraşılacağını biliyor."

"Hayatta razı olmam buna. Haksızlık bu. Neden benim sorunlarımla uğraşmak zorunda kalsın ki o?"

"Merak etme, Cemile bunu daha önce de yaptı. Bu konuda iyi eğitimli."

Ada ayağa fırladı. "Hayır, teşekkür ederim. Vermiyorum ben cinimi."

"*Senin* cinin değil o" dedi üfürükçü.

"İşte, her neyse. Sırf size para ödüyorum diye, benim kötü yaratığımı kızınıza aktarmanıza izin vermiyorum. Benim işim bitti burada!"

Ada ayağa kalkıp hızla elini yelleyerek tütsü dumanını savuştururken, diğer kızın yüzünde çok küçücük bir gülümsemenin izini gördüğünü sandı.

"Cin bu konuşan, siz aldırmayın ona" dedi üfürükçü.

Meryem içini çekti. "Pek sanmam. Ben Ada'ya benzettim."

Yine de tam fiyatı ödemek zorunda kaldılar. Cin çıksa da çıkmasa da ödeniyordu ücret.

Dışarıda incecik bir yağmur yağıyordu, zararsız, kimseyi ıslatamayacak kadar hafif görünen ama illa ki ıslatan türden. Kaldırımlarda su birikintileri ışıldıyordu ve geçen arabaların asfalttan yansıyan ışıklarıyla, bir an için renkler daha parlak, dünya daha akışkan hale geliyordu. Düşen yaprakların küflü kokusu havada asılıydı.

"Üşüyor musun?" diye sordu Meryem.

"Yok, iyiyim" dedi Ada. "Özür dilerim, seni utandırdım."

"Asıl ben düşünmeliydim böyle olacağını. Annenle babanı medyuma götürdüğümde de işler pek yolunda gitmemişti." Meryem mantosunun yakasını kaldırdı. Yüzü yumuşadı. "Biliyor musun... bir an, o odada, anneni gördüğümü sandım sende. Aynı onun gibiydin."

Teyzesinin sesinde öyle bir şefkat vardı ki Ada kalbinin sıkıştığını hissetti. Bunu kimse söylememişti ona daha önce. Babasının da aynı şeyi görüyor olabileceği geldi aklına ilk kez; her gün onun jestlerinde, konuşmalarında, öfkesinde ve tutkusunda, ölmüş annesinin yansımalarına tanık oluyordu belki de. Şayet öy-

leyse, yüreğini hem ısıtıyor hem de burkuyor olmalıydı bu.

"Meryem Teyze, bence benim içimde gizlenen bir cin yoktur."

"Muhtemelen haklısın, canım. Belki de sadece... yani, çok zor şeyler yaşadın. Belki de adını koymaktan korktuğumuz için kedere başka isimler veriyoruzdur."

Ada'nın gözleri doldu. Hiç tahmin etmediği kadar yakın hissetmişti o an kendini bu kadına. Yine de ağzını açtığında çıkan şey bambaşka oldu. "Annemin cenazesine gelmediğin için seni asla affetmeyeceğim, bunu bilmeni istiyorum."

"Anlıyorum" dedi Meryem. "Gelmeliydim; yapamadım."

Birbirlerinin ardı sıra yürüdüler, sağdan soldan insanlar geçiyordu aceleyle. Arada bir, üstlerine çamur sıçratıp giysilerinde lekeler bırakan gevşek kaldırım taşlarına basıyorlardı ama ikisi de fark etmiyordu.

Kadim Ruh

Kıbrıs, 2000'lerin başı

Hotel Afrodit'e döndüğünde Kostas'ı uyku tutmadı, Defne'nin söylediği ve söylemediği her şey dönüp duruyordu zihninde. Şafağa doğru giyindi ve bir fincan çay bulmak ümidiyle aşağıya indi. Resepsiyonda kimse yoktu; sadece sepetine kıvrılmış, rüyasında yaban tavşanlarını kovalayan kedi vardı. Kostas kapının kilidini açarak dışarı çıktı. Yoğun toprak kokusu, odasının sıkışık dağınıklığından sonra iyi geldi.

Uzakta, inişli çıkışlı tepelerin oralarda, akasya ağaçlarını gördü. Hoş kokulu, hızlı büyüyen ağaçlar. Avustralya'dan gelen, yabancı ve istilacı bir tür. Ada genelinde geniş alanlara dikilmişlerdi, hiç şüphesiz iyi niyetlerle; ancak bu ağaçların şimdi sessizce değiştirip yok etmekte oldukları yerel ekosistemi de onun karmaşık yeraltı sularını da pek anlamadan. Kostas, soruna neden olanın yalnızca ekolojiden neredeyse hiç anlamayan bürokratlar olmadığını biliyordu. Yasadışı kuş avcıları tarafından da tercih ediliyor ve sırf bu amaçla dikilmeye devam ediliyordu akasya ağaçları.

Bir sis yükseliyordu yerden ağır ağır –temelsiz umutlar gibi zayıf, solup gidiveren bir sis. Kostas bir baş ağrısının gelmekte olduğunu hissetti ve temiz havanın iyi gelebileceğini umarak daha hızlı yürüdü. Ancak ağaçlara biraz daha yaklaştığında gördü önünde beliren şeyi: havada asılı duran incecik ağlar ve –onlara dehşet verici flamalar gibi dizilmiş tuzağa düşmüş ötücü kuşlar.

"Yo, hayır! Ah, Tanrım!"

Kostas koşmaya başladı.

Karabaşlı ötleğenler, Kıbrıs ötleğenleri, ispinozlar, incir kuşları, kuyruksallayanlar, kuyrukkakanlar ve her şafak korosunun ilki olan, o güzel ötüşlü, cesur, şen tarlakuşlarının ağırlıklarıyla sarkıyordu ağ. Gecenin derinliklerinde yakalanıvermişlerdi tuzağa. Kostas önce yukarı kaldırıp sonra aşağı doğru sertçe asıldı ağa, ancak dört taraftan da sıkıca tutturulmuş olduğu için çıkmadı yerinden. Sadece bir köşesini yırtabilmişti. Çılgın gibi, çevredeki ağaçları taradı gözleriyle. Ne tarafa baksa, yüksek ve alçak bütün dallara ökse sürülmüştü. Etrafı, ölü ötücü kuşlarla çevriliydi; kanatları açılmış, birbirine dolanmış ve hareketsiz, gözleri sanki camla kaplanmış gibi donuk.

Yolun yaklaşık on metre aşağısında, bir dala baş aşağı yapışıp kalmış bir kızılgerdan buldu, göğsü soluk kızıl renkte, gagası hafifçe aralıktı, hâlâ nefes alsa da hareketsizdi. Kostas kuşu kurtarmaya çalıştı nazikçe ama yapışkan çok güçlüydü. Kendini çaresiz, hiçbir şey yapamaz hissettiği ama bırakmaya da içi elvermediği için karnına ağrılar girdi. Birkaç saniye sonra kuşun kalbinin durduğunu fark etmesi, suçluluk duygusuyla karışık bir rahatlama hissine sebep oldu.

Londra'da, kızılgerdanların şehrin yaygarası içinde seslerini duyurabilmek için ne kadar çok uğraştıklarına, trafiğin, trenlerin ve inşaat makinelerinin gürültüsü arasında nasıl da şakıyıp durduklarına her zaman şaşardı. Sürekli bir çaba ve çok az dinlenme. Gece saatlerinde açılan parlak ışıklarla kafaları karışan birçok kuş, şakımaya devam etmeleri gerektiğini sanıyordu. Biri başlayınca, diğerleri de kendi bölgelerini savunmak için aynısını yapıyordu. Günün nerede bitip gecenin nerede başladığını anlayamamak onlara muazzam bir enerjiye mal oluyordu. Şehirdeki kuşlar için hayatın ne kadar yorucu olabileceğini anlıyordu Kostas, o yüzden onların ölümle burada, bu pastoral adada karşılaşmış olmaları bir kat daha acımasız geldi ona.

Bunun her yerde olduğunu biliyordu elbette. *Ambelopoulia*, Kıbrıs havyarı: pişmiş ötücü kuşlar –ızgara edilmiş, kızartılmış, salamura yapılmış, haşlanmış. Çok özel bir lezzet kabul ediliyordu, popüler bir yemekti. Güney. Kuzey. BM bölgesi. İngiliz askeri bölgesi. Adalılar arasında, eski nesiller bunu zararsız bir gelenek olarak kabul ediyorlar, gençlerse cesaretlerini kanıtlamanın bir yolu olarak görüyorlardı. Kostas, kuşları turşu kavanozlarına koymadan önce tezgâhın üzerine düzgünce dizen annesinin ellerini, yüzünü hatırladı. *Bunu yapma anne. Onları yemek istemiyorum ben artık.*

Ancak şimdi tanık olduğu, yerel bir gelenekten öteydi. Kostas'ın burada olmadığı yıllarda yasadışı bir pazar ortaya çıkmıştı –ölü kuş kaçakçılığı uluslararası çeteler ve işbirlikçileri için kârlı bir iş haline gelmişti. Kıbrıs'ta yakalanan kuşlar, başka ülkelere kaçırılarak yüksek fiyatlara satılıyordu. İtalya, Romanya, Malta, İspanya, Fransa, Rusya, hatta ta Asya'ya kadar... Bazı restoranlar bunları menülerine koyuyor, bazılarıysa özel fiyatlarla gizlice servis ediyorlardı. Ve müşteriler bu ayrıcalıktan memnun kalıyorlardı; bir oturuşta kaç tane tüketebildikleri bir gurur meselesiydi. Böylece kuşların katli, ayrım gözetilmeden avlanmaları sürüp gidiyordu. Kıbrıs'ta her yıl iki milyondan fazla ötücü kuş öldürülüyordu.

Sadece ötücü kuşlar da değil, diğerleri de takılıyordu ağlara –baykuşlar, bülbüller, hatta şahinler. Güneş doğduktan sonra, kaçak avcılar ganimetlerini kontrol etmeye gelirlerdi hiç acele etmeden –kuşları teker teker elden geçirir, onları boğazlarına birer kürdan saplayarak öldürürlerdi. Para edenler kaplara yerleştirilirdi daha sonra. İşe yaramayan kuşlarsa fırlatıp atılırdı.

Kaçak avcıların kuşları vurmalarına gerek yoktu, onları kendi şarkılarıyla kandırıyorlardı. Açık alanlardaki çalıların arkasına hoparlörlerini saklayarak, önceden kaydedilmiş kuş seslerini çalıyorlardı avlarını cezbetmek için. Ve kuşlar geliyorlardı; kendi türlerinden birini bulmak için doğruca tuzaklara uçuyorlardı ve

gece üzerlerine kapanıyordu. En karanlık saat ile ilk ışık arasında, ağa takılmış birçok ötücü kuş, kaçmak için çaresizce çabalarken kendi kanatlarını kırıyorlardı.

Kostas otele döndükten sonra dünden beri aramayı planladığı telefon numarasını aradı. Kimse açmadı, o da telesekretere mesaj bıraktı.

"Günaydın, Doktor Norman, ben Kostas... Kıbrıs'tayım. Sizinle konuştuktan sonra gelmeye karar verdim. O gün beni görmeye geldiğiniz için teşekkür ederim, benim için anlamı çok büyüktü. Keşke şimdi bildiklerimi çok daha önce bilseydim. Ama hâlâ tam anlayamadığım şeyler var. Defne ile buluştum ve... Doktor Norman, lütfen konuşabilir miyiz? Çok önemli. Lütfen beni geri arayın."

Numarasını bırakıp telefonu kapattı. Duş aldı, soğuk su tenine merhem gibi geldi. Üstünkörü bir geç kahvaltıdan sonra çıkıp en yakın polis merkezine yürüdü.

"Bir olayı bildirmek istiyorum."

Başta onun bir suç veya hırsızlıktan söz ettiğini düşünerek ziyaretini ciddiye aldılar. Adını duyup da Rum olduğunu anladıklarında huylanıp niyetinden şüphe ettiler. Fakat şikayetinin ötücü kuşların öldürülmesiyle ilgili olduğunu öğrenince bunu eğlenceli bulduklarını gösteren ifadeler yerleşti polislerin yüzlerine. "Konuyu" araştırıp ona geri döneceklerine söz verdiler, ancak Kostas yakın zamanda bir cevap beklememesi gerektiğini anlamıştı.

Öğleden sonra İngiliz Üssü'nü ziyaret etti. Her ne kadar oradaki memur –gözlerini takıntılı bir şekilde kırpıştıran bir adam– daha halden anlayan biri çıksa da o da aynı derecede işe yaramazdı.

"Korkarım çok karışık bir durum. Burnumuzun dibinde oluyor. Sözde yasadışı, ancak kaçak avcıları durdurmuyor bu. Çok

büyük bir pazar. Geçen ay havaalanında bir kaçakçıyı yakaladılar. Bavullarında 3.529 tane kuş bulmuşlar. O adam yakalandı ama çoğu asla yakalanmayacak."

"Bu konuda hiçbir şey yapmayacak mısınız yani?" diye sordu Kostas.

"Hassasiyetler söz konusu. Bizim buradaki varlığımız da nazik, bunu anlamalısınız. Yerli halkı kızdıramayız. Size karşı dürüst olacağım. Ötücü kuşlar hakkında sorular sormaya başladığınızda insanların hoşuna gitmiyor."

Kostas ayağa kalktı; duyacağı kadarını duymuştu.

"Bakın, siz bir tuzağı yok edersiniz, onlar başka bir yere yenisini kurarlar" dedi memur. "Sizi uyarmam gerek, bu çetelerden bazıları tehlikelidir. Çok büyük paralardan bahsediyoruz burada."

Kostas otele döndüğünde, belki Defne'den mesaj olabilir umuduyla, resepsiyondaki kadına kendisine bir not bırakılıp bırakılmadığını sordu. Hiçbir şey yoktu. Bütün akşamı odasında, çoğunlukla balkonda oturarak geçirdi, okumaya çalıştı ama konsantre olamıyordu; Defne'nin oralarda bir yerde olduğunu ama belki birkaç günlüğüne, belki de sonsuza kadar elinden kaçıp gittiğini düşünerek adayı izledi. Gece bastırırken, o mısır püskülü gibi hafif ve ipeksi, göze görünmez ağların kurulmakta olduğu geldi aklına.

Gece yarısından sonra dışarı çıktı yine, yanına bir bıçakla bir yığın da kâğıt almıştı. Gölgelerde saklanarak, bulabildiği her tuzağı iplerini kese kese yok etti. Dallara sürülmüş ökse tabakalarını kâğıtla kapladı, kâğıtlar bitince yaprak kullandı. Hızlı hareket ediyordu, sırtından oluk oluk ter akıyordu. Artık başka ağ bulamaz ve daha fazla da yürüyemez hale gelince otele döndü, yatağına yığıldı ve derin, rüyasız bir uyku uyudu.

Ertesi gece yine dışarı çıktı, ancak bu sefer yakalandı. Kaçak avcılar, tuzakları yok eden kişinin kim olduğunu görmek için çalıların arasında saklanmışlardı.

Yedi kişiydiler, biri o kadar gençti ki neredeyse bir okul çocuğuydu. Yüzlerini gizleme gereği duymamışlardı. Onu dövmeye ve tekmelemeye başlamalarından önce gözlerindeki öfkeyi gördü Kostas.

Ertesi gün yatakta yatmış, tavandaki çatlağa bakarken çalan telefona cevap vermeyebilirdi şayet Doktor Norman'dan haber bekliyor olmasaydı. Zorlukla hareket ederek ahizeyi aldı. Resepsiyon görevlisiydi.

"Bay Kazantzakis, merhaba. Ziyaretçiniz geldi. Burada sizi görmek isteyen biri var. Adının Defne olduğunu söylüyor."

Kostas doğrulmaya çalıştı ama acı, bir mızrak olup saplandı göğüs kafesine. Bir inilti kaçtı dudaklarından.

"İyi misiniz?"

"Evet" dedi Kostas hırıltılı bir sesle. "Lütfen ona yukarı gelmesini söyler misiniz?"

"Üzgünüm, odalarımızda evli olmayan çiftlere izin veremiyoruz. Sizin aşağıya gelmeniz gerekecek."

"Ama..." Kostas tereddüt etti. "Peki. Ona birkaç dakika içinde orada olacağımı söyleyin."

Kesik kesik nefesler alarak, adım adım indi aşağıya, her küçük harekette ıstırapla kasılıyordu yan tarafı.

Lobiye girdiğinde, resepsiyondaki kadın "Hii!" dedi şaşkınlıkla. Kostas önceki gece o kadar geç dönmüştü ki, o zavallı halini kimse görmeden kendini odasına sürüklemeyi başarmıştı.

"Bay Kazantzakis! Ne oldu size? Aman Tanrım. Bunu kim yaptı size?" Ellerini telaşla sallıyordu. "Doktor çağıralım mı? Buz

koydunuz mu? Buz koymanız şart!"

"İyiyim ben, göründüğü kadar kötü değil" dedi Kostas, kadının başının üstünden Defne'yle göz teması kurmaya çalışarak.

Onun görüşünü kapattığını fark ederek kenara çekildi resepsiyon görevlisi.

Kostas, yüzünde saf bir üzüntü ifadesiyle onun haline bakan Defne'ye doğru yürüdü. Şaşırmış görünmüyordu; acaba böyle bir şeyin olmasını, başımın belaya girmesini bekliyor muydu diye merak etti Kostas. Defne bir adım yaklaşarak, Kostas'ın yarılıp şişmiş dudağına dokundu, sol gözünün altında sızlayan, güneşte bırakılmış erik rengindeki bereyi şefkatle okşadı.

"Bu renk gözlerini ortaya çıkarıyor" dedi, ağzının kenarlarını belli belirsiz seğirten ufacık bir gülümsemeyle.

Güldü Kostas ve canı acıdı, dudağındaki kesik yanıyordu.

"Ah, sevgilim" dedi Defne ve onu öptü.

O anda Kostas'ın aklından o kadar çok düşünce geçti ve ardından o kadar saf bir dinginlik ve hafiflik duygusu geldi ki, bıraktı Defne çevirsin dümeni, kendisi de ardından sürüklensin. Defne'nin saçlarının kokusu, teninin sıcaklığı, sanki yolları hiç ayrılmamış gibi tanıdıktı hâlâ ve zaman bir nefeslik esintiydi yalnızca.

Daha sonra, gece çökerken, Defne gizlice Kostas'ın odasına girmeyi başardı; resepsiyondaki kadın, belki tesadüfen, belki de kibarlığından ya da onlara acıdığı için, gizemli bir şekilde ortadan kaybolmuştu.

O ilk sevişme, yıllar süren ayrılıktan sonraki o ilk dokunuş, bir sis perdesinin kalkışı ve alttaki çıplak özlemin ortaya çıkışı gibi geldi onlara. Zihin, o sonsuz korkularını, pişmanlıklarını ve üzüntülerini susturup bir fısıltıya dönüşmüştü nihayet. Ve bedenleri uzun zamandır unuttuklarını hatırlayarak, yalnızca genç-

liğe –onların gençliğine– ait olabileceğini sandıkları bir güçle çarpar oldu yeniden. Vücudun kendine ait bir hatırlama gücü vardı, hafıza katman katman dövmelenmişti tenin üstüne.

Bir haritadır eski sevgilinin bedeni, sizi ta derinlerine çeker ve bir zamanlar, bir yerlerde bırakmış olduğunuzu sandığınız parçanızı geri getirir. Bir aynadır da aynı zamanda, her ne kadar kenarları kırılmış ve çatlamış olsa da değişen bütün yönlerinizi gösterir size ve her ayna gibi, yeniden bütünleşmenin hayalini kurar.

Daha sonra, Defne'nin yüzü Kostas'ın göğsüne gömülmüş halde yatakta yatarlarken, Kostas kanatları kırık kızılgerdandan bahsetti ona. Beş milyar kuşun kışı geçirmek için Afrika'ya ve Akdeniz'in kuzeyine uçtuğunu ve bunlardan her yıl bir milyarının katledildiğini anlattı. Bu nedenle, gökyüzünde gördüğü her küçük kuş büyük badireler atlatıp hayatta kalmayı başarmış bir kahramandı. Tıpkı Defne gibi.

Havalimanında durdurulup aranan kaçakçının bavullarının içinde neler olduğunu anlattı –toplam 3.529 tane kuş. Defne'nin 3.530'uncu kuşu düşünmesini istiyordu. Bir tarlakuşuydu belki; yoldaşlarının peşi sıra o da gecenin içine hızlıca dalmış, ancak son saniyede yavaşlayarak ağın hemen üzerinden teğet geçmişti belki. Onu kurtarıp diğerlerini kurtarmayan, neydi? Hayatın acımasızlığı sadece adaletsizliklerinde, verdiği zararlarda ve yaptığı zalimliklerde değildi, aynı zamanda bütün bunların rastgele oluşundaydı.

"Bunu sadece insanlar yapar" dedi Kostas. "Hayvanlar yapmaz. Bitkiler yapmaz. Evet, ağaçlar bazen diğer ağaçları gölgelerler, yer, su ve besin için rekabet ederler, hayatta kalma savaşı verirler... Evet, böcekler birbirlerini yerler. Ama kişisel çıkar için toplu katliam, işte o bizim türümüze özgü."

Her kelimeyi ilgiyle dinleyen Defne, dirseğinin üzerinde doğruldu ve Kostas'ın yüzünü dikkatle inceledi, saçları çıplak omuzlarına dökülüyordu.

"Kostas Kazantzakis..." dedi. "Tuhaf birisin sen, ben hep öyle düşünmüşümdür. Sanırım Hititler seni bu adaya geç Tunç Çağı civarında getirdiler ve sonra da geri almayı unuttular. Ben seni bulduğumda, zaten binlerce yaşındaydın. Ve o kadar uzun yaşamış herkes gibi sen de çatışmalarla dolusun aşkım. Bir dakika o kadar nazik, sabırlı ve sakinsin ki içimden ağlamak geliyor. Bir sonraki dakika, çıkıp hayatını riske atıyorsun, mafya çetelerinden dayak yiyorsun. Benimle seviştiğinde ötücü kuşlar hakkında şarkılar söylüyorsun. Seni kadim ruh."

Kostas hiçbir şey demedi. Diyemedi. Defne şu anda göğüs kafesine bastırıyordu ve bu büyük bir ıstıraptı ama Kostas onun bir santim bile kıpırdamasını istemiyordu, bu yüzden öylece durup sımsıkı sarıldı Defne'ye ve yükselen acı dalgasını bu şekilde atlatmaya çalıştı.

"Ya isimsiz bir kahramansın sen ya da muhteşem bir aptal, karar veremiyorum" dedi Defne.

"İsimsiz bir aptalımdır, eminim."

Gülümseyerek öptü onu Defne, parmağını dairesel hareketlerle göğsünde gezdirerek, bu ânın sevecenliği içinde yüzerken tutunması için küçük cankurtaran simitleri çizdi ona. Bu kez sevişirlerken gözleri birbirinden ayrılmadı hiç, sabit dalgalar halinde yükselen hareketleri yavaş ve özenliydi.

Defne'nin adını defalarca söyledi Kostas. Aldığı her solukta, kasları, kemikleri, tüm vücudu acıyan bir yara olup ağrıyor, zonkluyordu ama yine de uzun, çok uzun zamandır hissetmediği kadar canlı hissediyordu kendini.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Ekosistem

İncir Ağacı

Ertesi gün kelebekler geldi. Daha önce görülmemiş sayılarla ulaştılar Kıbrıs'a, altın renginin en parlak tonuna boyanmış büyük bir hava nehri gibi, sürekli bir hareket dalgası içinde fışkırıp dönenerek hayatlarımızın içine döküldüler. Sarı-siyah benekleri ve kızıl-turuncu tonlarıyla tüm ufku kapladılar nokta nokta. Yosun kaplı kayalara ve yöre halkı tarafından "Kutsal Bakirenin Gözyaşları" olarak bilinen orkidelere yerleştiler. Kafesli pencerelerin ve rüzgârgüllerinin üzerinden kanat çırptılar ve eski, paslı GEÇİŞ YOKTUR tabelasına aldırmadan Yeşil Hat'tı geçtiler. Bölünmüş bir adaya indiler ve sanki nektar toplanacak çiçeklermiş gibi en derin düşmanlıklarımızın arasında uçuştular.

Dallarımda dinlenmeye gelen ve her biri farklı bir kişiliğe sahip olan bütün o *Vanessa cardui*'lerden bir tanesi hatıralarımda demirli kaldı. Diğer birçokları gibi, bu diken kelebeği de Kuzey Afrika'dan gelmişti. O bana seyahatlerini anlattı, ben de neredeyse dünyanın her yerinde görülen bu kelebeklerin ne kadar dirençli göçmenler olduklarını bildiğim için saygıyla dinledim onu. 4.000 kilometre uçabilmeleri çok etkileyicidir. İnsanların kelebekleri neden kırılgan sandıklarını hiç anlayamamışımdır. İyimser olabilirler belki ama kırılgan, asla!

Adamız, çiçek açan ağaçları ve yemyeşil çayırlarıyla, dinlenmek ve enerji toplamak için ideal bir yerdi kelebek açısından. Kıbrıs'tan ayrıldıktan sonra uçacağı Avrupa'dan kendisi bir daha geri dönmeyecek olsa da onun soyundan olanlar bir gün döneceklerdi buralara. Çocukları bu yolculuğu tersinden yapacaklar-

dı ve onların çocukları da aynı yoldan geri geleceklerdi. Ve bu kuşaklar göçü böylece devam edecekti; burada önemli olan nihai varış noktası değil, hareket halinde olmaktı; aramak, değişmek, dönüşmekti.

Baştan çıkarıcı kelebek çalısı vaatlerinin peşinde, önce parlak çiçekli badem ağaçlarının bulunduğu bahçelerin üzerinden geçmişti kelebek –beyaz çiçekli olanlar tatlı badem verirdi, pembeler acı– sonra da yonca tarlalarının yanından uçmuştu. Ve sonunda, iyi aydınlatılmış, davetkâr görünen bir yer bulmuştu.

Mezar taşları boyunca uzanan çakıllı yollarla özenle düzenlenmiş askeri bir mezarlıktı burası ve tenhalığı o kadar huzurlu ve eksiksizdi ki, neredeyse oranın dışında başka hiçbir şey yok sanırdınız. Burası, Kıbrıs ihtilafı boyunca ölen İngiliz askerlerinin nihai dinlenme yeriydi –Hindu askerler hariç; onların çoğunun cesetleri yakılmıştı.

Mezarlığın güneyi, Kıbrıs Rum Ulusal Muhafızları tarafından denetleniyordu. Kuzey ve batısı ise Türk ordusu tarafından korunuyordu. Ve her iki taraf da BM gözlem noktasındaki askerlerin kontrolü altındaydı. Herkes sürekli birbirini izliyor ve belki ölüler de onların hepsini izliyordu. Çürüyen mezar taşları harap halde ve onarıma muhtaçtı. Geçmişte, taşları onarmak için bir grup Kıbrıslı Rum inşaat işçisi getirildiğinde, Türk ordusu onların varlığına karşı çıkmıştı. Bir grup Kıbrıslı Türk işçi çağrıldığında, bu sefer de karşı çıkan Rum tarafı oldu. Sonunda mezarlar yavaş yavaş ufalanıp gitmeye terk edildi.

Güneşin okşadığı kanatlarıyla, bir mezar taşından diğerine sıçrayarak üzerlerine kazınmış isimlere bakmıştı kelebek. Yaşlarını fark etmişti. Ne kadar da gençti, burada ölmek için ta uzaklardan gelen tüm bu askerler. Birinci Tabur Gordon Highlanders. Birinci Tabur Kraliyet Norfolk Alayı.

Sonra daha büyük bir mezara rastlamıştı –Yüzbaşı Joseph Lane, 1956'da iki silahlı EOKA militanı tarafından öldürülmüştü.

Mezar taşında, sırtından vurulmadan sadece birkaç dakika önce, işe giderken karısını ve üç aylık bebeğini öperek veda ettiği yazıyordu.

Çevrede büyüyen bir miktar ağaç vardı: çamlar, sedirler, serviler. Bir okaliptüs uzak bir köşede mavi-gri yapraklarını yayıyordu etrafa. "Dul bırakan" derlerdi okaliptüslere, zira ne kadar hoş görünseler de, koca koca dallarını düşürmek suretiyle, altlarında kamp kuracak kadar aptal olanları yaralamak ve hatta öldürmek gibi bir huyları vardı. Bunu bilen kelebek de aksi yöne uçmuştu. Ve işte o zaman beklenmedik bir şey keşfetmişti: bebekler, sıra sıra dizilmiş bebekler. Neredeyse üç yüz İngiliz bebeği ölmüş meğer bu adada, bugüne kadar kimsenin tam olarak açıklayamadığı gizemli bir illet yüzünden ebeveynlerinin kollarından koparılıp alınmışlar.

Kelebek bunu benimle paylaştığında şaşırdım. Bir askeri mezarlıkta bebek bulmayı beklemez kimse. Bu mezarları ziyaret etmek için kaç ailenin Akdeniz'e döndüğünü merak ettim sonra. Biz adalılar, turistlerle karşılaşınca, onların buralara güneş ve deniz için gelmiş olduklarını varsayarız, insanların bazen de yas tutmak için evlerinden kilometrelerce uzağa seyahat ettikleri gelmez hiç aklımıza.

Diken kelebeği, bir grup bahçıvanla karşılaşmış mezarlığın bu bölümünde. Sağlam bir sardunyanın üzerine dikkatlice inmiş ve oradan ihtiyatlı gözlerle izlemiş onları. Kıt olan suyu idareli kullanarak, mezarların üstlerine çiçek –çiğdemler, nergisler, alagömeçler– dikiyorlarmış.

Bir süre sonra bahçıvanlar ara vermişler. Okaliptüsten uzak durmayı akıl ederek, bir çam ağacının altına kilim sermişler ve yere bağdaş kurup oturmuşlar, ölülere saygılarından fısıltıyla konuşuyorlarmış. Biri çantasından bir karpuz çıkarmış ve kalın dilimler halinde kesmiş bıçağıyla. Tatlı kokudan cesaret alan kelebek daha da yaklaşmış ve yakındaki bir mezara konmuş. Etra-

fına bakınarak o şekerli suyu tatmak için fırsat kollarken, mezar taşındaki yazıyı fark etmiş.

SEVGİLİ BEBEĞİMİZ
YUSUF YIORGOS ROBINSON'IN ANISINA
OCAK 1975 LEFKOŞA – TEMMUZ 1976 LEFKOŞA

Diken kelebeği bunu anlattığında, her şeyi iki kez tekrar ettirdim ona. Karpuz vaadiyle dikkati dağıldığından, olayları doğru hatırlayamamış olma ihtimali var mıydı? Oysa onların her ayrıntıya dikkat eden harika gözlemciler olduklarını biliyordum. Kabalığımı telafi etmek için en olgun incirimi sundum ona. Olgun ve yumuşak bir tane, çünkü bir kelebek yalnızca sıvı şeyleri "yiyebilir."

Binlerce Lepidopter'in Kıbrıs semalarını doldurduğu ve bir tanesinin de bir an için benim dallarımdan birinin üzerine konduğu gündü o gün. Sonsuza dek üzerime bir gölge düşürecek olan gerçeği de o zaman öğrendim. Bu bebeğin kim olduğunu ve neden ona Yusuf ve Yiorgos'un adlarının verildiğini gayet iyi anlamış olarak, hikâyenin çeşitli eksik unsurlarını bir araya getirmeye başlıyordum şimdi. Çünkü gerçek hayatta, tarih kitaplarından farklı olarak, hikâyeler bir bütün olarak değil, parça parça gelir bize, kopuk bölümler ve kısmi yankılar halinde –şurada bir tam cümle, orada bir pasaj, araya gizlenmiş bir ipucu. Hayatta, kitaplardan farklı olarak, bir kelebeğin kanatlarındaki ipeksi damarlar kadar ince ipliklerle örmemiz gerekir hikâyelerimizi.

Bilmeceler

Kıbrıs, 2000'lerin başları

Kostas ertesi gün, çalan telefonun sesiyle uyandı. Defne kıpırdandı yanında, sanki uykusunda bir koku almış gibi burun delikleri hafifçe açıldı. Onun uyuyan vücudunun üzerinden dikkatlice uzanarak ahizeyi kaldırdı Kostas.

"Alo?" dedi fısıltıyla.

"Ah, merhaba. Ben Doktor Norman."

Kostas ânında toparlandı, tamamen uyanıktı şimdi. Yataktan kalktı ve kabloyu duvardan çekebildiği kadar uzağa çekerek balkona doğru yürüdü. Yere oturup ahizeyi yanağıyla omzunun arasına sıkıştırdı.

"Affedersiniz, önceki aramanızı kaçırmışım" dedi Doktor Norman. "Kır evimizdeydik de... Mesajınızı ancak bugün aldım."

"Teşekkürler, doktor. Londra'da konuştuğumuzda bazı şeylerin farkında değilmişim ve size doğru soruları soramamışım. Oysa şimdi..."

Defne'nin yan döndüğünü fark ederek sustu; perdelerin arasından sızan güneş ışığı onun çıplak sırtını okşuyordu şimdi. Tekrar konuşmadan önce hızlıca bir soluk aldı. "Sizinle buluştuğumuzda, Defne'ye yardım etmeye çalıştığınızı söylemiştiniz bana ama detay vermemiştiniz. Kürtaj yaptığınızı kastetmiştiniz diye varsayıyorum. Haklı mıyım?"

Doktor Norman tekrar konuşmadan önce uzunca bir sessizlik oldu. "Korkarım bu soruya cevap verememem. Gizlilik ilkesine ta-

biyim. Defne'nin size ne söylediğini tam olarak bilmiyorum ama hastalarımla ilgili kişisel bilgileri ifşa etme özgürlüğüm yok. Aradan kaç yıl geçmiş olursa olsun."

"Ama doktor..."

"Gerçekten üzgünüm, bu konuda yardımcı olamam. Yaşlı bir adamın fikrini söylemesine izin verirseniz, bu konuyu bırakmanızı tavsiye ederim size. Uzun zaman önce olup bitti bunların hepsi."

Kostas, bir iki dakikalık zorlama muhabbetin ardından telefonu kapattı ve balkon demirlerinin arasından incecik görünen ufuk çizgisine bakarak kıpırdamadan durdu.

"Kiminle konuşuyordun?"

İrkilerek, hızla arkasına döndü Kostas. Defne yataktan kalkmıştı, ayakları çıplak, vücudu çarşafla yarı örtülüydü. Kostas onun yüzünü görür görmez, her şeyi duyduğunu anladı.

"Doktor Norman'dı" dedi. "Bana anlatmayı reddetti."

Defne, resepsiyondaki çiftin aşağıdaki verandadan onu görebileceği ihtimalini umursamadan çıkıp balkondaki tek sandalyeye oturdu. "Sigaran var mı?"

Kafasını iki yana salladı Kostas.

"Sigara içmediğini biliyorum" dedi Defne dalgın dalgın, "ama belki bavulunun dibine bir paket koymuşsundur diye ümit ettim. Bazen insanlar doğalarına aykırı şeyler yaparlar."

"Lütfen Defne..." Elini tuttu Defne'nin, sanki bir gece önce orada bulduğu sıcaklığı arıyormuş gibi başparmağını avucundaki çizgilerde gezdirdi. "Bitsin artık bilmeceler. Ben Kıbrıs'tan ayrıldıktan sonra neler olduğunu bilmem gerekiyor. Bebeğimize ne oldu?"

Bir duygunun diğerinin yerini alışını seyretti Defne'nin gözlerinde.

"Öldü" dedi Defne ve sesi bir duvar gibi dümdüzdü. "Üzgünüm. O aileyle güvende olacağını sanmıştım."

"Hangi aile?"

"İngiliz bir çift. Güvenilir, düzgün insanlardı. Çok çocuk is-

tiyorlardı. Yapılacak en doğru şey gibi göründü bu. Ona çok iyi bakacaklarına söz verdiler ve baktılar da, biliyorum. Mutlu bir bebekti. Gidip onu görmeme izin veriyorlardı. Benim bebeğin bakıcısı olduğumu söylediler herkese. Dert etmedim, onunla beraber olmak yetiyordu bana."

Yanaklarından yaşlar süzülmeye başladı ama sanki ağladığının farkında değilmiş gibi hareketsizdi yüzü.

Kostas başını onun kucağına koyup yüzünü kokusuna gömdü. Defne de parmaklarını onun saçlarında gezdirdi. Aralarındaki boşluk inceldi, daha önce acının olduğu yerlere sevecenlik yayılmıştı şimdi.

"Bana anlatır mısın –her şeyi?" diye sordu Kostas.

Ve Defne bu kez anlattı.

1974 yazı. Yollar tozlu ve bozuk, araba kullanmak zordu, güneş kavurucuydu, gözeneklerinize işleyen ve sizi asla terk etmeyen türden bir sıcak vardı.

Her şeyi denemişti Defne. Evde bulabildiği her ağır eşyayı kaldırmış, yüksek duvarlardan atlamış, kaynar sularla banyolar yapmış ve acı tadının boğazını yakmasına bakmadan bardak bardak kaygan karaağaç içmişti. Bir yöntem başarısız olduğunda, bir sonrakine geçiyordu. Haftanın sonuna doğru, artık sabrı taştığı için, bir örgü şişi kullanmaya kalkıştı, şişin sivri ucunu içine itti, hissettiği acı o kadar beklenmedikti ki, dizlerinin bağı çözüldü ve iki büklüm oldu. Sonrasında, titreyerek banyonun zeminine yattı ve hıçkıra hıçkıra ağladı; sesi testere gibi tırtıklıydı ve kendi benliğini kesiyordu sanki. Etrafta ebeler olduğunu, onlara giderse ona düşük yaptırabileceklerini biliyordu ama anne-babası öğrenmeden nasıl yardım alacaktı onlardan? Öğrenseler ne mi olurdu? Hamile olması yeterince utanç vericiydi;

çocuğun Rum bir adamdan olmasıysa akla hayale sığmayacak bir durumdu.

Sendeleyerek banyodan çıktığında, ablasını transistörlü radyoya yapışmış halde buldu. Meryem ona yan gözle bir bakış attı.

"İyi misin sen? Feci görünüyorsun."

"Midem" dedi Defne, yüzü kızararak. "Kötü bir şey yedim herhalde."

Ama Meryem onu dinlemiyordu. "Haberleri duydun mu? Türk ordusu geldi! Girne'ye çıktılar, geliyorlar."

"Ne?"

"Yunanlar onları durdurmak için iki torpido gemisi göndermişler ama Türk hava kuvvetleri vurmuş gemileri. Savaş başladı!"

Defne hemen kavrayamadı haberleri, duyduklarına inanamayan zihni deli gibi çalışıyordu. Ama yakında sokakların askerlerle, paramiliter gruplarla, zırhlı araçlarla dolup taşacağını anlamıştı. Eğer kürtaj yaptıracaksa, hemen şimdi bulmalıydı bunun yolunu, daha sonra hiç şansı olmayacaktı, biliyordu. Birkaç gün sonra yollar kapanacak, belki de süresiz sokağa çıkma yasağı konacaktı. Düşünmeye zaman yoktu, tereddüt etmeye zaman yoktu. Babasının ceketinde bulduğu tüm parayı cebine attı, mutfaktaki bozuk para kavanozunu boşalttı ve nereye gidebileceğini bilmeden evden çıktı. Bölgede Türk doktorlar vardı ama birileri ailesine haber verebilir diye endişeleniyordu. Mahalleler arasında yükselen yeni bariyerler yüzünden, Rum bir doktora ulaşmak da neredeyse imkânsızdı. Tek şansı İngiliz bir doktordu, ancak tüm yabancı sağlık personeli de adayı terk ediyordu.

"Sana müdahale edemem" dedi Doktor Norman.

Mümkün olduğunca az soru sorarak muayene etmişti onu. Nazik ve babacandı ve Defne'nin içinde bulunduğu açmazı da

anlamış görünüyordu. Ama yardım etmeyecekti.

"Param var" dedi Defne, çantasını açarak. "Lütfen, bütün param bu. Yeterli değilse çalışıp öderim size, söz veriyorum."

Uzun, ahenksiz bir nefes aldı doktor. "Koy onu geri. Mesele para değil. Kliniğimiz kapandı. Çalışma iznimiz yok. Her iki hemşirem de İngiltere'ye döndü ve ben de yarın sabah gidiyorum."

"Lütfen." Gözleri yaşla doldu. "Gidecek başka bir yerim yok. Ailem beni asla affetmez."

"Üzgünüm, alamam bu vakayı" dedi doktor tekrar, kalınlaşan sesiyle.

"Doktor..." Açıklamaya başladı Defne ama sonra durdu, bir şey göğsünü sıkıştırıyordu. Başıyla kısacık bir selam verip çantasını aldı ve arkasını dönerek kapıya doğru yürüdü, oda aniden onu içine alamayacak kadar küçülmüştü sanki.

Doktor birkaç saniye onu izledi, gözlerinin arkasındaki basınç artmış, zonklamaya başlamıştı.

"Bekle." Doktor Norman inlercesine bir soluk aldı. "İki gün sonra bir uçak daha var. Ona binebilirim sanırım."

Durdu Defne, yüzünde rahatlamaya benzer çizgiler belirdi ama tam bir rahatlama da değildi aslında. Doktorun ellerine uzandı ağlayarak, içinde nicedir biriktirdiği bütün gerilim dışarı çıkmanın yolunu bulmuştu nihayet.

"Çocuğum, sakin ol."

Onu oturttu; bir bardak su verdi. Koridorun aşağısındaki bir saat, tıkır tıkır ilerliyordu, her vuruşu bir kalp atışıydı sanki.

"Senin yaşlarındayken başına benzer bir iş gelmiş olan bir kız kardeşim var." Bu hatıranın su yüzüne çıkışıyla alnı kırıştı doktorun. "Delice âşıktı, evlenmeyi planlıyordu. Ama adamın zaten bir ailesi olduğu ortaya çıktı –bir karısı ve beş de çocuğu varmış, inanabiliyor musun? Hamile olduğunu duyunca kardeşimle tüm bağlarını kopardı. 1950 genel seçimlerinden bir hafta önceydi, kış mevsimi. Kız kardeşim bana hiçbir söz söylemedi o sırada, son-

radan öğrendim. Bir merdiven-altı kliniğine gitmiş kendi başına. Ona haşin davranmışlar. Sonrasında hayatını değiştirecek komplikasyonlar yaşadı. Bir daha çocuğu olmadı. Sana yardım etmek istiyorum çünkü yapmazsam senin de arka sokaklarda izbe bir yere düşmenden korkuyorum."

Onun sözlerini dinlerken başı dönüyordu Defne'nin.

"Bir sorun var ama" dedi Doktor Norman; hâlâ nazik olmakla beraber yeni bir ciddiyet gelmişti sesine. "Tüm muayenehaneleri kapatmamız emredildi. Anahtarları bu akşam teslim edeceğim. İşlemi burada yapamam."

Yavaşça başını salladı Defne. "Sanırım bir yer biliyorum ben."

Ertesi gün, akşamın erken saatlerinde, Mutlu İncir'in arka odası derme çatma bir kliniğe dönüştürülmüştü. Yiorgos ve Yusuf sandalyeleri kenara toplamışlar, üç masayı yan yana getirmişler ve üzerlerine yeni yıkanmış masa örtüleri sererek her şeyi olabildiğince temiz ve rahat hale getirmeye çalışmışlardı. Tavernanın kapıları müşterilere kapanalı tam bir hafta olmuştu. Askeri çatışma ve sivil kayıp haberlerine, adanın her iki tarafından nüfus göçlerine ve kalıcı bir bölünme olacağı söylentilerine rağmen, uzun yıllardır ortak olan iki adam, oldukları yerde kalmış, Lefkoşa'dan ayrılamamışlardı. Yollarını ayırmak istemedikten sonra nereye gideceklerdi ki –kuzeye mi güneye mi? Etraflarındaki kaos hızlanarak döndükçe, onlar da o kadar giderek derinleşen bir uyuşukluk hali içine batıyorlardı. Defne onlara içinde bulunduğu zor durumu anlattığında, hemen yardım teklif ettiler.

Odanın ortasında duran Doktor Norman, anestezi için kullanmayı planladığı kloroformu hazırlıyordu. Her zamanki dozu vermeyecekti Defne'ye, çok solgun ve sarsılmış görünüyordu genç kadın, onun narin ve stresli vücudunun tam dozu kaldıramaya-

cağından korkmuştu. O aletlerini sterilize ederken, Defne ağlamaya başladı.

"Çocuğum, cesur ol" dedi Doktor Norman. "Hepsi geçecek. Seni uyuşturacağım; bir şey hissetmeyeceksin. Ama lütfen bir kez daha düşün, gerçekten istediğin bu mu? Ailenle konuşmanın hiç mi yolu yok? Belki de anlarlar."

Gözyaşları yanaklarından süzülmeye devam ederken başını iki yana salladı Defne.

"Ah, canım Defne, a-a-ağlama." Yusuf yanına gelmiş, saçlarını okşuyordu. "Bunu yapmak zorunda d-d-değilsin. Bak, biz büyütebiliriz bebeği. Annesi sen olursun her zaman ama kimsenin bilmesi gerekmez. Bizim s-sırrımız olur. Yiorgos'la ben bakarız. B-bir yolunu buluruz. Ne d-dersin?"

Ama onun bu nazik sözleri Defne'yi daha çok ağlattı.

Yiorgos mutfağa koştu ve bir bardak keçiboynuzu suyuyla geri döndü. Defne istemedi; sadece görüntüsü bile Kostas'ı hatırlatıyordu ona.

Pencereleri kapattılar, sonra tekrar açtılar, tavan vantilatörlerine rağmen boğucuydu sıcak. Sivrisineklerden kurtulmak için dikilmiş idris otunun kokusu vardı dışarıdaki havada. Bu sırada, kimseyi rahatsız etmesin diye kafesine kapatılmış olan Chico, cıyaklayarak daha mutlu günlerde öğrendiği sözleri söylüyordu.

"Merhaba, öp-öp! Oh la la!"

Ve o sırada bir motor sesi duydular. Bir araba, lastikleriyle çakılları çatırdatarak yaklaşıyordu. Ardından, bir tane daha. Taverna zeytinlikler arasında yer aldığı için müşteriler asla bu kadar yakına gelmezlerdi arabayla, yaklaşık yüz metre uzaktaki açıklığa park edip tepeye yürüyerek çıkmayı tercih ederlerdi.

"Ben gidip bir bakayım" dedi Yiorgos. "Muhtemelen müdavimlerimizden biridir, çaktırmadan bir tek atıvermek için gizlice içeri girmeyi umuyordur. Onlara başka bir zaman gelmelerini söyleyeceğim."

"Beni bekle" dedi Yusuf ve ona katıldı.

Ama en sevdikleri tavernada bir içki içmek isteyen sadık müşteriler değildi gelenler. Bir grup yabancıydı –stres atmak için arabayla dolaşıp, kavga arayan, nefesleri alkol kokulu, genç, pis, suratsız adamlardı. Arabalardan indiler –sadece bir tanesi inmedi. Ellerinde, beceriksizce tuttukları sopalar ve değnekler vardı, sanki onları ellerine neden aldıklarını unutmuş gibiydiler.

"Kapalıyız" dedi Yiorgos. Niyetlerini çözmeye çalışırken ihtiyatlı bir tını gelmişti sesine. "Bir şey mi aramıştınız?"

Adamlardan hiçbiri cevap vermedi. Gözleriyle tavernayı tararlarken yüz ifadeleri sertleşti, laubalilik yerini öfkeye bıraktı. O sırada Yusuf, başta gözden kaçırdığı bir şeyi fark etti. Adamlardan biri, içinde bir fırça olan bir boya kutusu taşıyordu.

Yusuf bakışlarını boyadan ayıramadı. Parlak pembeydi boya, bir zamanlar tehditkâr bir notla birlikte kapıya yapıştırılmış bulduğu sakızın rengindeydi. Uçurumların kenarına tedirgince tutunup, tehlikeli bir şekilde boşluğu kavrayan her dem yeşil çalılarda yetişen böğürtlenlerin rengindeydi.

İncir Ağacı

Ekosistemimdeki tüm hayvanlar arasında hayranlık duyduklarım olduğu gibi, sessizce hoşlanmadıklarım da olmuştur, ancak hayatın her biçimini anlamaya ve saygı duymaya çalıştığım için birini tanıdığıma pişman olduğumu hiç hatırlamıyorum. Bir kez hariç, daha doğrusu. O hariç. Onu hiç tanımamış olmayı ya da en azından onu anılarımdan silmenin bir yolunu bulmayı dilerdim. Uzun zaman önce ölmüş olmasına rağmen, bazen hâlâ o tiz sesini duyuyorum ve sanki karanlıkta hızla yaklaşıyormuş gibi uğursuz bir titreşim hissediyorum havada.

Sivrisinekler insanlığın can düşmanıdır. Yeryüzüne ayak basmış insanların yarısını onlar öldürmüştür. İnsanların kaplanlardan, timsahlardan, köpekbalıklarından ve hatta hayal ürünü vampirler ve zombilerden deli gibi korkup, en ölümcül düşmanlarının minik sivrisinekten başkası olmadığını unutmaları beni her zaman şaşırtmıştır.

Bataklıkları, sazlıkları, turbalıkları ve akarsuları ile Kıbrıs, sivrisineklerin cennetiydi eskiden. Magosa, Larnaka, Limasol... her yerdeydiler bir zamanlar. Burada bulunan eski bir kil tablette, "Babil'li sivrisinek şeytanı şimdi benim memleketimde; ülkemin bütün erkeklerini öldürdü" yazıyordu. Öldürenin de dişi olduğunu belirtselermiş, daha doğru olurmuş aslında bu ifade; katliama neden olanlar dişi sivrisineklerdir çünkü ama kadınların adının tarihten ilk silinişi bu olmasa gerek.

Biz ağaçlar kadar uzun olmasa da, sivrisinekler de ezelden beridir varlar. Dünyanın her yerinde, reçinelerimize veya taşlaş-

mış özsularımıza hapsolmuş, o kehribar rahimlerde huzur içinde uyuyan, tarih öncesi zamanlardan kalma sivrisinekler bulabilirsiniz. Hâlâ tarihöncesi sürüngenlerin, mamutların, kılıç dişli kaplanların, tüylü gergedanların kanını taşıyor olmaları da dikkate değerdir...

Sıtma. Çok sayıda asker ve sivili yok eden hastalık. Ta ki, Ronald Ross –çıkık çeneli ve sivri bıyıklı, İskoç bir doktor– Hipokrat zamanından beri hekimlerin gözden kaçırdığı o keşfi yapana kadar. Hindistan'daki mütevazı bir laboratuvarda, bir Anofel sivrisineğinin midesini kesip içine baktı Ross ve aradığı kanıtı orada buldu. Sıtmayı taşıyan şey bataklık gazı değil, bir parazitti. Bu bilgiyle donanmış olarak, tüm Britanya İmparatorluğu'nda hastalığın kökünü kurutmak niyetiyle yollara düştü. Ross'un 1913'te Kıbrıs'ı ziyaret ettiği gün tarihi bir gün oldu.

Ancak, sivrisineklerle mücadele, bir Türk doktor olan Mehmet Aziz'in kampanyayı ciddi şekilde başlatacağı İkinci Dünya Savaşı sonlarına kadar beklemek zorunda kalacaktı. Çocukken kendisi de karasu hummasından mustarip olduğundan, bunun ne kadar kötücül olduğunu ilk elden görmüştü. Sömürge Kalkınma Fonu'nun da desteğini alarak, kendini bu davaya adadı. Benim onun hakkında dikkate en değer bulduğumsa, adayı parçalayan etnik veya dini bölünmelere aldırış etmeden, yalnızca hayat kurtarmaya odaklanmış olması. Karpaz Yarımadası'ndan başlayarak, olası larvaları yok etmek için her üreme yerine tekrar tekrar böcek ilacı sıktırdı Mehmet Aziz. Dört zorlu yılını alsa da sonunda zafere ulaşacaktı.

O zamandan beri sıtma yoktur Kıbrıs'ta. Ancak bu, sivrisineklerin tamamen yok edildiği anlamına gelmiyordu. Oluklarda ve lağım çukurlarında üremeye devam ettiler. İncir ağaçlarının etrafında takılmaya bayıldıkları, olgun veya çürüyen meyvelerden tatmayı sevdikleri için, pek çoklarıyla tanıştım yıllar içinde.

Tavernada her gece etrafta dolaşıp müşterileri taciz ederlerdi.

Kör edici bir hızla, kaşla göz arasında geçerlerdi avlarının üstünden, bir aşağı bir yukarı. Yusuf'la Yiorgos onları uzak tutmak için her masaya fesleğen, biberiye veya limon otu saksıları koyarlardı. Bu da yetmeyince kahve telvesi yakarlardı. Ancak akşamın ilerleyen saatlerinde, müşteriler içkiden ve sıcaktan terleyip laktik asit yaydıkça baş belası böcekler tekrar saldırırdı. Vurup öldürmeye çalışmak da çözüm değildi. İnsanların beceriksiz elleri onların kanatlarının hızıyla boy ölçüşemez. Öyle olsa bile, risk almaz sivrisinekler. Onları öldürmeye çalışan kişinin kokusunu hatırlarlar ve o kişiden bir süre uzak durarak, avlarının onların varlığını unutması için zaman tanırlar. Böyle de sabırlıdırlar yani, kanın tadına bakmak için doğru anı beklerler.

Hayvanlara da saldırırlar. Sığırlara, koyunlara, keçilere, atlara ... ve papağanlara. Gagadan pençeye ısırılan zavallı Chico her zaman şikâyet ederdi. Açıkçası, bunların hiçbiri beni rahatsız etmezdi o zamanlar. Sivrisinekleri oldukları gibi kabul etmiştim ve fazla da kafa yormazdım onlara –ta ki Ağustos 1976'da o dişi sinekle tanışana kadar. O noktada, Mutlu İncir neredeyse iki yıldır kapalıydı ve Chico çoktan gitmişti. Tavernanın içinde sadece ben vardım. Yiorgos'la Yusuf'un dönmesini bekliyordum hâlâ. İnançla bekliyordum. O zamana kadarki en iyi hasadımı vermiştim o yaz. Ağaçlar böyledir işte, köklerimizi dünün döküntülerinin altına yayarak molozların arasında büyüyebiliriz. Lezzetten çatlayan incirlerim, dallarda koparılmadan, yerlerde toplanmadan kalmıştı ve her türlü hayvanı ve böceği cezbediyorlardı durdukları yerde.

Sivrisinek bir gece yarısı birdenbire ortaya çıktı ve beni yalnız ve sıkıntılı, geçmişe hasret duyar halde buldu. Dallarımdan birine konmuş, gergin bir şekilde etrafına bakınırken havadaki idris otu kokusunu aldı. Kokudan kaçmak için ânında havalandı ve karşı taraftaki başka bir dala kondu.

Çocuklarından bahsetti bana. Dişi sivrisinekler hakkında ne düşünürseniz düşünün, onların iyi anneler oldukları inkâr edile-

mez. Kendi vücut ağırlıklarının üç katı kadar kan tüketebilir ve bunu doğum öncesi gıda takviyesi olarak kullanabilirler. Ancak sivrisinek, son zamanlarda şu malum parazit tarafından enfekte olduğundan yumurtalarına düzgün bir şekilde besin sağlayamadığını söyledi. Yavrularını beslemek için canla başla çalışırken, içindeki düşmanı beslemiş oluyordu aslında.

Son zamanlarda Akdeniz'de sıtma haberlerinde bir patlama yaşandığını, iklim değişikliği ve uluslararası seyahatler nedeniyle vaka sayılarının artış gösterdiğini bu şekilde öğrenmiş oldum. Sivrisinekler DDT'ye, parazitler ise klorokine direnç geliştirmişti. Bunu duyduğuma çok da şaşırmadım aslında. İnsanlar odaklarını kolay kaybederler. Politikalarına ve çatışmalarına daldıklarında amaçlarından saparlar ve o zaman da hastalıklar ve pandemiler kontrolden çıkar. Ama sivrisineğin bundan hemen sonra paylaştığı bilgi beni afallattı. Birkaç kez ısırdığı bir bebekten bahsetti bana –Yusuf Yiorgos Robinson'dan. Dallarımın ucundan yan köklerime kadar yayılan bir ürperti hissettim.

1960'larda Kıbrıs'ta, bugün hâlâ bilinmeyen bir nedenle yüzlerce İngiliz bebek ölmüştü. Defne'nin İngiliz bir çift tarafından evlat edinilen oğlu da böcek parazitinin neden olduğu akut solunum sıkıntısına yenik düştüğünde aynı yere, yaklaşık on yıl önce bu adada hayatını kaybetmiş olan diğer bebeklerin yanına, gömülecekti.

Bunu öğrendiğimde içimi bir hüzün dalgası kapladı. Sivrisinekten nefret etmemeye çalıştım. Onun da parazitin kurbanı olduğunu ve bazen fail dediğinin aslında kurban statüsü verilmemiş bir kurbandan başka bir şey olmadığını hatırlattım kendime. Ama o şekilde göremedim ben bu olayı. İçimde yükselen kırgınlığı ve öfkeyi yenemedim. Bugün bile, ne zaman havadaki o vızıltı sesini duysam, gövdem sertleşir, uzuvlarım gerilir ve yapraklarım titrer.

Askerler ve Bebekler

Kıbrıs, 2000'lerin başları

Otelin balkonunda, Defne konuşmayı kestiğinde Kostas ayağa kalkıp kollarını ona doladı; onun acısının kendi içini kapladığını hissediyordu. Bir süre, gözlerinin önünde uzanan adaya baktılar sessizce. Yerden kilometrelerce yukarıda, hava akımlarının üzerinde süzülen bir şahin haykırdı.

"Sana sigara bulmak için aşağı ineyim mi?"

"Hayır, aşkım. Bitirmek istiyorum. Sana her şeyi –sadece bir kez– anlatmak ve o gün hakkında bir daha asla konuşmamak istiyorum."

Kostas tekrar yere yerleşti, başını yine Defne'nin kucağına koydu. Defne onun saçlarını okşamaya, parmaklarıyla boynunda daireler çizmeye devam etti.

"Ben Doktor Norman'la tavernanın içinde kaldım. İlk başta, dışarıda neler olup bittiğine dikkat etmedik. Her ne ise, bir dakika içinde biter diye varsaydık. Bir itiş kakış duyduk. Öfkeli sesler. Bağırmalar. Küfürler. Sonra gerçekten korkutucu bir hal aldı. Doktor bana bir masanın altına saklanmamı söyledi ve o da aynısını yaptı. Ses çıkarmamaya çalışarak bekledik. Ama korkaklığım için bunca yıldır kendime kızmadığımı sanma sakın. Dışarı çıkıp Yiorgos'la Yusuf'a yardım etmeliydim."

Kostas bir şey söylemek üzereydi ama Defne sert bir hareketle kesti sözünü. Başını sabırsızca sallayarak sözlerine devam etti, bu sefer daha hızlı konuşuyordu.

"Sesler yükseldikçe Chico paniğe kapıldı. Zavallı kuş telaşlandı, avazı çıktığı kadar bağırmaya, kafesine vurmaya başladı. Çok fenaydı. Saklandığım yerden ayrılmalı ve onu dışarı çıkarmalıydım. Chico o kadar çok ses çıkardı ki, sanırım dışarıdaki adamlar onu duydu. İçeri girip bakmaya çalıştılar. Ama Yiorgos'la Yusuf onların önünü kesti. Bir mücadele oldu. Bir silah patladı. Biz yine de sessizce bekledik, doktorla ben. Ne kadar süre bilmiyorum, bacaklarım uyuştu. Dışarı çıktığımızda, gökyüzü karanlıktı ve etrafta ürkütücü bir sessizlik vardı. Ruhumun ta derinlerinde korkunç bir şeyler olduğunu hissetsem de bunu önlemek için kılımı bile kıpırdatmamıştım."

"Ne oldu sence?"

"O serserilerin bir süredir tavernayı gözetlediklerini düşünüyorum. Yusuf'la Yiorgos'un eşcinsel bir çift olduğunu biliyor ve onlara bir ders vermek istiyorlardı. Muhtemelen mekânın kapalı olduğunu sanıyorlardı. Etrafı tahrip edecekler, camları kıracaklar, birkaç şeyi parçalayacaklar, duvarlara çirkin şeyler yazıp gideceklerdi. Adaya hâkim olan kaosta, kimsenin böyle önemsiz bir olayı araştırmakla uğraşmayacağına ve yaptıklarının yanlarına kâr kalacağına inanıyorlardı. Ancak işler planladıkları gibi gitmedi. Ne mekânın sahiplerinin orada olmasını ne de dirençle karşılaşmayı bekliyorlardı.

Ve ne Yusuf ne de Yiorgos bu şekilde karşılık verirdi onlara gerçekten de; dünyanın en nazik ruhlu insanlarıydı onlar. Sanırım benim yüzümden aşırı korumacı davrandılar; adamların zorla içeri girip doktorla beni bulacaklarından endişelenmiş olmalılar. Yapmak üzere olduğumuz şeyi nasıl açıklardık? O zaman ne yaparlardı bize? İşte bu yüzden Yusuf girişi tutmaya çalıştı ve Yiorgos da tabancasını almak için içeriye koştu –sonunda işler çığırından çıktı."

"Dışarı çıktığınızda yoklar mıydı orada?"

"Hayır. Kimse yoktu. Her yeri aradık. Doktor gitmemiz ge-

rektiğini, bu kadar geç saate kadar dışarıda kalmanın tehlikeli olduğunu söyleyip duruyordu. Ama ben umursamadım. Orada oturup kaldım, sersemlemiş hissediyordum kendimi. Dişlerimin takırdadığını hatırlıyorum, halbuki ne üşüyordum ne başka bir şey. İncir ağacının her şeye tanık olması gerektiğine dair çılgınca bir fikir gelmişti aklıma. Ağacın benimle konuşmasını sağlayacak bir yol bulabilseydim keşke diye düşünüyordum, aklımdaki tek şey buydu. Deliriyorum sandım. Ertesi gün döndüm oraya ve bir sonraki gün de... o ay her gün tavernaya yürüdüm ve Yiorgos'la Yusuf'un geri gelmesini bekledim.

"Chico'ya hep yiyecek getiriyordum yanımda, hani o çok sevdiği bisküvilerden, hatırladın mı? Kuş iyi değildi. Onu eve götürmeyi planlıyordum ama ailemle henüz kendi *durumum* hakkında konuşamamıştım ve nasıl tepki vereceklerini bilmiyordum. Bir sabah tavernaya geldim ve Chico orada değildi. Hayvanların bizim savaşlarımızdan, kavgalarımızdan nasıl etkilendiğini hiç düşünmüyoruz ama onlar da tıpkı bizim gibi acı çekiyorlar."

Defne'nin gözlerinin daha bir ihtiyatlı bakar hale gelmesini, çenesinin sertleşmesini, avurtlarının çökmesini izledi Kostas. Dudaklarının etrafındaki gergin çizgiden, onun zihnen başka bir yerde olduğunu anlayabiliyordu –Defne'yi esir tutan bu karanlık, dar mağarada Kostas'a yer yoktu.

Boğazı düğümlenerek sordu, "Bu adamlar... Rum muydu, Türk müydü?"

Cevap olarak, geçen gün, yıllar sonra ilk kez karşılaştıklarında ona söylediği kelimeleri tekrarladı yine Defne. "Onlar da bizim gibi adalıydılar, Kostas."

"Yusuf'la Yiorgos'u bir daha hiç görmedin mi?"

"Bir daha hiç görmedim. Sonucu ne olursa olsun bebeği doğurmaya karar verdim. Kız kardeşim seninle beni biliyordu zaten. Ona hamile olduğumu söyledim. Meryem, annemle babama tüm gerçeği anlatmamızın mümkün olmadığını söyledi. Senin

adını bunun dışında tutmamız gerekiyordu. Böylece kafa kafaya verip bir plan yaptık. Meryem elinden geldiğince nazik bir şekilde aileye açtı konuyu. Babam utançtan yerini dibine girdi. Onun gözünde ismimizi lekelemiştim. Hiç kimsenin utancını bu şekilde taşıdığını görmedim, sanki onun teni olmuştu bu his, ayrılmaz bir parçasıydı. Belden aşağısı felç olan bu adamcağızın... İşini ve arkadaşlarını kaybetmişti; bedenen, ruhen ve madden sıkıntı içindeydi ama namus her şeydi onun için ve benim onun sandığı gibi bir kız olmadığımı anlamak bitirmişti onu. Yüzüme bakmıyordu, benimle bir daha konuşmadı. Ve annem... onun tepkisi daha mı iyiydi, daha mı kötüydü bilmiyorum. Öfkeden delirmişti; sürekli bağırıyordu. Ama sanırım beni daha çok vuran babamın sessizliği oldu sonunda.

Ve al sana, benden nefret etmene neden olabilecek başka bir şey daha: Meryem'le, annemlere bebeğin Yusuf'tan olduğunu ve onunla evlenmeyi planladığımızı ama Yusuf'un gizemli bir şekilde ortadan kaybolduğunu söylemeye karar verdik. Annem tavernaya onu aramaya gitti ama orada kimse yoktu tabii ki. Hatta Yusuf'un ailesini arayıp nerede olduğunu sordu ve insanları hiç bilmedikleri şeylerle suçladı. Ve ben tüm bu süre boyunca sessiz kaldım ve iyi bir adamın adını kirlettiğim için kendimden nefret ettim – hem de ölü mü diri mi olduğunu bile bilmezken."

"Ah, Defne..."

Eliyle muğlak bir hareket yaptı Defne ve başka bir şey söylemesine izin vermedi. Sessizce ayağa kalktı, içeri girdi ve giyinmeye başladı.

"Gidiyor musun?" diye sordu Kostas.

"Yürüyüşe çıkıyorum" dedi Defne ona bakmadan. "Sen de gelsene. Seni bir askeri mezarlığa götürmek istiyorum."

"Neden? Ne var ki orada?"

"Askerler" dedi Defne alçak sesle. "Ve bebekler."

İncir Ağacı

Yusuf ve Yiorgos ortadan kaybolduktan ve Mutlu İncir kapandıktan sonra Chico derin bir depresyona girdi. Kendi tüylerini yolmaya ve derisini ısırmaya başladı –açıkta kalan etin üzerine yayılan kıpkırmızı, hassas bir acı haritası. Papağanlara olur bu, tıpkı insanlar gibi melankoliye yenik düşerler, tüm neşelerini, umutlarını kaybederler ve geçen her günü daha dayanılmaz bulurlar.

Bol miktarda yiyeceği olmasına rağmen doğru dürüst bir şey yemiyordu kuş. Kilerdeki çuvalları yırtarak meyve ve kuruyemiş stoklarıyla, böcek ve salyangozlarla kolayca hayatta kalabilirdi; Defne'nin getirdiği bisküvilerden bahsetmiyorum bile. Ama neredeyse hiç iştahı yoktu. Ona yardım etmeye çalıştım, ancak onu ne kadar az tanıdığımı şimdi fark ediyordum. Bunca yıl aynı tavernada yaşamış, bir egzotik papağanla bir incir ağacı olarak bir mekânı paylaşmıştık ama hiç yakın olmamıştık. Kişiliklerimiz de uyumlu sayılmazdı. Ancak kriz ve umutsuzluk zamanlarında, en olmayacak varlıklar bile arkadaş olabilirmiş; bunu da öğrendim.

Meksika'ya özgü, nesli tükenmekte olan tür olan sarı başlı Amazon papağanı, Kıbrıs için alışılmadık bir simadır. Ne onun gibilerini bulabilirsiniz buralarda ne de her yıl göklerimizi süsleyen binlerce göçmen ötücü kuş arasındadır. Chico'nun varlığı bir anomaliydi ve ben bunu böyle kabul etmiş, Yusuf'un onu nereden aldığını hiç merak etmemiştim.

Ona geçmişini sorduğumda Chico bana eskiden Hollywood'da bir malikânede yaşadığını söyledi. Ona inanmadım tabii. Atıyor-

muş gibi geldi. Şüpheciliğimi fark etmiş olmalı ki bozuldu bana. Dolgun vücut hatları ve klasik filmlerdeki çeşitli rolleriyle ünlü Amerikalı bir kadın oyuncudan bahsetti. Onun egzotik kuşlara bayıldığını, bahçesinde böyle kuşlardan oluşan bir koleksiyonu olduğunu anlattı. Chico her yeni kelime öğrendiğinde oyuncu onu özel mamalarla ödüllendirirmiş. Ellerini çırpar ve "Sevgilim, ne kadar akıllısın!" dermiş.

Chico dedi ki, bir mafya lideriyle yaşadığı ihtiraslı ilişki sırasında özel bir yatla Akdeniz'i dolaşan oyuncu, adamdan ayrıldığı dönemde Kıbrıs'a hayran olmuş. Özellikle, "Doğu Akdeniz'in Fransız Rivierası" diye bilinen Maraş'ı çok beğenerek kendisine orada muhteşem bir villa satın almış. Bu cennet gibi yeri keşfeden tek ünlü de o değilmiş. Sıradan bir günde, Elizabeth Taylor'ı lüks bir otelden çıkarken, arabasından inen Sophia Loren'i eteği dizlerinin üzerine sıyrılmış halde ya da kumsalda gezinen Brigitte Bardot'yu sanki birilerinin belirivermesini bekliyormuş gibi suların derinliklerine bakarken görebilirmişsiniz.

Oyuncu burada daha fazla zaman geçirmeye karar vermiş. Tam ona göreymiş Kıbrıs –havası güzel, sosyetik. Ama bir sorun varmış: Papağanlarını özlüyormuş kadın! Bu yüzden onları yanına getirtmek için düzenlemeler yapmış. Tam on tane kuş. Pis kokulu, havasız taşıma kutularına konarak, bir uçaktan diğerine yüklene yüklene, Los Angeles'tan Kıbrıs'a kadar gönderilmişler. Ve işte Chico ve kabilesi adamıza bu şekilde gelmişler.

Yolculuk kolay olmamış kuşlar için. Işığa duyarlı olduklarından, okyanusları ve kıtaları aşarak seyahat etmeyi yorucu bulmuşlar. Süslü pirinç kafeslerinde ev hasreti çekerek su içmeyi ve doğru dürüst yemek yemeyi bırakmışlar. İçlerinden biri ölmüş. Ancak kalan kuşlar, nihayet hedeflerine ulaştıklarında, Magosa'nın güney kısmında yer alan Maraş'taki yeni evlerine hızla uyum sağlamışlar. Gösterişli mağazalar, havalı kumarhaneler, seçkin markalar, her şeyin en yenisi buradaymış... Ana cad-

delerde dolaşan parlak renkli üstü açık arabalardan bangır bangır müzik yükselirmiş. Limanda lüks yatlar ve gezi tekneleri bir aşağı bir yukarı salınırmış. Ayın altında, diskoteklerden dökülen göz kamaştırıcı parıltılar denizi aydınlatır; karanlık sularını karnaval salları gibi süslermiş.

Turistler, balaylarını, mezuniyetlerini, evlilik yıldönümlerini kutlamak için dünyanın dört bir yanından gelirlermiş Maraş'a... Bu ünlü tatil beldesinde birkaç gün geçirmek için para biriktirirlermiş. Rom kokteyllerini yudumlar, enfes açık büfelerde yemek yerlermiş; sörf yapar, yüzer ve mükemmel bronzluğu elde etmek için kumlu plajlarda güneşlenirlermiş; ufuk masmavi ve açık uzanırmış gözlerinin önünde. Burası bir cennetse de kıyılarında sorunlar yaşandığını, Türk ve Rum toplumları arasında gerilim olduğunu duyuyorlarmış bültenlerde. Ancak tatil beldesinin sınırları içinde iç savaşın hayaleti görünmüyormuş ve hayat, bitmeyen bir gençlik gibi taptaze geliyormuş oradakilere.

Aynı alanı paylaşan dokuz kuş olduklarını söyledi Chico –dört çift artı o. Eşi olmayan tek kuş oymuş. Kendini incinmiş, dışlanmış hissediyormuş. Papağanlar kesin şekilde tek eşlidir. Sadıktırlar, sevgi doludurlar ve bir kez eşleşince ölene dek ayrılmazlar. Yavruları olduğunda, erkekle dişi, işleri paylaşarak onları birlikte büyütürler. Öyle evcimendirler. Bunların hiçbiri Chico'nun hayrına olmamış. Diğerleri çift olunca, o yalnız kalmış. Sevecek kimsesi de onu sevecek birisi de yokmuş. İşin daha da kötü yanı, yeni bir erkek arkadaşı ve heyecan verici yeni bir film projesi olan oyuncu da her zamankinden daha meşgulmüş. Papağanlarını kâhyaya emanet ederek günler, haftalar geçiriyormuş evden uzakta; gitmeden önce de buzdolabına uzun, ayrıntılı talimat listeleri yapıştırıyormuş. Kuşların neyle beslenecekleri, damlalarının ne zaman verileceği, ektoparazit belirtileri için tüylerinin nasıl kontrol edileceği hep yazılıymış, hiç okunmadan ortalıkta sürünecek olan bu listelerde.

Kâhya papağanları sevmiyor, gürültücü, şamatacı ve şımarık buluyormuş. Onları bir yük olarak görüyor ve bunu da hiç gizlemiyormuş. Kendi aileleriyle meşgul olan diğer kuşlar bunu pek dert etmiyorlarmış. Ama zaten yalnız ve kırılgan olan Chico ediyormuş. Bir sabah, yakınlarını, oyuncuyu ve tüm o gurme mamaları ardında bırakarak açık pencereden uçup gitmiş. Nereye gideceğini bilmeden, hiç durmadan uçmuş ve ta Lefkoşa'ya varmış; Yusuf da, kaderin bir cilvesiyle, onu orada, bir duvara tünemiş, sıkıntı içinde cıyaklar halde bulmuş ve evine almış.

Chico şimdi de Yusuf'un gitmiş olmasından endişeleniyordu. İnsanların hepsi aynı, diyordu. Güvenilmez ve iliklerine kadar bencil.

Tüm gücümle itiraz ederek, ona ne Yusuf'un ne de Yiorgos'un böyle durup dururken ortadan kaybolmayacağını, onları buradan uzak tutan bir şey yaşanmış olması gerektiğini açıklamaya çalıştım ama kendim de giderek artan bir keder hissinden mustariptim.

O zaman hiçbirimiz, yalnızca birkaç hafta içinde Maraş'ın kaderinin çizileceğini bilmiyorduk. 1974 yazında, Türk ordusunun gelmesinden sonra, kasabanın tüm nüfusu –39.000'den fazla kişi– tüm eşyalarını geride bırakarak kaçmak zorunda kalacaktı. Kâhya da bunların arasında olmalıydı. Onu, kendisine bir çanta hazırlayıp kapıdan fırlarken ve diğerleriyle birlikte tahliye olurken getiriyorum gözümün önüne. Papağanları yanına almayı hatırlamış mıydı acaba? Ya da en azından özgür bırakmayı? Gerçi, haksızlık etmeyelim, birkaç gün içinde geri döneceğini sanmıştı kadın muhtemelen. Herkes öyle sanmıştı.

Hiçbiri geri dönemedi. *Go-go* çizmeli, mini etekli, *baby-doll* elbiseli, geniş paça kotlu kadınlar; batik gömlekler, Earth marka ayakkabılar, İspanyol paça pantolonlar, tüvit ceketler giyen erkekler. Film yıldızları, yapımcılar, şarkıcılar, futbolcular veya onların peşinde dolaşan paparazziler. DJ'ler, barmenler, krupi-

yeler, dansçılar. Ve nesillerdir burada yaşamış olan ve memleket diye buradan başka bir yer bilmeyen çok ama çok sayıda yerli aile. Taze avlarını on katına satılacakları lüks restoranlara getiren balıkçılar, peynir dolgulu ekmek yapmak için geceleri çalışan fırıncılar ve mesire yerinde gezinerek çocuklara ve turistlere balon, pamuk şeker, dondurma satan sokak satıcıları. Hepsi gitti.

Maraş'ın plajları, dikenli teller, beton bariyerler ve ziyaretçilerin uzak durmasını emreden tabelalarla çevrilip kapatıldı. Oteller yavaş yavaş parçalandı ve çelik halatlarla beton direklerden oluşan ağlara dönüştü; barlar rutubetli ve metruk hale geldi, diskotekler un ufak oldu; pencere pervazlarında saksılar olan evler unutulup gitti. Bir zamanlar gösterişli ve moda olan bu dünya çapındaki tatil beldesi, bir hayalet kasabaya dönüştü.

Bir Hollywood oyuncusunun Kıbrıs'a getirdiği o Amazon papağanlarına ne olduğunu hep merak etmişimdir. Umarım açık bir pencere bulup villadan çıkmayı başarmışlardır. Papağanlar uzun ömürlüdür; meyve ve böcek yiyerek hayatta kalmış olma ihtimalleri var. Belki bugün Maraş barikatlarının yanından geçecek olsanız, terk edilmiş binaların ve bütün o çürümenin arasında parlak yeşil bir hareket çarpar gözünüze ve fırtınada yırtılmış bir yelken gibi çırpılan bir çift kanadın sesini duyarsınız.

Chico'nun söyleyebildiği bir sürü kelime vardı. Olağanüstü yetenekliydi; elektronik sesleri, mekânik sesleri, hayvan seslerini, insan seslerini taklit edebiliyordu. Onlarca nesnenin ne olduğunu bilir, midye kabuklarını toz haline getirebilir, hatta bulmaca çözebilirdi ve ona bir çakıl taşı verecek olursanız, alıp yemiş kırmak için kullanırdı.

Boş tavernada, ikimiz Yusuf ve Yiorgos'un dönmesini beklerken Chico yeteneklerini gösterirdi bana.

Yusuf'un her akşam müşterileri karşılamak için kasanın arkasında oturduğu, artık bir karış tozla kaplı olan sandalyeden bağırırdı, "Haydi gel, kuş, kuş!"

"*S'agapo*" diye Rumca mırıldanırdı, Chico, *seni seviyorum*; Yiorgos'un Yusuf'a böyle fısıldadığını duymuştu. Daha sonra, işin aslını anlayıp, hiç kimsenin gelmeyeceğini fark edince, berelenmiş etinden bir tüy daha koparıp öğrendiği Türkçe bir kelimeyi tekrar eder oldu kendi kendine: "Ağlama."

Ammonit

Kıbrıs, 2000'lerin başları

Askeri mezarlığı ziyaret ettikten ve Kostas, oğlunun gömüldüğü yeri ilk kez gördükten sonra, el ele tutuşarak sessizce yürüdüler. Devedikenleri ve böğürtlenler çıplak ayak bileklerini çizerken, rüzgârın okşadığı uçuk turuncu çiçekleriyle alagömeç tarlalarının içinden geçtiler ağır adımlarla.

Öğleden sonra bir araba kiralayıp Aziz Hilaryon Kalesi'ne doğru yola çıktılar. Sarp ve dolambaçlı yamaca çıkan uzun, zorlu yokuş, o tırmanışın katıksız fizikselliği iyi geldi onlara. Zirveye ulaştıklarında, antik yapıya oyulmuş Gotik bir pencereden manzarayı seyrettiler, solukları sığ, nabızları gümbür gümdürdü.

O akşam, kale kapanıp da hem turistler hem de yerli halk gittikten sonra, henüz geri dönüp diğer insanların arasına karışmaya pek hazır olmadıklarını hissederek oralarda oyalandılar. Bir zamanlar bir azizin dinlendiği bir kayanın üzerine oturdular, yüzyıllarca geçile geçile aşınıp pürüzsüzleşmişti kayanın yüzeyi.

Alacakaranlık geceye süzüldü adım adım. Etraflarındaki karanlık koyulaştıkça geldikleri yoldan geri yürümeleri imkânsız hale geldi ve geceyi orada geçirmeye karar verdiler. Burası askeri bölge olduğu için kapanıştan sonra orada kalmaları riskliydi. Ayın soluk hilali altında pembemsi beyaz parlayan acı çiğdemlerin bittiği bir alanın yanında seviştiler. Açıkta, yalnızca sonsuz bir gökyüzünün örtüsü altında böyle çıplak olmak korkutucu bir deneyimdi ve uzun zamandır özgürlüğe bu kadar yaklaşmamışlardı.

Yanlarındaki tek yiyecek olan bir torba fındık ile kuru dutları atıştırdılar. Sırt çantalarında getirdikleri mataralardan su içtiler, sonra da viski. Kostas birkaç yudumdan sonra yavaşlarken Defne yavaşlamadı. Onun çok hızlı ve çok fazla içtiğini bir kez daha fark ediyordu Kostas.

"Benimle gelmeni istiyorum" dedi Kostas, sanki göz kırpsa kaybolacağından korkar gibi, gözlerini Defne'nin üstünden hiç ayırmadan.

Başını sallayarak aralarındaki boşluğa işaret etti Defne. "Nereye?"

"İngiltere'ye."

Tam o sırada bir bulutun arkasına saklanıveren Ay, Defne'nin ifadesindeki değişimi algılamasına yetecek kadar zaman verdi Kostas'a. Bir anlık şaşkınlık, ardından geri çekilme. Onun kendini savunmak için bu şekilde içine kapanması tanıdık geldi.

"Her şeye yeniden başlayabiliriz, söz veriyorum" dedi Kostas.

Bulut uzaklaştığında, Defne'yi düşüncelere dalmış buldu. Dikkatle ona bakıyordu şimdi; Kostas'ın dudaklarını, henüz iyileşmemiş olan kesiği, gözlerinin etrafında yavaş yavaş renk değiştiren morlukları inceliyordu.

"Bu bir... Dur bir dakika, evlenme mi teklif ediyorsun sen?"

Kostas daha hazırlıklı olmadığı için kendine kızarak yutkundu. Yanında bir yüzük getirebilirdi. Medyumu ziyaret ettikten sonra önünde durdukları kuyumcuyu hatırladı. Ertesi gün oraya gitmeliydi aslında ama ötücü kuşların peşinde koşmaktan fırsat bulamamıştı.

"Kelimelerle aram pek iyi değil" dedi Kostas.

"Fark ettim."

"Seni seviyorum, Defne. Seni hep sevdim. Giden yılları geri getiremeyeceğimizi biliyorum –olanları, çektiğin acıları, kaybımızı yok saymaya çalışmıyorum– ama birbirimize ikinci bir şans verelim istiyorum."

Ceketinin cebinde hâlâ duran fosili hatırlayarak, çıkardı. "Sana yüzük yerine bir ammonit versem çok mu ayıp olur?"

Defne güldü.

"Bu deniz canlısı milyonlarca yıl önce yaşamış, düşünsene. Yaşlandıkça kabuğuna yeni odalar eklemiş. Ammonitler tam üç kitlesel yok oluştan sağ çıkmışlar, üstelik iyi yüzücü bile değillerdi. Ama büyüleyici bir uyum sağlama yetenekleri vardı ve güçlü yanları da azimdi."

Fosili ona verdi. "Benimle İngiltere'ye gelmeni istiyorum –benimle evlenir misin?"

Parmakları pürüzsüz taşın çevresini sararken fosilin zarif desenini hissetti Defne. "Zavallı Meryem, senin döndüğünü duyunca endişelenmekte haklıymış. Bunu yaparsak, ailem muhtemelen beni asla affetmez. Babam, annem, kuzenlerim..."

"Bırak, ben konuşayım onlarla."

"İyi bir fikir değil. Meryem bizi zaten biliyor ama annemle babamın en ufak bir fikri yok hâlâ. Onlara her şeyi anlatacağım, saklamaktan yoruldum. Yusuf'un bebeğimin babası olduğu konusunda yıllardır onlara yalan söylediğimi öğrenecekler artık... Ve beni evlatlıktan reddetmeleri için daha da çok sebepleri olduğunu... Rum sevgilimi korumak için bir Türk'ün adını karalamış, her şeyi elime yüzüme bulaştırmış olmamı affederler mi emin değilim." Elini saçlarının arasından geçirdi ve çenesini sıkarak konuştu. "Ama senin ailen de memnun olmayacak. Küçük kardeşin, dayın, kuzenlerin..."

Kostas'ın alnı kırıştı. "Anlayacaklardır."

"Hayır, anlamayacaklar. Tüm o yaşadıklarından sonra, ailelerimiz yalnızca bir ihanet olarak görecektir bunu."

"Dünya değişti artık"

"Aşiretlerin kan davaları bitmez" dedi, ammoniti havaya kaldırarak. "Sertleşmiş kabuklarına yeni katmanlar eklerler yalnızca."

Sessizlik uzayıp gitti. Ağaçların arasından bir esinti gelip ileri-deki çalıları hışırdattı, Defne elinde olmadan titredi.

"Aile desteği olmadan, memleket olmadan çok yalnız kalırız" dedi.

"Herkes yalnızdır. Biz daha çok farkında olacağız sadece."

"Bana Kavafis okutan sendin, kendi şairini mi unuttun? Memleketini terk edebileceğini düşünürsün, çünkü madem onca insan yapmıştır bunu, sen neden yapmayasın? Ne de olsa dünya göçmenlerle, kaçaklarla, sürgünlerle doludur... Cesaret-lenip kırarsın zincirlerini, gidebildiğin kadar uzağa gidersin, derken bir gün arkana bakarsın ve onun bir gölge gibi seninle birlikte geldiğini fark edersin. Nereye gitsek arkamızdan gele-cektir bu şehir, bu ada."

Kostas elini tuttu onun, parmak uçlarını öptü. Geçmişi o ka-dar yüzeye yakın taşıyordu ki Defne, acılar kan gibi akıyordu te-ninin altında. "İkimiz de inanırsak başarabiliriz."

"İnanmak konusunda pek iyi değilim" dedi Defne.

"Fark ettim" dedi Kostas da.

Daha o zamanlar fark etmişti Defne'nin melankoli nöbetle-rine meyilli olduğunu. Gelgit gibi, ardışık dalgalar halinde ge-liyordu nöbetler. Ayak parmaklarına zar zor değen o ilk dalga geldiğinde, o kadar hafif ve yarı saydam bir dalgacık olurdu ki, onun önemsiz olduğunu, yakında hiçbir iz bırakmadan kaybo-lup gideceğini düşündüğünüz için hoş görülebilirdiniz. Ama onu başka bir dalga takip ederdi ve bir sonraki ayak bileklerine kadar yükselirdi, ondan sonraki de dizlerini aşardı ve çok geçmeden bir bakardınız boynuna kadar sıvı acıya gömülmüş, boğuluyor. Dep-resyon böyle çekiyordu onu içine.

"Benimle evlenmek istediğine emin misin?" dedi Defne. "Zira kolay bir insan değilim, senin de bildiğin gibi ve ben..."

Parmağını onun dudaklarına koyarak ilk kez sözünü kesti Kostas. "Hayatımda hiçbir şeyden bu kadar emin olmamıştım.

Ama senin düşünmek –ya da beni reddetmek– için daha fazla zamana ihtiyacın varsa tamam."

O zaman gülümsedi Defne, sesine bir utangaçlık gelmişti. Eğildi, nefesi Kostas'ın tenini okşuyordu. "Düşünmeme gerek yok sevgilim. Hep seninle evlenmeyi hayal ettim ben."

Ve, ya söylenecek bir şey kalmadığından ya da onlar öyle hissettikleri için, bir süre sessiz kalıp geceyi dinlediler, her bir çıtırtı ve hışırtıya kulak kesilerek.

"Adadan ayrılmadan önce yapmak istediğim bir şey daha var" dedi Kostas sonunda. "Tavernayı ziyaret etmek ve yaşlı incir ağacının nasıl olduğuna bakmak istiyorum."

İncir Ağacı

Tüm böcekler içinde, bir adanın hikâyesini anlatırken göz ardı edilmesi asla mümkün olmayan bir tanesi varsa o da karıncadır. Biz ağaçlar onlara çok şey borçluyuzdur. İnsanlar da öyle, aslına bakılırsa. Yine de insanlar, ayaklarının altındaki şeyler için sık sık yaptıkları gibi, karıncaları da değersiz görür, pek kayda değer bulmazlar. Rumlarla Türklerin uğruna birbirleriyle acımasızca savaştıkları o toprağı besleyen, havalandıran ve iyileştiren, karıncalardır. Kıbrıs onlara da aittir.

Karıncalar direngen ve çalışkandırlar, kendi vücut ağırlıklarının yirmi katını taşıyabilirler. Neredeyse, bütün böceklerden daha uzun yaşarlar ve bu yüzden de bence daha bilgedirler. Bir kırkayağı sürüklemelerini, birlik olup bir akrebe saldırmalarını veya bütün bir kertenkeleyi yiyip bitirmelerini izlediniz mi hiç? Her adımlarının mükemmelen senkronize oluşu hem büyüleyici hem de korkutucudur. O anda tek bir karıncanın zihninde neler oluyordur acaba? Bu tür bir içsel güveni nasıl sağlar, savaş için kendisinden çok daha donanımlı olan bir düşmana kafa tutma kararlılığına nasıl ulaşır? Karıncalar, koku hafızaları sayesinde koku izlerini sürebilir, başka bir koloniden gelen davetsiz misafiri kokusundan tanıyabilir ve evden uzaktayken dönüş yolunu hatırlayabilirler. Yollarına zemin çatlakları ya da düşmüş dallar gibi engeller çıkacak olursa, maharetli akrobatlar gibi birbirlerine tutunarak bedenlerinden köprüler kurabilirler. Öğrendikleri her şeyi bir sonraki nesle aktarırlar. Bilgi kimsenin malı değildir. Alırsın ve geri verirsin. Ve böylece, bir koloni, bireysel üyelerinin çoktandır unuttuklarını hatırlar.

Karıncalar adamızı herkesten daha iyi tanır. Volkanik kayalarına, yeniden kristalleşmiş kireçtaşlarına, Salamis'in antik sikkelerine aşinadırlar ve ağaç kabuklarından damlayan reçineyi kullanma konusunda uzmandırlar. Ayrıca kayıpların nereye gömülü olduklarını da bilirler.

Kostas Kazantzakis'in Kıbrıs'a döndüğü yıl, bir karınca kolonisi köklerimin arasında yuva kurdu. Yakın zamanda yaprakbitleri tarafından istila edildiğim için bekliyordum bunu –yaprakbitleri, yapraklardan özsu emen ve virüs yayan ve ağaçları derin strese sokan minicik böceklerdir. Yusuf ve Yiorgos burada olsalardı, asla izin vermezlerdi buna. Her gün dallarımda haşere kontrolü yaparlar, yapraklarıma nazikçe elma sirkesi sıkarlar, bana çok iyi bakarlardı onlar ama şimdi tek başıma ve savunmasızdım. Yaprak bitlerinin ortaya çıktığı her yerde karıncaların da onları takip edecekleri kesindir, çünkü yaprakbitlerinin tatlı pisliklerini toplamaya bayılırlar. Ancak gelip bütün bir koloniyi buraya inşa etmelerinin tek nedeni bu değildi. Karıncalar olgun incirleri severler ve benimkileri artık kimse hasat etmediği için hepsi de fazla olgundu. İncir tam olarak bir meyve değildir, aslına bakarsanız. Bir senkonyumdur –yani çiçek ve tohumları kendi iç boşluğunda saklayan, yabanarılarının girip polenlerini bırakabilecekleri zar zor görünen bir açıklığa sahip büyüleyici bir yapı. Ve bazen, fırsatı değerlendiren karıncalar da bu açıklıktan geçerek yiyebildikleri kadar yerler.

Böylece, ileri geri koşan binlerce minik ayağın pıtırtısını dinlemeye alıştım ben de. Koloni, kesinlikle sınıf temelli bir toplumdur. Her üye eşitsizliği norm olarak kabul ettiği ve işbölümüne razı olduğu sürece sistem sorunsuz işler. İşçiler yiyecek arar, yaşam alanlarını derli toplu tutar ve kraliçenin sonsuz ihtiyaçlarını karşılarlar; askerler topluluğu avcı hayvanlara ve tehlikelere karşı korurlar; erkekler türün çoğalmasına yardımcı olur ve çiftleşmeden hemen sonra ölürler. Bir de prensesler vardır –yani

geleceğin kraliçeleri. Sosyal katmanlar ne pahasına olursa olsun korunmalıdır.

Bir gece, uyumaya hazırlanırken alışılmadık bir ses duydum. Kraliçe, yanında sadece birkaç görevliyle, gövdemin uzun, engebeli yolunda ilerliyordu.

Zorlu tırmanıştan hâlâ nefes nefese, bana hikâyesini anlatmaya başladı. Buradan çok uzak olmayan eski bir kuyuda doğduğunu söyledi. Orada büyüdüğü döneme dair güzel anıları varmış. Bir prenses olarak, zamanı geldiğinde, kendi krallığını kurmak için doğduğu yeri terk etmesinin isteneceğinin farkındaymış. Koloni gelişiyor, nüfus artıyormuş. Daha fazla alan ihtiyacı nedeniyle, yeraltı geçitleri ve tüneller aracılığıyla yerleşimi genişletiyorlar, odaları yuvalara bağlıyorlarmış. Ancak işçiler korkunç bir mühendislik hatası yaparak kuyunun duvarını çok fazla kemirmişler. Bir öğleden sonra, kuyunun doğu tarafı göçüp yıkılmış. Dışarı sızan su, kaşla göz arasında yüzlerce karıncayı boğmuş. Bazı karınca türleri yüzebilir ama bunlar onlardan değilmiş. Hayatta kalanlar her yöne dağılıp mümkün olan her yerde sığınak aramışlar. Bu felaketten sonra, yeni bir hayata başlamak için evini olabildiğince hızlı terk etmesi gerektiğini söyledi kraliçe.

Çiftleşme uçuşu sırasında başını dik tutup hızlı hızlı uçmuş, erkekler de ona yetişmeye çalışıyorlarmış. Kumlu bir yoldan geçmişler, lastik izlerini aşmışlar. Tavernanın kalıntılarının üstünden geçmişler. Kraliçe incir yüklü dallarımla beni görür görmez krallığını kuracağı yerin burası olduğunu anlamış. Burada çiftleşmiş ve bir daha asla uçamamak için, sanki bir gelinliği çıkarıp atar gibi kendi kanatlarını ısırıp koparmış. Kendini tam teşekküllü bir yumurtlama makinesine dönüştürmüş.

Yüz hatlarını üzüntüyle buruşturarak, duvarlar çöktüğü zaman, orada, kuyunun dibinde, iki ölü adam bulduklarını söyledi sonra. Benimle tanışıp da buranın sahibi olan çifti öğrenene kadar bilmiyormuş kraliçe onların kim olduğunu.

Kraliçenin sözlerinin ardındaki korkunç gerçeği ağır ağır hazmederken, dallarımı bıraktım, sarksınlar. Üzüntümü görünce, karıncalar olarak Yusuf'la Yiorgos'a hiç dokunmadıklarına dair beni temin etti kraliçe. Onları orada öylece bırakmışlar, hiç rahatsız etmeden. Artık kısmen açıkta olduklarına göre, birileri onları bulurdu nasılsa yakında.

Kraliçe ve sadık saray mensuplarından oluşan maiyeti ayrıldıktan sonra, ilerleyen günlerde daha da kötüleşecek olan garip bir halsizliğe sürüklendim. Kendimi iyi hissetmiyordum. Her canlı gibi, incir ağaçları da çeşitli hastalık ve enfeksiyonlardan mustarip olabilirler, ancak bu sefer benim savaşacak gücüm hiç yoktu neredeyse. Yapraklarımın uçları kendi içlerine kıvrıldı, kabuğum soyulmaya başladı. İncirlerimin içindeki et önce hastalıklı bir yeşile döndü, ardından da korkutucu bir şekilde tozlaştı.

Bağışıklığım düşüp gücüm azaldıkça, en kötü düşmanlarımdan birinin eline düştüm –geyik boynuzlu büyük bir böcek olan, incir ağacı delici, *Phryneta spinator*. Üzerime bir kâbus gibi çöktü ve yumurtalarını gövdemin dibine bıraktı. Kurtçuk gibi görünen larvaların yakında gövdemi delip benimle beslenmeye başlayacaklarını, dallarımın içine tüneller kazacaklarını, beni yavaş yavaş içten yok edeceklerini bilerek çaresizlik ve korku içinde bekliyordum.

Bu böceğin verdiği hasarın tamiri mümkün değildir genellikle. Ağır istilaya uğrayan incir ağaçlarının yok edilmesi gerekir.

Ölüyordum.

Taşınabilir Kökler

Kıbrıs, 2000'lerin başları

Defne'yle Kostas, Mutlu İncir'e yaklaştıklarında, onu ormanaltı çalılarının ve sanki fırtınadan geriye kalan enkaz gibi etrafa saçılmış kırık karolar ve molozların içine gömülmüş halde buldular. Kostas'ın burayı yıllar sonra ilk kez gördüğünü bildiği için, Defne biraz geride kalıp durumu hazmetmesi için zaman tanıdı ona.

Kostas, kapıyı iterek açtı, ahşabı çürümüş ve cansızdı, menteşelerinden sarkıyordu. İçeride, yabani otlar bir yolunu bulup yerdeki çatlaklardan çıkmıştı, karolar liken lekeleriyle, duvarlarsa demir kadar siyah küflerle kaplıydı. Bir köşede, camı uzun zaman önce parçalanmış bir pencere teli esintiyle gıcırdıyordu yavaşça. Havada küf ve çürük kokusu vardı.

İçeri girdiği an, her şey bir anda geri geldi Kostas'a. Dumanı tüten yemeklerin ve sıcacık hamur işlerinin enfes rayihalarıyla buram buram kokan akşamlar, müşterilerin gevezelik ve kahkahaları, müzikler ve el çırpmalar, gece ilerlerken tabakların kırılması... Keçiboynuzu likörü şişeleriyle Yiorgos'un çok sevdiği ballı-susamlı pestilleri taşıyarak yokuşu tırmandığı öğleden sonraları ve eve getirdiği paraya annesinin ne kadar sevindiğini anımsadı... Chico'nun kanatlarını çırpışını, Yiorgos'un yeni evli bir çifte fıkralar anlatışını ve Yusuf'un her şeyi o alışılmış sessizliği ve dikkatli bakışıyla izleyişini hatırlayınca gözleri parladı. Birlikte yarattıklarından ne kadar da gurur duyuyorlardı. Bu taverna onların evi, sığınağı, tüm dünyasıydı.

"İyi misin?" dedi Defne kollarını ona dolayarak.

Bir dakika kıpırdamadan durdular, Kostas'ın nefesi yavaşlayarak Defne'ninkine uyum sağladı ve kalp atışları sakinleşti.

Defne başını eğdi ve etrafına bakındı. "Düşünsene, bu incir yaşanan her şeye tanık oldu."

Kostas yavaşça onun kollarından kurtuldu ve *Ficus carica*'ya yaklaştı. Kaşı çatıldı. "Ah" dedi, "bu ağaç iyi durumda değil. Hasta."

"Ne?"

"İstila altında. Baksana, her yere yayılmışlar." Minik deliklerle kaplı dalları, gövdenin dibindeki kuru talaş tozlarını, yere saçılan kurumuş ölü yaprakları işaret etti.

"Bir şey yapamaz mısın?"

"Bakacağım ne yapabileceğime. Gel gidip birkaç şey alalım."

Bir saat sonra, ellerinde birkaç torbayla geri döndüler. Kostas, bir balyoz yardımıyla tavernanın zaten küften ufalanmakta olan güney duvarının bazı kısımlarını yıktı. Ağacın daha fazla güneş ışığı ve oksijen almasını sağlamak istiyordu. Sonra, hastalıklı dalları bir budama testeresiyle kesti. Ardından, larvaların kazdığı tünellere bir şırınga ile böcek ilacı enjekte etti. Ölümcül böceklerin tekrar yumurtlamasını önlemek için, gövdenin alt kısmını tel örgüyle sardı ve ağacın iltihaplı yaralarını bir dolgu macunu ile doldurdu.

"İyileşecek mi yaşlı adamımız?" diye sordu Defne.

"Adam değil, kadın –dişi bir ağaç o." Kostas doğrulup elinin tersiyle alnını sildi. "İyileşecek mi, bilmiyorum. Kurtlar her yerdeler."

"Keşke o da bizimle İngiltere'ye gelebilseydi" dedi Defne. "Keşke ağaçlar taşınabilir olsaydı."

Aklından yeni bir düşünce geçen Kostas gözlerini kıstı. "Yapabiliriz bunu."

Defne ona baktı, inanmaz gözlerle.

"Bir çelikten incir ağacı yetiştirilebilir. Onu Londra'da hemen dikersek ve iyi bakarsak, hayatta kalma şansı var."

"Ciddi misin? Yapabilir misin bunu?"

"Yapılabilir" dedi Kostas. "İngiltere'nin havasını sevmez belki ama idare edebilir. Yarın sabah geri gelip nasıl olduğuna bakacağım. Sağlıklı bir daldan bir çelik alırım. O da bizimle seyahat edebilir o zaman."

İncir Ağacı

Ertesi gün, ben heyecanla Kostas'ın dönmesini beklerken, bir süredir tanıdığım bir balarısı ziyaretime geldi. Onun türüne derin bir saygı duyardım. Yaşam döngüsü, başka hiçbir türde, Apidae'de olduğu gibi vücut bulmaz. Şayet bir gün ortadan kaybolacak olurlarsa, dünya bu kaybı asla atlatamaz. Kıbrıs onların cennetiydi ama cennette hayat kolay değildi. Güneşi pusula olarak kullanan bu yorulmak bilmez toplayıcılar, bir uçuşta üç yüz kadar çiçeği ziyaret ederlerdi ve bu da günde iki binden fazla çiçeğe denk geliyordu.

Arının hayatı buydu işte –iş, iş, iş. Bazen biraz dans ederdi ama bu da işinin bir parçasıydı. İyi bir nektar kaynağı bulduğunda, kovana döndükten sonra diğerlerine nereye gitmeleri gerektiğini anlatmak için sallanmalı bir dans yapardı. Ama bazen de hayatta olduğu için minnettar olduğundan dans ederdi. Veya kafeinli nektarlardan yanlışlıkla biraz fazlaca içip kafayı bulduğu için.

İnsanların arılar hakkında birtakım basmakalıp fikirleri vardır. Onlardan bir arı çizmelerini isteyin –ki bu konuda bebekler ve yetişkinler şaşırtıcı bir şekilde birbirine benzerler– hemen kalın sarı-siyah çizgili bir kürkle kaplı, tombik bir yuvarlak çizerirler. Oysa gerçekte arılar çeşit çeşittir –bazıları canlı turuncu, taba veya koyu morken, bazıları metalik yeşil veya mavi renkte parıldar, bazılarının da güneşte ışıldayan parlak kırmızı veya saf beyaz kuyrukları vardır. Böylesi büyüleyici bir çeşitlilikleri varken, nasıl oluyor da hepsi aynı görünebiliyor insan gözüne? Kuşların on bin kadar türe sahip oldukları için övülmeleri harika

elbette, ancak arıların bunun en az iki katı türü ve bir o kadar da değişik kişiliği olduğu neden çoğu zaman fark edilmiyor?

Balarısı, tavernadan çok da uzak olmayan bir tarlada nefis çiçekler ve tam çiçeklenme döneminde olan yemyeşil bitkiler olduğunu söyledi bana. Oraya sık sık uçuyormuş, çünkü papatyalar ve gelinciklerin yanı sıra en tatlı ekinezyalar, mercanköşkler ve pembe tonları ve yıldız şekilli, minik, etli yaprakları ile arının çok sevdiği damkorukları varmış küme küme. Alanın kenarında, alelade bir beyaz bina bloğu duruyormuş. Duvardaki tabelada da şu yazılıymış: KŞK LABORATUVARI – BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KORUMASINDAKİ BÖLGE.

Kovana gidip gelirken sayısız kez geçmiş buranın önünden. Ara sıra, bir hevesle yolundan sapıp, açık bir pencereden doğruca laboratuvarın içine uçtuğu da olurmuş. Etrafta dolaşmayı, içeride çalışan insanları gözlemlemeyi ve sonra da geldiği yoldan çıkıp gitmeyi severmiş. Ancak bugün, yine herhangi bir amaç veya planı olmadan binaya girdiğinde beklenmedik bir şey olmuş. Görevlilerden biri, Tanrı bilir neden, tüm pencereleri kapatmanın iyi bir fikir olduğuna karar vermiş. Balarısı da kendini kapana kısılmış bulmuş!

Paniğe kapılmamaya çalışarak –ama başaramayarak– kendini her pencere camına atmış, pürüzsüz yüzeylerde bir aşağı bir yukarı yalpalamış ancak bir çıkış yolu bulamamış. Bulunduğu yerden, dışarıdaki çiçekleri görebiliyormuş, hatta o kadar yakınmış ki neredeyse nektarlarının tadını alabiliyormuş ama ne kadar uğraşırsa uğraşsın onlara ulaşamıyormuş.

Hüsrana uğramış ve bitkin düşmüş olan arı, biraz soluklanmak için bir dolabın üstüne yerleşmiş. Dikkatini artık onun hapishane hücresi haline gelmiş olan odaya çevirmiş. On dört tane adli tıpçı bilim insanı çalışıyormuş burada –Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler– ve balarısı hepsini tanıyormuş artık. Hafta içi her gün Rumlar güneyden, Türkler kuzeyden seyahat eder ve bu

tarafsız bölgede buluşurlarmış. Ada genelinde çeşitli mezar kazılarında bulunan tüm insan kalıntılarının sonunda getirildiği yermiş burası.

Kazı ekiplerinin ortaya çıkardığı ne varsa, bu laboratuvardaki bilim insanları temizleyip sınıflandırırlarmış; sert kemikleri birbirinden ayırır, bir insanın kalıntısını diğerinden ayrıştırırlarmış. Tek başlarına ya da küçük gruplar halinde çalışarak, uzun, dar masaların üzerine eğilip, yapboz gibi dizerlermiş iskelet parçalarını –omurgalar, kürek kemikleri, kalça eklemleri, omurlar, üst dişler... Eksik parçaları teker teker bularak, küçük parçaları daha büyüklerle ilişkilendirerek bir araya getiriyorlarmış hepsini. Titizlikle yapılması gereken yavaş bir işmiş ve hatalara müsamaha gösterilmezmiş. Yirmi altı ayrı kemikten oluşan tek bir ayağın rekonstrüksiyonu saatler alabilirmiş. Ya da tam yirmi yedi kemikten ve artık yitip gitmiş bin dokunuş ve okşayıştan mütevellit bir elin. Sonunda, sanki bulanık sulardan yükselir gibi ortaya çıkarmış kurbanın kimliği –cinsiyeti, boyu ve yaklaşık yaşı.

Kalıntıların bir kısmı, herhangi bir işe yaramayacak kadar ufalanmış oluyormuş veya zararlı bakteriler tarafından tahrip edildiğinden artık DNA içermiyormuş. Tanımlanamayan parçalar, çok da uzak olmayan bir gelecekte, bilim ve teknoloji ilerlediğinde, gizemlerinin çözülebileceği umuduyla saklanıyormuş.

Bilim insanlarının bulguları hakkında yazdıkları kapsamlı raporlarda giysilerin ve kişisel eşyaların ayrıntılı tariflerine de yer verilirmiş, zira bunlar her ne kadar bozulabilir yapıda da olsalar şaşırtıcı derecede uzun ömürlü olabiliyorlarmış. Metal tokası işlemeli bir deri kemer, haçlı veya hilalli gümüş bir kolye, topukları aşınmış eski deri ayakkabılar... Bir keresinde laboratuvara bir cüzdan getirilmiş. İçinde, birkaç madeni para ve bilinmeyen bir kilide ait bir anahtarın yanı sıra Elizabeth Taylor'ın fotoğrafları da varmış. Kurban, aktrisin hayranı olmalıymış. Bu tür şeylerin tarifleri, KŞK arşivleri için olduğu kadar kayıp yakınları için de yapılırmış.

Aileler her zaman bu detayları bilmek isterlermiş. Ama asıl bilmek istedikleri şey, sevdiklerinin acı çekip çekmediğiymiş.

Bir noktada balarısı bitap düşüp uyuyakalmış. Garip pozisyonlarda sızmaya alışıkmış zaten. Bazen bir çiçeğin içinde küçük bir siesta yaparmış. Buna ihtiyacı varmış, çünkü uykusuz toplayıcılar konsantre olmakta veya eve dönüş yolunu bulmakta zorlanıyorlarmış. Kovanda bile, larvaları temizleyen ve besleyen işçiler merkeze yakın hücreleri işgal ederken, toplayıcılar çeperlerde kestirirlermiş. Bu yüzden arkadaşımın uykusu hafifmiş doğası gereği.

Uyandığında öğlen olmuşmuş. Biri hariç bütün çalışanlar öğle yemeğine çıkmış. Genç bir Rum kadınsa hâlâ çalışıyormuş. Onu defalarca gözlemlemiş olan arı, onun kemiklerle baş başa kalmayı sevdiğini ve bazen onlarla konuştuğunu biliyormuş. Ama bu öğleden sonra, laboratuvarda yalnız kalınca telefonu alıp bir numara çevirmiş. Çalmasını beklerken, sağındaki ve solundaki, üstlerine kemik ve kafatasları serilmiş masalara kaygılı bakışlar atıyormuş durmadan.

"Alo?" demiş kadın ahizeye. "Selam, Defne. Ben Eleni. Laboratuvardan, evet. İyiyim, teşekkür ederim. Kazı alanında işler nasıl gidiyor?"

Biraz sıkıcı insan muhabbeti etmişler, ta ki Eleni'nin söylediği bir şey arının dikkatini çekene kadar.

"Dinle bak, şey, hani şu hep sorduğun çift vardı ya, arkadaşların... Onları bulmuş olabiliriz. Her ikisi için de DNA eşleşmesi yakaladık."

Meraklanan arı, dinlemek için yakına uçmuş.

"Ah, hayır!" diye bağırmış Eleni ve eline bir gazete alarak çılgınca sallamış arıya doğru. Günlerini kadavra ve iskeletlerle geçiren bu kadının balarılarından korktuğu kimim aklına gelirmiş?

Bir kez daha yanlış anlaşılan ve olmadığı bir şey sanılan zavallı arkadaşım kafasına bir darbe almış. Bir kahve fincanının

içine yuvarlanmış, neyse ki birkaç damla kahve dışında boşmuş fincan. Güçsüz ve başı döner halde ayağa kalkarken Eleni'nin mırıldandığını duymuş: "Nereye gitti?.. Affedersin, Defne, burada bir arı vardı da. Biraz korkarım ben arılardan."

Biraz? diye düşünmüş arkadaşım kendi kendine. İnsanların biraz korkuyla yaptıkları buysa, bir sürü korkuyla neler yapabileceklerini var sen düşün! Kuparın kenarından yukarı tırmanmayı ve kanatlarını kurutmayı başarmış.

"Evet, tabii gelip görebilirsin" diyormuş şimdi Eleni. "Aa, sahi mi, demek yarın İngiltere'ye gidiyorsun? Anlıyorum. Sakıncası yok. Bu öğleden sonra olur. Tamam, sen gelince konuşuruz."

Yarım saat sonra, daha diğer bilim insanları öğle yemeğinden dönmeden, kapı açılmış ve bir kadın içeri girmiş.

"Ah, Eleni, aradığın için teşekkür ederim."

"Merhaba Defne."

"Onlar olduğuna emin misin?"

"Öyle olduğuna inanıyorum. Emin olmak için DNA sonuçlarını iki kez karşılaştırdım aile referanslarıyla ve her ikisinde de eşiğin üzerinde çıktılar."

"Nerede bulundular, biliyor musun?"

"Lefkoşa'da." Eleni duraksamış, sonraki bilgi parçasını paylaşıp paylaşmama konusunda kararsız gibiymiş. "Bir kuyunun içinde."

"Kuyu mu?"

"Evet, korkarım öyle."

"Bunca zaman hep orada mıymışlar?"

"Evet, öyle. Birbirlerine zincirlenmişlerdi, ikisi de yüzeye çıkamamış. Kuyunun yakın zamanda çöktüğü söylendi bize, işçiler çalışmaya başladıklarında bulmuşlar kalıntıları" demiş Eleni, sesi

durgunmuş. "Başın sağ olsun. Şunu söylemeliyim ki, daha önce hiç böyle bir şey görmedik. Genellikle şurada gömülü bir Kıbrıslı Rum'dur bulunan veya burada gömülü bir Kıbrıslı Türk. Ayrı ayrı öldürülmüşlerdir. Ayrı ayrı gömülmüşlerdir. Ama daha önce hiç birlikte öldürülmüş bir Rum'la bir Türk çıkmamıştı karşımıza."

Defne kıpırdamadan durmuş, kenarına tutunmadan önce masanın üzerinde gezinmiş elleri bir an.

"Ailelerine ne zaman haber vereceksiniz?"

"Yarın diye düşünüyordum. Bir aile kuzeyde, bir aile güneyde."

"Ayrılacaklar yani şimdi" demiş Defne, sesi alçak ve tizmiş. "Yan yana gömülemezler. Ne kadar üzücü –bunca zaman onları arayarak geçirdik ama belki de hiç bulunmasalar... birlikte kayıp kalabilseler daha iyi olurdu."

Eleni elini nazikçe Defne'nin omzuna koymuş. "Ha, unutmadan..." Masasına yürümüş ve plastik bir kutu çıkarmış. "Bunu da bulmuşlar."

Bir cep saati.

Defne gözlerini indirmiş. "Yiorgos'a aitti bu. Yusuf'un aldığı doğum günü hediyesi. İçinde bir şiir olmalı... Kavafis'ten." Durmuş. "Affedersin, Eleni... Biraz temiz havaya ihtiyacım var. Pencereleri açabilir miyiz?"

Balarısı ânında canlanmış. Fırsat bu fırsatmış, hatta belki de tek fırsat. Kadınlar pencereyi açar açmaz arkadaşım tüm gücünü toplamış ve zikzaklar çizerek dışarı çıkmış. Olabildiğince hızlı uçmuş ve güvenli çiçek tarlalarına ulaşana kadar da durmamış.

Küçük Mucizeler

Kıbrıs/Londra, 2000'lerin başları

Kostas geri döndüğünde *Ficus carica*'yı dikkatle inceledi. Bir budama makasıyla tek bir temiz dal boyunca bir düz, bir de çaprazlama kesim yaptı. Bazılarının hayatta kalmaması ihtimaline karşı birkaç sürgün kullanmanın en iyisi olduğunu biliyordu ama ağaç o kadar kötü durumdaydı ki sadece bir tane bulabildi, onu dikkatlice sardı ve bavuluna koydu.

Zor olacaktı ama tümüyle imkânsız değildi. Küçük mucizeler olurdu bazen. Nasıl umutsuzluğun derinliklerinden umut fışkırabiliyorsa ya da savaşın yıkıntıları arasından barış filizlenebiliyorsa, hastalık ve çürümenin içinden de bir ağaç büyüyebilirdi. Kıbrıs'tan alınan bu çelik İngiltere'de kök salacak olursa, ikisi genetik olarak özdeş olacaktı ama tam aynı da olmayacaklardı.

Londra'da, çeliği beyaz seramik bir saksıya diktiler ve Kostas'ın sessiz, ağaçlık bir meydana bakan küçük dairesinde, pencerenin yanındaki bir masanın üzerine koydular. Defne'nin hamile olduğunu burada öğrendiler, ikisi de banyoda yere bağdaş kurup oturmuş, başlarını gebelik testine doğru eğmişlerdi. Tepede bir ampul vızıldayarak titreşti, elektrik gidip gelir gibi oldu. Defne, Kostas'ın yüzüne yayılan sevinci asla unutamayacaktı, gözleri minnete benzer bir duyguyla parlıyordu. O da mutluydu ama

aynı zamanda endişeliydi ve biraz da korkmuştu. Ama Kostas'ın neşesi o kadar saftı ki, tenini delip zihnini un ufak eden endişe iğnelerini ona anlatmak ihanet gibi geldi Defne'ye. O günlerde tekrar tekrar gördüğü rüyalardan birinde kollarında bir bebekle sık ve karanlık bir ormanda kayboluyor, ağaçlara çarpıyor, dallar omuzlarını çizip yüzünü tırmalarken bir türlü bir çıkış yolu bulamıyordu.

Sadece bir kez, yaklaşık bir ay sonra, "Ya her şey ters giderse?" diye sormuştu Kostas'a.

"Aklına bile getirme böyle şeyleri."

"Bebek sahibi olmak için yaşlıyım, bunu ikimiz de biliyoruz; ya komplikasyonlar çıkarsa..."

"Bir şey olmayacak."

"Ama artık genç değilim."

"Bunu söyleyip durma."

"Ya feci bir anne olursam? Ya başaramazsam?"

Kostas'ın sımsıkı kasılmış çenesinden, onu yatıştırmak için doğru kelimeleri bulmaya ne kadar uğraştığını, Defne'nin birlikte inşa etmekte oldukları geleceğe inanmasına ne kadar ihtiyaç duyduğunu anlayabiliyordu. Ve bunu denedi. Kimi günler kendine güvenle ve beklentiyle dolu oluyordu, diğer günler de gayet iyi idare ediyordu ama bazı günler ve hele geceler vardı ki, tanıdık bir melankoli hissinin bir metronom kadar düzenli tıkırtılarla yaklaşan ayak seslerini işitiyordu uzaklarda bir yerlerden. Böyle hissetmek kendi kabahatiymiş gibi geliyor ve bunun için durmadan kendini suçluyor, yargılıyor ve azarlıyordu. Neden hayatın ona verdiği bu sürprizi takdir edemiyor ve bu ânı dolu dolu yaşayamıyordu? Bu kadar gerilmenin ne manası vardı? Doğmamış bir bebeğe ne kadar iyi annelik yapacağı konusunda endişelenmek, henüz ziyaret etmediği bir yeri hasretle özlemek gibiydi.

Bu arada Kostas, getirdikleri çeliğin yeni yapraklar verdiğini fark etti. Çok sevindi. Kendisi için, onlar için, giderek daha fazla

şeyin yoluna girdiğine inanıyordu, tüm hayatını oluşturan yapboz parçaları nihayet birbirine uymaya başlıyordu. Botanikçi ve doğa bilimci olarak yaptığı çalışmalar hem alan içinde hem de dışındaki insanlardan daha fazla ilgi görmeye başlıyordu, konuşmalar ve konferanslar vermek için davetler alıyordu, dergilere makaleler yazıyordu ve çaktırmadan yeni bir kitaba başlamıştı.

Defne, çeliğin direngenliğini hayra alamet olarak kabul etti. Hamilelik onu alışılmadık bir şekilde batıl inanç sahibi yapmış, şaşırtıcı derecede kız kardeşine benzeyen bir yanını ortaya çıkarmıştı ama kendisi bunu kabul etmiyordu. İçmeyi bıraktı. Sigarayı bıraktı. Yeniden resim yapmaya başladı. O andan itibaren bebeğin kaderiyle ağacın kaderi zihninde bir oldu. Onun karnı büyüdükçe incirin de yer ihtiyacı arttı. Kostas, bitkiyi daha büyük bir saksıya geçirdi ve her gün kontrol etti. Kuzey Londra'da bir eve taşındılar. O noktada, *Ficus carica* bahçeye dikilecek kadar güçlenmişti artık, onlar da diktiler.

Tüten bacaya ve akan çatıya, duvarlar boyunca uzanan çatlaklara ve asla tam ısınmayan radyatörlere rağmen, evde mutluydular ikisi. Ada Aralık başında doğdu; tam iki ay erken. Akciğerleri zayıftı ve birkaç hafta kuvözde tutulması gerekti. Bu arada, küçük fidan da daha iyi durumda değildi, yeni iklimle baş etmeye çalışıyordu. Çuvalla sarılması, kartonla kaplanması, yalıtılması gerekiyordu. Ama yaz geldiğinde, ikisi de sağlıklıydı ve büyüyorlardı –hem incir ağacı hem de çocuk.

İncir Ağacı

Adadan ayrılmadan önce ekosistemimdeki hayvanlardan beni ziyaret ettiğini hatırladığım en sonuncusu bir fareydi. Evrensel olarak geçerli ve bilinmeye değer olmasına rağmen, tarih ders kitaplarında asla bahsedilmeyen temel bir gerçek vardır. İnsanoğlu savaşarak her nerede verimli toprakları muharebe alanına çevirse ve tüm yaşam alanlarını yok etse, hayvanlar her zaman onların arkalarında bıraktıkları boşluğa yerleşmiştir. Kemirgenler, mesela. İnsanlar bir zamanlar onlara neşe ve gurur veren binaları harap ettiğinde, fareler oraları kendi krallıkları ilan edecektir sessizce.

Yıllar boyunca pek çoğuyla tanıştım –dişi farelerle, erkek farelerle, parlak pembe küçük yavrularla– hepsi de incire bayılıyor zira. Ancak bu fare oldukça sıra dışıydı, çünkü simgesel önemi olan bir yerde, Ledra Palas'ta, doğup büyümüştü.

"Orta Doğu'nun en iyi otellerinden biri!" 1940'ların ikinci yarısında kurulduğunda, reklamları bu şekilde yapılmıştı. Ancak yatırımcılar bu slogandan pek de memnun değildi. Ortadoğu'nun Batılı turistler için çekici bir istikamet olmadığını düşünüyorlardı. "Avrupa'nın en iyi otellerinden biri!" Bu da kulağa çekici gelmiyordu; İkinci Dünya Savaşı'nın hayaleti hâlâ Avrupa kıtasında dolaşırken olmazdı. "Yakın Doğu'nun en iyi otellerinden biri!" Bu daha iyi olmuştu. "Yakın" kolayca ulaşılabilir görünürken, "Doğu" da bir tutam egzotizm ekliyordu. "Yakın Doğu" yeterince Doğuluydu; ama ancak yetecek kadar, çok değil.

Soykırımdan kurtulan Alman Yahudisi bir mimar tarafından tasarlanan Ledra Palas'ın tamamlanması için 240.000 Kıbrıs po-

undu ve iki yıl gerekecekti. Avizeler İtalya'dan, mermer frizler Yunanistan'dan ithal edildi. Konumu idealdi –Lefkoşa'nın Orta Çağ'dan kalma merkezine yakın, şehri saran Venedik surlarından çok uzak olmayan, bir zamanlar Kral Edward VII adıyla bilinen bir sokaktaydı. 240 odasıyla eski şehirdeki küçük evlerin ve dar sokakların tepesinden bakıyordu. Hatta her odada bir tuvalet ve banyo vardı –ve o zamanlar bu lüksü sunan tek oteldi. Barlar, salonlar, tenis kortları, çocuk oyun alanı, birinci sınıf restoranlar, acımasız güneşin altında atlayıp serinlemek için büyük bir havuz ve kısa sürede şehrin dilinden düşmez olacak göz alıcı bir balo salonu vardı.

Ekim 1949'daki açılış gününde herkes oradaydı: İngiliz sömürge subayları, yerel ileri gelenler, yabancı devlet adamları, ünlü olma heveslileri... Artık İkinci Dünya Savaşı bittiğine göre, insanların ayaklarının altındaki zeminin sağlam, diktikleri binaların güçlü olduğuna ve o yıkımların, dehşetlerin bir daha asla olmayacağına dair bir güvenceye ihtiyaçları vardı. İyimserlik için ne harika bir yıldı, 1949!

Uzun yaşamım boyunca, insan doğasını yönlendiren bu psikolojik sarkacı tekrar tekrar gözlemlemişimdir. Her birkaç on yılda bir, dizginsiz bir iyimserlik alanına savrulurlar ve her şeyi pembe bir filtreden görmekte ısrar ederler, ta ki olaylar tarafından sınanıp sarsılana ve o alışılmış ilgisizliklerine ve uyuşuk kayıtsızlıklarına geri dönene kadar.

Ledra Palas'ın doğuşunu çevreleyen neşe, sürebildiği kadar uzun sürdü. O zamanlar ne muhteşem partiler veriyorlardı! Büyük balo salonu, yüksek topukların tıkırtısı, şişe mantarlarının patlaması, bir kadının sigarasının önünde bir Ronson çakmağının çakılması; orkestra sabahın ilk saatlerine kadar "Smooth Sailing" çalarken şıklatılan parmakların sesleriyle yankılanırdı ve gece her zaman "Que Sera Sera" ile bitirilirdi. Süslü tavanının altında skandallar patlak verir, şampanya gibi, dedikodular da durmaksızın akardı. Neşeli bir yerdi. Ziyaretçiler, bir kez eşiği geçtikle-

rinde, günün endişelerini bir kenara atabilecekleri ve otel duvarlarının sadece birkaç metre dışındaki şiddeti ve etnik çatışmayı unutabilecekleri başka bir boyuta geçtiklerini hissederlerdi.

Ledra Palas'ın içinde herkes gerçek dünyayı dışarıda bırakmak için elinden geleni yapsa da onun izinsiz şekilde içeri sızmasını her zaman engelleyemiyorlardı, tıpkı kusursuz bir İngilizce'yle yazılmış el ilanlarını sanki rüzgâr tarafından içeri savruluvermiş gibi lobiye dağılmış halde buldukları zaman olduğu gibi: İNGİLİZ BOYUNDURUĞUNU ÜSTÜMÜZDEN ATMAK İÇİN GİRDİK BU MÜCADELEYE. YA ÖLÜM YA ZAFER! Ya da Kasım 1955'te EOKA'nın içeride içki içen İngiliz vali Sir John Harding'i öldürmek için otele saldırdığı zamanki gibi. İki el bombası fırlatmışlardı içeriye: İlki patlamış ve ciddi hasara neden olmuştu, ikincisiyse olmamıştı çünkü saldırgan pimi çekmeyi unutmuştu. Bir subay o patlamamış el bombasını aldı, cebine koydu ve dışarı çıktı. Ve orkestra Frank Sinatra'nın "Learnin' the Blues" parçasını çalmaya devam etti. Otelin girişi kum torbaları ve varillerle kapatıldığında ve başka bir saldırı olacağı korkusu koridorlarda kol gezdiğinde bile müzik hiç durmadı.

Yıllar içinde, her türden şahsiyet ziyaret etti oteli: politikacılar, diplomatlar, yazarlar, sosyetikler, telekızlar, jigololar ve casuslar. Ve dini liderler de. Başpiskopos Makarios, İngiliz valisi ile burada bir araya geldi. 1968'de, korkunç bir başarısızlığa uğrayacak olan toplumlararası görüşmeler burada açıldı. Şiddet arttıkça, "Kıbrıs hikâyesi"ni izleyen uluslararası muhabirler daktiloları ve not defterleriyle akın etti. Ardından askerler geldi –Birleşmiş Milletler Barış Gücü.

Otel, bütün bu manevralar boyunca faaliyetine devam etti –ta 1974 yazına kadar. Oteli tahliye etmeleri söylendiği sırada misafirler öğle sonrası güneşi altında şezlonglarda uzanmış, kokteyllerini yudumlamaktaydılar. Söyleneni öyle bir korku ve panik içinde yaptılar ki, yanlarına alabildiklerini aldıkları gibi

derhal çıkıp gittiler. Faturaları daha sonra postayla yollandı kendilerine, yanına bir de not eklenmişti:

Eve dönüş yolculuğunuzun güzel geçtiğini ve 20 Temmuz 1974 Cumartesi günü Türk işgalinin patlak verdiği ve hepimiz için unutulmaz bir deneyim olarak kalacak olan o talihsiz âna kadar Ledra Palas Oteli'ndeki konaklamanızdan keyif almış olduğunuzu umarız... tutarındaki otel faturanız ektedir; gecikmeden ödenmesi çok makbule geçecektir.*

Daha sonra duvarlarda havan mermisi kraterleriyle boş göz çukurları gibi bakan kurşun delikleri kaldı. Koridorlara rahatsız edici bir sessizlik hâkim oldu. Ama yüzeyin altında, bir dolu değişik ses, girdap gibi dönmekteydi: Tahtakuruları tırabzanların içine tüneller oyuyor, pas pirinç avizeleri yiyip bitiriyor ve geceleri, yaşlı döşeme tahtaları, cilanın çatlayışını andıran bir gürültüyle çıtırdıyordu. Bir de hamamböceklerinin pıtırtısı, tavanda tüneyen güvercinlerin ötüşü ve bilhassa farelerin fısıltıları vardı.

Lobideki yarıkların içinde yaşıyorlar, pahalı meşe yer döşemesinde koşuşturuyorlar, korkuluklarda bir aşağı bir yukarı kayıyorlardı. Akıllarına esince, balo salonundaki avizeye tırmanıyorlar, kuyruklarıyla kendilerini dengeleyerek bir yandan diğer yana sallanıyor sonra da aşağıdaki boşluğa atlıyorlardı. Yüksekten atlama konusunda çok iyiydiler.

Bir zamanların saraylara taş çıkaran otelinde yenecek çok şey olduğu için asla aç kalmazlardı –soyulan duvar kâğıtları, küflü halılar, nemli sıvalar. Binayı tasarlayan mimar, arka tarafa kitaplar, dergiler ve ansiklopedilerle dolu geniş bir okuma odası da yapmıştı. Fare, günlerinin çoğunu işte bu kütüphanede geçirmiş, sayfaları kemirmiş, deri kaplı ciltler üzerinde diş izlerini bırakmıştı. Sırtında yaldızlı harfler bulunan bordo renkli cilt bezinin tadını çıkara çıkara Encyclopaedia Britannica'nın yirmi dört cil-

* 15 Eylül 1974 günü Londra'da, *The Observer* gazetesinde yayımlanan orijinal bir mektuptan alıntıdır.

dini kemirmişti. Ayrıca klasikleri de yalayıp yutmuştu: Sokrates, Platon, Homeros, Aristoteles... Herodot'tan Tarih, Sofokles'ten Antigone, Aristofanes'ten Lysistrata.

Eğer binada beklenmedik bir hareketlilik yaşanmasaydı, fare ömrünün sonuna kadar orada kalırdı. Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar, otelde bulunan BM birliğinin himayesinde, Ledra Palas'ın zemin katında buluşmaya başlamışlardı. İki toplum ilk kez barış ve uzlaşma yolunda ilerleme kat ediyordu.

KŞK üyeleri, onlara ayrılan odalarda oturup birbirlerini dinleyerek şiddet istatistiklerine kimlerin dahil edileceğini tartıştılar. Her iki taraf da sayıların artmasını istemiyordu, çünkü bütün dünyanın gözü üstlerindeyken neler denirdi sonra haklarında? Ama o zaman da şu soru kaldı geriye: Aşırı milliyetçi Rumlar tarafından öldürülen Rum muhalifler kayıplar arasında sayılacak mıydı? Benzer şekilde, Türk aşırı milliyetçileri tarafından öldürülen Türk muhalifler dahil edilecek miydi? Kendi içinde aşırılıklarla henüz yüzleşmemiş olan topluluklar, kendi muhaliflerine neler yaptıklarını kabul etmeye hazır olabilirler miydi?

Kazıların ciddi bir şekilde başlamasından önce toplumlararası güveni tesis etmek için gerekli zemini oluşturan bu toplantılara Defne'nin de katıldığını orman faresinden öğrendim.

Bütün bunları benimle paylaştıktan ve incirlerimle midesini bir güzel doldurduktan sonra yoluna devam etti fare. Onu bir daha görmedim. Ama ayrılmadan önce, kemirip bitirdiği son kitabın Ovidius adında biri tarafından yazılmış olduğundan bahsetmişti. Hoşuna gitmiş Ovidius'un yazdıkları ve rastladığı binlerce satırdan özellikle bir tanesi aklında kalmıştı:

Bir gün bu acı sana faydalı olacak.

Onun haklı olduğunu düşündüm ve bir gün, çok da uzak olmayan bir gelecekte, tüm bu acıların adada doğan gelecek nesillere, olaylı dönemleri yaşayanların torunlarına, faydalı olmasını umdum.

Bugün Kıbrıs'a giderseniz, Rum dulların ve Türk dulların farklı alfabelerle yazılmış ama benzer bir talebi içeren mezar taşlarını bulabilirsiniz hâlâ:

Kocamı bulursanız, lütfen onu yanıma gömün.

ALTINCI BÖLÜM

Bir Ağaç Gömüldüğü Yerden Nasıl Çıkarılır?

Röportaj

Londra, 2010'ların sonları

Yılbaşı gecesi için sakin bir akşam yemeği planlamışlardı, fazla karmaşık bir şey istemiyorlardı ama Meryem tarafından yapıldığında hiçbir akşam yemeği basit olamazdı. Bu zor yılı ağızlarında biraz hoş bir tat ve midelerinde bir sıcaklıkla bitirme kararlılığı içinde, dolaplarda bulabildiği her malzemeyi kullanarak onlara bir ziyafet hazırladı. Saatler gece yarısını çalarken ve pencerelerin dışında havai fişekler patlarken, Ada, büyüklerin onu kucaklamalarına izin verdi ve sevgilerinin onu sağlam bitkilerin liflerinden dokunmuş bir kumaş gibi yumuşak ama güçlü bir şekilde sardığını hissetti.

Ertesi gün Meryem bavullarını toplamaya başladı ama Doğu Londra'da yaptığı onca alışverişten sonra Marilyn Monroe valizlerinin fermuarlarını kapatmakta zorlanıyordu. Yeğenine temel yemek pişirme becerilerini öğretme ve bazı "kadınsı" tavsiyeler verme hevesiyle, bütün öğleden sonrayı mutfakta Ada ile birlikte geçirdi.

"Bak Adacım, hayatında bir kadın rol modele ihtiyacın var. Belki senin gözünde pek de model olmayabilirim ama yıllar, yıllardır bir kadınım, tamam mı? İstediğin zaman arayabilirsin beni. Ayrıca eğer senin için uygunsa ben de seni sık sık arayacağım."

"Tabii ki."

"Her şeyi konuşabiliriz. Cevapları ben de bilmiyor olabilirim. Derler ya, kelin merhemi olsa kendi başına sürermiş. Ama bun-

dan sonra her zaman senin yanında olacağım, bir daha asla öyle uzak durmayacağım, söz veriyorum."

Ada ona uzun, düşünceli bir bakış attı. Sonra sordu, "Röportaj ne olacak? Gitmeden önce yapmak ister misin?"

"Okul ödevin mi? Evet, onu unutmuştum. Hadi yapalım şimdi!" Meryem saçının örgüsünü açıp hızla tekrar ördü. "Ama önce bir çay koyalım, olur mu? Yoksa düzgün çalışmıyor kafam."

Semaver kaynayıp mutfağı incecik buharıyla doldurmaya başlayınca, Meryem iki küçük çay bardağı çıkardı. Bardakları yarısına kadar çayla doldurdu, sonra birinin üstünü sıcak su, diğerini de sütle tamamladı ama bu son eklemeyi yaparken hafifçe kaşlarını çatmadan edemedi.

"Teşekkür ederim" dedi Ada, gerçi çayı hiçbir zaman fazla sevmemişti. "Hazır mısın?"

"Hazırım."

Ada telefonunun kayıt uygulamasını başlattı ve kucağındaki defteri açtı. "Pekâlâ, bana küçük bir kızken hayatın nasıl olduğunu anlatır mısın? Bahçeniz var mıydı Nasıl bir evde yaşıyordunuz?"

"Evet, bahçemiz vardı" dedi Meryem, yüzü aydınlanarak. "Mimozalarımız ve manolyalarımız vardı. Saksılarda domates yetiştirirdim... Avluda bir dut ağacımız vardı. Babam kendi kendini yetiştirmiş bir adamdı. Ünlü bir şefti ama evde nadiren yemek yapardı. O, annemin işiydi. Babam kendisi iyi eğitimli biri değildi ama kızlarının eğitimini her zaman destekledi. Beni ve Defne'yi en iyi okullara gönderdi. İngilizce öğrenim gördük, kendimizi Avrupa'nın bir parçası sanıyorduk. Ama anlaşıldı ki Avrupalılar aynı fikirde değilmiş."

"Mutlu bir çocukluk muydu?"

"Çocukluğum iki kısma ayrılıyor. İlk kısmı mutluydu."

Ada başını yana eğdi. "Peki ya öbür kısmı?"

"İşler değişmişti, bunu hissedebiliyorduk. Eskiden Türklerle Rumlar etle tırnak gibidir denirdi. Et tırnaktan ayrılmaz. Öyle görünüyor ki yanılıyorlarmış. Ayrılırmış meğer. Savaş feci bir şey. Her tür savaş. Ama eski komşuların yeni düşmanlar haline geldiği iç savaşlar en fenası belki de."

Meryem ona adayı anlatırken Ada dikkatle dinledi –yazın en sıcak gecelerinde şiltelerini verandaya serip nasıl açık havada uyuduklarını, Defne'yle nasıl kendilerini sivrisineklerden korumak için cibinliğin altına girip yukarıdaki yıldızları saydıklarını; Rum komşuları onlara ayva tatlısı ikram ettiğinde ne kadar sevindiklerini ama asıl içinde bozuk para olan Yılbaşı pastası, *vasilopita*'ya bayıldıklarını; ve komşunun tabağının asla boş bırakılmaması gerektiğine inanan annelerinin, tabağı nasıl üstüne gülsuyu dökülmüş sakızlı muhallebiyle doldurduğunu; bölünmeden sonra, bir zamanlar oynayıp birlikte zaman geçirdikleri sokaklarda nasıl kum torbaları ve nöbetçi kulübeleri olduğunu; ve sokaklardaki çocukların BM birliklerini günlük hayatın kaçınılmaz bir parçası olarak kabul ederek, İrlandalı, Kanadalı, İsveçli, Danimarkalı askerlerle nasıl sohbet ettiğini...

"Düşünsene Adacım, hiç güneş görmemiş, solgun tenli, sarışın bir asker, sen eski kapı komşunu öldürmeyesin veya o seni öldürmesin diye kilometrelerce öteden gelip orada dikiliyor. Ne kadar üzücü, değil mi? Neden askerler ve makineli tüfekler olmadan barış içinde yaşayamıyoruz hiçbirimiz?"

Konuşmayı kestikten sonra birkaç dakika uzaklara takılıp kalan gözleri tekrar yeğenine odaklandı. "Söyle bana, okulda Kıbrıs'ı öğretiyorlar mı size?"

"Pek sayılmaz."

"Tahmin etmiştim. Akdeniz'e tatile giden bütün o turistlerin tek istediği güneş, deniz ve kalamar tavadır. Ama yok, tarih kalsın lütfen, o çok iç karartıcı." Meryem çayından bir yudum aldı. "Geçmişte buna çok üzülürdüm. Ama şimdilerde, belki de hak-

lılar diye düşünüyorum, Adacım. Bu dünyadaki bütün kederler için ağlayacak olursan gözün çıkar sonunda."

Bunu söyleyip arkasına yaslandı, yüzünde küçük bir gülümsemeyle –ama Ada'nın bir sonraki sorusunu duyduğunda tamamen kaybolacaktı gülümsemesi.

"Yaşlı akrabalarımın neden annemle babamın evliliğini kabul etmekte zorlandıklarını anlayabiliyorum. Farklı bir nesil onlar. Çok şey yaşadılar muhtemelen. Anlamadığım şey, kendi annemle babamın İngiltere'ye taşındıktan sonra bile neden geçmişten hiç bahsetmediği. Bu sessizlik neden?"

"Buna cevap verebilir miyim, bilemiyorum" dedi Meryem, temkinli bir tını gelmişti sesine.

"Dene." Ada öne eğildi ve kayıt uygulamasını durdurdu. "Bu okul için değil, bu arada. Kendim için."

Sessizlikler

Londra, 2000'lerin başları

Ada'nın doğumundan dokuz ay sonra, Defne, Kayıp Şahıslar Komitesi'nde çalışmaya geri dönmeye karar verdi. Kıbrıs'tan üç bin küsur kilometre uzaktaydı belki ama yine de kayıpların aranmasına yardımcı olabileceğine inanıyordu. Adadan gelip Londra'nın çeşitli semt ve banliyölerine yerleşen göçmen topluluklarını ziyaret etmeye başladı. Bilhassa olaylı dönemleri yaşamış ve hayatlarının sonlarına doğru artık bazı sırları paylaşmaya istekli olabilecek yaşlılarla konuşmak istiyordu.

O sonbaharda, hemen hemen her gün, yağmur pıtır pıtır kaldırımlara düşüp, oluklardan akarken, Defne mavi trençkotunu giyip Rumca ve Türkçe tabelaların asılı olduğu sokaklarda dolaştı. Yapılan dostane bir muhabbetin ardından, hemen her zaman birileri onu şu ya da bu eve yönlendirir ve aradığını orada bulabileceğini ima ederdi. Bu şekilde tanıştığı aileler genellikle sıcak ve misafirperver davranır, ona çay ve hamur işleri ikram ederlerdi, ancak sözü edilmese de odadaki herkes tarafından hissedilen bir güvensizlik perdesi kalırdı hep aralarında.

Ara sıra, bir büyükbaba veya büyükannenin, ailenin diğer üyeleri etrafta yokken konuşmaya heves gösterdiğini fark ederdi Defne. Hatırlıyorlardı çünkü. Rüzgârda uçuşan yapağılar gibi yakalaması zor, belli belirsiz anılar. Karma köylerde doğup büyümüş olan bu kadın ve erkeklerin epey bir kısmı Rumca ve Türkçe konuşuyordu ve Alzheimer'ın eline düşmüş birkaçı da, zamanın

yokuşlarından aşağı kayıp on yıllardır kullanmadıkları bir dilin içinde bulmuşlardı kendilerini. Bazıları vahşet eylemlerine bizzat tanık olmuş, bazıları bunları başkalarından duymuştu ve bir de Defne'ye kaçamak yanıtlar vermeye çalışıyor gibi görünenler vardı.

Defne bu zorlu sohbetler sırasında insan vücudunun en dürüst parçasının eller olduğunu fark etmişti. Gözler yalan söylerdi. Dudaklar yalan söylerdi. Yüzler kendilerini binlerce maskenin arkasına saklardı. Ama eller nadiren yapabilirdi bunu. Yaşlıların kucaklarında ağırbaşlı bir şekilde duran, pörsümüş, kırışmış, yaşlılık benekleriyle kaplı, mavi damarları görünen, bükülmüş ellerini incelerdi Defne, kendi akılları ve vicdanları olan yaratıklardı sanki bu eller. Ne zaman rahatsız edici bir soru soracak olsa, ellerin kıpırdanarak, jestler yaparak, tırnaklarıyla oynayarak nasıl kendi dillerince cevap verdiğini fark etmişti.

Defne, röportaj yaptığı kişileri ona açılmaları için cesaretlendirmeye çalışırken, onlardan vermeye hazır olduklarından fazlasını istememeye özen gösterirdi. Ancak, farklı yaşlardaki aile üyeleri arasındaki derin çatlakları gözlemlemek kederlendiriyordu onu. Hayatta kalanların ilk kuşağı, en çok ıstırap çekmiş olanlar, acılarını yüzeye yakın tutuyorlardı, onların hatıraları derilerinin altına saplanmış kıymıklar gibiydi, bazılarının ucu dışarıda, diğerleri göze hiç görünmeyecek durumda. İkinci nesil, öte yandan, bildikleri ve bilmedikleri kısımlarıyla beraber tüm geçmişi bastırmayı tercih ediyordu. Buna karşılık, üçüncü nesil sessizlikleri kazıp ortaya çıkarmaya hevesliydi. Savaşlar, zorla yerinden edilmeler ve vahşet eylemleriyle yaralanmış ailelerde, en eski hafızaya sahip olanın en gençler olması ne kadar garipti.

Defne, çaldığı birçok kapının ardında, adadan getirilmiş envai çeşit aile yadigârına rast gelirdi. Sınırların ötesinden sevgiyle taşınmış yama işi örtü parçalarını, tığ işi bardak altlıklarını, porselen heykelcikleri ve raflarda duran saatleri görmek duygulan-

dırırdı onu. Öte yandan, bu evlerde hiç yeri olmayan birtakım kültürel eserlerin varlığını da fark ediyordu –çalınmış kilise ikonaları, kaçırılmış hazineler, kırık mozaikler, yağmalanmış tarih. Uluslararası kamuoyu, sanat eserlerinin ve antikaların nasıl satışa çıkabildiğiyle neredeyse hiç ilgilenmiyordu. Batı başkentlerindeki müşteriler, nereden geldiklerini hiç sorgulamadan, memnuniyetle satın alıyorlardı onları. Alıcılar arasında tanınmış şarkıcılar, sanatçılar, ünlüler oluyordu.

Çoğunlukla, Defne yalnız yapıyordu bu ev ziyaretlerini ama bazen KŞK'den bir iş arkadaşı da ona eşlik ederdi. Bir keresinde doksan iki yaşındaki bir tanığın büyük oğlu onları geçmişi artık geçmişte bırakmak gerekirken, olup bitmiş şeyleri boş yere kurcalamakla, Batılı güçlerin ve onların lobi ve uşaklarının piyonu olarak hareket etmekle ve adalarının uluslararası arenadaki imajını berbat etmekle suçlayarak Defne'yle Rum iş arkadaşına o kadar kaba davranmıştı ki, oradan basbayağı sarsılmış olarak çıkmışlardı. Bir sokak lambasının altında durup soluklandılar, yüzleri kırış kırış görünüyordu sodyum buharlı ışıkta.

"Hemen köşeyi dönünce bir bar var" dedi diğer kadın. "Hızlı bir içkiye ne dersin?"

Arkada bir masa buldular, birayla ıslanmış halıların ve nemli paltoların kokusu garip bir şekilde sakinleştirici geliyordu. Defne bardan iki beyaz şarap alıp geldi. Hamile olduğunu öğrendiğinden beri içtiği ilk içkiydi. Şimdi emziriyordu. Yüzüne rahatlamayı andıran bir ifade yayıldı, bardağı avuçlarının arasına aldı ve serinliğinin yavaş yavaş sıcaklığa dönüşmesini hissetti. Gergin bir şekilde kıkırdadı ve daha ne olduğunu anlayamadan iki kadın da o kadar çok gülmeye başlamışlardı ki gözlerinden yaşlar geliyordu. Diğer müşteriler onlara ayıplayarak bakmaya başladılar, bu kadar komik olan şeyin ne olduğunu merak ediyorlardı; onların içlerindeki acıları azat etmekte olduklarını hiçbiri tahayyül edemezdi.

O gece Defne eve geç geldi ve Kostas'ı yanında bebekle kanepede uyurken buldu. Defne'nin ayak seslerini duyunca sıçrayarak uyandı Kostas.

"Affedersin sevgilim, seni uyandırdım."

"Önemli değil." Gerinerek yavaşça ayağa kalktı.

"Ada nasıl? Bıraktığım sütü verdin mi ona?"

"Evet, verdim ama iki saat sonra ağlayarak uyandı. Bu yüzden biraz da mama denedim. Yoksa susmayacaktı."

"Ah, affedersin" dedi Defne tekrar. "Daha erken gelmeliydim."

"Önemli değil, özür dileme, bir ara vermeye ihtiyacın varmış" dedi Kostas, Defne'nin yüzünü inceleyerek. "İyi misin sen?"

Defne cevap vermedi, Kostas da onun soruyu duyduğundan emin olamadı.

Defne bebeğin alnından öptü, onun bükülmüş dudaklarına, gül goncası ağzına gülümsedi ve sonra da, "Bizi inciten şeylerin Ada'ya yük olmasını istemiyorum" dedi. "Bana söz vermeni istiyorum Kostas. Ona geçmişimizden pek bahsetmeyeceksin. Sadece birkaç temel şey, hepsi bu, daha fazla değil."

"Tatlım, çocukların soru sormasını engelleyemezsin. Büyüdükçe merak edecektir."

Dışarıda, gecenin o geç saatinde bir kamyon geçti caddeden, biraz önce onların seslerinin olduğu boşluğu şimdi kamyonun gümbürtüsü dolduruyordu.

Kostas'ın söylediklerini düşünerek kaşlarını çattı Defne. "Merak geçicidir. Gelir ve gider. Ada daha derinlerini kurcalamaya çalışırsa, gerçekten cevap vermeden de cevap verebilirsin her zaman."

"Hadi ama Defne..." Koluna dokundu Kostas.

"Hayır!" Kendini geri çekti.

"Geç oldu, yarın konuşalım" dedi Kostas, Defne'nin soğuk yanıtı ve ani hareketi bir bıçağın keskin kenarı gibi yaralamıştı onu.

"Lütfen beni başından savma." Koyu gözlerinin ifadesini okumak imkânsızdı. "Bunu çok uzun zamandır düşünüyorum. Nasıl işlediğini gördüm. Sürekli insanlarla konuşuyorum. Geçmiyor, Kostas. İster kendi anıların ister anne babanın ya da büyükannenle büyükbabanın anıları olsun, bir kez kafanın içine girdiğinde, etinin bir parçası haline geliyor bu lanet acı. Seninle kalıyor ve sende kalıcı bir iz bırakıyor. Psikolojini bozuyor, kendin ve başkaları hakkındaki düşüncelerini şekillendiriyor."

Bebek tam o sırada kıpırdandı ve ikisi de fazla gürültü yaptıklarından endişe ederek ona doğru döndüler. Ama içinde yüzdüğü rüya her ne ise, Ada onu terk etmemişti hâlâ, sanki bir şey dinliyormuş gibi sakince ışıldıyordu yüz ifadesi.

Defne kanepeye oturdu, cansız bir oyuncak bebek gibi kollarını iki yana sallandırdı. "Söz ver işte bana, tek istediğim bu. Eğer çocuğumuzun iyi bir geleceği olmasını istiyorsak onu geçmişimizden koparmalıyız."

Kostas onun soluğundaki alkol kokusunu aldı. Havaya yayılan bu hafif, bakırımsı rayiha, kıpırdamadan çaresizce oturup turşu kavanozlarına basılan ötücü kuşlara baktığı, çok uzaklardaki bir akşamı hatırlattı ona. Defne yeniden içmeye mi başlamıştı? Hamilelik, doğum ve çocuk bakımıyla geçen zor aylardan sonra onun bir akşam dışarı çıkmaya, kendine biraz zaman ayırmaya ihtiyacı olduğunu söyledi Kostas kendi kendine. Endişelenecek bir şey yok dedi. Onlar artık bir aileydiler.

Mutfak

Londra, 2010'ların sonları

Gideceği günden bir gün önce, Meryem, daha fazla tavsiye verme hevesiyle, öğretilerini hızlandırarak, yemek pişirme ipuçları ve temizlik tüyolarından oluşan bir yaylım ateşi başlattı.

"Şimdi, unutma, duş başlığınızdaki kireçten kurtulmak için her zaman sirke kullan. Küveti yarım greyfurtla ovmayı dene. Önce üzerine kaya tuzu serp. Hiç leke kalmaz!"

"Peki."

Meryem topuğunun üzerinde dönerken gözleri mutfağı taradı. "Evet, su ısıtıcısının kirecini çözdüm, çatal bıçak takımını parlattım. Pası nasıl çıkaracağını biliyor musun? Soğanla ov. Ve sonra, daha başka ne ... hah, evet, masadaki kahve lekelerini çıkardım. Çok basit, sadece biraz diş macununa ihtiyacın var, tıpkı dişlerini fırçalamak gibi. Her zaman evde karbonat bulundur, harikalar yaratır karbonat."

"Anlaşıldı."

"Pekâlâ, son olarak, gitmeden önce yapmamı istediğin özel bir tatlı filan var mı?"

"Bilmem ki." Ada omuz silkti. Hafızasının gizli bir yerlerinden uzun zamandır tadılmamış bir lezzet çıkıp geldi. "*Kataifi* belki."

Meryem bunu duyduğuna hem memnun olmuş hem de sinirlenmiş görünüyordu. "Hiç sorun değil, yapalım tabii ama onun adı kadayıf" dedi, Rumcayı Türkçeye çevirerek.

"Ha *kataifi*, ha kadayıf" dedi Ada. "Ne fark eder ki?"

Ama Meryem için fark ediyordu, çünkü imlâ hatası yakalamış bir dilbilgisi öğretmeninin şevkiyle düzeltip duruyordu isimleri: *halloumi* değil, hellim; *tzatziki* değil, cacık; *dolmades* değil, dolma; *kourabiedes* değil, kurabiye ... ve bu böyle devam edip gidiyordu. Meryem'e bakılırsa, "Yunan baklavası" denen şey "Türk baklavası" idi aslında ve şayet Suriyeliler, Lübnanlılar, Mısırlılar, Ürdünlüler ya da başka birileri de o çok sevdiği tatlısına sahip çıkmaya kalkacak olursa, hiç şansları yoktu, çünkü onların da değildi. Beslenme ile ilgili sözcük dağarcığındaki en ufak değişiklik Meryem'in sinirini bozabilirdi ama tepesini asıl attıran "Yunan Kahvesi" lafıydı... "Türk Kahvesi" denirdi ona o bir kere, her zaman da öyle denecekti.

Ada, teyzesinin çelişkilerle dolu olduğunu çoktan keşfetmişti. Bir yandan diğer kültürlere karşı insanı duygulandıracak kadar saygılı ve anlayışlı olabilirken ve kültürel düşmanlıkların tehlikesinin son derece farkındayken, mutfakta otomatik olarak bir tür milliyetçiye, bir yemek vatanseverine dönüşüyordu. Ada, yetişkin bir kadının kelimeler konusunda bu kadar hassas olmasını eğlenceli bulsa da bu fikrini kendine sakladı. Ancak yarı şaka yollu, "Aman, yemek konusunda da çok hassassın" demeden edemedi.

"Yemek hassas bir konudur" dedi Meryem. "Sorunlara neden olabilir. Ne derler bilirsin, zengin helvasını baldan pişirir, züğürt derman için pekmez bulamaz."

Şayet yemek hassas bir konuysa, Meryem'in listesindeki bir diğer zor madde de seksti. Konuyu hiçbir zaman doğrudan açamaz, etrafında puslu daireler çizmeyi tercih ederdi.

"Okulda arkadaşın yok mu hiç?"

"Var birkaç tane. Ed iyi arkadaşımdır mesela."

"Edwina mı?"

"Edward."

Meryem'in kaşları çatıldı. "Ateşle barut yan yana, desene. Erkeklerden 'arkadaş' olmaz senin yaşında. Ancak yaşlanıp güçten düştüklerinde ve ağızlarında diş kalmadığında belki... Ama şu anda tek bir şey düşünüyorlardır onlar."

Ada'nın yüzünden muzip bir ışıltı geçti. "Neymiş peki o şey?"

Meryem elini salladı. "Neden bahsettiğimi biliyorsun."

"Açık açık söylemeni istedim sadece" dedi Ada. "Yani erkekler seks istiyor ama kızlar istemiyor. Bu mudur?"

"Kadınlar farklıdır."

"Farklıyız, çünkü cinsel arzularımız yok, öyle mi?"

"Çünkü meşgulüz! Kadınların yapacak daha önemli işleri var. Ailelerimize, ebeveynlerimize, çocuklarımıza, içinde yaşadığımız topluma bakmak, her şeyin yolunda gitmesini sağlamak. Dünyayı kadınlar ayakta tutuyor, böyle boş işlere ayıracak vaktimiz yok bizim!"

Ada dudaklarını büzerek gülümsemesini bastırdı.

"Nedir komik olan?"

"Sensin! Konuşma şeklin. Sanki hiç doğa belgeseli seyretmemiş gibi konuşuyorsun. Ya sen babamla muhabbet etsene azıcık, sana antiloplardan, balarılarından, Komodo ejderlerinden bahsetsin... Dişilerin sekse erkeklerden çok daha meraklı olduğunu öğrenmek şaşırtabilir seni."

"Bebek yapmak için o, canım. Tek nedeni bu. Hanım hayvanların seksle işi olmaz aksi takdirde."

"Bonobolara ne demeli?"

"Hiç duymadım."

Telefonunu çıkarıp teyzesine bir fotoğraf gösterdi Ada.

Ama Meryem pek etkilenmiş görünmüyordu. "Maymun onlar, bizse insanız."

"DNA'mızın neredeyse yüzde doksan dokuzu ortak bonobolarla." Ada telefonu cebine geri koydu. "Her neyse, bence kadınlardan çok fazla şey bekliyorsun sen. Başkalarının mutluluğu için

kendilerini feda etmelerini, herkesin istediklerini yapmaya çalışmalarını ve gerçeğe dayanmayan güzellik standartlarına uymalarını istiyorsun. Haksızlık bu."

"Dünya haksızlıklarla dolu" dedi Meryem. "Yumurtanın üstüne taş düşecek olsa, olan yumurtaya olur; yumurta taşın üstüne düşecek olsa, yine olan yumurtaya olur."

Ada bir an dikkatle baktı teyzesine. "Biz kadınların kendimize karşı bu kadar acımasız olmamıza gerek yok bence."

"Olmayacak duaya da âmin denmez ama."

"Olmayacak diye bir şey yok! Neden Kanada kazları gibi olamayalım biz de? Onların dişileriyle erkekleri hemen hemen aynı görünüyor. Ayrıca dişi kuşların çoğunun öyle cicili bicili tüyleri yok zaten. Genellikle erkekler daha renkli oluyor."

Meryem başını iki yana salladı. "Pardon ama olmaz öyle. Biz insanlar için kurallar farklı. Her kadının hoş tüylere ihtiyacı vardır."

"Peki ama neden?"

"Çünkü aksi takdirde bir başka dişi bir anda gelir ve erkeğini kapıp gider. Ve inan bana, hiçbir kuş benim yaşıma geldiğinde yuvasında yalnız kalmak istemez."

Ada soru sormayı bıraktı o zaman; teyzesinin söylediği herhangi bir şeye katıldığından değil, tüm o coşkulu konuşmaların ve iddialı kişiliğinin altında, kadının aslında ne kadar çekingen ve kırılgan olduğunu bir kez daha sezdiği için.

"Bunu aklımda tutacağım" dedi Ada. "Peki bana vereceğin başka temizlik sırların var mı?"

Görme Şekilleri

Londra, 2010'ların sonları

Kostas, eski bir bahçıvan kulübesinden bozma çalışma odasında oturmuş, bilgisayarda bir şeyler yazıyordu, ekrandan gelen mavi ışık yüzünün hatlarını iyice keskinleştirmişti. Kendisi için bir sığınak inşa etmişti burada; masasının üstü yığın yığın belgeler, kitaplar ve akademik makalelerle doluydu. Arada bir, pencereden dışarı bakıp, gözlerinin bahçede dolaşmasına izin veriyordu. Fırtına Hera gittiğinden beri, yeni bir şey vardı havada –korkunç bir savaşın ardından gelen o narin barış hissi. Birkaç hafta sonra bahar gelecekti ve Kostas incir ağacını ortaya çıkaracaktı.

Defne öldüğü hafta, Kostas Avustralya'da bir araştırma gezisinde, uluslararası bir bilim ekibine liderlik etmekteydi. Orman yangınlarının büyük orman alanlarını harap etmesinin ardından, Kostas ve meslektaşları, geçmişte kuraklığa veya aşırı sıcaklıklara maruz kalmış ağaçların veya ataları benzer travmalarla baş etmiş olabilecek ağaçların şu anki yangınlara diğer ağaçlardan farklı tepki gösterip göstermediğini anlamak istiyorlardı.

Kül bakımından zengin topraklarda çok yıllık bitkiler üzerinde birçok deney yapmışlardı, ancak öncelikle *Eucalyptus grandis* türüne odaklanıyorlardı. Hayatta kalan ağaçların fidelerini laboratuvar koşullarında yüksek-yoğunluklu yangınlara maruz bıraktıklarında, ataları zorluklar yaşamış ağaçların daha hızlı tepki verdiklerini ve birtakım ekstra proteinler üreterek bunları ileride hücrelerini korumak ve yenilemek için kullandıklarını keşfettiler.

Bu buldukları, benzer koşullarda yetiştirilen, genetik olarak özdeş kavak türlerinin, nereden geldiklerine bağlı olarak kuraklık gibi travmalara nasıl farklı tepki verdiğini gösteren birtakım eski çalışmalarla tutarlıydı. Bütün bunlar, ağaçların yalnızca bir tür hafızaya sahip olmakla kalmayıp, aynı zamanda bunu sonraki kuşaklara da aktardıkları anlamına gelebilir miydi?

Bulduklarını paylaşma heyecanıyla Defne'yi aradı ama ulaşamadı. İlerleyen saatlerde tekrar aradı ve sonra da hem ev telefonunu hem Ada'nın cep telefonunu aradı ama hiçbirine yanıt alamadı.

O gece uyuyamadı Kostas, sanki gövdesine bir yılan dolanmış gibi bir sıkışma hissediyordu göğsünde. Sabahın üçünde yatağının yanındaki telefon çalmaya başladı. Ada'nın sesi neredeyse tanınmayacak haldeydi, kelimelerinin arasında nefesinin kesilişi de hıçkırıkları kadar biçare geliyordu kulağa. Otel odasının dışındaki neon tabelanın turuncu-beyaz ışığı, kalın perdelerin arasından bir yolunu bulup geçerek bir an yandı ve tekrar kapkara oldu. Banyoda yüzünü yıkarken aynadan ona bakan gözler korkmuş bir yabancının gözleriydi. Deneyi ve ekibi öylece bırakarak bir taksiye atlayıp havaalanına gitti ve ilk uçakla Londra'ya döndü.

Kostas, çocukluğundan beri ağaçlarda teselli bulur, onları kendine ait bir sığınak olarak görürdü ve hayatı onların dal ve yapraklarının renkleri ve yoğunlukları üzerinden algılardı. Ancak bitkilere olan bu derin hayranlığı yüzünden, sanki doğayla bu kadar çok ilgilendiği için, en azından onun kadar acil ve zorlu, hatta belki daha da mühim bir şeyi –insan acısını– ihmal ediyormuş gibi, tuhaf bir suçluluk duygusuna kapılıyordu. Ağaçların dünyasını ve onun karmaşık ekosistemini çok seviyordu sevmesine ama bu, siyasetin ve çatışmanın günlük gerçeklerinden kaçmak için bulduğu

dolambaçlı bir yol muydu yoksa? Bir yanı, insanların, özellikle de onun geldiği yerlerdekilerin, bunu bu şekilde görebileceğini anlıyordu, ancak daha büyük bir yanı da bu fikri şiddetle reddediyordu. İnsan acısı ile hayvan acısı arasında bir hiyerarşi olmadığına –ya da olmaması gerektiğine– ve insan haklarının hayvan haklarına, hatta bitkilerinkine göre bile önceliği olmadığına her zaman inanmıştı. Bunu yüksek sesle dile getirirse, memleketlileri arasında birçok kişinin çok bozulacağını biliyordu.

Lefkoşa'da, Kayıp Şahıslar Komitesi'nin çalışmalarını gözlemlediğinde, tarif edilmesi zor bir düşünce geçmişti aklından. Huzur veren bir düşünceydi bu onun açısından. Kayıpların cesetleri, eğer ortaya çıkarılırsa, sevdiklerine teslim edilecek ve düzgün bir cenaze töreniyle, hak ettikleri şekilde gömüleceklerdi. Ama asla bulunamayacak olanlar bile tam olarak terk edilmiş sayılmazlardı aslında. Doğa ilgileniyordu onlarla. Yabani kekikle tatlı mercanköşk aynı toprakta büyüyor; zemin, olasılıklara yer açmak için penceredeki bir çatlak gibi yarılıp açılıyordu. O tohumlar, sayısız kuş, yarasa ve karınca tarafından taze bitki örtüsüne dönüşecekleri çok uzak diyarlara taşınıyordu. Kurbanlar, en şaşırtıcı şekillerde devam ediyorlardı yaşamaya, çünkü doğa bunu yapardı ölüme, ani bitişleri bin yeni başlangıca dönüştürürdü.

Defne, Kostas'ın neler hissettiğini anlıyordu. Yıllar içinde, anlaşmazlıklar olmuştu aralarında ama her seferinde farklılıklarına saygı duyma noktasına gelebilmişlerdi. Defne Türk, Kostas Rum olduğu için değil, kişilikleri çarpıcı biçimde farklı olduğu için olasılık dışı bir çiftti onlar. Defne için insan ıstırabı her şeyden önemliydi ve nihai amaç adaletti, oysa Kostas'a göre, insan varoluşunun kelimelerle anlatılamayacak kadar değerli olduğuna şüphe olmasa da, ekolojik zincirde özel bir önceliğe sahip değildi.

Masasının üzerindeki çerçeveli fotoğrafa bakarken boğazı düğümlendi, sadece üçü vardı, Güney Afrika'ya yaptıkları bir gezi sırasında çekilmişlerdi. İşaretparmağının ucuyla karısının yüzüne dokundu, kızının güven dolu gülümsemesinin izini sürdü. Defne gitmişti ama Ada buradaydı ve Kostas bir süredir onu yüzüstü bıraktığından endişeleniyordu. Geçen yıl boyunca içine kapanık ve suskun davranmıştı kızcağıza, ona söylediği ve söyleyemediği her sözün üzerine bir uyuşukluk bulutu çökmüştü sanki.

Bir zamanlar çok yakınlardı, o ve Ada. Her masalını sürükleyici kılan bir ozan gibi, geceleri açan çikolata çiçeklerini, yavaş büyüyen ve garip bir şekilde çakıl taşına benzeyen litopları –çiçek açan taşları– ve en ufak bir dokunuşta küçülecek kadar utangaç bir bitki olan *Mimosa pudica*'yı anlatırdı ona. Kızının doğaya olan sonsuz hayranlığını görmek içini ısıtırdı; onun sorularına her zaman sabırla cevap verirdi. O zamanlar aralarındaki bağ o kadar güçlüydü ki Defne "Kıskanıyorum" diye yakınırdı yarı şaka yarı ciddi. "Ada nasıl dinliyor seni baksana! Sana hayran, sevgilim."

Ada'nın hayatının o evresi –kaç yıl sürerse sürsün bir evreydi zira– bitmişti artık. Bugünlerde, kızı ona baktığında, onun zayıflıklarını, başarısızlıklarını ve özgüven eksikliklerini görüyordu. Belki gelecekte bir gün, daha parlak bir evre başlardı. Ama henüz oraya gelmemişlerdi. Kostas gözlerini kapadı, Defne'yi düşündü –zeki gözlerini, dalgın gülümsemesini, ani öfke kıvılcımlarını, güçlü adalet ve eşitlik duygusunu... Şimdi onun yerinde olsaydı ne yapardı Defne?

"Mücadele et, aşkım... Mücadele et ve kurtul bu durumdan."

Kostas birden ayağa kalktı ve masasından ayrıldı. Ofisini eve bağlayan koridordan yürüdü, değişen ışık gözlerini acıttı hafifçe. Kızının odasına vardığında kapıyı açık buldu. Ada, bir kurşunkalemle gevşekçe toplanmış saçları, telefonuna gömülmüş başı, sessiz bir konsantrasyon ifadesiyle kilitlenmiş yüzü ve gergin, düşünceli haliyle annesini hatırlattı Kostas'a.

"Selam, tatlım."

Derhal telefonunu sakladı. "Selam, baba."

Kostas fark etmemiş gibi yaptı. Aşırı cihaz kullanımının zararlarıyla ilgili bir konferansa girişmenin manası yoktu.

"Ödev nasıl gidiyor?"

"İyi" dedi Ada. "Kitap nasıl gidiyor?"

"Bitirmek üzereyim."

"Vay, harika –tebrikler."

"İyi bir şey oldu mu, bilemiyorum gerçi..." Duraksadı, gırtlağını temizledi. "Acaba sen okuyup bana fikrini söyler misin diye soracaktım. Beni çok mutlu edersin."

"Ben mi? Ama ben hiçbir şey bilmiyorum ki ağaçlar hakkında."

"Olsun. Başka her şey hakkında bir sürü şey biliyorsun."

Gülümsedi Ada. "Peki, süper."

"Süper."

Kostas, parmak eklemlerini kapıya vurarak günün erken saatlerinde duyduğu bir ritmi çaldı. Ada'nın gece gündüz dinlemeyi sevdiğini bildiği bir sanatçıdan söz açtı. "Hiç fena değil. Aslında oldukça iyi sayılır. Bazı yıkılan melodileri olan efso bir şarkıcı..."

Ada, gülümsemesini bastırdı bu kez, babasının onunla muhabbet açmak için hakkında hiçbir şey bilmediği *emo rap* konusuna girerek yaptığı şapşalca hamle, eğlendirmişti onu. Belki de o babasının dilini konuşmayı denemeliydi.

"Baba, hatırlıyor musun, bana nasıl insanların bir ağaca baktıklarında asla aynı şeyi görmediklerini söylerdin? Geçen gün onu düşündüm ama tam olarak hatırlayamadım. Neydi o?"

"Evet, sanırım, bir insanın bir ağaçta ilk fark ettiği şeyin ne olduğuna dayanarak karakteriyle ilgili çıkarım yapmanın mümkün olduğunu söylemiştim."

"Devam etsene."

"Bu herhangi bir bilimsel metodolojiye veya ampirik araştırmaya dayanmıyor..."

"Biliyorum! Devam et sen."

"Demek istediğim, kimi insan bir ağacın önünde duruyor ve ilk fark ettiği şey gövdesi oluyor. Bunlar, düzeni, güvenliği, kuralları, sürekliliği ön planda tutanlar. Sonra, her şeyden önce dalları fark edenler var. Onlar değişimi, özgürlük duygusunu arzularlar. Ve bir de, her ne kadar toprağın altında gizlenmiş olsa da köklere doğru bir çekim hissedenler var. Onların miraslarına, kimliklerine, geleneklerine derin bir duygusal bağlılıkları vardır..."

"Peki sen hangisisin?"

"Bana sorma. Geçimimi sağlamak için ağaçları inceliyorum ben." Saçlarını düzeltti. "Ama uzun bir süre birinci gruptaydım sanırım ben. Bir düzen duygusu, güvenlik özlemim vardı."

"Peki ya annem?"

"İkinci grup, kesinlikle. Önce ve her zaman dalları görürdü o. Özgürlüğü severdi."

"Peki ya Meryem Teyze?"

"Teyzen muhtemelen üçüncü gruptadır. Gelenekler."

"Ya ben?"

Kostas gülümsedi, gözlerini kızının gözlerinden ayırmadan. "Sen, aşkım, tamamen farklı bir kabiledensin. Sen bir ağaç görürsün ve gövdeyi, dalları ve kökleri birbirine bağlamak istersin. Hepsini birden gözünün önünde tutmak istersin. Ve senin bu meraklılığın harika bir yetenek. Onu sakın kaybetme."

O gece odasında babasının sevmeye çok gayret ettiği o şarkıcıyı dinleyen Ada, perdeleri açtı ve bahçeyi örten karanlığa baktı. Görünmez olsa da, incir ağacının orada olduğunu biliyordu; zamanının gelmesini bekliyor, büyüyor, değişiyor, hatırlıyordu –gövdesi, dalları ve kökleri hep birlikte.

İncir Ağacı

Eskiler, evrenin içinden geçen ve yeraltı dünyasını yeryüzüne ve cennete bağlayan bir direk olduğuna ve bu direğin merkezinde de, bütün gücü ve görkemiyle büyük kozmik ağacın olduğuna inanıyorlardı. Dalları güneşi, ayı, yıldızları ve takımyıldızları tutuyordu ve kökleri cehennem çukuruna kadar uzanıyordu. Ancak sıra bunun tam olarak ne tür bir bitki olabileceğini tarif etmeye geldiğinde, insanlar arasında şiddetli anlaşmazlıklar çıktı. Bazıları sadece balsam kavağı olabileceğini söyledi. Diğerleri bir demirhindi olması gerektiğini iddia etti. Ve bazı başka kişiler de bir sedir ağacı, bir hikori veya bir baobab ya da sandal ağacı olduğunda ısrar etti. İnsanlık düşman uluslara, savaşan kabilelere bu şekilde bölündü.

Bence bu hiç de akıllıca değildi zira tüm ağaçlar vazgeçilmezdir; dikkat ve övgüyü hak ederler. Hatta her ruh hali ve her durum için ayrı bir ağaç olduğu bile söylenebilir. Evrene verecek değerli bir şeyiniz, bir şarkınız veya şiiriniz olduğunda, onu herkesten önce bir altın meşe ile paylaşmalısınız. Cesaretiniz kırılmışsa ve kendinizi savunmasız hissediyorsanız, bir Akdeniz servisi veya çiçekli bir atkestanesi arayın. Her ikisi de şaşırtıcı derecede dayanıklıdır ve size atlattıkları tüm yangınları anlatacaklardır. Ve eğer hayattaki sınavlarınızdan eskisinden daha güçlü ve daha nazik çıkmak istiyorsanız, bunu size öğretebilecek bir titrek kavak bulun –o kadar inatçı bir ağaçtır ki, onu yok etmeyi amaçlayan alevleri bile savuşturabilir.

Canınız yanıyorsa ve sizi dinlemek isteyecek kimseniz yoksa,

bir şeker akçaağacının yanında vakit geçirmek size iyi gelebilir. Öte yandan, aşırı özsaygıdan mustaripseniz, bir kiraz ağacını ziyaret edin ve hiç şüphesiz güzel olmakla beraber en az boş gurur kadar gelip geçici olan çiçeklerini gözlemleyin. Oradan ayrıldığınız zaman, kendinizi biraz daha alçakgönüllü, biraz daha ayağı yere basar hissedebilirsiniz.

Geçmişi anımsamak için, altında oturacak bir pırnal meşesi bulun; geleceği hayal etmek içinse bir manolya seçin onun yerine. Ve şayet aklınızda dostlar ve dostluk varsa, size en uygun yol arkadaşı bir ladin veya bir ginkgo olacaktır. Bir yol ayrımına gelmiş ve hangi yolu seçeceğinizi bilemiyorsanız, bir çınarın yanında sessizce düşünmek yardımcı olabilir.

İlhama ihtiyacı olan bir sanatçıysanız, mavi bir jakaranda veya hoş kokulu bir mimoza hayal gücünüzü harekete geçirebilir. Yok, eğer yenilenme peşindeyseniz, bir dağ karaağacı bulmaya çalışın; çok fazla pişmanlığınız varsa bir salkım söğüt size teselli sunacaktır. Başınız beladaysa veya dibe vurmuşsanız ve güvenecek kimseniz de yoksa, alıç doğru seçim olacaktır. Alıçların perilere ev sahipliği yapmasının ve içinde hazine küpleri saklıdır diye bilinmesinin bir nedeni olmalı.

Bilgelik için kayını deneyin, zekâ için çamı, cesaret için üvezi, cömertlik için fındığı, sevinç için ardıcı; kontrol edemediğiniz şeyleri bırakmayı öğrenmeniz gerektiğindeyse, eski deriler gibi katman katman soyulup dökülen gümüşi-beyaz kabuğuyla huş ağacını. Ama eğer peşinde olduğunuz ya da kaybettiğiniz şey aşksa, incire gelmelisiniz, her zaman incire.

Saklı

Londra, 2010'ların sonları

Teyzesinin gittiği akşam, Ada adet sancıları içinde erkenden yattı. Karnına bir sıcak su şişesi bastırarak biraz okumaya çalıştı ama aklından geçen bir sürü karışık düşünce konsantre olmasını zorlaştırıyordu. Pencerenin dışında, komşunun Noel ışıklarının hâlâ yanıp söndüğünü görebiliyordu ama artık tatil bittiği için bir şekilde daha az parlak, daha az şenlikli görünüyorlardı sanki. Havada, bir şeylerin sona erdiği duygusu, neredeyse bir soluk veriş hissi vardı.

Onu rahatsız eden tek şey kramplar değildi. Teyzesinin evde bir kadın rol modeli olmasıyla ilgili sözleri, tanıdık bir endişeyi yeniden alevlendirmişti Ada'nın ruhunda: Bir gün babası tekrar evlenebilirdi. Annesinin ölümünden beri, bu şüphe kendi kalp atışı gibi bir parçası olmuştu Ada'nın. Ama bu akşam, örmeye pekâlâ muktedir olduğu bu kaygı ağlarına bir kez daha yakalanmak istemiyordu.

Koridora çıktı. Babasının kapısının altından bir ışık sızıyordu. Geç saate kadar oturuyor olmalıydı –yine. Geçmişte, annesiyle babası düzenli olarak geç saatlere kadar beraber çalışıp masanın karşılıklı iki ucunda, kafaları kitaplarına gömülü, iki büklüm otururlardı, Duke Ellington'ın hayaleti de arka planda şarkı söylerdi.

Kapıyı çaldı ve iterek açtı. Babasını bilgisayarının başında buldu, ekranın ışığı alnına vuruyordu, gözleri kapalı, başı yana eğikti, masada soğumakta olan bir fincan çay vardı.

"Baba?"

Bir an için onun ölmüş olabileceğinden korktu –müzmin bir onu da kaybetme korkusu vardı. Ancak babasının göğsünün inip kalktığını görünce biraz rahatlayabildi.

Olduğu yerde kıpırdanarak döşeme tahtasını gıcırdattı.

"Ada?" Kostas sarsılarak uyandı ve gözlerini ovuşturdu. "Geldiğini duymadım." Gözlüğünü takarak ona gülümsedi. "Tatlım, neden uyumuyorsun? Her şey yolunda mı?"

"Evet, sadece... eskiden tost yapardın sen bana, neden artık hiç yapmıyorsun?"

Kostas kaşlarını kaldırdı. "Buzdolabımız teyzenden kalan sonu gelmez yemeklerle dolu ve sen benim tostlarımı mı özledin?"

"O ayrı" dedi Ada. "Eskiden yaptığımız gibi hani."

Onların gizli yaramazlıklarından biriydi bu. Defne'nin itirazlarına rağmen, gecenin geç saatinde televizyonun önünde tostları götürürlerdi baba-kız; bunun yapılacak en sağlıklı iş olmadığını bal gibi bilir, yine de keyifle yerlerdi.

"Aslına bakarsan benim de canım istedi bir tane."

Ay ışığıyla yıkanan mutfak belli belirsiz sirke ve karbonat kokuyordu. Kostas ekmek dilimlerini yağlayıp tavaya yerleştirirken Ada peyniri rendeledi.

Kendini tutamadan Ada'nın ağzından dökülüverdi kelimeler. "Bir gün birisiyle çıkmak isteyebileceğinin gayet farkındayım... ve sanırım bunu sorun etmeyeceğim."

Kostas ona doğru döndü, bakışları soru sorar gibiydi.

"Olacak bu" dedi Ada. "Tekrar birileriyle çıkmaya başlarsan benim için sorun olmayacağını bilmen gerek. Mutlu olmanı istiyorum. Annem de senin mutlu olmanı isterdi. Ben üniversiteye gittiğimde yalnız kalacaksın yoksa."

"Bir anlaşma yapmaya ne dersin?" dedi Kostas. "Ben sana tost yapmaya devam edeyim, sen de benim için endişelenmeyi bırak."

Tostları hazır olduğunda mutfak masasına karşılıklı oturdular, gece havası pencere camında yoğunlaşarak su damlacıklarına dönüştürüyordu kendini.

"Anneni seviyordum. O benim hayatımın aşkıydı." Sesi artık yorgun gelmiyordu. Makaradan sarılan altın bir iplik gibi ince ince parlıyordu.

Ada ellerine baktı. "Bunu neden yaptı, hiç anlayamadım. Eğer beni sevseydi... seni sevseydi... yapmazdı."

Defne'nin ölümü hakkında hiçbir zaman açıkça konuşmamışlardı. Hayatlarının orta yerinde yanan bir kömürdü sanki bu konu, dokunması imkânsız.

"Annen seni çok seviyordu."

"O zaman neden... Çok içiyordu, bunu biliyorsun. Sen yokken çok fazla hap aldı, tehlikeli olabileceğini fark etmeliydi aslında. Sen intihar olmadığını söyledin. Adli tabip de intihar olmadığını söyledi. Peki ama neydi o zaman?"

"Onun kontrolünde değildi, Aditsa."

"Affedersin, buna inanmakta güçlük çekiyorum. Bunu o seçti, değil mi, hem de bunun bize ne yapacağını bildiği halde? Tamamen bencilceydi. Onu affedemiyorum. Sen burada değildin, bir tek ben vardım onunla evde. Bütün gün odasında kaldı. Uyuyordur herhalde diye düşündüm. Ses çıkarmamaya çalıştım. Bazen onun nasıl şey olabildiğini hatırlarsın... ne kadar içine kapanık. Bütün öğleden sonra gelip geçti ve ondan hâlâ bir iz yoktu. Kapıyı çaldım –ses yoktu. İçeri girdim, yatağında değildi ... gitmiş olmalı, diye düşündüm aptal gibi. Belki de pencereden dışarı çıktı ve beni terk etti... Sonra onu, kırık bir oyuncak bebek gibi halının üzerinde yatarken gördüm, birleştirdiği dizlerine sımsıkı sarılmıştı." Ada gözlerini kırpıştırdı öfkeyle. "Yataktan düşmüş olmalı."

Kostas aşağıya bakarak başparmağının kenarını avucunun içindeki çizgilerde gezdirdi. Yeniden kaldırdığında gözleri acıyla doluydu ama aynı zamanda huzura benzer bir şey de vardı içlerinde.

"Ben genç bir botanikçiyken, Oxfordshire'dan bir akademisyen aradı beni. Kültürlü bir adamdı, klasik diller ve edebiyat profesörüydü ama ağaçlardan hiç anlamıyordu ve bahçesinde pek iyi durumda olmayan bir İspanyol kestanesi vardı. Ne olduğunu anlayamamıştı, bu yüzden benden yardım istiyordu. Dallarını, yapraklarını inceledim. Kabuğundan örnekler aldım, toprağın kalitesini kontrol ettim. Tüm testler iyi çıktı. Ama gözlemledikçe, profesörün haklı olduğuna daha çok ikna oluyordum. Ağaç ölüyordu. Nedenini anlayamıyordum. Sonunda bir kürek aldım ve kazmaya başladım. İşte o zaman hiç unutmayacağım bir şey öğrendim. Ağacın kökleri gövdesinin dibini sarmıştı, biliyor musun? Su ve besin akışını kesiyordu. Hiç kimse fark etmemişti, çünkü görünmüyordu, toprak yüzeyinin altındaydı..."

"Anlamıyorum" dedi Ada.

"*Girdling* denir buna. Arkasında birçok sebep olabilir. O vakada, kestane, fidan olarak toprağa dikilmeden önce dairesel bir saksıda yetiştirilmişti. Demek istediğim, ağaç kendi kökleri tarafından boğuluyordu. Olay yerin altında geliştiği için tespit edilememişti. Gövdenin dibini saran kökler zamanında bulunamazsa ağaca baskı yapmaya başlarlar ve ağaç bir süre sonra buna dayanamaz."

Ada ses çıkarmadı.

"Annen seni çok seviyordu, dünyadaki her şeyden daha çok. Ölümünün sevgi eksikliğiyle hiç alakası yok. Senin sevgin –ve umarım benimki de– iyi geliyordu ona; çiçekleniyor, büyüyordu bu sayede ama altta onu boğan bir şeyler vardı –geçmiş, anılar, kökler."

Ada altdudağını ısırdı, hiçbir şey söylemedi. Altı yaşındayken başparmağını nasıl kırdığını ve parmağın şişip iki katına çıktığı-

nı, genişleyen etin tenini nasıl ittiğini hatırladı. İşte kelimeler de öyle geliyordu o an ağzına.

Kostas, onun daha fazla konuşmak istemediğini fark ederek tabağını aldı. "Hadi gidip, izleyecek bir film bulabilecek miyiz bakalım."

O gece Ada ve Kostas tostlarını televizyonun önünde yediler. Bir film üzerinde anlaşamadılar ama orada oturup film aramak da iyi geldi ve o an, kısacık da sürse, bir hafiflik hissi verdi onlara.

Alaycı Şahin

Londra, 2010'ların sonları

Dönemin ilk gününde, gerginlikten uyku tutmayan Ada erkenden kalktı. Bol bol vakti olduğu halde aceleyle giyindi ve önceki gece her şeyi özenle hazırlamış olmasına rağmen sırt çantasının içindekileri kontrol etti. Neredeyse hiç iştahı olmadığı için kahvaltı olarak bir bardak sütle yetindi. Bir gecede ortaya çıkmış olan birkaç sivilceyi kapatıcıyla kapattı, sonra onları daha da görünür hale getirmiş olabileceğinden endişelendi. Biraz göz kalemi ile azıcık da rimel sürmeyi denedi ama yarı yolda fikir değiştirdi ve sonraki on dakikayı yüzünü silmekle geçirdi. Paniğini gören babası onu arabayla götürmek konusunda ısrar etti.

Kostas okulun önünde durduğunda Ada nefesini tutarak mermer bir heykel gibi hareketsizce durdu ve arabadan inmeyi reddetti. Birlikte, kapıların önünde bekleşen öğrencilerin bir kaleydoskoptaki hareketli parçalar gibi gruplar halinde bir toplanıp bir dağılmalarını izlediler. Kapalı pencerelerin arkasından gevezeliklerini ve kahkaha seslerini duyabiliyorlardı.

"Seninle içeriye gelmemi ister misin?"

Ada başını iki yana salladı.

Uzanıp kızının elini tuttu Kostas. "Her şey yolunda gidecek, Ada *mou*. Merak etme."

Ada dudağını büktü ama bir şey demedi; sileceğin altına sıkışmış kuru yapraklara odaklamıştı bakışlarını.

Kostas gözlüklerini çıkarıp gözlerini ovuşturdu. "Sana hiç mavi alakargalardan bahsetmiş miydim?"

"Hayır, baba. Sanmıyorum."

"Olağanüstü kuşlardır. Çok akıllılar. Davranışlarıyla ornitologların kafasını karıştırırlar."

"Neden?"

"Çünkü yaklaşık yirmi beş santim boyundaki bu küçük kuşlar mükemmel şahin taklidi yaparlar. Özellikle de kızıl omuzlu şahinlerinkini."

Ada yana döndü ve camdaki kendi yansısına konuştu. "Neden yapıyorlar bunu?"

"Bilim insanları taklidin amacının diğer alakargaları yakınlarda bir şahin olduğuna dair uyarmak olduğunu düşünüyorlar. Ama bazıları da başka bir açıklamasının olabileceğine, bunun bir hayatta kalma stratejisi olabileceğine inanıyorlar: Korktuğunda bir şahinmiş gibi davranmak sinirlerine iyi geliyormuş. Böylece, mavi alakarga düşmanlarını korkutup kendini daha cesur hissediyormuş."

Ada babasına bir bakış attı. "Bana bir başkasıymışım gibi davranmamı mı söylüyorsun?"

"*Mış gibi davranmak* değil. Mavi alakarga bir kızıl omuzlu şahin gibi çığlık atarak göklere yükseldiğinde, tam o anda, bir şahin olur gerçekten. Yoksa aynı sesi çıkaramazdı zaten. Anlıyor musun dediğimi?"

"Tamam, baba, aldım mesajı. Gidip bir şahin gibi kanat çırpacağım sınıfta."

"Alaycı bir şahin" dedi Kostas gülümseyerek. "Seni seviyorum. Seninle gurur duyuyorum. Ve eğer canını sıkacak olurlarsa o çocuklar, ona da bir çare buluruz. Lütfen endişelenme."

Ada babasının elini okşadı. Yetişkinlerin hikâyelere ihtiyaç duymalarında çocuksu bir yan vardı. İlham verici bir anekdot –doğru zamanda doğru masalı– anlatarak çocuklarının moralini

düzeltebileceklerine, onları müthiş işler başarmaları için motive edebileceklerine ve düpedüz gerçeği değiştirebileceklerine dair naif bir inanç besliyorlardı. Onlara hayatın bundan daha karmaşık olduğunu, kelimelerinse sanıldığı kadar büyülü olmadığını söylemenin pek bir faydası yoktu.

"Sağ ol, baba."

"Seni seviyorum" dedi Kostas bir daha.

"Ben de seni."

Ada okul çantasını ve teyzesinin armağanı olan örgü atkısını alıp arabadan indi. Yavaş yavaş yürüyor, binaya yaklaştıkça bacaklarının ağırlaştığını hissediyordu. Birkaç metre ileride Zafaar'ı gördü, merdiven korkuluğuna yaslanmış, bir grup oğlanla muhabbet ediyordu. Onun kendisine nasıl güldüğünü hatırlayınca bıçak gibi saplanan keskin bir acı hissetti Ada. Adımlarını hızlandırdı.

"Hey, Ada!" Zafaar onu görmüş ve onunla konuşmak için arkadaşlarından ayrılmıştı.

Ada durdu, sırt kasları gerilmişti.

"Nasılsın?"

"İyi."

"Ya, senin için üzüldüm o şey olduğunda."

"Benim için üzülmen gerekmez."

Zafaar ağırlığını bir ayağından diğerine geçirdi. "Hayır, cidden. Anneni de biliyorum, üzgünüm."

"Teşekkür ederim."

Zafaar onun bir şeyler daha söylemesini bekledi ve söylemeyince de ellerini ceketinin ceplerine daldırdı. Yanakları kızarmıştı.

"Neyse, görüşürüz" dedi çabucak.

Ada onun uzaklaşmasını seyretti, yeniden arkadaşlarının yanına dönerken daha bir yaylanarak yürüyordu sanki.

Sınıfta biraz Ed'le muhabbet etti Ada, onun iki *deck* kullanarak farklı ritimlerin nasıl bir araya getirileceğine dair anlattıklarını yarım kulakla dinledi. Sonra da meraklı bakışları ve kaçamak fısıltıları, tek tük kıkırtıları fark etmezden gelerek camın önündeki her zamanki yerine oturdu.

Yandaki sırada, Emma-Rose bir tür meraklı bir ilgiyle izliyordu onu. "Daha iyi misin?"

"İyiyim, teşekkürler."

Sınıfın diğer tarafından gelen seslerle dikkatleri dağıldı –bir grup oğlan sanki boğuluyormuş ya da sessizce çığlık atıyormuş gibi boğazlarını tutuyorlardı, ağızları sonuna kadar açık, gözleri kapalıydı, bastırılmış muzırlıkla yüzleri kıpkırmızı olmuştu.

"Takma onları sen, hepsi geri zekâlı" dedi Emma-Rose, bir anda gülümsemeye dönüşen kaş çatışla. "Aa, ne olmuş, duydun mu? Zafaar, Noah'ya bizim sınıftan birine âşık olduğunu söylemiş."

"Sahi mi?.. Kimmiş, biliyor musun?" dedi Ada, ilgisiz görünmeye çalışarak.

"Henüz değil. Biraz daha araştırma yapmam gerekiyor."

Ada yanaklarının yandığını hissetti. O kişinin kendisi olmasını beklemiyordu ama işte belki, sadece belki, bir ihtimal vardı.

Birkaç dakika içinde Bayan Walcott içeri girdi.

"Herkese merhaba. Hepinizi görmek ne güzel! Umarım harika bir tatil geçirmişsinizdir. Hepinizin yaşlı bir akrabanızla görüştüğünüzü ve onların hayatları hakkında çok şey öğrendiğinizi varsayıyorum. Lütfen ödevlerinizi çıkarın, ben gelip toplayacağım."

Cevaplarını duymayı beklemeden doğrudan derse başladı Bayan Walcott. Ada Emma-Rose'a baktı ve onun gözlerini devirdiğini gördü. Teyzesinin dediklerini hatırlayarak bu çocukça jest karşısında gülümsemeden edemedi. Röportaj notlarını ve yazdığı denemeyi gözden geçirdi ve Bayan Walcott'ın Meryem Teyze'nin hayatını okuyacağı düşüncesiyle içinde bir gurur dalgasının yükseldiğini hissetti.

Akşam teyzesi aradı.

"Adacım, nasıldı okul? Canını sıktılar mı?"

"Fena değildi aslında. Şaşırtıcı derecede iyiydi."

"Harika."

"Öyle herhalde" dedi Ada. "Sen renkli giysilerini giyiyor musun?"

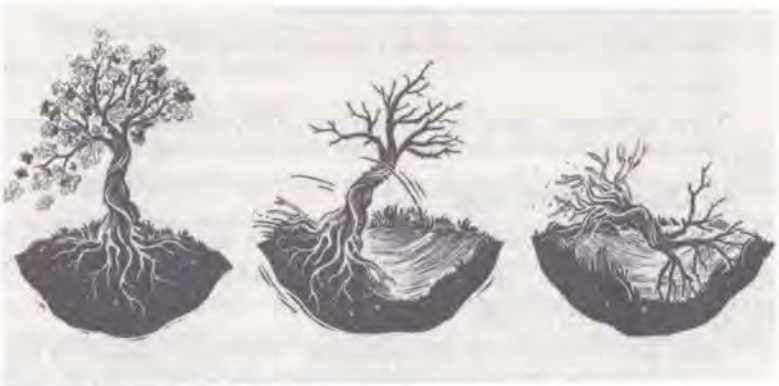
Bir kıkırtı. "Henüz değil."

"Fıstık yeşili etekten başla" dedi Ada ve duraksadı. "Biliyor musun, gelecek yaz Dünya Zirvesi'nden sonra beni Kıbrıs'a getireceğine söz verdi babam."

"Sahi mi?" Meryem'in sesi yükseldi. "Ne kadar güzel bir haber bu. Bunun olmasını hep istemişimdir. Ay, çok sabırsızlanıyorum. Sana etrafı gösteririm. Her yere götürürüm... Ama dur, hangi tarafa geleceksin? Yani her ikisini de görmende bir sakınca yok ama hangisi ilk olacak? Kuzey mi güney mi?"

"Adaya geleceğim" dedi Ada, sesinde yeni bir tını. "Sadece adalılarla tanışmak istiyorum, benim gibi adalılarla."

7 Adımda Bir İncir Ağacı Gömülü Olduğu Yerden Nasıl Çıkarılır?

1. *İncirinizi haftalar veya aylar önce bahçenizin tam olarak neresine gömdüğünüzü tespit edin.*
2. *Üzerine serdiğiniz yalıtım katmanlarını dikkatlice kaldırın.*
3. *Tüm toprağı ve yaprakları eşeleyin, bu sırada kürek veya tırmığınızla ağaca zarar vermemeye dikkat edin.*
4. *İncir ağacınızı inceleyin ve soğuğun zarar verip vermediğini kontrol edin.*
5. *Ağacınızı dikkatlice ayağa kaldırın ve etrafına sarılı olan ipleri çözün. Bazı dallar kırılabilir veya bükülebilir, ancak ağaca bir şey olmayacak, tekrar dik olmak onun hoşuna gidecektir.*
6. *Toprağı yeniden köklerin etrafına doldurup sıkıştırarak, ağacınızın iyice desteklendiğinden ve artık baharla yüzleşmeye hazır olduğundan emin olun.*
7. *Dünyaya tekrar hoş geldin demek için güzel sözler söyleyin incir ağacınıza.*

İncir Ağacı

Bizi pençesine alan zorlu kışın artık gevşemeye başladığını, mevsimlerin çarkının bir kez daha dönmekte olduğunu hissedebiliyorum. Bahar tanrıçası Persephone, altın rengi saçlarının etrafında gümüş çiçeklerden yapılma bir taçla dünyaya geri döner. Bir elinde kırmızı gelincik ve buğday başaklarından oluşan bir buket, diğerinde ise karları süpürmek, çamur ve kırağıyı temizlemek için bir süpürge tutarak, yavaş yavaş yürür toprağın üstünde. Katı hatıraların sıvıya dönüştüğünü ve saçaklardan damlayan suyun kendi gerçeğini anlattığını duyabiliyorum, *tıp-tıp-tıp*.

Doğada her şey her zaman konuşur. Meyve yarasaları, balarıları, yabankeçileri, suyılanları... Kimisi çığlık atar, kimisi cıyaklar, kimisi de gaklar, bağırışır, vıraklar ya da cıvıldar. Kayalar gümbürder, omcalar hışırdar. Tuz gölleri, savaş ve eve dönüş hikâyeleri anlatır; meltem estiğinde yabangülleri hep bir ağızdan şarkılar söyler; narenciye bahçeleri sonsuz gençliğe kasideler okur.

Anavatanlarımızın seslerinin zihnimizdeki yankıları asla durmaz. Gittiğimiz her yere yanımızda taşırız onları. Bugün hâlâ, burada, Londra'da, bu mezarda gömülüyken, aynı sesleri duyabiliyorum ve gecenin içinde tehlikeli bir şekilde başını alıp gittiğini fark eden bir uyurgezer gibi titreyerek uyanıyorum.

Kıbrıs'ta irili ufaklı tüm canlılar kendilerini bir şekilde ifade ederler –bir tek leylekler etmez. Ada tam olarak onların göç yolları üzerinde olmasa da, arada sırada hava akımlarıyla rotasından ayrılan birkaç yalnız leyleğin, yolculuklarına devam etmeden önce orada birkaç gün geçirdikleri olur. Leylekler büyük ve

zariftirler ve diğer kuşların aksine şarkı söyleyemezler. Ancak Kıbrıslılar size bunun hep böyle olmadığını söyleyecektir. Bu uzun bacaklı su kuşlarının, çok uzaklardaki krallıklar ve bilinmeyen yerler hakkında büyüleyici melodiler şakıdıkları, denizaşırı yolculuklar ve kahramanca maceralarla ilgili hikâyelerle dinleyicilerinin akıllarını çeldikleri bir zaman varmış. Onları duyanlar öyle bir kendilerinden geçerlermiş ki, ekinlerini sulamayı, koyunlarını kırkmayı, ineklerini sağmayı ya da komşularıyla gölgede dedikodu yapmayı ve hatta geceleri sevdikleriyle sevişmeyi bile unuturlarmış. Tek istediğin uzak kıyılara yelken açmakken, ne diye kendini işle yorasın, gevezelik edesin ya da kalbini birine veresin ki, değil mi? Hayat durma noktasına gelmiş. Sonunda, işlerin düzeninin bozulmasından rahatsız olan Afrodit, her zaman yaptığı gibi müdahale etmiş. Kıbrıs'ın üzerinden geçen tüm leylekleri lanetlemiş. O andan itibaren kuşlar orada ne görürlerse görsünler ne duyarlarsa duysunlar hep sessiz kalmışlar.

Efsanedir belki bunlar ama ben küçük görmem efsaneleri.

Efsanelere ve onların nazikçe aktarmaya çalıştıkları o konuşulmayan sırlara inanırım.

Siz yine de benim anlattığım her şeye –ve hatta söylemeden bıraktıklarıma da– bir parça ihtiyatla yaklaşın, zira en tarafsız anlatıcı olmayabilirim ben. Kendimce önyargılarım vardır. Ne de olsa, tanrılara ve tanrıçalara ve onların sonsuz düşmanlık ve rekabetlerine hiçbir zaman çok düşkün olmadım.

Meryem'in –eksik olmasın– ben huzur içinde bu dünyadan ayrılayım ve şayet varsa öbür dünyaya geçebileyim diye o gece bahçeye taşlardan bir kule inşa etmesini, türküler ve dualardan bir köprü oluşturmasını dokunaklı buldum. Güzel bir dilekti, bir dilek ne kadar güzel olabilirse o kadar güzel. Ama ablamla aramızda her zaman görüş ayrılıkları olmuştur. O, benim ahirete intikal etmemi ve hayırlısıyla cennetin kapılarından geçmemi

isterken, ben olduğum yerde, toprağa köklenmiş olarak kalmayı çok daha fazla tercih ediyordum.

Öldükten ve boşluk, tıpkı esneyen koca bir ağız gibi, beni bir bütün olarak yuttuktan sonra, bir süre amaçsızca süzüldüm etrafta. Kendimi komada kaldığım hastane yatağında yatarken gördüm; bunun üzücü olduğunu biliyordum ama bildiğim şeyi hissedemiyordum; sanki yüreğimle onu çevreleyen hüzün arasına camdan bir duvar örülmüş gibiydi. Ama sonra kapı açıldı ve Ada elinde çiçeklerle içeri girdi, beklenti dolu gülümsemesi attığı her çekingen adımda biraz daha soluyordu ve ben daha fazla izlemeye dayanamadım.

Onları bırakmaya hazır değildim. Ne de yer değiştirebilecektim bir kez daha. Aşka –insanların henüz yok edemediği tek şeye– demirli halde kalmaya devam etmek istiyordum. Ama artık hayatta olmadığım ve bir bedenden, bir kabuktan, bir formdan yoksun olduğuma göre nerede kalabilirdim acaba? Ve derken buldum. Yaşlı incir ağacı! Onun o ağaçsı kucağından başka nereye sığınacaktım?

Cenazeden sonra, günün son anlarının da kayıp gidişini ve ışığın karanlık bir dinginliğe dönüşmesini izleyerek, ağır ağır yükseldim ve *Ficus carica*'mızın etrafında daireler çizerek dans ettim. Onun damar dokularına sızdım, yapraklarından su emdim ve gözeneklerinden yeniden hayat soludum.

Zavallı incir ağacı. Ben ona dönüşünce, birdenbire kendini kocama karşı derin bir aşka düşmüş buldu ama ben hiç bozulmadım; hatta bunu görmek beni mutlu etti ve eğer bir gün Kostas da ona karşılık verecek olursa –yani bir insan bir ağaca âşık olursa– ne olur acaba diye merak ettim.

Kadınlar, en azından benim geldiğim yerde –ve kendi kişisel sebeplerinden dolayı– kendilerini defalarca yerli bitki örtüsüne dönüştürmüşlerdir. Defne, Dafne, Daphne... Apollo'yu reddetmeye cüret etti ve bir defneye dönüştü Daphne. Cildi sertleşip

koruyucu bir kabuk halini aldı, kolları uzayıp narin dallara ve saçları da açılıp ipeksi yapraklara dönüştü ve Ovidius'un bize anlattığı gibi, "bir saniye önce çok hızlı olan ayakları ağır büyüyen köklere dönüşüp kalakaldı." Daphne aşktan kaçmak için ağaca dönüşürken, ben aşka tutunmak için ağaca dönüşmüştüm.

Hava ısınıyor, Londra'nın üzerindeki gökyüzü mavinin en utangaç tonu. Soluk bir günışığı huzmesinin dayanılmaz bir yavaşlıkla dünyayı taradığını hissedebiliyorum. Yenilenme zaman alacak. İyileşme zaman alacak.

Ama biliyor ve inanıyorum ki, bugün yarın, benim sevgili Kostas Kazantzakis'im elinde bir kürekle bahçeye çıkacak, yine o eski lacivert parkası olacak belki üstünde, hani şu Portobello Sokağı'ndaki ikinci el dükkânından birlikte aldığımız ve toprağı kazıp beni çekip kaldıracak, nazikçe kollarına alacak ve o güzel gözlerinin ardında, ruhuna nakşolunmuş halde, hâlâ Akdeniz'in uzak ucundaki bir adanın kalıntıları olacak ve aşkımızdan geriye kalanlar.

Okuyucuya Notlar

Roman boyunca bahsedilen kayıp hikâyelerinin çoğu gerçek anlatılara dayanmaktadır. UNDP Kayıp Şahıslar Komitesi'nin önayak olduğu, Nick Danziger ve Rory MacLean'in gerçekleştirdiği *Harnup Ağaçlarının Altında: Kıbrıs'ın Kayıp Hayatları*, bu konuda daha fazla okumak isteyenler için son derece dokunaklı bir kaynaktır.

Bu romanı araştırırken İspanya ve Latin Amerika'da kayıplar için yapılan kazılar benim için çok önemli oldu. Taksi şoförüyle ilgili hikâye kurgusaldır, ancak ilhamını Layla Renshaw'ın *Exhuming Loss: Memory, Materiality and Mass Graves of the Spanish Civil War* adlı mükemmel kitabında karşılaştığım gerçek bir anlatıdan –yanlarındaki Franco'cu rehber tarafından Kızıl Haç temsilcilerine söylenen tüyler ürpertici bir ifadeden– alır.

Kostas'ın büyükbabasının sokağa çıkma yasağı sırasında askerler tarafından vurulma hikâyesi, Mark Simmons'ın *The British and Cyprus: An Outpost of Empire to Sovereign Bases, 1878–1974*'te bahsedilen benzer bir trajediyi yansıtıyor. Başka bir aydınlatıcı kitap da James Ker-Lindsay'in *Kıbrıs Sorunu: Herkesin Bilmesi Gerekenler* adlı çalışmasıdır.

Kostas'ın Ağustos 1974'te okuduğu makalede, insan kaynaklı karbon emisyonlarıyla artan sıcaklıklar arasındaki bağlantı hakkında bizi ilk uyaranlardan biri olan ABD'li iklim bilimcisi ve jeokimyacı Wally Broecker'ın bir yıl sonra, 8 Ağustos 1975'te, *Science*'da yayımlanan 'Belirgin bir küresel ısınmanın eşiğinde miyiz?' başlıklı makalesinden esinlenilmiştir.

Çiçek çiftlikleri ve ölü İngiliz askerleri için çelenkler hakkındaki bilgilerin yanı sıra adayla ilgili birkaç çarpıcı ayrıntı, Tabitha Morgan'ın harika *Sweet and Bitter Island: A History of the British in Cyprus* adlı kitabından alınmıştır. Lawrence Durrell'in *Bitter Lemons*'ı 1953 ve 1956 yılları arası Kıbrıs'ına aydınlatıcı, kişisel ve kavrayışlı bir bakıştır. Andrekos Varnava'nın *British Imperialism in Cyprus: The Inconsequential Possession* adlı kitabı 1878 ile 1915 arasındaki dönemi muhteşem bir şekilde anlatırken, editörlüğünü A. Adil, A. M. Ali, B. Kemal ve M. Petrides'in yaptığı *Nicosia Beyond Borders: Voices from a Divided City* başlıklı antoloji, hem Kıbrıslı Rum hem de Kıbrıslı Türk yazarların sesini başarılı bir şekilde temsil ediyor. Kişisel anekdotlar, mitler ve tarih için Colin Thubron'un *Journey into Cyprus* adlı eseri etkileyici bir anlatı sunuyor.

Ledra Palas'ın konuklarına gönderilen (ve 15 Eylül 1974'te *Observer*'da yayımlanan) mektuba, Kenneth Morrison'ın *Sarajevo's Holiday Inn on the Frontline of Politics and War* adlı kitabında rastladım.

Sivrisinekleri araştırırken, bilhassa aklımda kalan kitap Timothy C. Winegard'ın *The Mosquito: A Human History of Our Deadliest Predator*'ı oldu.

Bir incir ağacının nasıl gömüleceğine dair detaylı açıklamalar için şu web sayfasını ziyaret edebilirsiniz: https://www.instructables.com/Bury-a-Fig-Tree/

Bitkilerde "iyimserlik" ve "kötümserlik" hakkındaki yorum, editörlüğünü M. Tausz ve N. Grulke'nin yaptığı *Trees in a Changing Environment: Ecophysicology, Adaptation and Future Survival* adlı kitapta yer alan, Kouki Hikosaka, Yuko Yasumura, Onno Muller ve Riichi Oguchi'ye ait bir makaleden esinlenilmiştir. Epigenetik kalıtım ve anıların sadece bitkilerde değil hayvanlarda da bir nesilden diğerine nasıl aktarılabildiği konuları için Daniel Chamovitz tarafından yazılan *What a Plant Knows: A Field Guide to the Senses* kitabına bakabilirsiniz.

İnsanların ağaçları görmeyişi ile ilgili bölüm, iklim krizi ve net sıfır sera emisyonu olan bir dünya inşa etmenin yolları üzerine düzenlenen TED Countdown'da filme alındı.

Ağaçlar üzerinde yapılan deneylerle ilgili daha fazla okumak için şu web sayfasını ziyaret edebilirsiniz: https:// www.sciencedaily.com/releases/2011/07/110711164557.htm

İncir ağaçlarının olağanüstü dünyasına dair değerli bilgiler için Mike Shanahan'ın *Gods, Wasps and Stranglers: The Secret History and Redemptive Future of Fig Trees* kitabına bakabilirsiniz. David Sutton'ın *Figs: A Global History*, Richard Mabey'nin *The Cabaret of Plants* ve D. G. Haskell'ın *The Forest Unseen: A Year's Watch in Nature* adlı eserleri de harika eşlikçi parçalardır. Hikâyede Kostas'ın kitaplarından birinin başlığı, Merlin Sheldrake'in *Entangled Life: How Fungi Make Our Worlds, Change Our Minds and Shape Our Futures* adlı kitabından esinlenilmiştir.

Maraş/Magosa'nın kaderi, İngiliz bebeklerin gizemli ölümleri ve ötücü kuşların yasadışı avlanması da dahil olmak üzere bu romandaki pek çok şey tarihi gerçeklere ve olaylara dayanıyor. Ayrıca yerel folklora ve sözlü geleneklere olan saygımı da göstermek istedim. Ama buradaki her şey kurgudur –yani hayranlık, hayaller, aşk, hüzün ve hayal gücünün bir karışımı.

Sözlük

agori mou: oğlum
ambelopoulia: ötücü kuşları ızgara ederek, kızartarak, salamura ederek veya haşlayarak yapılan bir yemek
chryso mou: altınım
kapnistiri: buhurdanlık
kardoula mou: yüreciğim
karidaki glyko: ceviz reçeli/tatlısı
komboloi: tespih
levendi mou: delikanlım
mána: anne
mati: nazar
melitzanaki glyko: bebek patlıcan reçeli/tatlısı
moro mou: bebeğim
mou: benim
mugumo: Kenya'daki Kikuyu topluluğunca kutsal sayılan bir incir ağacı
paidi mou: çocuğum
palikari mou: kuvvetlim benim
pallikaria: kuvvetli genç adamlar
pastelli: susamlı pestil; atıştırmalık
xematiasma: nazar çıkarma işlemi
yasu: merhaba

Lefkoşa, Kıbrıs'ta, sınır hattındaki tellerin arasından büyümüş kaynanadili kaktüsü.
Fotoğraf: ©Constantine Markides

Teşekkür

Yıllar önce İstanbul'dan son kez ayrıldığımda, bir daha dönmeyeceğimi bilmiyordum. Bilseydim bavuluma ne koyardım diye merak ediyorum o zamandan beri. Bir şiir kitabı mı olurdu, yoksa turkuvaz sırlı bir çini karo mu, cam bir biblo mu, dalgaların getirdiği boş bir deniz kabuğu mu, rüzgârdaki bir martının çığlığı mı... Yanıma bir ağaç almış olsam çok hoşuma giderdi diye düşünmeye başladım zaman içinde; şöyle kökleriyle oradan buraya getirebileceğim bir Akdeniz ağacı... Ve bu hikâyeyi şekillendiren de bu imge, bu düşünce, bu imkânsız ihtimal oldu işte.

Muhteşem editoryal rehberliği, ayrıntılara gösterdiği keskin dikkati ve edebiyata olan sarsılmaz inancı için Mary Mount'a sonsuz şükranlarımı sunarım. Yazarlara güven aşılamanın en nazik yolunu bilen Isabel Wall'a en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Viking'de ince, sevgi dolu ve güçlü kadınlarla çalışıyorum ve bunun için gerçekten minnettarım.

Harika menajerim Jonny Geller, hikâyeler beni endişe vadilerinden ve depresyon nehirlerinden geçirdiğinde bile, her zaman yanımda olduğun için, dinlediğin için teşekkür ederim. Curtis Brown'daki güzel, çalışkan ruhlar, size de teşekkür ederim.

Yakın bir arkadaşım ve bir Rönesans ruhu olan Stephen Barber'a çok teşekkürler, gardenyalardan moleküler fosillere kadar öyle çok şey öğreniyorum ki konuşmalarımızdan. Lisa Babalis'e çok sevgiler ve kocaman bir teşekkür; minnettarlığımı nasıl ifade edebilirim, *se efharisto para poly*, Lisa. Gülden Plümer Küçük'e ve Kayıp Şahıslar Komitesi'ndeki iş arkadaşlarına, barı-

şı, uzlaşmayı ve bir arada yaşamayı teşvik etmek için yaptıkları her şey için en içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum.

Karen Whitlock, titiz özeniniz ve cömert yüreğiniz için sonsuz teşekkürler, sizinle çalışmak ne büyük bir mutluluk ve nimet. Donna Poppy, Chloe Davis, Elizabeth Filippouli, Hannah Sawyer, Lorna Owen, Sarah Coward ve Ellie Smith'e ve ayrıca sözleri ve coşkusuyla Atlantik'in diğer yakasından bana ilham vermeye devam eden Anton Mueller'e minnettarım.

Doğa sevgisi için Richard Mabey'e, dünya sevgisi için Robert Macfarlane'e, ağaç sevgisi için Jonathan Drori'ye ve kalplerimizde yeri olan bir adaya olan sevgisi için James Ker-Lindsay'e teşekkür ederim.

Romanımın Türkçe baskısında kalbime en yakın kelimeleri bulan çevirmenim Omca A. Korugan'a, özenli editörüm Senem Kale'ye ve değerli dostum, Doğan Kitap Yayın direktörü Cem Erciyes'e candan teşekkürler.

Her zaman olduğu gibi, sevgisi ve desteğiyle bana ilham veren ve birçok yazım yanlışımı düzeltmekten asla geri durmayan aileme, teşekkür ediyorum yürekten.

En önemlisi, sorularıma sabırla cevap veren, deneyimlerini ve duygularını benimle paylaşan adalılara, özellikle de cesaretleri, vizyonları ve bilgelikleriyle umarım bizim onlara verdiğimizden daha iyi bir dünya inşa edecek olan genç Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türklere teşekkür etmek istiyorum.

The Costa Roman Ödülü Finalisti • The Women's Ödülü Finalisti
RSL Ondaatje Ödülü Finalisti • Britanya Kitap Ödülü Adayı
Dublin Edebiyat Ödülü Adayı • Reese Witherspoon Kitap Kulübü Seçkisi
***Sunday Times* Çok Satanlar Listesi • *Der Spiegel* Çok Satanlar Listesi**

Elif Şafak her zaman olduğu gibi yaralarımıza sevginin ve edebiyatın merhemini sürerken, bu kez de Kıbrıs'ın kederli tarihi, eşsiz doğası ve enfes mutfağını, neşesini asla kaybetmeyen Akdeniz insanının şefkatiyle buluşturuyor.

Günümüz Londra'sında yaşayan on altı yaşındaki Ada Kazancakis'in ailesine ve geçmişine dair cevapsız kalmış pek çok sorusu vardır, bir gün verilen tarih ödevi onu hiç bilmediği bir dünyaya sürükler; 1970'lere... Dünyanın tel örgülerle bölünmüş tek başkenti Lefkoşa'ya.

Adada Defne ve Kostas'ın gizlice buluştukları bir taverna vardır: Mutlu İncir. Adadaki en iyi yemeğin, en iyi müziğin bulunduğu büyülü bir yerdir burası; tüm misafirlerine birkaç saatliğine de olsa dışarıdaki üzüntülerini unutturur. Ve tavernanın tam ortasında, burasını daha da büyülü kılan, bilge bir incir ağacı vardır. Savaş başlayıp güzelim başkent enkaza dönüştüğünde ve âşıklar bir bir ortadan kaybolduğunda, her daim orada olan bir incir ağacı...

Tüm dünyada bir milyonun üzerinde okura ulaşan *Kayıp Ağaçlar Adası* umudu, yası, savaşı ve aşkı anlatan şifalı bir göç ağıtı.

QR kodu okutunuz
Dijital fiyat etiketi
ISBN 978-625-6843-15-8
Sertifika no: 44919
9 786256 843158
Doğan Kitap